

Tartalom

- **FÁBIÁN Gergely , HUSZTI Éva : Előszó 5-7** [144.35 kB - PDF]
 - **TAKÁCS Péter , HUSZTI Éva : A nyíregyházi Huszár- és Keleti lakótelepi vizsgálatok - a kutatás módszertana és a minta néhány alapvető jellemzője 8-18** [1.17 MB - PDF]
 - **SZOBOSZLAI Katalin : Lakhatási helyzetkép a telepeken 19-31**
[772.24 kB - PDF]
 - **R. FEDOR Anita , BALLA Petra : Foglalkoztatási helyzetkép a telepi körülmények között élő nyíregyházi romák körében 32-44**
[841.52 kB - PDF]
 - **FÁBIÁN Gergely , TAKÁCS Péter : Jövedelmi helyzet, jövedelmi viszonyok a telepi lakosok körében 45-54** [761.87 kB - PDF]
 - **BALOGH Erzsébet : Iskolázottsági helyzetkép - Nyíregyházán telepi körülmények között élők körében 55-69** [809.52 kB - PDF]
 - **JÁVORNÉ ERDEI Renáta , TAKÁCS Péter : A Huszár- és Keleti lakótelepeken élők egészségi állapota Nyíregyházán - életminőségre gyakorolt hatások 70-83** [826.11 kB - PDF]
 - **EMBER Zsolt : Nyíregyházi, telepi körülmények között élő, 18-29 éves roma fiatalok egészségmagatartása (fókuszcsoporthos interjú) 84-100** [782.23 kB - PDF]
 - **HÜSE Lajos : A rizikómagatartás egyes jellemzői Nyíregyháza szegregátumaiban 101-114** [792.29 kB - PDF]
 - **HUSZTI Éva : Telepi kapcsolatok 115-130** [833.17 kB - PDF]
 - **KRIZSAI Anita : A támogató rendszerek szegregátumokban élő lakosságra gyakorolt hatása 131-141** [773.44 kB - PDF]
-

Előszó

„Közösen a kiútért”. Ez a címe annak a pályázatnak, melyet Nyíregyháza Megyei Jogú Város önkormányzata valósít meg és melynek célja, hogy a város szegregált településrészein élők életminőségét vizsgálja és a lehetőségekhez képest javítsa, ahol kell beavatkozzon, fejlesszen illetve adott esetben változásokat generáljon. Ennek kiindulópontját jelenti a 2019. év elején készült adatfelvétel, amely Nyíregyházán a Huszár lakótelep és a Keleti lakótelep lakosainak lakhatási viszonyait, egészségi állapotát és más életkörülményekre vonatkozó fontos kérdéseket volt hivatott megvizsgálni. A két helyszín Nyíregyházán azok közé tartozik, amelyeket a város szegregátumainak kell tekinteni. A kutatásnak tehát tétje van: olyan alkalmazott kutatásról van szó, melynek eredményeire építve alakul „közösén a kiút”.

Már a kérdőív összeállításánál törekedni kellett arra is, hogy a vizsgálat célcsoportjának életminősége, annak javítása szempontjából különösen fontos elemek is bekerüljenek a vizsgálati dimenziók közé. Emellett a kutatócsoport arra is törekedett, hogy a vizsgálat eredményei egyrészt a 2008 óta tartó Nyíregyháza Életminősége című kutatássorozat, másrészt az országos vonatkozó adatokkal összevethetők legyenek. Mindezek figyelembevételével a vizsgált dimenziók a következők voltak:

1. Lakáshelyzet, életkörülmények
2. Jövedelmi helyzet
3. Oktatás, tanulás
4. Foglalkoztatás
5. Társas kapcsolatok
6. Egészségi állapot
7. Rizikómagatartás
8. Támogató rendszerek, szociális problémák
9. Identitás, hagyományörzés
10. Közösségi programok, szolgáltatások

A kérdezőbiztosok összesen, a két lakótelepen, a rendelkezésre álló 337 cím közül 271 címen folytattak sikeres adatfelvételt. A válaszadási hajlandóság és a válaszadási arány is meglehetősen magas (80%) volt köszönhetően többek között annak, hogy a kérdézet jellemzően a két lakótelepen dolgozó szociális munkás szakemberek bevonásával végeztük. A rendelkezésre álló címek közül a Huszár lakótelepen 243-ból 201 háztartásban, a Keleti lakótelepen pedig a 94-ből 70 háztartásban zajlott sikeres adatfelvétel.

Jelen kötet tanulmányaiból egy olyan kép rajzolódik ki, mely megerősíti a város szándékát: kiutat kell keresni és ezt a kiutat közösen kell keresni, megtalálni és közösen is kell végigmenni rajta.

A két lakótelepen élő emberek több szempontból nézve is rossz helyzetben vannak. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a vizsgált telepeken élők bennragadtak a telepi életben: legnagyobb arányuk születése óta él a telepeken lévő önkormányzati bérlakásokban. Foglalkoztatás, munkavállalás szempontjából sincsenek jó

helyzetben: eredményeinkből a vizsgált lakótelepen élők erőteljes foglalkoztatási hátránya rajzolódik ki. Az okok között köztudottan szerepet játszik az iskolai végzettség alacsony szintje, a szakképzettség hiánya, a roma etnikumhoz tartozás, melyek egyenként is nehezítik a munkaerőpiaci helytállást, s melyek tartós munkanélküliséget, jövedelmi szegénységet, végső esetben kirekesztődést eredményezhetnek. A jövedelmi helyzetről megállapítható, hogy a két telepen élők havi nettó jövedelme jóval alacsonyabb, mint Nyíregyháza városában, illetve országosan, amelynek hátterében a városhoz, az országoshoz, de még a megyéhez viszonyítva is igen alacsony foglalkoztatottság áll, ami természetesen visszavezethető a fentiekben ismertetett alacsony iskolázottsági mutatókra is. A megélhetéssel kapcsolatos kiadások tekintetében a telepi lakosok számára elsődlegesen a lakhatással kapcsolatos kiadások (lakbér, közüzemi díjak, stb.) jelentik a legnagyobb problémákat, sok háztartás rendszeres hátralékkal küzd. A vizsgált lakótelepeken élők egészségi státusza elmarad a város átlagpopulációjához képest. Ismert tény, hogy a hátrányok halmozott jelenléte konzerválja a leszakadást és minimalizálja a kilépés esélyét. Azok a gyermekek, akik egy halmozottan hátrányos helyzetű családba érkeznek, hátránnyal kezdik életüket, esetükben nem valósulhat meg az egészséges életkezdet. További problémát jelent, hogy a hátrányok ilyen formán több generáción keresztül fennállhatnak. Kutatásunk eredményei rámutatnak arra is, hogy jelentős kockázati magatartással kell számolni a két lakótelepen: dohányzás esetében a város teljes lakosságára jellemzően mért adat háromszorosát tártuk fel mindkét telepen. Az alkoholfogyasztás tekintetében nagyon moderált kép alakult ki, amely azonban részben vélhetően a téma tabusításának következménye. A vizsgálati minta negyede (Keleti), harmada (Huszár) számolt be legalább egy drogfogyasztó barátról. A kockázati magatartás erős összefüggést mutatott a gyermekkorban elszenvedett megterhelő életeseményekkel. Az általunk vizsgált telepeken alacsonyabb a bizalmas kapcsolatok átlagos száma, mint az országban és magasabb azok aránya, akiknek egyáltalán nincsenek bizalmas kapcsolataik. Jellemző, hogy a megkérdezettek térben nagyon közeli, időben pedig meglehetősen távoli, régi kapcsolatokkal rendelkeznek. A megkérdezettek átlagosan öt baráttal rendelkeznek, mely jóval magasabb szám, mint a legutóbb országosan mért (2) és szinte megegyezik a Nyíregyházán 2018-ban mérttel. Azonban minden második lakosnak egyetlen barátja sincs, mely jóval magasabb, mint az országos illetve nyíregyházi arány. A baráthalmazók általában a fiatal férfiak, akik az adott körülmények között magasabban kvalifikálnak számítanak a szakmunkás végzettséggel. Gyenge kapcsolataikra jellemző, hogy leggyakrabban a telepen élő, roma származású, alacsony presztizsű szakmák képviselői közül rendelkeznek ismerőssel, illetve azon gyenge, de fontos mobilizálható erőforrást nyújtó kapcsolatok dominálnak, amelyek a gyerekekhez, családokhoz kapcsolódnak és jellemzően a nők rendelkeznek vele: gyermekorvos, szociális munkás, védőnő. A foglalkozást képviselő szakemberek nagyon fontos híd szerepet tölthetnek be a lakótelepen élők életében és hozzájárulhatnak társadalmi integrációjuk növeléséhez. A város többi részein lakókhöz képest lényegesen magasabb a támogatásban részesülők száma a két lakótelepen, amely összefüggésbe hozható alacsony iskolai végzettségükkel, lakáskörülményeikkel, foglalkoztatottságukkal és ezekből adódó jövedelmi helyzetükkel. Azonban megfigyelhető, hogy kevesebben veszik igénybe a támogatásokat, mint amennyien jogosultak lennének. A telepen élő lakosság körében nagy jelentőséggel bírnak a

közfoglalkoztatási programok és fontosak az olyan munkalehetőségek is, melyek a telepen belül biztosítanak megélhetést nyújtó elfoglaltságot. A közfoglalkoztatásból kirekedők jellemzően a gyermekeiket nevelő nők, akik nem tudják a gyermekek ellátását a közfoglalkoztatás munkarendjével összeegyeztetni.

A jól kimutatható azonosságok mellett, több változó mentén számos különbség is észlelhető a két telep között, hiszen azok jellemzően eltérő történettel, hagyományokkal, lakhatási feltételekkel és lakosság összetétellel rendelkeznek és más a közszolgáltatásokkal való ellátottságuk is.

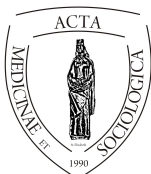
A Keleti lakótelepre a hagyományos közösségi struktúrák jellemzőbbek, a családok vérségi, rokoni kapcsolatai határozzák meg az emberi kapcsolatokat. A telep szolgáltatásokkal való ellátottsága igen hiányos. A szolgáltatásokat a telepen kívül veszik igénybe a lakosok. Ennek megfelelően a helyiek kifejezetten igénylik a helyben nekik szervezett programokat, azokban maguk is szívesen részt vesznek akár szervezőként is.

A Huszár lakótelep lakossága ezzel szemben heterogénebb, a betelepülők miatt. A heterogén közösség számos problémát hordoz, mely közösségi konfliktusok formájában jelenik meg a mindennapokban. A közszolgáltatások egy része helyben is elérhető (pl. óvoda, iskola, idősek klubja, védőnő, családgyógyozó, gyermekjólét, bolt, stb.), ennek eredményeképpen a lakosság nehezebben mozdul ki a telepről.

A közösségi szolgáltatások, programok preferenciái ugyanakkor komoly hasonlóságot mutatnak mindkét területen.

Az alacsony iskolai végzettség ellenére a telep körülmények között élők nem utasítják el teljesen a további tanulás lehetőségét, a jelenlegi helyzetükből való ki-mozdulásra érzékelik, hogy a megfelelő iskolai végzettség megszerzése lehet az egyik út. Az eredmények azt mutatják, hogy megfelelő tanulási motiválással/motiváltsággal és az életkörülmények javításával a Huszár lakótelepen és a Keleti lakótelepen élők iskolai végzettsége pozitív irányú elmozdulást hozhat. Ennek következményeként pedig javulhatnak a foglalkoztatottságra, és a jövedelmi helyzetre vonatkozó mutatók is.

Fábián Gergely – Huszti Éva

A nyíregyházi Huszár- és Keleti lakótelepi vizsgálatok – a kutatás módszertana és a minta néhány alapvető jellemzője

Takács Péter¹, Huszti Éva²

¹ főiskolai tanár, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

² főiskolai docens, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4

INFO

Takács Péter
takacs.peter@foh.unideb.hu

Keywords

research methodology,
sampling, socio-
demographic indicators,
disadvantaged settlement
areas

ABSTRACT

Abstract. Research at the Husar and Eastern settlements in Nyíregyháza – Methodology of the research.

This study contains the methodology description of settlement research carried out in Nyíregyháza. A description of geographical location and distinctiveness of the two surveyed places, Husar and Eastern settlements, is followed by an introduction of the main block of the questionnaire used in our research. The surveyed sample is described by its geographical distribution then by the main socio-demographic indicators. 271 households were examined at the two locations by questioners. 69% of the respondents were women, 31% of them men, the average age was 43.5, and rate of those with completed 8-grade primary school was prominent. The majority of the respondents lived in cohabitation or were unmarried. It is estimated that our data collection covered the 25-35% of the population in the two settlements. Regarding gender, age, level of education, marital status and economic activity there were no statistical differences between the two settlements.

Kulcsszavak:

kutatásmódszertan, mintavétel,
szociodemográfiai mutatók, hátrányos helyzetű településrészek

Absztrakt. A tanulmány a Nyíregyházán végzett lakótelepi kutatások módszertani leírását tartalmazza. A két vizsgálati helyszín, a Huszár lakótelep és a Keleti lakótelep földrajzi elhelyezkedésének, sajátosságainak bemutatását a kutatás során alkalmazott kérdőív főbb blokkjainak ismertetése követi. A vizsgálati mintát a területi megoszlás, majd a főbb szociodemográfiai mutatók mentén írjuk le. A két helyszínen összesen 271 háztartás megkérdezésére került sor kérdezőbiztosok segítségével. A válaszadók 69%-a nő, 31%-a férfi, az átlagéletkor 43,5 év volt és kiemelhető az általános iskolai végzettség nagy

aránya. A válaszadók legnagyobb része a kérdés idején élettársi kapcsolatban élő hajadon vagy nőtlen volt. Kutatói becslés szerint az adatfelvétel a nyíregyházi Huszártelep lakosságának 25-35%-át fedte le. A két településrész között nem jelezhető statisztikai különbség a nem, a kor, az iskolai végzettség, a családi állapot és a gazdasági aktivitás mutatóinak tekintetében.

Ez a tanulmány a TOP-6.9.1-16-NY1-2017-00001 azonosító számú

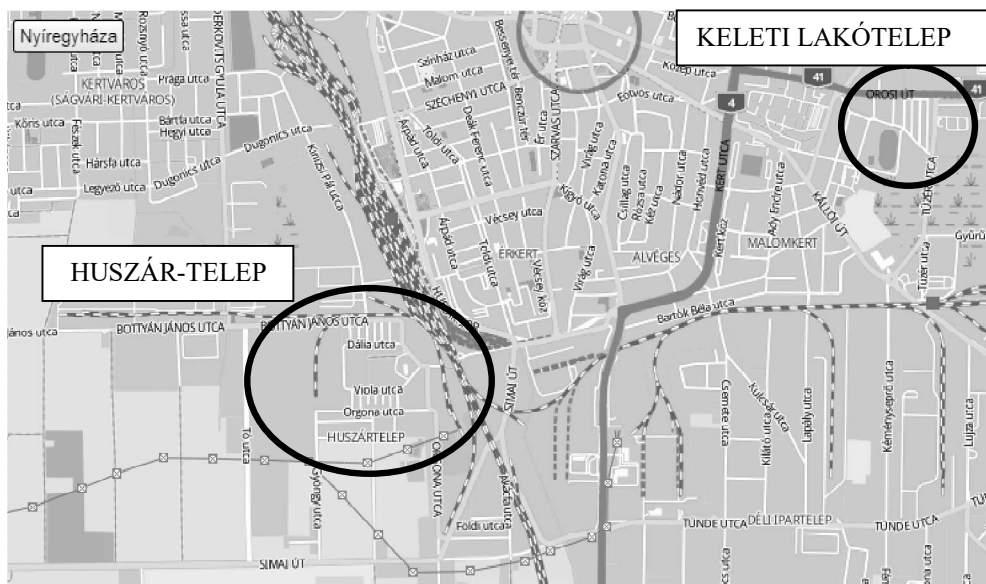
“Közösen a kiútért” című projekt támogatásával készült.

Bevezetés

2019. év elején került sor arra az adatfelvételi munkára, amely Nyíregyházán a Huszártelep és a Keleti lakótelep lakosainak lakhatási viszonyait, egészségi állapotát és más életkörülményekre vonatkozó fontos kérdéseket volt hivatott megvizsgálni. A két helyszín (1. ábra) Nyíregyházán azok közé tartozik, amelyeket a város legnagyobb szegregátumainak kell tekinteni (Helyi közösségi fejlesztési stratégia 2016-2020, 2017). Korábbi összesítések szerint „A kb. 120 ezer fős városban a cigány népesség becsült aránya 8 százalék, negyedük a Huszártelepen él. A lakótelepen élők 85 százaléka roma. ... A KSH 2001-es lehatárolása alapján a Huszártelep minden mutatója (iskolai végzettség, foglalkoztatottság, lakások komfortfokozata stb.) jóval rosszabb nem csak a városi átlagnál, de más szegregált településrészek mutatóinál is. Az alacsony státuszú népesség aránya szinte 100 százalék. (A 2001-es népszámlálási adatok szerint a foglalkoztatási ráta 32 százalékos volt, az aktív korúak kétharmada nem rendelkezett rendszeres munkajövedelemmel. A 14 ével aluliak aránya 50 százalék körüli.)”. (Összefoglaló, 2012) Sajnos a következő népszámlálás sem mutatott jelentős változást ezen a területen.

Több nézőpontból is szemlélhető a városrész helyzete – speciális viszonyok alakultak ki itt az idők során: „A telepen számos szolgáltatást nyújtanak az ott működő szervezetek és az önkormányzat (a bölcsődétől az idősek klubjáig). Ez értelmezhető úgy, hogy a város és intézményei, a helyi civilek mindent megtesznek azért, hogy a lakótelepen élők életminőségét – legalább a komplex szolgáltatásokkal – javítsák. Másrészt felmerül a kérdés: mennyiben erősíti a szegregációt az, hogy a Huszártelepen élőknek már szinte semmiért nem kell a „városba” menniük.” (Összefoglaló, 2012)

A nyíregyházán lévő másik szegregált településrész a Keleti-lakótelep, ahol nem zajlottak olyan beruházások és fejlesztések, mint a Huszártelepen.

1. ábra – Nyíregyháza térképrészlete, a Huszár-telep (Guszev) és a Keleti lakótelep megjelölésével (utcakereso.hu)

A két településrészen végzett kutatás egyik fő célja a korábban feltárt helyzetkép további pontosítása, valamint magának a két településrésznek az összehasonlítása. A kialakult és működő szolgáltatási háttér nyomán vajon objektív mérésekkel is érzékelhető különbségek mutathatók ki, vagy a szubjektív érzéseket és a véletlen kiugrásokat nem meghaladó a településrészek közötti eltérés?

Kérdőív

A kutatás során alkalmazott kérdőív kialakítása során a kutatócsoport arra törekedett, hogy a vizsgálat eredményei egyrészt a 2008 óta tartó Nyíregyháza Életminősége című kutatássorozat, másrészt az országos vonatkozó adatokkal összevethetők legyenek. A kérdőív összeállítása során törekedni kellett arra is, hogy a vizsgálat célcsoportjának életminősége, annak javítása szempontjából különösen fontos elemek is bekerüljenek a vizsgálati dimenziók közé.

Ezek figyelembe vételével a következő kérdésblokkok kerültek be a kérdőívbe.

- I. Lakáshelyzet, életkörülmények: háztartásban élők száma, összetétele, a ház/lakás nagysága, komfortfokozata, minősége, a lakókörnyezet jellemzői, a lakás fenntartásának költségei, a lakáshoz, lakókörnyezethez való viszony, elköltözési szándék.
- II. Jövedelmi helyzet: szubjektív, objektív mutatók.
- III. Oktatás, tanulás: a megkérdezett, illetve szülők, gyermekek iskolai végzettsége, az előforduló iskolaelhagyás okai, jövőbeni tervei, továbbtanulás, képzési programokon való részvétel.

- IV. Foglalkoztatás: álláskeresés, elhelyezkedés, munka, munkahely, munkaidő, a foglalkoztatás módja, jelenlegi és korábbi munkaerőpiaci helyzet.
- V. Társas kapcsolatok: bizalmas kapcsolatok, barátok száma, gyenge kötések.
- VI. Egészségi állapot: szubjektív egészségi állapot, objektív mutatók, szakellátás igénybevétele, szűrések, táplálkozás.
- VII. Rizikómagatartás: negatív életesemények (RÉS), életminőség (CASP19), dohányzás, alkoholfogyasztás, kábítószerhasználat.
- VIII. Támogató rendszerek, szociális problémák: természetes támogatórendszer, segélyek igénybevétele, elégedettség a szociális támogatórendszer egyes elemeivel.
- IX. Identitás, hagyományörzés: milyen nemzetiségűnek tartja magát első, illetve másodsorában, nyelvismeret (romani, beás).
- X. Közösségi programok, szolgáltatások: meglévő szolgáltatások ismertsége, igénybevétele, tervezett szolgáltatások iránti igény, érdeklődés, aktív részvétel.

Mintanagyság, területi eloszlások

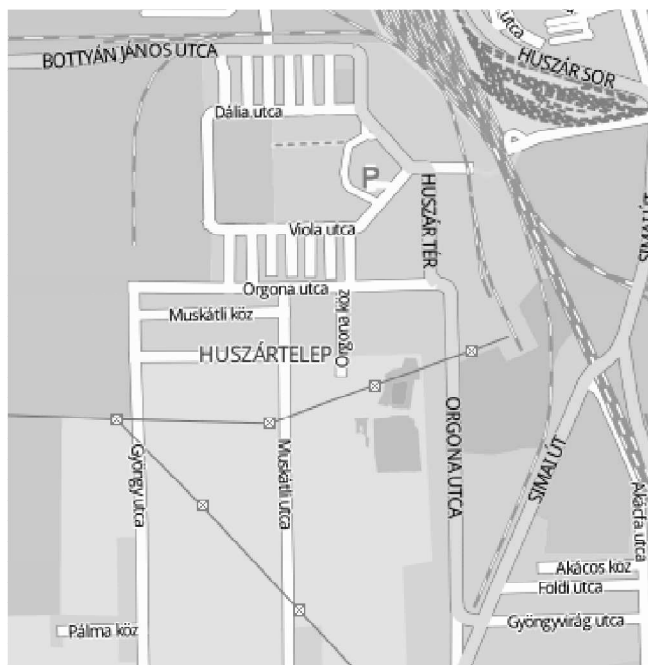
A kérdezőbiztosok 2019. február 19. és március 19. között összesen 271 címet kerestek fel. A Huszár lakótelepen 201 (74,2%), a Keleti lakótelepen pedig 70 (25,8%) háztartás adatai kerültek meghatározásra. Az 1. táblázat lakótelep és utca szerinti bontásban mutatja be a mintát. A legnagyobb arányban a Viola utca és a Dália utca lakói kerültek a mintába (72,33%). (2. és 3. ábrák)

	Keleti lakótelep	Huszár lakótelep	%
Csáki István utca	13	-	4,8
Dália utca	-	73	26,9
Gerliczky Mihály utca	21	-	7,8
Huszár tér	-	5	1,9
Tarcsay István utca	4	-	1,5
Tüzér utca	10	-	3,7
Vándlik Márton utca	22	-	8,1
Viola utca	-	123	45,4
	70 (25,8%)	201 (74,2%)	100,0

1. táblázat – A megkérdezett háztartások utca és lakótelep szerinti megoszlása
Forrás: Huszár- és Keleti lakótelepi vizsgálatok, 2019

2. ábra – A Keleti lakótelep utcáinak elhelyezkedése (utcakereso.hu)

3. ábra – A Huszár-telep utcáinak elhelyezkedése (utcakereso.hu)

Összes lefedett népesség

A felmérés során a 271 háztartás közül egyetlen egy nem adta meg a háztartásban élők számát (0,4%). A háztartások nagyság szerinti gyakoriságait az 2. táblázat részletezi. A táblázat felhasználásával becsülhető a felmérés során érintett személyek száma 1089 fő volt (Nyíregyháza lakosságszáma 2018. január 1. 117 121 – Helynévkönyv, 2018); a megkérdezettek aránya 6,4% körüli).

Összesen Önnel együtt hányan élnek egy háztartásban?

	fő	gyakoriság	%	valós %
Háztartásban élők száma	1	35	12,9	13,0
	2	35	12,9	13,0
	3	47	17,3	17,4
	4	50	18,5	18,5
	5	48	17,7	17,8
	6	20	7,4	7,4
	7	13	4,8	4,8
	8	10	3,7	3,7
	9	8	3,0	3,0
	10	4	1,5	1,5
	Összesen	270	99,6	100,0
Hiányzó	99 nincs válasz	1	0,4	
Összesen		271	100,0	

2. táblázat – A háztartásban élők száma

Forrás: Huszár- és Keleti lakótelepi vizsgálatok, 2019

A lakótelepi háztartásnagyságokat az 3. táblázat sorolja fel. Az 1089 fős teljes érintett kör a Huszár lakótelepen 746 fő (70,2%), a Keleti lakótelepen pedig 325 fő (29,8%) volt.

fő	Huszár	%	Keleti	%	% különbség
1	26	3,40	9	2,77	0,63
2	58	7,59	12	3,69	3,90
3	111	14,53	30	9,23	5,30
4	160	20,94	40	12,31	8,63
5	165	21,60	75	23,08	-1,48
6	102	13,35	18	5,54	7,81
7	56	7,33	35	10,77	-3,44
8	40	5,24	40	12,31	-7,07
9	36	4,71	36	11,08	-6,36
10	10	1,31	30	9,23	-7,92
	764 fő	100,00	325 fő	100,00	1089
	70,2 %		29,8 %		100,00 %

3. táblázat – Az érintett lakosságszám lakótelepek szerinti megoszlása

Forrás: Huszár- és Keleti lakótelepi vizsgálatok, 2019

A következő fejezetrészek demográfiai és szociológiai változók közül a legfontosabakat emeli ki. Ezek a jellemzők a megkérdezettekre vonatkoztathatók – a háztartás szerkezetével, összetételével a következő fejezet rész foglalkozik ebben az írásban.

A válaszadó nem szerinti megoszlása

A teljes mintában 271 fő válaszolt a nemre vonatkozó kérésre. Köztük 85 férfi (31,4%) és 186 nő (68,6%) volt. A Huszár lakótelepen 30,45-69,7% volt a megkérdezettek között a nemek aránya (61 férfi és 140 nő); a Keleti lakótelepen 34,3%-65,7% (24 férfi és 46 nő). A két részminta közötti eltérés nem szignifikáns ($\chi^2(1, N = 271) = 0,374, p = 0,541$; Fisher teszt, $p = 0,552$).

A válaszadó életkor szerinti megoszlása

Életkorát 265 válaszadó adta meg. A legfiatalabb 18, a legidősebb válaszoló 77 éves volt (terjedelem 59 év). Átlagéletkornak 43,50 év adódott (95% CI 41,87-43,13; szórás 13,50). Az életkorok eloszlása a mintában nem alkotott normális eloszlást (Kolmogorov-Szmirnov teszt, $df = 265, p = 0,004$; Shaphiro-Wilk teszt, $df = 265, p = 0,000$). Az eloszlás képe bal oldali asszimetriát, jobbra kissé elnyúló eloszlás képét mutatta.

A Huszár lakótelepen az életkorra vonatkozó kérdésre 197 fő válaszolt, a Keleti lakótelepen 68 fő. Az átlagéletkorok (Huszár-Keleti) 43,63 és 43,10 év voltak (szóródások: 13,47 és 13,61; 95% CI 41,74-45,53 és 39,79-46,41). A Huszár lakótelep eloszlása nem normális (Kolmogorov-Szmirnov, $df = 197, p = 0,000$; Shaphiro-Wilk, $df = 197, p = 0,000$); a Keleti lakótelepé azonban igen (Kolmogorov-Szmirnov, $df = 68, p = 0,200$; Shaphiro-Wilk, $df = 68, p = 0,244$). A két mintarész szignifikánsan nem tért el (független mintás t-próba, $t(263) = 0,280, p = 0,780$).

A válaszadó iskolai végzettsége

Az iskolai végzettséget a kérdőív nyolc lehetséges válaszlehetőséggel mérte. A lakótelepek esetszámait és arányait az 4. táblázat részletezi. A két részminta közötti eltérés nem szignifikáns ($\chi^2(5, N = 268) = 4,552, p = 0,497$; Fisher teszt, $p = 0,622$). Kiemelhető az általános iskolai végzettség nagy aránya (a teljes mintában hatvan százalék körüli); felsőfokú végzettség egyetlen egy főnél jelenik meg. A középfokú végzettségük 18-24%-os arányban vannak jelen.

A 2011-es népszámlálási adatok szerint Nyíregyházán az általános iskola első évfolyamát sem elvégzők aránya (10 éves kor felett vizsgálva a megkérdezetteket) 0,5%; ugyanez az érték a Nyíregyházi járásban 0,6%; Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 1,0%. (Malakucziné, 2015)

	Huszár lakótelep	Keleti lakótelep	Összesen
1. kevesebb, mint 8 általános	31	13	44
	15,6%	18,8%	16,4%
2. 8 általános	115	44	159
	57,8%	63,8%	59,3%
3. szakmunkásképző, szakképzés érettségi nélkül	43	12	55
	21,6%	17,4%	20,5%
4. szakközépiskolai érettségi/szakképzést követő érettségi	5	0	5
	2,5%	0,0%	1,9%
7. felsőfokú szakképzés, felsőfokú technikum	1	0	1
	0,5%	0,0%	0,4%
8. főiskola	4	0	4
	2,0%	0,0%	1,5%
Összesen	199	69	268
	100,0%	100,0%	100,0%

4. táblázat – Az iskolai végzettség lakótelepek szerinti megoszlása

Forrás: Huszár- és Keleti lakótelepi vizsgálatok, 2019

A válaszadó családi állapota

	Huszár lakótelep	Keleti lakótelep	Összesen
1. nőtlen/hajadon, nincs élettársa	45	16	61
	23,7%	24,2%	23,8%
2. nőtlen/hajadon, élettárssal él	52	26	78
	27,4%	39,4%	30,5%
3. házas, házastárssal él	42	14	56
	22,1%	21,2%	21,9%
4. házas, élettárssal él	6	1	7
	3,2%	1,5%	2,7%
5. házas, de külön élnek, nincs élettársa	1	0	1
	0,5%	0,0%	0,4%
6. elvált, nincs élettársa	13	3	16
	6,8%	4,5%	6,3%
7. elvált, élettárssal él	8	1	9
	4,2%	1,5%	3,5%
8. özvegy, nincs élettársa	21	5	26
	11,1%	7,6%	10,2%
9. özvegy, élettárssal él	2	0	2
	1,1%	0,0%	0,8%
Összesen	190	66	256
	100,0%	100,0%	100,0%

5. táblázat – A családi állapot lakótelepek szerinti megoszlása

Forrás: Huszár- és Keleti lakótelepi vizsgálatok, 2019

A megkérdezettek családi állapot szerint legjellemzőbben a nőtlen/hajadon/élettárssal él kategóriát jelölte meg. A minta négyötöde (78,9%) vagy egyedülállónak vallotta magát (1. kategória) vagy házastársi/élettársi kapcsolatot jelölt meg (2.-4. kategória) – 5. táblázat. A két részminta közötti eltérés nem szignifikáns ($\chi^2(8, N = 256) = 5,883$, $p = 0,679$; Fisher teszt, $p = 0,794$).

A 15 éves és idősebb nyíregyházi népesség családi állapot szerinti megoszlása 2011-ben a táblázatbeli értékektől eltérő képet mutat: magasabb például a házasság és élettársi kapcsolatban élők aránya (férfiak 59,8%; nők 50,4%; középérték 55,1%). Alacsonyabb a nőtlenek/hajadonok aránya (férfiak 35,8%; nők 27,5%; középérték 31,65%). (Malakucziné, 2015)

A válaszadó gazdasági aktivitása

A foglalkoztatási arányokat az 6. táblázatba összegyűjtött adatok és arányok jelzik a mintában. Az aktuális és az előző tizenkét hónapban történt foglalkoztatási arányok különbsége (húsz százalék körüli eltérés) jelzi a munkavállalás viszonylagos instabilitását (további részleteket lásd jelen kiadványban R. Fedor Anita (2019) írását). A lakótelepek között egyik kérdésben sem mutatkozott szignifikáns eltérés ($\chi^2(1, N = 251) = 0,300$, $p = 0,662$; Fisher teszt, $p = 0,662$; $\chi^2(1, N = 198) = 1,744$, $p = 0,216$; Fisher teszt, $p = 0,216$).

	Huszár lakótelep		Keleti lakótelep		Összesen	
	jelenleg	elmúlt 12 hó	jelenleg	elmúlt 12 hó	jelenleg	elmúlt 12 hó
igen	100	107	31	37	131	144
	53,2%	75,4%	49,2%	66,1%	52,2%	72,7%
nem	88	35	32	19	120	54
	46,8%	24,6%	50,8%	33,9%	47,8%	27,3%
	188	142	63	56	251	198
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

6. táblázat – A jelenlegi- és az elmúlt tizenkét hónapban végzett foglalkoztatás lakótelepek szerinti megoszlása

Forrás: Huszár- és Keleti lakótelepi vizsgálatok, 2019

Kor és iskolai végzettség

A kor és az iskolai végzettség együttes megoszlását az 7. táblázat mutatja be a mintában és korábbi felmérésekben. A táblázat első és második része már korábban közlésre került (Husztai és mtsai, 2018). Az összehasonlítás okán szerepelnek a korábbi eredmények itt is. A harmadik táblázatrész kiemeli a közép- és felsőfokú képzések arányszámainak, amelyek sajnos a várt képet mutatják – szinte kiüresedett ez a táblázatrész. Ennek okairól, hatásairól, következményeiről a szakirodalomban szá-

mos elemzés olvasható (a szegénység generációk közötti átöröklése,- 2012; Kapitány, 2012; Hüse és mtsai, 2015; Hüse, 2016; Fábián és mtsai, 2017).

Népszámlálás % Teljes Nyíregyháza	1 < 8 általános	2 8 általános	3 szakiskola érettségi nélkül	4 érettségi	5 felsőfok	Összes
1 20-29	0,16	1,35	2,22	8,31	4,16	16,20
2 30-39	0,23	1,74	5,81	6,83	7,83	22,44
3 40-49	0,16	1,68	4,82	5,58	4,82	17,06
4 50-59	0,19	2,81	5,29	6,12	4,15	18,56
5 60+	2,41	8,81	2,73	7,32	4,47	25,73
Összes	3,15	16,39	20,87	34,16	25,43	100,00
Panelkutatás 2018 – Teljes %						
1 20-29	0,00	0,22	2,02	16,63	4,72	23,60
2 30-39	0,00	0,67	2,92	5,17	6,29	15,06
3 40-49	0,00	0,22	1,80	7,87	5,17	15,06
4 50-59	0,00	0,67	2,92	5,17	6,07	14,83
5 60+	0,67	4,72	6,52	10,79	8,76	31,46
Összes	0,67	6,52	16,18	45,62	31,01	100,00
Huszár lakótelep és Keleti lakótelep kutatás 2019 – Teljes %						
1 20-29	0,4	8,9	2,7	0,4	0,8	13,2
2 30-39	2,3	19,8	5,8	0	0,8	28,7
3 40-49	3,9	13,6	5,4	0,8	0,4	24,0
4 50-59	5,0	10,9	3,1	0	0,0	19,0
5 60+	4,7	6,2	3,9	0,4	0,0	15,1
Összes	16,3	59,3	20,9	1,6	1,9	100,0

7. táblázat. A kor és az iskolai végzettség a 2011-es népszámlálási adatokban, a 2018-as nyíregyházi Panelkutatás adatfelvételben és a Huszártelep, Keleti lakótelep vizsgálatban – Nyíregyháza. Forrás: 2011-es Népszámlálás, Központi Statisztikai Hivatal (www.ksh.hu)

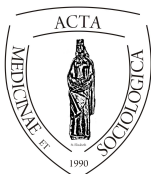
15_3_1_4_3.xls egyedi kérésre összeállított táblázatos adatállomány

Összefoglalás

Kutatói becslés szerint az adatfelvétel a nyíregyházi Huszártelep lakosságának 25-35%-át fedte le. A Keleti lakótelepen ez az arány ennél is magasabb. A két településrész között nem jelezhető statisztikai különbség a nem, a kor, az iskolai végzettség, a családi állapot és a gazdasági aktivitás mutatóinak tekintetében.

Irodalom

1. A szegénység generációk közötti átörökítése. Központi Statisztikai Hivatal, 2012. március 26. Elérhető: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/szegenysegatorokitese.pdf> (2019.04.23)
2. Fábián G., Szoboszlai K., Hüse L. (szerk.) (2017): A társadalmi periférián élő gyermekek és fiatalok rizikómagatartásának háttere. Periféria Egyesület, Nyíregyháza.
3. Helyi közösségi fejlesztési stratégia. 2016-2020, átdolgozott változat, Nyíregyháza, 2017. Elérhető: http://www.clldnyiregyhaza.hu/public/uploadimages/dokumentumok/2018/HKFS_Nyiregyhaza_2017-10-30_v2.pdf (2019.04.23.)
4. Helynévkönyv (2018) Magyarország közigazgatási helynévkönyve. 2018. január 1. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2018. Elérhető: https://www.ksh.hu/docs/hun/hnk/hnk_2018.pdf (2019.04.15.)
5. Huszti É., Hüse L., Takács P., Fábián G. (2018): A „Nyíregyháza Életminősége 2018” vizsgálat és a kutatás módszertana. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol. 9. No. 27: 7-18. doi: 10.19055/ams.2018.9/27/2
6. Hüse L., Szoboszlai K., Gurály E. (2015): Egy falukutatás fókuszában: a gyermekszegénység. Szakkollégiumi Tudástár 3. Evangélikus Roma Szakkollégium, Nyíregyháza.
7. Hüse L. (2016): Az iskolai motivációt befolyásoló tényezők kutatása telepi roma családok körében. In: Kósa Zs. (szerk.): Helyzetkép a magyarországi romákról. Debreceni Egyetemi Kiadó, 45-66.
8. Kapitány B: A hátrányos társadalmi helyzetek generációk közötti átörökítése: egy magyarországi követéses vizsgálat eredményei. *Esély*, 2012/2.: 3-37. Elérhető: http://www.esely.org/kiadvanyok/2012_2/kapitany.pdf (2019.04.23.)
9. Malakucziné Póka M. (2015): A Nyíregyházi járás települési szerkezeti, demográfiai, háztartási jellemzői. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19: 11-29. doi: 10.19055/ams.2015.6/18-19/2
10. Monostori P., Őri P., Spéder Zs. (szerk.) (2018): Demográfiai portré 2018. KSH NKI, Budapest: 177-197.
11. Összefoglaló A „Peremhelyzetű és kirekesztett csoportokkal végzett szociális és közösségi munka” c. képzéshez kapcsolódó tanulmányútról. Nyíregyháza, Huszár-telep 2012. szeptember 25. Elérhető: http://www.melyszegenyseg.hu/dokumentumok/dokumentumtar_tartalma/tanulmanyut_nyiregyhaza_huszar_telep.pdf (2019.04.23.)
12. R. Fedor Anita, Balla Petra (2019): Foglalkoztatási helyzetkép a telepi körülmények között élő nyíregyházi romák körében. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29: 32-44.

Lakhatási helyzetkép a telepeken

Szoboszlai Katalin

főiskolai docens, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

INFO

Szoboszlai Katalin
szoboszlai.katalin@foh.unideb.
hu

Keywords

quality of life, housing,
rental flats, housing
poverty

Kulcs szavak

életminőség,
lakhatás,
bér lakás,
lakhatási szegénység

ABSTRACT

Abstract. Situational pictures of settlements. Within the research into the life quality of Roma people residing in settlements, this study analyzes their housing situation using the available data. Although the Husar and the Eastern settlements are separate ones situated at the most distant ends of the city of Nyíregyháza, they show similarities regarding the number and condition of flats, housing environment and the housing quality of the residents. Housing poverty is palpable in both settlements which can be described with no restoration of buildings or flats for many decades, hazards in the environment and hardly affordable housing costs. This study presents the details and tries to understand the picture behind the data.

Absztrakt. A roma lakótelepek életminőségét vizsgáló kutatásban a lakhatási helyzet értékelésére vállalkozom a rendelkezésre álló adatok alapján ebben az írásban. A Huszár telep és a Keleti lakótelep elkülönülten, a város két, egymástól távol levő részén található, mégis sok tekintetben hasonlóságot mutat a lakásállományt, a lakások állapotát, a lakókörnyezetet és a lakosok lakhatási minőségét tekintve. A lakhatási szegénység tapintható a vizsgált roma telepeken, amit a lakóépületek és lakások karbantartásának több évtizedes hiánya, a lakókörnyezet ártalmi és a nehezen megfizethető lakhatási költségek jellemeznek. A tanulmányban kitérek mindezek részletes ismertetésére és az adatok mögötti háttér megértésére.

Ez a tanulmány a TOP-6.9.1-16-NY1-2017-00001 azonosító számú
"Közösen a kiútért" című projekt támogatásával készült.

Bevezetés

Nyíregyháza város két, a kutatással érintett szegregátumában, a Huszár telepen és a Keleti lakótelepen található lakások többsége évtizedek óta az önkormányzathoz tartozik. A Huszár telep egykori laktanya épületei hatvan éve családok lakóhelyeként funkcionálnak. A telepi lakások magukon hordozzák az eredeti huszár laktanya

lenyomatait, jelenleg is felismerhetők az őrházak, valamint a tiszti lakások, a gazdasági épületek, a katona és ló szállások épületei. A telep történetéhez hozzátartozik, hogy a Guszevi*, későbbiekben Huszár telepi lakások minősége, felszereltsége, szobaszáma, komfortfokozata, megfelelt az 1950 évekbeli városi átlagnak, ellenben kiemelkedett a lakáson belül található fürdőszobákkal a telep egyes lakóépületeiben, ami megnövelte ezekben a lakásokban élők életszínvonalát. A következő évtizedek állami lakásépítési programjainak köszönhetően megnövekedett az összkomfortos lakások száma a város belső területein, ezért a Guszev telepi lakásokból a családok elköltözése figyelhető meg. Az elköltözők helyére a komfortos és félkomfortos lakásokat elfogadó, alacsony jövedelmű családok érkeztek (Kerülő, 1991).

Kerülő Judit 1990-ben, a Guszevben végzett vizsgálatában teljes körűen felmérte a családok helyzetét és életkörülményeit a telepen. Kerülő vizsgálatában megállította, hogy a rendszerváltás évében a telepen található lakások több mint 70 százaléka egyszobás, 20 százaléka kétszobás és csupán 10 százaléka kettőnél több szobás lakás, míg a város más területein mindösszesen 4 százalék az egyszobás és megközelítően 50 százalék a kétszobás lakások aránya. Ez a vizsgálat, jelentős különbségekre mutatott rá a lakások jellegzetességeit tekintve a Guszev telepi és a város belső területein található lakások között a guszeviek hátrányára. Lényegét tekintve a lakások többnyire substandard minőségű, szoba-konyhás lakások egyedi fűtéssel és lakáson kívülről vételezett ivóvízzel. A lakások alapterületét és a lakók számát összevetve zsúfoltak a lakások a telepen, ahol szobánként a kétfős laksűrűséget meghaladók az értékek. A telepi lakások nagy részét a város a 1970-es évek közepén felújította, ezzel a lakások állapota kismértékben javult (Kerülő, 1991; Kerülő, 2008). Az önkormányzat által irányított felújításra legutóbb 8 épületben 82 lakásnál került sor a 2010-es évtized első felében.

A roma lakótelepen élők életminősége kutatásunkban megismert lakhatási helyzetkép a lakóépületeket és a lakásminőséget tekintve hasonló a telep múltjához. Negatív előjelű változások a lakások többségének hanyatló állapotában, a lakhatási költségek megfizetésének nehézségeiben és az anómia jeleit mutató telepi életben vannak. Jelen tanulmányban az eredményeket ismertetjük, és felhívjuk a döntéshozók figyelmét azokra a problémákra, melyek deklasszálják a telepi életminőséget.

Tulajdon, lakásbérlet

A vizsgált romatelepeken élők bennragadtak a telepi életben. A Huszár telepi lakosok 80%-a és a Keleti lakótelepiek 100%-a születése óta él a telepen. A vizsgált két telepen nem találtunk olyan lakást, amit tulajdonos lakott volna. A lakásokban élők szinte teljes egészében bérlői a lakásoknak. A lakások kevesebb mint fél százalékát piaci bérleményként lakják és úgyszintén ennyien élnek szívésségi lakáshasználóként a telepen. A bérlők közül az önkormányzati lakásban élő bérlők helyzete biztonságosabb a lakhatásban, ugyanis ők szerződéssel bérlik a lakásokat. A piaci bérlemé-

* A Huszár lakótelep megnevezése Guszev lakótelep volt 1990 előtt. A városlakók mindkét megnevezést használják a közbeszédben.

nyekre ez korántsem mondható el, bár adatunk nincs a telepekről, más kutatásokból ismeretes, hogy a lakhatás bizonytalan és kockázatos a szerződésnélküli bérleményekben, ahonnan a bérbeadó döntése alapján hamar kikerülhet a bérlő (Habitat for Humanity, 2016).

	Nyíregyháza 2018	Nyíregyháza roma telepek 2018
Saját tulajdon	82,6	0
Bérelt lakás	8,57	0,4
Önkormányzati bérlemény	1,22	98,5
Más tulajdona (szivességi lakáshasználat)	3,67	0,7
Nemzeti Eszközkezelő Zrt. tulajdonában van	0,41	0
Egyéb	3,47	0,4

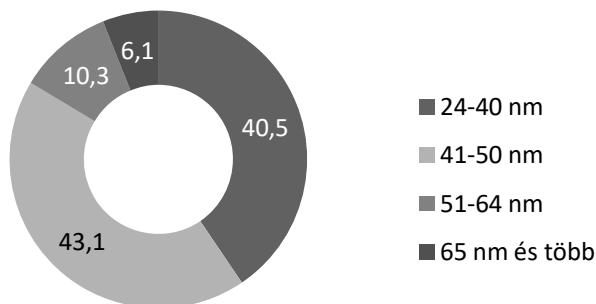
Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2018 és A roma lakótelepen élők életminősége 2018

1. sz. táblázat: Lakások tulajdonosi jellemzői (%)

A roma telepek lakásainak tulajdonlását összehasonlítva a városi lakásokkal egyértelművé válik, hogy a telepi lakosoknak nincsen tulajdonjoga a lakásokban. A telepiek 98,5%-a bérlője a lakásoknak, ezzel szemben a városi lakosság 82,6%-a tulajdonosként és 9,8%-a bérlőként él a lakásokban. (1. sz. táblázat) A telepen élők bérlői viszonyának hátterére a jövedelmi helyzet szolgál magyarázatként. Fábián és Takács tanulmányukban részletesen elemzik a telepeken élők jövedelmi helyzetét és megállapítják, hogy a Huszár és Keleti lakótelepeken élők egy főre jutó havi nettó átlagjövedelme a nyíregyházi átlagjövedelem 41%-a. A telepi lakosok havonta átlagosan 39.568 forintból élnek, ami kizárja a lakásvásárlás lehetőségét az életükben. A roma telepek háztartásainak jövedelmi helyzete a mélyszegénységre jellemző adatokat mutatja, ugyanis a háztartások háromnegyede a jövedelmek alapján az alsó két jövedelmi decilisbe tartozik (Fábián és Takács, 2019)

A lakások alapterülete és komfortfokozata

A két roma telepen található lakások 40,5%-ának alapterülete kevesebb, mint 40 négyzetméter. A lakásállomány további 43,1%-a 41-50 négyzetméter alapterületű. Az adatokból kitűnik, hogy a telepeken élők 83,6%-a 50 négyzetméternél kisebb alapterű lakásban él. (1. sz. diagram)

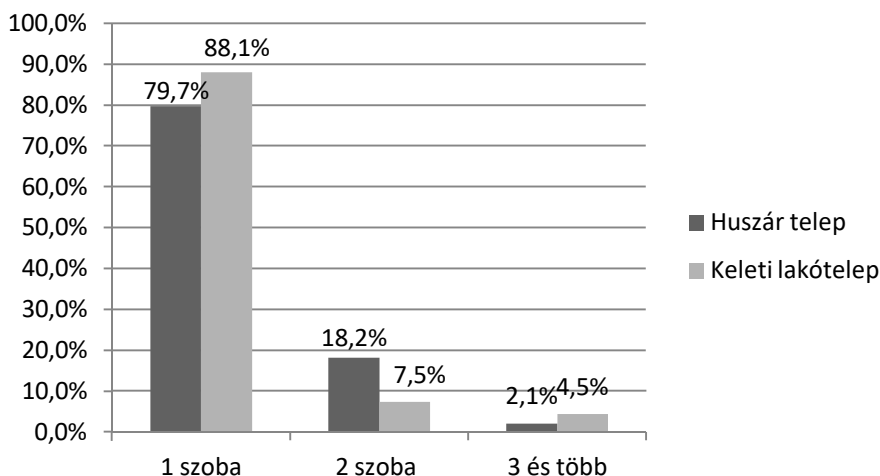

Forrás: A roma lakótelepen élők életminősége, 2018

1. sz. diagram: A telepi lakások alapterülete (%)

Fábián és Takács adatai megerősítik a telepi háztartások zsúfoltságát, ugyanis a telepen átlagosan 4,3 fő él a háztartásokban. A telepek közül a Keleti lakótelepen élnek többen a háztartásokban, átlagosan 4,6 fő, míg a Huszár telepen 3,8 fő. (Fábián és Takács, 2019).

A lakásméret mellett problémaként fogalmazzuk meg a lakószobák roppant kevés számát a lakások 80%-ában. A két vizsgált szegregátum lakásainak jelentős többségében 1 szoba található. A két lakótelepen látszik némi különbség, a Keleti lakótelepen a lakások 88%-a egyszobás, míg a Huszár telepen a lakások közel 80%-ában csak egy szoba található. Mindezekből látszik, hogy a lakások zsúfoltak és az együtt élő felnőttek, gyermekek szabadidőhöz, tanuláshoz kapcsolódó igényeinek kielégítésére nagyon kevés a tér.

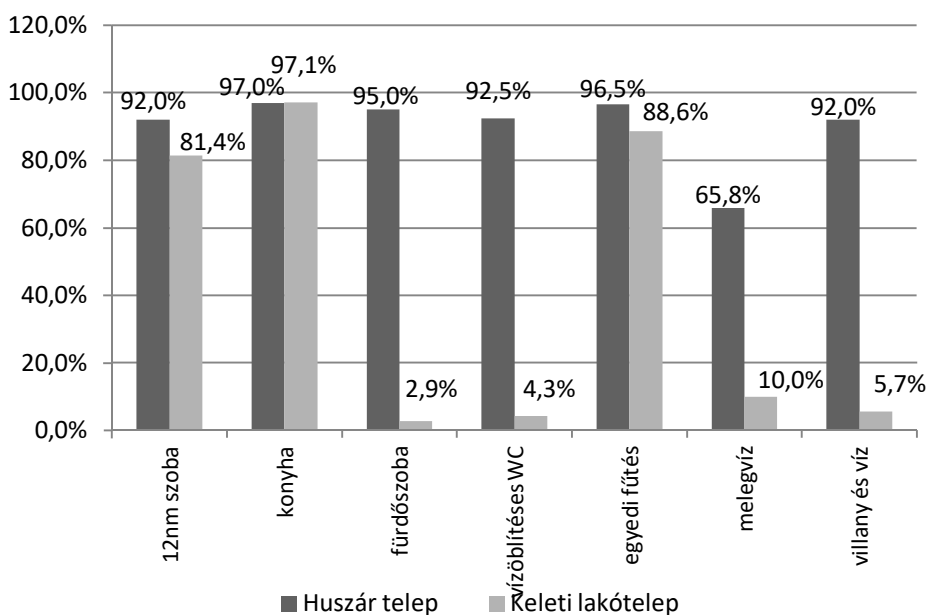

Forrás: A roma lakótelepen élők életminősége, 2018

2. sz. diagram: Szobák a telepi lakásokban

A telepen legkevesebb egy szoba és egy konyha található a lakásokban. A lakások komfortfokozatának lényeges eleme a 12 négyzetmétert meghaladó szoba a lakásban. A Keleti lakótelep lakásainak 18,6%-ánál ennél kisebb alapterületű szoba van a lakásban. A Huszár telep lakásai közül 8% a 12 négyzetméter alapterületet el nem érő szobák aránya. Ezek a lakások kivétel nélkül a komfortnélküli lakások közé tartoznak.

A komfortfokozat további elemeit vizsgálva jelentős különbség van a lakásokban található fürdőszoba tekintetében. A Huszár telepen élők szinte mindannyian rendelkeznek fürdőszobával, míg a Keleti lakótelep lakosai közül alig néhányan. A vízöblítéssel WC lakáson belüli elhelyezését tekintve ugyancsak a Keleti lakótelepen találunk nagy hiányokat. Az itt található lakások kevesebb mint 5%-a rendelkezik WC-vel a lakásban, szemben a Huszár teleppel, ahol a lakások több mint 90%-ában található lakáson belüli WC. A meleg víz vétel lehetősége a Huszár telepi lakások 65,8%-ában megoldott, addig ezzel a komforttal a Keleti lakótelepi lakások 10%-a rendelkezik. Míg a fürdőszoba és a lakáson belüli WC önmagában nem jelent rendszeres lakhatási kiadást, addig a meleg víz havi költséget jelentő tényező a háztartások kiadásaiban, ezért találhatunk kevesebb lakásban meleg vizet. További rezsi költséget jelentő szolgáltatás a villany és a víz a lakásban. Míg a Huszár telepi lakások 92%-ában elérhető a lakásban az áram és a víz, addig a Keleti lakótelepen megközelítően a lakosok 6%-a tudja a lakásban használni ezeket a szolgáltatásokat. Fűtésre egyedi fűtőberendezést használnak a telepi lakosok. A Huszár telepiek közül 4,5% és a Keleti lakótelepiek 12,4%-nem említett egyedi fűtőberendezést a lakásban, ez azt jelenti, hogy téli időszakban hidegek maradnak a lakások, a benne élők-nél nagy a veszélyez a kihűlésre. (3. sz. diagram)

Forrás: A roma lakótelepeken élők életminősége, 2018

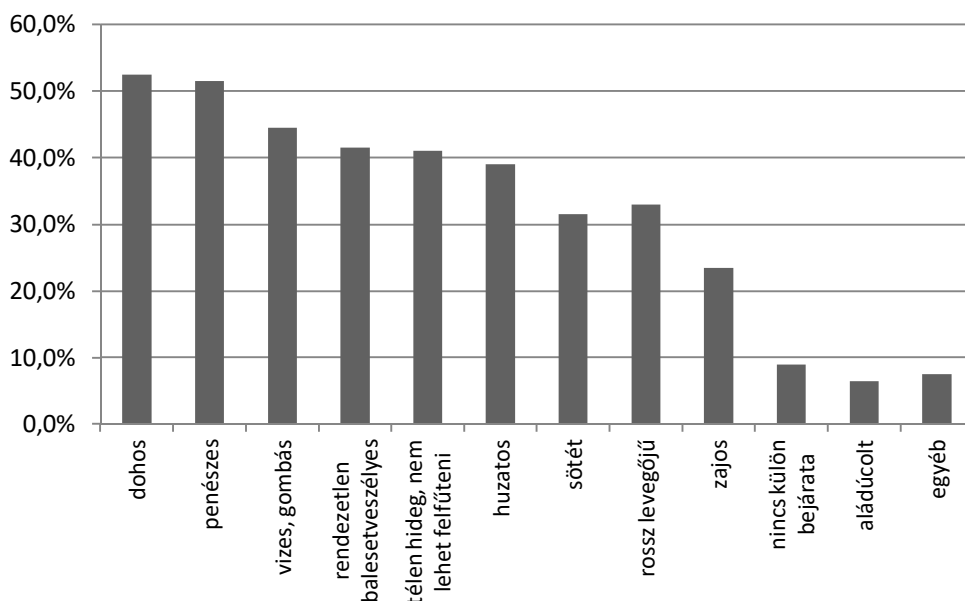
3. sz. diagram: Komfortjellemzők a telepi lakásokban

Összegezve a komfortkozarat egyes elemeinek áttekintése után megállapíthatjuk, hogy a Huszár telepi lakások többségében komfortos lakások, mivel rendelkeznek legalább egy 12 négyzetmétert meghaladó lakószobával, konyhával, fürdőszobával, WC-vel, villany-és vízellátással és egyedi fűtési móddal a lakásban. A Huszár telepi lakások egyharmadában hiányzik a meleg víz, ezért ezek a lakások félkomfort minőségűek. A Keleti lakótelep lakásainak 10%-áról mondható el, hogy komfortos, a többi lakás félkomfort vagy komfortnélküli besorolású a telepen.

A lakások és a lakókörnyezet állapota

A Huszár telepen lévő lakások egy részét a tulajdonos önkormányzat időnként felújította, azonban ezek a javítások nem jelentettek minőségi változást a lakások külső-belső állapotában (Kerülő, 2008). A Keleti lakótelepen lévő lakások korábbi felújítási munkálataira nem találtam forrásmunkát, azonban ha történt is renoválás, annak a lakásokkal kapcsolatos problémák ismeretében mára nyoma veszett.

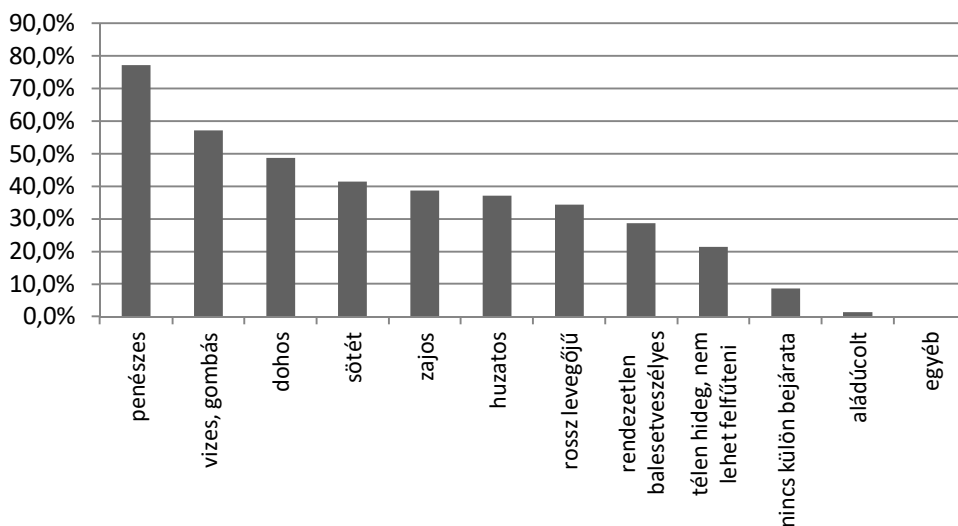
A Huszár telepiek a lakásokkal kapcsolatosan leggyakrabban a dohos, vizes, penészes és gombás problémákat említették. Ezek hátterében a lakások rossz tetőszerkezete, homlokzata és korhadt nyílászárói vannak, amelyek átengedik a csapadékot, nedvesítik és korhasztják az épületek külső és belső falazatát, nyílászáróit. Ide kapcsolódó probléma, hogy a lakásokat télen nem lehet felfűteni, huzatosak, sötétek és rossz levegőjük. A helyi lakosok szerint a lakások környéke rendezetlen és balesetveszélyes, ami mögött a közterületek rendezetlen állapotára figyelhetünk fel. (4. sz. diagram)

Forrás: A roma lakótelepen élők életminősége, 2018

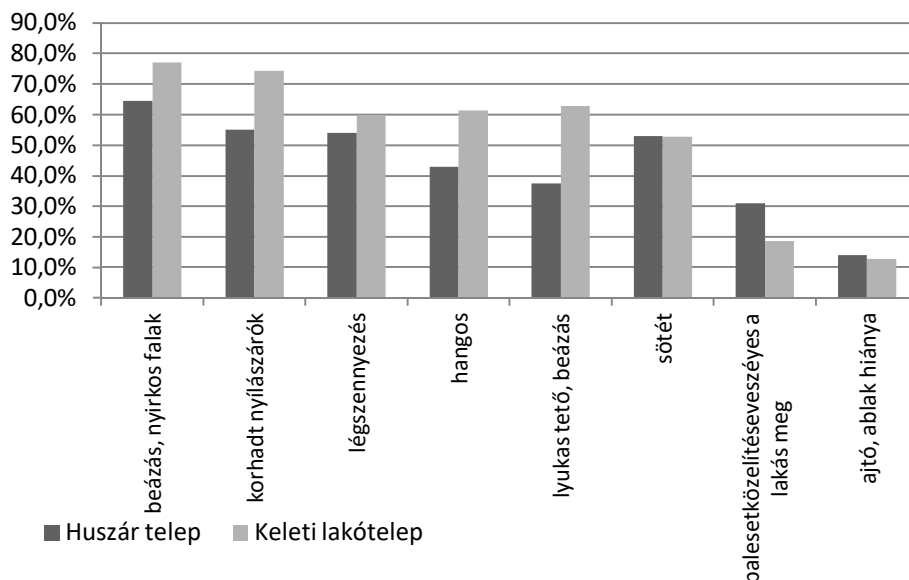
4. sz. diagram: A Huszár telepi lakások állapota

A Keleti lakótelepen élőknel hasonlóan a problémák elején találjuk a lakóépületek korszerűtlen, elhanyagolt állapotából eredő problémákat. Az itt élők közül sokakat zavar a zaj és a rossz levegő, aminek háttérében a telep mellett elhaladó négysávos autópályát forgalma állhat.

Forrás: A roma lakótelepen élők életminősége, 2018

5. sz. diagram: A Keleti lakótelepi lakások állapota

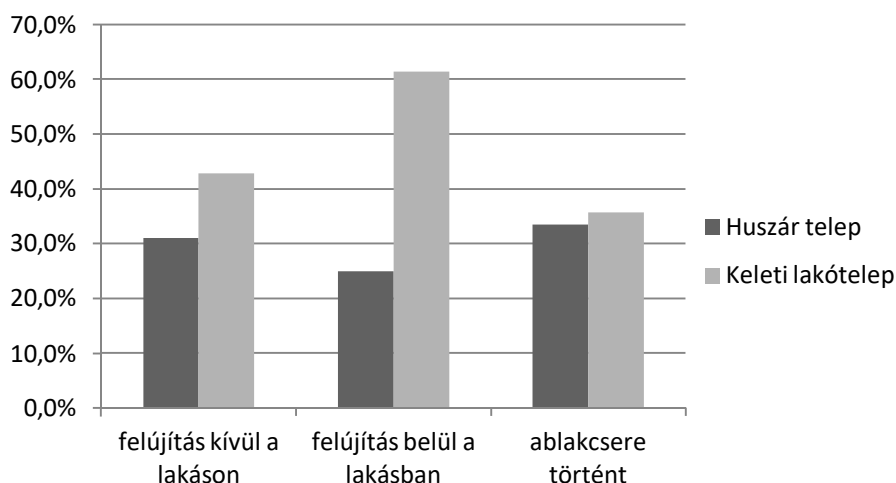
Forrás: A roma lakótelepen élők életminősége, 2018

6. sz. diagram: Előfordult-e a telepeken... (%)

Mindkét lakótelepen a lakosok az egyéb problémákat konkrétan is megnevezték, melyek közül a helyiek gyakran említették a bogarakat, a rágcsálókat és a szemetet a lakások környékén. Többen gondolják, hogy a közbiztonság problémát jelent a telepeken.

A két romatelep lakosainak válaszai alapján a leggyakrabban előforduló problémák a lakóépületeknél a beázás, a nyirkos falak, a lyukas tető, a korhadt nyílás zárók, a légszennyezés, a hangos és balesetveszélyes környezet. A problémák mindegyike egészségre ártalmas, krónikus betegségek forrása lehet, amennyiben nem történik változás a lakások állapotában és a lakókörnyezetben. (6. sz. diagram)

A két romatelepen tapasztalható fentebb közölt problémák javítására korábban is sor került a lakóépületekben. Ezek a javítások nem érintettek minden lakóépületet és lakást, a felújítás a legszükségesebb munkálatok elvégzését jelentette.

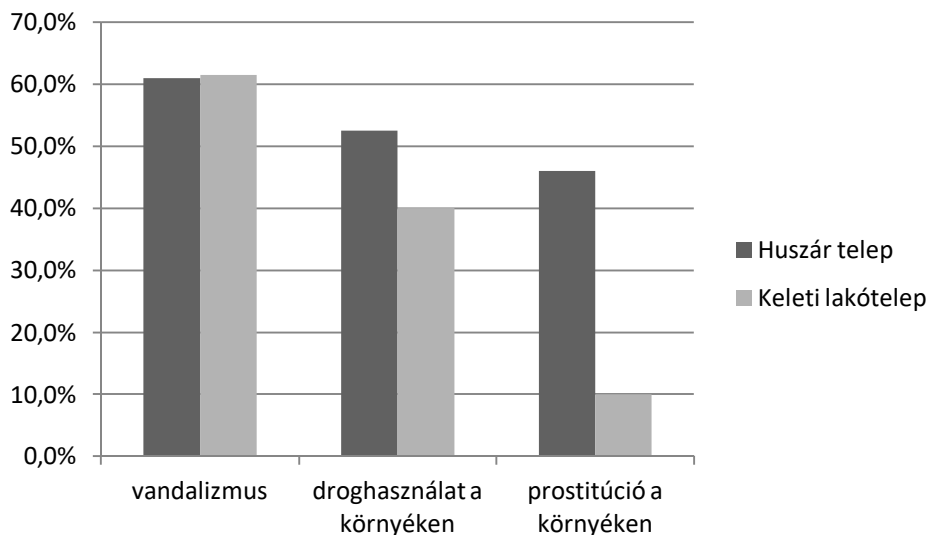

Forrás: A roma lakótelepen élők életminősége 2018

7. sz. diagram: Előfordult-e a telepeken... (%)

A romatelepeken a közbiztonságra többen is panaszkodtak, gyakori problémaként a vandalizmust, a droghasználatot és a környéken fellelhető prostitúciót jelezték.

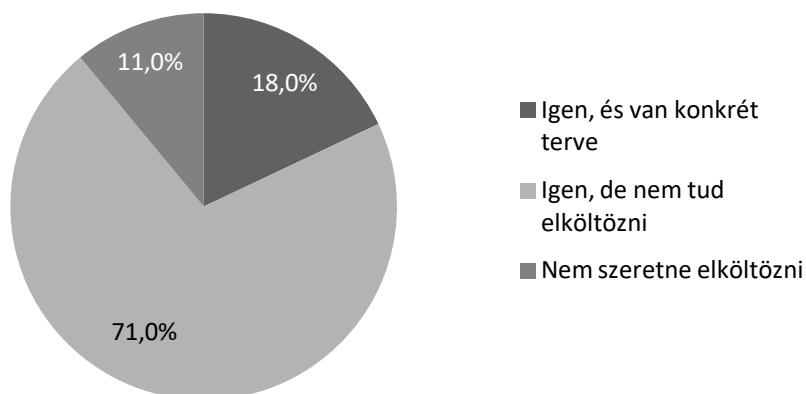
A közbiztonság hiányát érzékelő teleplakók leginkább a vandalizmustól tartanak mindkét romatelepen. A droghasználat és a prostitúció többeknek jelent problémát a Huszár telepen, mint a Keleti lakótelepen. (8. sz. diagram) Mindhárom kriminológiai összetevő az anómia jeleit mutatja a teleti életben. Az anómia a társadalmilag elfogadott célok és a társadalmilag megengedett viselkedés közötti ellentmondás (Merton, 2002). A problémaként megfogalmazott vandalizmus és a drogokkal kapcsolatos tevékenység normasértő viselkedésnek számít, ahol a cselekményeket elkövetők nemcsak a társadalmi célokat és normákat utasítják el, hanem azokat az eszközöket is, amelyekkel a társadalmi célok elérhetőek és a normák betarthatóak. A prostitúció, közelmúltbeli kutatásunk alapján inkább a szegénységhez semmint a bűnözéshez tartozó cselekmény, a prostitúcióban lévőknek inkább szociális segítségre és nem büntetésre lenne szükségük (Szoboszlai, Hüse és Fábán, 2015).

Forrás: A roma lakótelepen élők életminősége, 2018

8. sz. diagram: Előfordult-e a telepeken... (%)

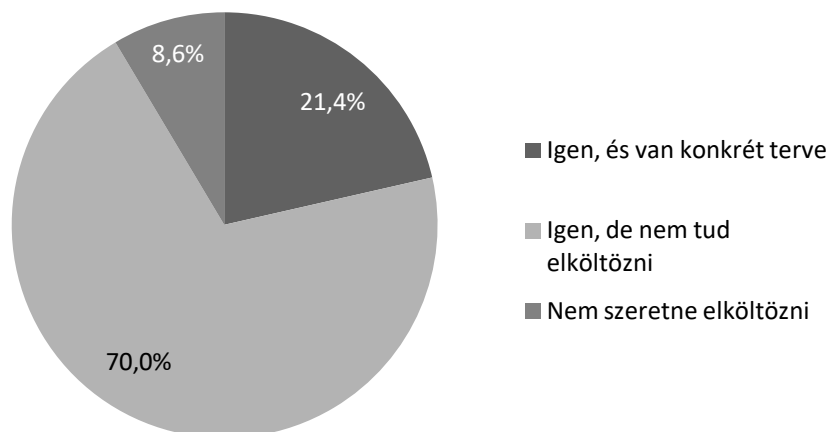
A lakóépületekben és a lakókörnyezetben tapasztalható problémák költözésre ösztönzi a telepen élők többségét.

Forrás: A roma lakótelepen élők életminősége, 2018

9. sz. diagram: Elköltözne-e a telepről – Huszár telep (%)

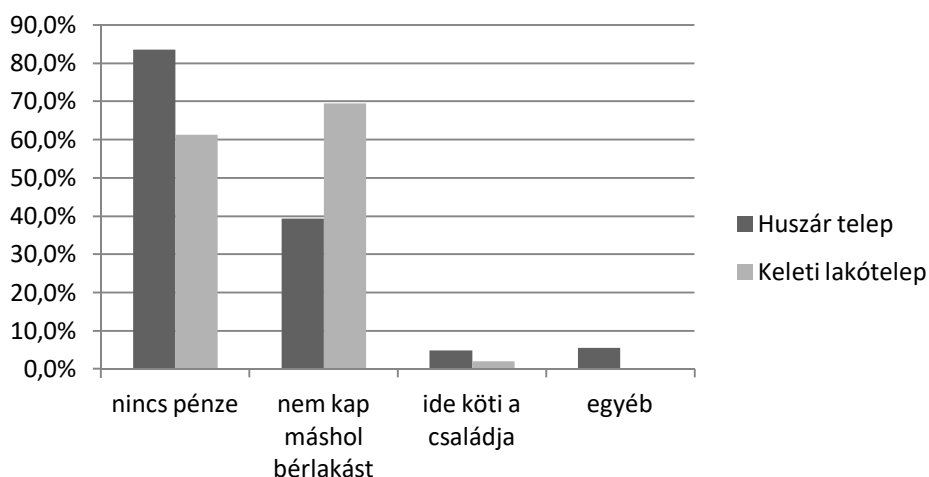
A Huszár telepen élők 89%-a szeretne elköltözni a telepről, közülük 11%-nak konkrét terve van a lakhelyváltásra. A Keleti lakótelepen élők 91,4%-a költözne el, akik közül minden ötödik lakosnak konkrét terve van a költözésre. (9. sz. és 10. sz. diagram)

Forrás: A roma lakótelepen élők életminősége 2018

10. sz. diagram: Elköltözne-e a telepről – Keleti lakótelep (%)

A vizsgált telepeken élők csaknem 10%-a élne a jövőben is mostani lakóhelyén. A lakhatási körülmények és a környezet fentebb ismertetett jellemzői magyarázatul szolgálnak a lakosság költözési szándékára. A lakások gondozatlan állapota, az egészségtelen levegő és a lakókörnyezetben tapasztalt problémák miatt a telepeken élők többsége, ha jövedelme engedné, elköltözne a telepről. A telepről kiköltözés azonban csak keveseknek megvalósítható ismerve a telepi lakosok átlagnál is jóval kedvezőtlenebb jövedelmi helyzetét (Fábián és Takács, 2015). (11. sz. diagram)

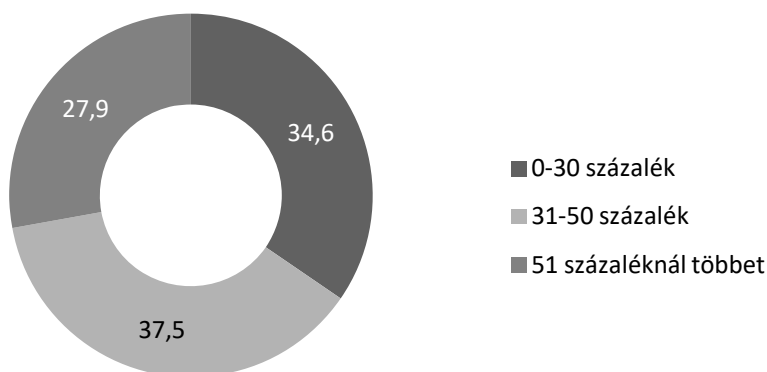
Forrás: A roma lakótelepen élők életminősége 2018

11. sz. diagram: Mi az oka, hogy nem tud elköltözni a telepről? (%)

Alapvető probléma a költözést tekintve mindkét telepen a pénzhiány másik lakás bérlésére. A családi kötelek igazából nem tartják vissza a költözni szándékozókat, mivel valószínűleg családdal együtt költöznének el. Egyéb ok, ami miatt nem tudnak költözni az a betegség, saját maguk vagy hozzátartozik betegsége.

A lakásfenntartás költségei

A lakások legfeljebb komfortos minősége, a lakások elhanyagolt állapota és a háztartások alacsony jövedelmi szintje magas lakásfenntartási költséggel párosul a telepiek életében. A két romatelepe között nincs számottevő különbség a lakásfenntartásra fordított jövedelemhányad között, ezért a két telepre vonatkozó adatokat együtt közöljük.

Forrás: A roma lakótelepen élők életminősége, 2018

12. sz. diagram: Lakásfenntartásra fordított kiadások aránya a romatelepeken (%)

A telepi lakosok egyharmada a háztartási jövedelem nem több mint 30%-át költi lakásfenntartásra. (12. sz. diagram) A részletes adatokból kiderül, hogy ebbe a kategóriába tartozó lakosok rendszerint jövedelmük 20-30%-át fizetik ki lakbérre és rezsire. A második kategóriába tartozó telepiek (37,5%-uk) a háztartás jövedelmének 31-50%-át, míg a telepiek 27,9%-a jövedelmének több mint 50%-át fizeti lakással kapcsolatos kiadásra. A lakhatáshoz tartozó kiadások kifizetése arányaiban magas a szegénységet jelentő háztartási bevételek mellett.

Magyarországon a lakosság harmadának nehéz kifizetni a lakhatási költségeket a rendelkezésre álló jövedelemből, igazán súlyos a helyzet a legalacsonyabb jövedelmi decilisbe tartozóknál, mivel kétharmaduknak végtelenül küzdelmes a lakáskiadások megfizetése (Habitat for Humanity, 2018). A két nyíregyházi romatelepen élők-nél a havi jövedelmek által meghatározható szegénységi ráta aránya 78%, ami jóval több mint a város más területein, így nem véletlen, hogy a telepi lakosok 60%-a nehézségek árán jön ki a havi jövedelméből, közülük is a legrosszabb a helyzet a legalsó jövedelmi decilisbe tartozóknál, ahol a többségnek komoly gondot jelent a havi jövedelemből megélni (Fábián és Takács, 2019).

A nyíregyházi roma telepeken a lakhatási költségek kifizetése aránytalanul magas a bevételekhez képest, ami a lakhatást igen költségessé teszi az itt élőknek. Ehhez társul a telepi lakások alacsony komfortfokozata, rossz külső állapota, túlszűfoltosága, dohos, nyirkos és sötét jellegzetessége. Mindezek ismeretében, a telepeken található lakások a lakhatási szegénység jellegzetességeit hordják magukon.

Összegzés

A nyíregyházi romatelepek lakásállományának döntő részben az önkormányzat a tulajdonosa, és helyi lakosok a bérlői. A lakásállomány régi és lepusztult, külső és belső felújítást, korszerűsítést igényel. A lakások komfortossága megragadt a 1950-es évek szintjén, ezért nélkülözik azokat a civilizációs formákat, melyekkel energetikai és életviteli szempontból kényelmesebbé és otthonosabbá tehetők az önkormányzati kezelésben lévő lakások. A lakóköznyezet elhanyagolt, egészségtelen és veszélyes, ami egyfelől környezeti ártalmakat takar, másrésztől bűncselekmények elkövetésének veszélyét is rejti. A telepi lakások bérlői szegények, akiknek nehézséget jelent a havi jövedelemből megélni. A telepi lakosság jövedelmének aránytalanul nagy részét lakhatással kapcsolatos kiadásokra költi. A lakbér-és rezsiköltség a telepi lakosság kétharmadánál a háztartási havi jövedelem 30%-ánál magasabb költséget jelent. Ennek ismeretében az elhanyagolt, kis alapterületű, túlszűfolt és veszélyeket magában hordozó lakásokban drága, költséges az élet. Lényegét tekintve mindkét roma telep a lakhatási szegénység jegyeit hordozza magán, aminek kezelése az önkormányzat feladata.

Irodalmak

1. Kerülő J. (1991): Szociálpolitikáról egy nyomortelep kapcsán. *Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Szemle*, 4: 459-463.
2. Kerülő J. (2008): Integráció közben. *Kultúra és közösség*, 12/4: 51-61. Letöltési hely: http://epa.oszk.hu/02900/02936/00027/pdf/EPA02936_kultura_es_kozossege_2008-04_051-061.pdf Látogatva: 2019. április 19.
3. Fábián G., Takács P. (2019): Jövedelmi helyzet, jövedelmi viszonyok a telepi lakosok körében. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29: 45-54.
4. Habitat for Humanity Magyarország (2016): Éves jelentés a lakhatási szegénységről 2016. Letöltési hely: https://habitat.hu/wp-content/uploads/2018/08/Habitat_eves_jelentes_2016_web_2.pdf Látogatva: 2019. április 19.
5. Habitat for Humanity Magyarország (2018): Éves jelentés a lakhatási szegénységről 2018. Letöltési hely: <https://habitat.hu/mivel-foglalkozunk/lakhatasi-jelentesek/lakhatasi-jelentes-2018/> Látogatva: 2019. április 19.
6. Merton, R. K. (2002): Társadalomelmélet és társadalmi struktúra - Válogatások, Osiris Kiadó, Budapest

7. Szoboszlai K., Hüse L., Fábíán G. (2015): Kulcsponatok a külföldön dolgozó prostituáltak kapcsolataiban. *Párbeszéd szociális munka folyóirat* Vol. 2. (2015.) No. 1. Letöltési hely: <http://parbeszed.lib.unideb.hu/file/2/55192722797e6/szerzo/PKULCSPONTmasolat.pdf> Látogatva: 2019. április 19.

A szerző

Dr. Szoboszlai Katalin szociális munkás, a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar tanszékvezető docense. Kutatási területe a hajléktalanság, a szegénységgel összefüggésbe hozható társadalmi csoportok szociális helyzete. A „Nyíregyháza életminősége – háztartáspanel” vizsgálatban 2008-tól elemzi a lakhatással kapcsolatos adatokat.

Foglalkoztatási helyzetkép a telepi körülmények között élő nyíregyházi romák körében

R. Fedor Anita¹, Balla Petra²

¹ főiskolai tanár, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, Szociális és Társadalomtudományi Intézet, Társadalomtudományi Tanszék. Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

² PhD. hallgató, Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar, 4032 Debrecen, Böszörményi út 138.

INFO	ABSTRACT
R. Fedor Anita fedor.anita@foh.unideb.hu	Abstract. Situational picture of the employment of Roma people residing in settlements in Nyíregyháza. In our study we present the employment situation of people residing in the Husar and Eastern settlements which can be found in Nyíregyháza. This study is focussing on one aspect from the many dimensions examined by the research into the life quality of Roma people residing in settlements. As expected, our results revealed that the residents of these settlements are at a huge disadvantage in employment. The extent of employment is mainly influenced by low education, the high number of children and their attitude towards working. According to our results, 70% of the respondents have been unemployed before and 49.8% of them are unemployed at the moment.
Keywords labour market, employment, Roma people, settlement conditions, multiple disadvantages	
Kulcsszavak: munkaerőpiac, foglalkoztatás, romák, telepi körülmények, halmozott hátrány	Absztrakt. Elemző munkánkban a Nyíregyházán található Huszártelep és Keleti lakótelep lakóinak foglalkoztatási helyzetét mutatjuk be. A tanulmány a szegregátumok lakóit (romák) fókuszba állító, az életminőség több dimenzióját feltérképező vizsgálat egyetlen szegmensére a munkaerőpiaci helyzetre koncentrál. Eredményeink a vártak megfelelően a telepi lakosok óriási foglalkoztatási hátrányáról árulkodnak, melynek mértékét nagyban befolyásolja az iskolázottság alacsony szintje, a magas gyerekszám és a munkavégzéshez kötődő attitűd. Eredményeink szerint a válaszadók 70%-a volt már munkanélküli eddigi élete során, s 49,8 %-uk jelenleg is.

Ez a tanulmány a TOP-6.9.1-16-NY1-2017-00001 azonosító számú

“Közösen a kiútért” című projekt támogatásával készült.

Bevezetés

Tanulmányunkban Nyíregyháza városában található két szegregátum lakóinak munkaerőpiaci jellemzőit tárjuk fel. Elemző munkánkban egy általános munkaerőpiaci felvezető után a foglalkoztatás egyes mutatóinak bemutatásánál a Huszár és Keleti telepi két almintát egyben, majd külön-külön kezelve, valamint a 2018-as nyíregyházi lakosok körében lebonyolított adatfelvétel eredményeivel összevetve is prezentáljuk.

A foglalkoztatási helyzetet felmérő kérdésblokk összesen 19 kérdést tartalmazott, melyek között voltak nyitott és zártkérdések, valamint egy ötfokú Likert-skála. Az adatok kiértékeléséhez az SPSS 24.00 for Windows szoftvert használtunk, ezen belül egy- és többváltozós elemzési technikákat alkalmaztunk. Az elemzés során a leggyakrabban használt többváltozós elemzési formák közé tartozott a keresztábla-elemzés. A két változó közötti összefüggés bemutatására a Pearson-féle χ^2 statisztikát alkalmaztunk.

A roma foglalkoztatás általános jellemzői

A munkaképes népesség munkaerőpiaci potenciálját alapvetően meghatározza egy térség, vagy szűkebb értelemben az adott lakókörnyezet hátrányos volta, a perifériális helyzet számos negatívuma. A hátrányos helyzet meghatározásának számos lehetősége van, függ ez attól, hogy milyen szempontból közelítjük meg. A foglalkoztatáspolitikai aspektusából történő megvilágításból: halmozottan hátrányos helyzetű az, akinek a munkaerőpiaci esélyei, lehetőségei az átlagosnál rosszabbak. Közelebb kerülünk a valósághoz, ha az okokat és a jellemzőket mérlegeljük. A munkaerőpiacon jelentkező hátrányos megkülönböztetés okai között lehet a nem, a nemzetiségi, etnikai, a kor vagy a vallás, esetleg a fogyatékosság miatti kirekesztés. A kistelepléseken élő roma közösségekben ezekhez társulhat még a nagycsalád, a gyakori munkanélküliség, az előítélet és az átlagnál is nagyobb arányú iskolázatlanság. Ez az állapot – különösen, ha tartós – egyre mélyebb szegénységbe taszítja az itt élőket. (Lácza, R. Fedor é.n.)

Az iskolai végzettség alacsony szintje, a szakképzettség hiánya, a roma etnikumhoz tartozás, nehezíti a munkaerőpiaci helytállást, mely tartós munkanélküliséget, jövedelmi szegénységet végső esetben kirekesztődést eredményezhet. A roma családokat ezen elhelyezkedést gátló tényezők szinte mindegyike jellemzi. A helyzetet tovább rontja a keleti határmentiség. A roma népesség 52%-a a legkedvezőtlenebb foglalkoztatási mutatókkal rendelkező Észak-magyarországi, Észak-alföldi régióban él. A két régió közül is kiemelkedik az Észak-alföldi régió (1. táblázat) és ezen belül Szabolcs-Szatmár-Bereg megye hátránya (1. ábra). A 2003-as és 2004-es megyei kutatások eredményei azt mutatják, hogy a háztartásfők fele fejezte be az általános iskolát, négytizedének nincs általános iskolai végzettsége sem, 6,3 százaléka szakmunkás végzettségű, 1,8 százaléka érettségizett, és 0,2 százalék diplomás (Fónai, Péntes 2006:81). Ezek a számok jelentős mértékben magyarázzák a romák foglalkoztatásának a helyzetét.

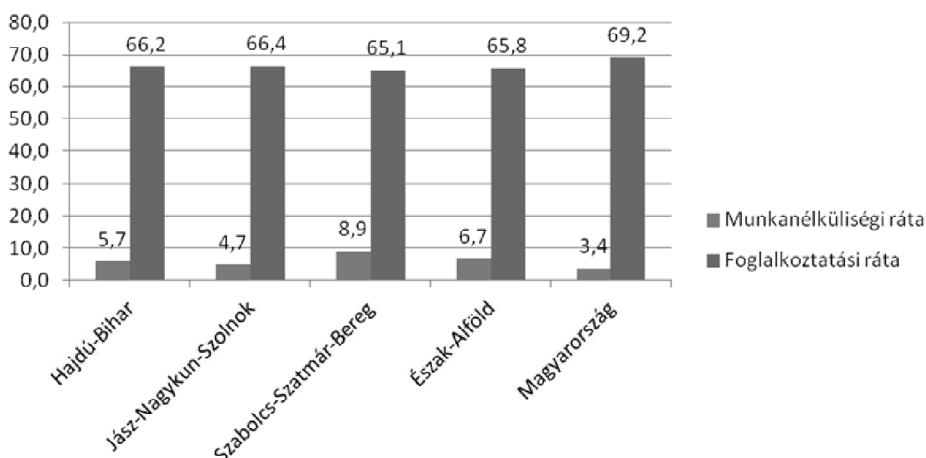
	2014		2016		2018	
	Munka- nélküli- ségi ráta %	Foglal- kozta-tási ráta %	Munka- nélküli- ségi ráta %	Foglalkozta- tási ráta %	Munkanél- külségi ráta %	Foglal- kozta- tási ráta %
Közép- Magyarország	6,2	66	3,9	70,8	2,8	72,0
Közép- Dunántúl	5,6	64,3	3	68,4	2,2	70,9
Nyugat- Dunántúl	4,6	65,8	2,7	68,9	2,0	73,0
Dél-Dunántúl	7,9	58,6	6,2	62,2	5,6	64,5
Észak- Magyarország	10,5	55,7	6,3	61,8	4,8	65,6
Észak-Alföld	11,9	57,3	9,3	62	6,7	65,7
Dél-Alföld	9	59,7	5,6	65,7	3,4	68,8

Forrás: saját szerkesztés, KSH alapján:

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf031.html

1. táblázat: A 15–64 éves népesség gazdasági aktivitása

A munkanélküliségi adatokat tekintve azt látjuk, hogy az országosan mért 3,4%-hoz képest a regionális mutató 3,3%-kal magasabb. A régió belső munkanélküliségi struktúráját vizsgálva azt látjuk, hogy Jász-Nagykun-Szolnok megye mutatója (4,7%) csak kevésbé haladja meg az országos szintet, viszont a magát regionális szinten legrosszabbul pozicionáló Szabolcs-Szatmár-Bereg megye több mint kétszeres munkanélküliségi rátája (8,9%) országos viszonylatban is a legmagasabb.

Forrás: saját szerkesztés https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf031.html

1. ábra: Az Észak-alföldi régió megyéinek mutatói, 15-64 évesek (%) 2018

A legfrissebb adatok szerint, a korábbi éveknek megfelelően a romák foglalkoztatása jóval elmarad a nem roma népességhez képest. Körükben 23,9%-kal dolgoztak kevesebben és 14,7%-kal többüket érintette a munkanélküliség, mint a többségi társadalom tagjait. Bár az is igaz, hogy 2014 és 2017 között a foglalkoztatási helyzetükben javulás tapasztalható: a foglalkoztatottak aránya 11,6%-kal nőtt, az inaktívak aránya pedig közel ennyivel csökkent. Ez a közfoglalkoztatásban való magasabb részvételükkel magyarázható. A foglalkoztatottak csoportján belül a roma közfoglalkoztatottak aránya 41,8% a nem romáké 4,2% volt. (KSH, 2018) (Lácza, R. Fedor é.n.) (2. táblázat)

	2014		2017	
	Romák	Nem romák	Romák	Nem romák
Foglalkoztatottak	33,4	62,8	45,0	68,9
Férfiak foglalkoztatási rátája	42,2	68,6	54,6	75,9
Nők foglalkoztatási rátája	25,1	57,1	35,9	62,1
Munkanélküliségi ráta	30,1	6,8	18,5	3,8
Tartós munkanélküliek aránya	53,9	57,2	38,0	41,0
Korai iskolaelhagyók (18-24 éves)	57,0	10,3	65,3	9,4
NEET (nem tanul, nem dolgozik)	38,2	12,7	38,2	9,4

Forrás: KSH. MEF.

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/munkerohelyz/munkerohely17.pdf>

2. táblázat: A 15-64 éves népesség megoszlása gazdasági aktivitás szerint 2014, 2017

A munkaerőpiacon megjelenő általános egyenlőtlenségek hangsúlyosabban jelennek meg az egyébként is hátrányos helyzetű roma munkavállalói csoportoknál. A nők munkaerőpiaci hátránya jelentősebb a nem roma nőkéhez képest. A nők alacsonyabb foglalkoztatási szintjét magyarázza a magas gyermekszám valamint a nemi szerepekhez kapcsolódó kulturális hatások is. Míg a nem roma nők foglalkoztatási rátája 62,1%, addig a romáké mindössze 35,9%. Az is igaz, hogy a roma nők foglalkoztatási színvonala több mint 10%-kal nőtt 2014 és 2017 között.

Szintén a kulturális mássággal, a család által közvetített értékekkel, magatartásformákkal és a lehetőségek hiányával magyarázható, hogy a 18-24 éves legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkező korai iskolaelhagyók aránya 65,3%. Az iskolaelhagyók között ún. NEET-fiatalok (15–24 évesek, akik nem dolgoznak, és sem iskolarendszerű, sem iskolarendszeren kívüli oktatásban nem vesznek részt) aránya 38,2%, mely messze meghaladja a nem roma társadalomban jelenlévő arányokat, ahol ezek mindkét esetben 9,4%-ot mutatnak. A munkahelybiztonság a kiszámíthatóság és az előretervezhetőség szempontjából kedvezőtlen határozott, rövid idejű munkaszerződés is jobban érinti a roma (50,5%), mint a nem roma (9,2%) munkavállalókat.

Lassan a negyedik, szüleik, nagyszüleik elődleges munkaerőpiaci jelenlétet meg nem tapasztaló generáció nő fel. Így az érintett családok hátránya nemzetekről-nemzedékre öröklődik.

A fentebb bemutatott bizonytalan munkaerőpiaci jellemzőket ún. prekár jellemzőkként definiáljuk, melyek közül egyik-másik valamennyi társadalmi réteg életében jelen lehet, de az általános bizonytalanságként definiált prekár tényezők halmozódása egyik társadalmi csoportnál sem olyan erős, mint a romáknál. (R. Fedor és Fónai, 2017)

A telepi körülmények között élő nyíregyházi romák foglalkoztatási helyzete

Továbbiakban Nyíregyháza két szegregátumában - a Huszártelenen és a Keleti lakótelepen - lebonyolított empirikus vizsgálat eredményeit mutatjuk be a foglalkoztatási helyzetre koncentrálnak.

A két telepen élő válaszadók egynegyede (24,4%) keresett a megkérdezés pillanatában munkát. Vélhetően ők azok, akik munka nélkül vannak, illetve akik valamilyen ok miatt munkahelyváltáson gondolkodnak. A két telep lakóinak véleménynyilvánítása szinte teljes mértékben egybecseng erről a kérdéssel; a Huszártelenen élők 24,5%-a, míg a Keleti lakótelepen élők 24,3%-a várt munkára.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a munkát nem keresők attitűdjét milyen tényezők magyarázzák. Ehhez kapcsolódóan az általunk megjelölt 11 lehetséges ok közül kellett kiválasztaniuk az érintetteknek a rájuk leginkább jellemzőt.

Okok	Említi	Nem említi
mert van munkája, meg van vele elégedve	39,8	60,2
ügysem talál a környéken	6,6	93,4
ügysem talál megfelelőt	7,1	92,9
ügysem talál olyat, amelyik jól fizet	8,1	91,9
gyereket szeretne vállalni	2,5	97,5
el szeretne költözni	8,1	91,9
más családi okokból	11,1	88,9
tanulnia kell még, átképeznie magát	5,1	94,9
jelenleg is tanul	1,5	98,5
alkalmi munkái, bejelentetlen munkája így is van, nem akar keresni	9,1	90,9
egyéb ok	30,5	69,5

Forrás: Telepi kutatás 2019.

3. táblázat: Miért nem keres munkát? (%) (N=271)

A 3. táblázat adataiból kiolvasható, hogy azok, akik nem kerestek munkát, ezt azzal magyarázták a legnagyobb arányban, hogy jelenleg van munkájuk és elégedettek is vele (39,8%). A második legtöbbször által megjelölt tényező az *egyéb okok* csoportjába

ba tartozott. Az *egyéb* kategóriát megjelölők körében az egészségi állapot, a nyugdíjas kor, a gyermekgondozási szabadság, valamint az inaktivitás egyéb formái voltak a legfőbb magyarázó tényezők.

A két telep lakóinak válaszait összehasonlítva nem tapasztaltunk jelentős különbséget. A függetlenségvizsgálat is csak két tényező esetében jelzett statisztikailag mérhető különbséget: „*el szeretne költözni*” és az „*alkalmi munkái, bejelentetlen munkája így is van*” kategóriák vonatkozásában. (4. táblázat)

Az adatokból kitűnik, hogy **a Huszártelep lakói valamivel nagyobb arányban keresnek munkát, azonban az is látható, hogy borúlátóbbak a munkakeresés sikerességét illetően.** Az itt élők körében magasabb volt az erre vonatkozó kijelentést megjelölők aránya: „*úgysem talál a környéken*”, „*úgysem talál megfelelőt*”, „*úgysem talál olyat, amelyik jól fizet*”. **Ezzel összefüggésben az tapasztalható, hogy talán éppen ezen okok miatt nyitottabbak a helyzetük javítását nagyobb valószínűséggel eredményező költözésre és tanulásra.**

Okok	Huszár lakótelep (N=145) említések gyakorisága	Keleti lakótelep (N=53) említések gyakorisága	Pearson Chi-Square
mert van munkája, meg van vele elégedve	41,2	35,8	p=0,495
úgysem talál a környéken	7,6	3,8	p=0,338
úgysem talál megfelelőt	7,6	5,7	p=0,640
úgysem talál olyat, amelyik jól fizet	9,7	3,8	p=0,179
gyereket szeretne vállalni	3,4	0,0	p=0,171
el szeretne költözni	11,0	0,0	p=0,012
más családi okokból	19,0	3,0	p=0,140
tanulnia kell még, átképeznie magát	6,2	1,9	p=0,219
jelenleg is tanul	2,1	0,0	p=0,291
alkalmi munkái, bejelentetlen munkája így is van, nem akar keresni	11,7	1,9	p=0,033
egyéb ok	28,5	35,8	p=0,318

Forrás: Telepi kutatás 2019. , R. Fedor 2019., Nyíregyháza Életminősége 2018.

4. táblázat: Miért nem keres munkát? (%)

A munkát keresők többsége (59,8%) úgy véli, hogy fél éven belül el tud majd helyezkedni, 17,5% szerint ehhez több mint hat hónapra lesz szükség, míg a válaszadók egynegyede (25,5%) igen pesszimistán gondolkodik a kérdésről, mely szerint egyáltalán nem fog tudni elhelyezkedni. (5. táblázat)

Időtartam	Huszár lakótelep	Keleti lakótelep	Két telep együtt (N=102)
2 héten belül	9,2	7,7	8,8
3-4 héten belül	7,9	19,2	10,8
1-2 hónapon belül	14,5	23,1	16,7
3-4 hónapon belül	10,5	7,7	9,8
5-6 hónapon belül	14,5	11,5	13,7
ennél hosszabb időn belül	15,8	11,5	14,7
nem fog tudni elhelyezkedni	27,6	19,2	25,5
Összesen	100,0	100,0	100,0

Forrás: Telepi kutatás 2019. , R. Fedor 2019., Nyíregyháza Életminősége 2018.

5. táblázat: Mit gondol, mennyi idő múlva fog tudni elhelyezkedni? (%) p=0,640

A két telep lakóinak erre vonatkozó véleménye szintén a huszártelpeiek pesszimizmusát mutatja. Körükben többen gondolkoznak úgy, hogy több mint hat hónap után vagy egyáltalán nem fognak munkát találni.

A két telepen élő foglalkoztatott romák egyharmadára az általánosnak tekinthető heti 40 órás foglalkoztatás jellemző. Ez messze elmarad a Nyíregyháza Életminősége vizsgálatban részt vevő nyíregyházi lakosokhoz képest, ahol a heti 40 órában foglalkoztatottak aránya 76,3%-os. Ennél alacsonyabb munkaóra 25,5%-ukat, míg ennél magasabb 10,8%-ukat érinti. A telepi lakosok egyharmada közmunkaprogram keretében dolgozik. A Huszártelpeken jellemzőbb a részmunkaidős foglalkoztatás, míg a határozott munkaidejű szerződéssel történő foglalkoztatás a Keleti lakótelepen élők körében gyakoribb. A legtöbben 6 hónapra és egy éves időtartamra szóló szerződéssel vannak foglalkoztatva. (6. 7. és 8. táblázatok)

	Telepi vizsgálat (N=112)	Nyíregyháza Életminősége (N=322)
Folyamatos, normál foglalkoztatás (napi 8 óra, heti 40 óra, kinevezéssel)	31,3	76,3
Meghatározott időre szóló szerződéssel	17,9	8,1
Részmunkaidőben	5,4	5,5
Közmunka program keretében	28,6	1,9
Alkalmi munka, szerződés nélkül	11,6	2,3
Egyéb	5,2	5,8

Forrás: Telepi kutatás 2019. , R. Fedor 2019., Nyíregyháza Életminősége 2018.

6. táblázat: Milyen módon foglalkoztatják Önt? (%)

	Huszár lakótelep	Keleti lakótelep
Folyamatos, normál foglalkoztatás (napi 8 óra, heti 40 óra, kinevezéssel)	30,3	34,8
Meghatározott időre szóló szerződéssel	12,4	39,1
Részmunkaidőben	6,7	0,0
Közmunka program keretében	31,5	17,4
Alkalmi munka, szerződés nélkül	12,4	8,7
Egyéb	6,7	0,0

Forrás: Telepi kutatás 2019.

7. táblázat: Milyen módon foglalkoztatják Önt? (%) N=112; p=0,034

Időtartam	Telepi vizsgálat	Nyíregyháza Életminősége
kevesebb, mint 6 hónapra	8,6	12,6
6 hónap-1 év közötti időre	64,3	12,6
1 évre	15,7	15,2
1-2 év között	1,4	6,6
2-5 év között	n.a.	19,2
5 évnél hosszabb	10,0	33,8
Összesen	100,0	100,0

Forrás: Telepi kutatás 2019. , R. Fedor 2019., Nyíregyháza Életminősége 2018.

8. táblázat: Amennyiben Ön szerződéssel dolgozik, kérjük, nevezze meg, milyen időtartamra kötöttek Önnel szerződést! (%) (N=221)

A telepi válaszadók jelentős részének van/volt már munkatapasztalata. 77,4%-uk mondta azt, hogy korábban dolgozott. A két lakótelep között nem találtunk jelentős eltérést ebben a kérdésben. A megkérdezettek 63,7%-ának legfeljebb három munkahelye volt eddig, minden negyedik (25,5%) érintett nyilatkozta azt, hogy 4-6 munkahelyen dolgozott. 10,8%-a ennél több, akár 10 munkahelyen is dolgozott eddigi élete során.

A jelenlegi gazdasági aktivitás megállapítását az „Amennyiben nem dolgozik – mi ennek az oka” kérdéssel mértük fel. A válaszadók választhattak a munkával valamint a személyes okokkal kapcsolatos lehetőségek között. A munkával kapcsolatos okokból a tényleges munkanélküliségre következtethetünk, míg a személyes okokból történő munkátlanúság az inaktivitás egyéb formáit rejt magában. Eredményeink szerint a telepi lakók 20%-a (53 fő) munkával kapcsolatos okok miatt nem dolgozott a megkérdezés idején, vagyis munkanélküli volt. Még rosszabbra a helyzet, ha a „GYED/GYES/GYET (nincs munkahelye)” kategóriát választó 31 főt is beleszámoljuk a munkanélküliekbe, hiszen saját bevallásuk szerint ők a gyermekgondozás előtt nem végeztek fizette munkát, vagyis munka nélkül voltak. Így

számolva a munkavállalási gondokkal küzdők arány meghaladja a 30%-ot (31,6%), amely többszöröse a Nyíregyháza Életminősége vizsgálatban mért 4,6%-os arálynak. A 9. táblázat adatai a telepi lakosok óriási hátrányáról árulkodnak. Érdemes azt is kiemelni, hogy a rokkantságból eredő munkaerőpiaci távolmaradás nagyságrendekkel nagyobb mértékben érinti a telepi lakosokat, a teljes minta 12%-a az inaktivitás ezen formája miatt nem dolgozik. Ez az arány a Nyíregyháza Életminősége vizsgálatban 2,2% (!). Kiemelt jelentőséggel bír a jó egészségi státusz is a munkaerőpiaci stabil jelenlét szempontjából. A lakosság egészségi állapotának javításával, az egyenlőtlenségek csökkentésével elősegíthető a fejlődés, fokozható a gazdasági aktivitás ami pozitív hatást eredményezhet a társadalomban (Jávorné, 2016).

Munkával kapcsolatos okok	Telepi vizsgálat	Nyíregyháza Életminősége vizsgálat
Elbocsájtottak	9	6
Lejárt a szerződése	44	14
Tönkrement a vállalkozásom	0	3
Személyes okok	Telepi vizsgálat	Nyíregyháza Életminősége vizsgálat
GYED/GYES/GYET (van munkahelye)	9	8
GYED/GYES/GYET (nincs munkahelye)	31	3
Beteg, fogyatékos személy ápolása	4	3
Költözés	1	4
Tanulmányok folytatása	5	24
Saját betegség, fogyatékoság, rokkantság	32	11
Nyugdíj	17	87
Egyéb	19	23
Összesen	171	186

Forrás: Telepi kutatás 2019. , R. Fedor 2019., Nyíregyháza Életminősége 2018.

9. táblázat: Jelenleg nem dolgozom választ megjelölők száma (fő) (N=171; 186)

A telepi körülmények között élők kedvezőtlen munkaerőpiaci helyzetét erősíti, hogy a megkérdezettek több mint 70%-a volt már munkanélküli, s 49,8 %-uk jelenleg is az. Ehhez képest a Nyíregyháza Életminősége vizsgálatban résztvevők 35,7%-a tapasztalta már meg a munkanélküliséget és a vizsgálat időpontjában (2018) 4,6% volt munkanélküli. Ehhez szorosan kapcsolódik a közfoglalkoztatással érintettek arányában tapasztalható különbség. A telepi lakosok 58,3%-a dolgozott már közmunkásként, s minden harmadik válaszadó jelenleg is ilyen módon dolgozik. Ezzel szemben a Nyíregyháza Életminősége vizsgálatban résztvevők 6,7%-a volt már közfoglalkoztatott, s a megkérdezés pillanatában mindössze 2,4%-uk vett rész közmunka programban. (10. táblázat)

Volt-e regisztrált munkanélküli eddigi élete során? N=465	Telepi vizsgálat	Nyíregyháza Életminősége vizsgálat
igen, jelenleg is az	21,2	4,6
igen, de jelenleg nem az	49,8	31,1
nem	29,0	64,3
Vett-e már részt közmunka programban? N=467	Telepi vizsgálat	Nyíregyháza Életminősége vizsgálat
igen, jelenleg is abban dolgozik	15,6	2,4
igen, de jelenleg nem abban dolgozik	42,7	4,3
nem	41,6	93,3

Forrás: Telepi kutatás 2019. , R. Fedor 2019., Nyíregyháza Életminősége, 2018.

10. táblázat: Munkanélküliséggel, közmunkával kapcsolatos információk (%)

A telepen élők átlagosan 9 hónapot töltöttek munkanélküliként, átlagosan 4,5 alkalommal vettek részt közmunkaprogramban, melynek hossza 19,8 hónapra terjedt ki átlagosan.

Elégedettség mértéke	Telepi vizsgálat N=177	Nyíregyháza Életminősége vizsgálat N= 373
egyáltalán nem elégedett	31,1	11,2
nem elégedett	22,6	15,0
elégedett is és nem is	28,8	30,0
elégedett	12,4	31,3
teljes mértékben elégedett	5,1	12,5

Forrás: Telepi kutatás 2019. , R. Fedor 2019., Nyíregyháza Életminősége 2018.

11. táblázat: Mennyire elégedett Ön jelenlegi fizetésével, jövedelmével? (%)

A telepi vizsgálatban résztvevők több mint fele „*elégedetlen*” illetve „*egyáltalán nem elégedett*” a fizetésével (kétszer annyian, mint a nyíregyházi lakosok). (11. táblázat) Ez nem meglepő a foglalkoztatásukra vonatkozó adatok tükrében. A magas munkanélküliség és a közfoglalkoztatásban dolgozók nagy aránya jelentősen meghatározza az itt élők jövedelmi szintjét. A telepi lakosok átlagjövedelem messze elmarad a Nyíregyháza Életminősége vizsgálatban résztvevő lakókéthól. Előbbiek meghatározó aránya (76,7%) az alsó két jövedelmi decilisbe tartozik. (Fábián, Takács, 2018; Fábián és mtsai, 2018)

Elégedettség mértéke	Telepi vizsgálat N=133	Nyíregyháza Életminősége vizsgálat N= 354
egyáltalán nem elégedett	12,8	3,9
nem elégedett	18,7	9,0
elégedett is és nem is	27,1	27,0
elégedett	27,1	39,1
teljes mértékben elégedett	14,3	21,1

Forrás: Telepi kutatás 2019. , R. Fedor 2019., Nyíregyháza Életminősége 2018.

12. táblázat. Mennyire elégedett Ön a munkavégzés körülményeivel? (%) N= 354

A munkavégzés körülményeiről alkotott vélemények is jelentősen különböznek a telepí és a nyíregyházi vizsgálat tekintetében. Míg a nyíregyházi vizsgálatban résztvevők 60,2%-a tartozik az „elégedettek” és a „teljes mértékben elégedettek” táborába, addig a telepí lakosok 41,4%-a gondolkodik pozitívan erről a kérdésről. (12. táblázat)

Elégedettség mértéke	Telepí vizsgálat N=134	Nyíregyháza Életminősége vizsgálat N= 353
egyáltalán nem elégedett	10,4	2,5
nem elégedett	11,2	9,2
elégedett is és nem is	23,2	21,2
elégedett	35,8	37,8
teljes mértékben elégedett	19,4	29,3
Mennyire elégedett Ön a munka típusával? (%) N= 353		
Elégedettség mértéke	Telepí vizsgálat N=134	Nyíregyháza Életminősége vizsgálat N= 353
egyáltalán nem elégedett	11,9	3,9
nem elégedett	13,5	6,3
elégedett is és nem is	27,6	20,4
elégedett	31,3	36,1
teljes mértékben elégedett	15,7	33,3

Forrás: Telepí kutatás 2019. , R. Fedor 2019., Nyíregyháza Életminősége 2018.

13. táblázat. Mennyire elégedett Ön a munkaidő beosztásával és a munka típusával? (%)
N= 353

A telepíek munkaidő beosztásával és a végzett munka típusával a legelégedettebbek, ennek a két tényezőnek a megítélése közelít a nyíregyházi lakosoknál mért szinthez, bár összességében ebben a tekintetben is a telepíek elégedetlensége rajzolódik ki a Nyíregyháza Életminősége vizsgálat adataihoz képest. (13. táblázat)

A munkaerőpiaci esélyek fokozhatók egy-egy képzés, továbbképzés, átképzés segítségével. A roma, aluliskolázott csoportok rosszul megválasztott munkakeresési stratégiája, alapvető munkaerőpiaci kompetenciájának hiánya alááshatja munkakeresésük sikerességét. A piacképes szakképesítés mellett nagyon fontos a munkakeresés előszobájaként értelmezhető önéletrajz, motivációs levél elkészítésnek minősége, egy-egy állásinterjún való személyes megjelenésnek, szereplésnek a kimenetele. Az ezek eredményességét meghatározó tanfolyamok indítása fontos lépése lehet az elhelyezkedés elősegítésének. Ehhez kapcsolódóan megkérdeztük a vizsgálat alanyait, hogy hajlandók lennének-e bekapcsolódni valamilyen képzésbe annak érdekében, hogy javuljanak a munkaerőpiaci esélyeik.

A válaszadók közel 55%-a válaszolta azt, hogy szívesen részt venne valamilyen képzésben, egyharmaduk akár a hat hónapon túli időtartamra szóló képzéslehetőségtől sem zárkózik el. A két telep vonatkozásában nem találtunk statisztikailag releváns összefüggést ennek a kérdésnek a vonatkozásában. (14. táblázat)

Képzésben való részvétel	%
Igen, de csak rövid időtartamú néhány hónapos képzésbe	22,1
Igen, akár 6 hónapot meghaladó képzésbe	32,5
Nem	45,4
Összesen	100,0

Forrás: Telepi kutatás 2019.

14. táblázat: A képzésbe való bekapcsolódásról alkotott vélemények megoszlása, N=204

Összegzés

Eredményeinkből a Huszártelenen és a Keleti lakótelepen élők erőteljes foglalkozási hátránya rajzolódik ki. Az okok között köztudottan szerepet játszik a romákra jellemző iskolai végzettség alacsony szintje, a szakképzettség hiánya, a roma etnikumhoz tartozás, melyek nehezítik a munkaerőpiaci helytállást, s melyek tartós munkanélküliséget, jövedelmi szegénységet, végső esetben kirekesztődést eredményezhetnek.

A két telepen élő válaszadók egynegyede keresett munkát a megkérdezés pillanatában. A Huszártelen lakói valamivel nagyobb arányban kerestek munkát, azonban az is látható, hogy az itt élők borúlátóbbak a munkakeresés sikerességét illetően, mint a Keleti lakótelepen élők. Ezzel összefüggésben az tapasztalható, hogy a huszárteleniek talán éppen ezen okok miatt nyitottabbak a helyzetük javítását nagyobb valószínűséggel eredményező költözésre és tanulásra.

A két telepen élő foglalkoztatott romák egyharmadára az általánosnak tekinthető heti 40 órás foglalkoztatás jellemző. Ez messze elmarad a Nyíregyháza Életminősége vizsgálatban részt vevő nyíregyházi lakosokhoz képest. A telepi lakosok egyharmada közmunkaprogram keretében dolgozik. A Huszártelenen jellemzőbb a rész-munkaidős foglalkoztatás, míg a határozott munkaidejű szerződéssel történő foglalkoztatás a Keleti lakótelepen élők körében gyakoribb. A legtöbben 6 hónapra és egy éves időtartamra szóló szerződéssel vannak foglalkoztatva. A rokkantságból, betegségből eredő munkaerőpiaci távolmaradás nagyságrendekkel nagyobb mértékben érinti a telepi lakosokat. A vizsgálat idején „nem dolgozók” közel 20%-a az inaktivitás ezen formája miatt nem végzett fizetett munkát.

Felhasznált irodalom

1. Fábíán G., Takács P., Szigeti F. (2018): Jövedelmi helyzet, jövedelmi egyenlőtlenségek. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 9. No.27: 58-69. doi: 10.19055/ams.2018.9/27/5
2. Fábíán G., Huszti É., Hüse L., Takács P. (2018): Az életminőség Nyíregyházán. *Szabolcs-szatmár-beregi szemle*, 2018/3: 83-102.
3. Fónai M., Péntes M. (2006): A cigány népesség egészségi állapotának összetevői Északkelet-Magyarországon. In: Fónai M., Péntes M., Vítál A. (szerk.): Et-

nikai szegénység, etnikai egészségi állapot? A cigány népesség élethelyzete és kitörési lehetőségei Északkelet-Magyarországon. Nyíregyháza: Krúdy Könyvkiadó – Szocio East Egyesület, 75-111.

4. Jávorné Erdei R. (2016.): Nyíregyháza város lakosságának életminősége az egészségi állapot tükrében. PhD doktori értekezés, letöltve:
http://ltsp.etk.pte.hu/portal/wp/File/Doktoriiskola/Tezisfuzetek/Javorne_Erdei_Renata_dissz.pdf
5. Lácza M., R. Fedor A. (é.n.): A szabolcs-szatmár-beregi határmenti fiatalok munkaerőpiaci helyzetének elemzése Köztes-Európa, VIKEK (A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására), megjelenés alatt.
6. R. Fedor A. (2018): Foglalkoztatási helyzetkép és a munkával való elégedettség jellemzői. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol 9. No.27: 33-57. doi: 10.19055/ams.2018.9/27/4
7. R. Fedor A., Fónai M. (2017): A magasan kvalifikált fiatal munkavállalói csoportok elemzésének új megközelítési lehetősége: a prekariátus. *Különleges Bánmód* 3: 4 pp. 7-17.
8. KSH: Munkaerőpiaci helyzetkép 2014-2018, Látogatva 2019. április
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/munkerohelyz/munkerohelyz17.pdf>

Jövedelmi helyzet, jövedelmi viszonyok a telepi lakosok körében

Fábián Gergely¹, Takács Péter²

¹ főiskolai tanár, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

² főiskolai tanár, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

INFO

Fábián Gergely
fabian.gergely@foh.unideb.hu

Keywords:
incomes, income disparity, poverty

ABSTRACT

Abstract. Income situations, income conditions among the residents of two settlements. The monthly net income of settlement residents is much lower than in the town of Nyíregyháza or nationwide. Poor employment stands in the background, which naturally stems from the education level of settlement residents. Almost 80% of them completed 8 grades of primary school only or even fewer, while the number and rate of those who gained any qualification is very low.

When examining income disparities in Nyíregyháza, it can be seen that the majority of settlement residents, 76.6%, belong to the 2 lowest deciles, and the rate of income poor also exceeds what is measured in the town or across the country. Considering the 60% of median income, 78% of the residents are poor. Regarding the costs of living, housing expenses cause the biggest trouble and many households have been struggling with arrears.

Kulcsszavak:
jövedelmek, jövedelmi egyenlőtlenségek, szegénység

Absztrakt. A lakosok havi nettó jövedelme jóval alacsonyabb, mint Nyíregyháza városában, illetve országosan. Ennek hátterében az alacsony foglalkoztatottság áll, ami visszavezethető a telepeken élők iskolázottságára. Közel 80% azok aránya, akik 8 általános végzettséggel rendelkeznek, illetve még a 8 osztályt sem végezték el, rendkívül alacsony a szakképzettséggel rendelkezők száma és aránya. A Nyíregyházán mérhető jövedelmi különbségeket vizsgálva, a telepeken élők 76,7%-a, a két legalsó decilishez tartozik, körükben a jövedelmi szempontból szegénynek minősíthetők aránya is jelentősen meghaladja a városi, illetve az országos értékeket. A mediánjövedelem 60 százalékát figyelembe véve a lakók 78 százaléka minősül szegénynek. A megélhetéssel kapcsolatos kiadások tekintetében a telepi lakosok számára a lakhatással kapcsolatos kiadások jelentik

a legnagyobb problémákat, sok háztartás rendszeres hátraleékkal küzd.

Ez a tanulmány a TOP-6.9.1-16-NY1-2017-00001 azonosító számú
"Közösen a kiútért" című projekt támogatásával készült.

Bevezetés

A Nyíregyháza Életminősége kutatáshoz hasonlóan a telepí vizsgálat során is a háztartásokban keletkező nettó jövedelmeket mértük fel, ennek értelmében a szabadrendelkezésű jövedelmek jellemzőit és különböző eloszlásait elemezzük, nincsenek információk a bruttó jövedelmekről, illetve a bruttó és nettó jövedelmek „viszonyáról”. (Takács, Huszti, 2019)

Ahogy az előzetesen feltételezhető volt, a telepeken élők esetében jóval alacsonyabb átlagjövedelmek mérhetőek, mint Nyíregyháza városában, illetve országosan. A Huszártelenen és a Keleti lakótelepen az egy főre jutó nettó átlagjövedelem értéke 39.568 forint, szemben a nyíregyházaival, amely 96.000, illetve az országgal, ami 108.000 forint.¹

A két telep között nem találtunk szignifikáns eltérést, ugyanakkor ki kell emelni, hogy a Huszártelenen néhány ezer forinttal magasabb átlagjövedelmek mérhetőek, mint a Keleti lakótelepen.

Ez az átlagjövedelem egyben azt is jelenti, hogy a telepeken élők 96 százaléka alacsonyabb jövedelemből kénytelen megélni, mint általában a nyíregyházi lakosok. Másképp megfogalmazva, a telepeken mért átlagjövedelem értéke mindössze a 41 százaléka a városra jellemző átlagjövedelemnek. Ez az eltérés már korábban is jellemző volt. A Nyíregyháza életminősége kutatássorozathoz a Huszártelenre állnak rendelkezésre korábbi adatok, 2008-tól kezdődően. Ebben az évben a telep jövedelmek átlagjövedelem 45 százaléka volt a városinak, azaz napjainkra valamivel rosszabb lett az itt élők helyzete. Az elmúlt 10 évet vizsgálva, 2008 és 2018 között a nyíregyházi lakosok átlagjövedelme 38 százalékkal nőtt, igaz ez a növekedés inkább 2013-tól volt jellemző. Bár a jövedelmek átlaga a Huszártelenen is nőtt az elmúlt években, a növekedés mértéke kisebb mértékű volt, 26 százalékos.

Az alacsony egy főre jutó jövedelmek háttérben részben a városhoz, sőt még a megyéhez képest is kedvezőtlenebb foglalkoztatottság áll, ami természetesen visszavezethető a telepeken élők iskolázottságára. (Balogh, 2019) A két telep közel nyolcvan százalék azok aránya, akik 8 általános végzettséggel rendelkeznek, illetve még a 8 osztályt sem végezték el, rendkívül alacsony a szakképzettséggel rendelkezők száma és aránya. Szakközépiskolai vagy gimnáziumi érettségivel mindössze 1-1 fő, míg érettségire épülő, technikai jellegű szakképzéssel 2 fő rendelkezik.

Bár végzettség szempontjából homogénnek tekinthető a telep lakossága, az egy főre jutó jövedelmek esetében mégis szignifikáns eltérés mérhető az egyes csoportok között. A 8 általánost el nem végeztek körében ez az összeg havi 32.928 forint, a 8

¹ A városi adatok forrása: Nyíregyháza Életminősége, 2018. Az országos adatok a Központi Statisztikai Hivatal STADAT adatbázisából származnak.

általánossal rendelkezők körében 36.738, míg a szakmunkás képesítéssel rendelkezők körében 49.777 forint. Ebben a tekintetben jelentős eltérés mérhető a nyíregyházi és a telepi lakosok között. Nyíregyházán a 8 általánossal sem rendelkezők körében 43.333 forint havi átlagjövedelem mérhető, míg a 8 általánost végzettek esetében ez az összeg 64.973 forint, a szakmunkás képesítéssel rendelkezők körében pedig 88.482 forint, azaz mindhárom csoportban magasabb. Ennek hátterében vélhetően a városban mérhető és a telepeken élőknel jóval kedvezőbb foglalkoztatottsági mutatók állnak. (R. Fedor, Balla, 2019)

A másik ok a háztartások létszáma, amely a két felmért városrészben jóval magasabb, mint Nyíregyházán. Az átlagos háztartásnagyság a két telepen 4,3 fő, szemben a nyíregyházi átlaggal, ami 2,8 fő. Ebben az esetben már szignifikáns eltérés figyelhető meg a két telep között, a Huszártelen átlagosan 3,8 fő él egy háztartásban, míg a Keleti lakótelepen 4,6 fő.

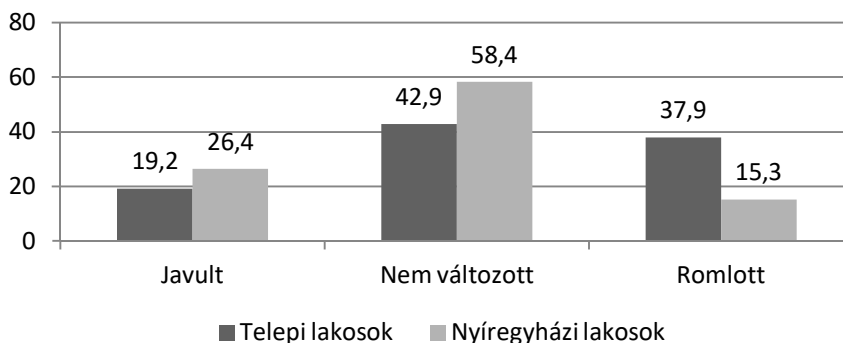
A háztartás anyagi helyzetének szubjektív megítélése részben tükrözi az objektív adatokat, részben jelentős eltérést mutat a nyíregyházi lakosok véleményéhez képest.

	Telepi lakosok	Nyíregyházi lakosok
Csak nagy nehézségek árán jövünk ki belőle	30,5	8,2
Nehézségek árán jövünk ki belőle	29,7	10,3
Némi nehézséggel, de kijövünk belőle	26,0	20,0
Kijövünk belőle	10,0	42,3
Viszonylag könnyen kijövünk belőle	3,3	15,4
Nagyon jól kijövünk belőle	0,4	3,8

(Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2018; Roma lakótelepen élők életminősége, 2019)

1. táblázat: A háztartás jövedelmi helyzetének megítélése. (%)

A megítélés megoszlása alapján jól látható, hogy a telepi lakosok döntő többsége csak nagy nehézségek, vagy nehézségek árán jön ki a rendelkezésre álló havi jövedelemből, a nyíregyházi lakosok körében ez az arány még a húsz százalékot sem éri el, illetve jóval magasabb azok aránya, akik relatíve könnyen gazdálkodhatnak. A megítélés tekintetében sem mérhetőek szignifikáns eltérések a két telep között. (1. táblázat)

(Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2018; Roma lakótelepen élők életminősége, 2019)

1. ábra: A háztartás anyagi helyzetének megítélése a megkérdezést megelőző évekhez viszonyítva (százalékban)

Amennyiben a megkérdezést megelőző évekhez viszonyítva vizsgáljuk a megkérdezettek véleményét, már valamivel kedvezőbb képet kapunk, hiszen a telepen élők közel ötöde javulásról számol be. Igaz ebben az esetben is jelentős eltérések mérhetők a városi lakosok és a telepeken élők között. (1. ábra)

A viszonylag kedvezőnek mondható megítélés háttérében vélhetően az elmúlt néhány év kedvező tendenciája állhat. Mind Nyíregyháza városában, mind országosan 2013-tól a jövedelmek növekedése figyelhető meg, amelynek háttérében több makrogazdasági és makrotársadalmi változás, intézkedés áll. Ilyen volt – többek között – a minimálbér, a garantált bérminimum vagy a nyugdíjak emelése.

Bár a városban 2018-ban a legalsó jövedelmi decilis esetében nominális csökkenés volt mérhető az előző adatfelvétel időszakához képest, ugyanakkor a többi jövedelmi tized esetében növekedés, ráadásul 2012 óta folyamatos növekedés mérhető, ami egyben azt is jelenti, hogy ha eltekintünk az alsó decilis helyzetétől, akkor minden tized esetében növekedésről beszélhetünk, azaz a jövedelmek emelkedése majdnem teljesen szétterült a társadalmi térben. Mivel korábbi időszakokra vonatkozóan nem áll rendelkezésünkre összehasonlításra is alkalmas adatsor a telepek esetében, csak feltételezhető, hogy a relatíve pozitívabb megítélés háttérében a fent említett tendencia rejlik. Természetesen azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a telepen élők közel negyven százaléka inkább romlásról számolt be. Éppen ezért, valamint az egy főre jutó és alacsony átlagjövedelmek alapján a további elemzések számára érdekes kérdés, hogy a telepen lakók mely jövedelmi decilisekbe sorolhatók be, a városban mérhető jövedelmek függvényében. Ehhez elsőként át kell tekinteni a Nyíregyházára jellemző jövedelmi változásokat, amelyet a 2. táblázat szemléltet.

	2012	2015	2018
Alsó decilis	22,487	29,057	22,053
2. Decilis	38,359	43,864	46,093
3. Decilis	48,482	50,835	57,811
4. Decilis	56,787	62,552	66,034
5. Decilis	63,748	73,173	78,177
6. Decilis	72,450	81,604	91,474
7. Decilis	81,211	90,697	100,820
8. Decilis	95,185	100,007	122,594
9. Decilis	113,259	113,571	148,958
Felső decilis	174,524	217,818	225,357
S10/S1	7,7	7,5	10,2

(Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2018)

2. táblázat: A jövedelmek egyenlőtlenségei Nyíregyháza városában - az egy főre jutó háztartási jövedelmek eloszlása a jövedelmi tizedek szerint, 2012-2018 (átlagértékek, forintban)

A legalsó decilis esetében mérhető nominális csökkenés az előző adatfelvétel időszakához képest, ugyanakkor már a második decilistől kezdődően növekedés mérhető 2012 óta.

A Nyíregyházára jellemző jövedelmi adatok alapján megvizsgáltuk, hogy a telepen élők mely tizedekbe sorolhatók be, annak alapján, hogy az egyes decilisekre milyen minimum és maximum értékek jellemzőek. (3. táblázat)

Jövedelmi tizedek	Népesség aránya
Alsó decilis	43,4
2.decilis	33,3
3.decilis	10,1
4.decilis	3,9

(Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019)

3. táblázat: Az egyes decilisekhez tartozó telepi népesség aránya, a városra jellemző jövedelmek alapján (%)

Az adatok jól tükrözik, hogy a telepeken élők döntő többsége a két alsó decilishez tartozik, viszonylag alacsony a harmadik és a negyedik tizedhez sorolható népesség aránya (az 5. decilistől kezdődően nem közöljük az adatokat, mivel esetükben már csak néhány fő sorolható be az adott jövedelmi csoportba). Ebben a tekintetben nincs eltérés a két lakótelep között. Az adatokból következően nem meglepetés, hogy a jövedelmek alapján definiált szegénységi ráta is jóval magasabb, mint a városban, illetve országosan, arányuk 78 százalék.² Az egyes deciliseknél az egy főre jutó jövedelmet az is meghatározza, hány fő él az adott háztartásban. Az alsó decilis esetében átlagosan közel 5 fővel számolhatunk, a második decilisnél átlagosan 4 fővel, míg a harmadik és a negyedik decilisnél 3 fővel. Az objektív jövedelmi helyzet szignifikánsan határozza meg a lakosok szubjektív megítélését.

	Alsó decilishez tartozók	2.decilishez tartozók	3.decilishez tartozók	4.decilishez tartozók
Csak nagy nehézségek árán jövünk ki belőle	42,7	24,4	26,9	0,0
Nehézségek árán jövünk ki belőle	30,0	37,2	26,9	20,0
Némi nehézséggel, de kijövünk belőle	21,8	29,1	23,1	40,0
Kijövünk belőle	5,5	5,8	15,4	30,0
Viszonylag könnyen kijövünk belőle	0,0	3,5	7,7	10,0
Nagyon jól kijövünk belőle	0,0	0,0	0,0	0,0

(Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019)

(Chi-square=52,3 DF=20 P<0,001;

4. táblázat: A háztartás jövedelmi helyzetének megítélése, az egyes jövedelmi csoportokban (%)

² A számításnál a jövedelmi szegénység megállapításához használt mediánjövedelmet, a szegénységi küszöb esetében a mediánjövedelem 60 százalékát vettük figyelembe. Ez a városban 52.500 forint, a telepeken élők 78 százaléka rendelkezik ennél alacsonyabb jövedelemmel.

Szinte lineáris összefüggés figyelhető meg az objektív jövedelmi helyzet és a szubjektív megítélés között. A megkérdezettek közül senki nem nyilatkozott úgy, hogy nagyon jól kijönne a jövedelméből, a legalsó decilishez tartozók döntő többsége úgy érzi, hogy nehézségek, vagy csak nagy nehézségek árán képes az anyagi ügyeket kezelni. Ennél valamivel kedvezőbben nyilatkoztak azok, akik a negyedik decilishez tartoznak. Hasonló összefüggés látható abban az esetben is, ha a háztartás jövedelmi helyzetének változására vonatkozó véleményeket vetjük össze a jövedelmi csoportokkal. (4. és 5. táblázat)

	Alsó decilishez tartozók	2.decilishez tartozók	3.decilishez tartozók	4.decilishez tartozók
Javult az elmúlt években	11,8	22,1	40,0	10,0
Nem változott	35,5	44,2	36,0	80,0
Romlott az el- múlt években	52,7	33,7	24,0	10,0

(Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019)

(Chi-square=25,6 DF=8 P<0,001;

5. táblázat: A háztartás jövedelmi helyzetének változására vonatkozó megítélés, az egyes jövedelmi csoportokban (%)

Bár a két alsó decilishez tartozók esetében is találunk olyan megkérdezetteket, akik javulásról számolnak be, mégis körükben a legmagasabb azoknak az aránya, akik szerint inkább romlott a háztartás jövedelmi helyzete. Ez az arány a harmadik és a negyedik decilis esetében már alacsonyabb, azzal a különbséggel, hogy a harmadik jövedelmi tizedhez tartozók inkább javulást érzékelnek, míg a negyedik decilishez besorolható népesség döntő többsége úgy nyilatkozott, hogy nem változott a háztartás anyagi helyzete.

A fenti adatok tükrében nem meglepő, hogy a telepi lakosok 81 százaléka véli úgy, hogy egy váratlan, nagyobb összegű (kb. 60 ezer forintos) kiadást nem tudna saját forrásból fedezni. Bár nem igazán szignifikáns az eltérés ($P=0,073$), mégis érdemes megjegyezni, hogy a Keleti lakótelepen élők körében magasabb azok aránya (26,6 %), akik úgy gondolják, tudnának egy ilyen kiadást fedezni, mint a Huszártelep esetében (16,4 %).

Hasonló eltérés figyelhető meg az egyes decilisekhez tartozó csoportok esetében. A harmadik és a negyedik jövedelmi tizedhez tartozók körében magasabb azok aránya, akik képesnek gondolják magukat arra, hogy ezt az összeget előteremtsék (mindkét csoport esetében valamivel 20 % feletti az arány), szemben a két alsó decilishez tartozókkal, akik körében ez az arány 14 és 16 százalék.

Az előre nem látható, váratlan kiadások mellett több háztartás esetében a normál, havi kiadások határidőre történő befizetése is problémát okoz. A lakhatással kapcsolatosan ez elsősorban a lakbér törlesztését, illetve valamilyen közüzemi díj befizetésével kapcsolatos elmaradást jelent (a 6. táblázatban csak azoknak a háztartásoknak az arányát szerepeltetjük, akiknél a megkérdezést megelőző 12 hónapban kétszer vagy többször is előfordult, hogy az adott költséget nem tudták határidőre befizetni).

Tételek	Kétszer vagy többször is előfordult
Lakbér	37,6
Közüemi díj	32,5
Közös költség	10,5
Pénzkölcsön törlesztő részlete	4,5
Hitelre vásárolt termék törlesztő részlete	3,4
Lakástörlesztés	2,6

(Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019)

6. táblázat: Előfordult-e az utóbbi 12 hónapban, hogy pénzhány miatt nem tudták határidőre befizetni? (%)

A kifizetések esetében a telepi lakosok elsősorban a lakbér és a közüzemi díjak esetében rendelkeznek kisebb-nagyobb hátralékokkal, a többi tétel aránya már jóval alacsonyabb, aminek az az oka, hogy egyes tételek (pl. lakástörlesztés, pénzkölcsön, hiteltörlesztés) egyáltalán nem vonatkozik az adott háztartásra, azaz nem rendelkeznek ilyen kiadástípussal.

A lakbérhátralék esetében nem, a közüzemi díjtartozás esetében azonban szignifikáns eltérés mérhető a két telep között, hiszen a Huszártelen jóval magasabb azoknak a háztartásoknak az aránya (39,3 %), amelyeknél többször előfordult az elmúlt egy évben, hogy nem fizettek be valamilyen díjat, mint a Keleti lakótelepen (12,9 %).

Amennyiben a két problémás tételt a már megismert jövedelmi csoportok függvényében vizsgáljuk, igazán szignifikáns eltérést nem találunk, ennek ellenére jól látható eltérések léteznek az egyes csoportok között. (7. és 8. táblázat)

	Kétszer vagy többször is előfordult
Alsó decilishez tartozók	47,3
2.decilishez tartozók	34,9
3.decilishez tartozók	34,6
4.decilishez tartozók	20,0

(Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019)

7. táblázat: Előfordult-e az utóbbi 12 hónapban, hogy pénzhány miatt nem tudták a lakbért határidőre befizetni? (%)

	Kétszer vagy többször is előfordult
Alsó decilishez tartozók	40,2
2.decilishez tartozók	30,2
3.decilishez tartozók	26,9
4.decilishez tartozók	20,0

(Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019)

8. táblázat: Előfordult-e az utóbbi 12 hónapban, hogy pénzhány miatt nem tudták valamelyik közüzemi díjat határidőre befizetni? (%)

Az alacsony jövedelmek nemcsak a fenti két tétel esetében okoznak fizetési problémákat. Sok egyéb tétel esetében nyilatkoztak úgy a megkérdezettek, előfordult az elmúlt egy évben, hogy nem jutott elég pénzük bizonyos kiadásokra. (9. táblázat)

Tételek	Előfordult
Rezsire	51,7
A lakás megfelelő fűtésére	34,8
Gyógyszerek kiváltására	33,5
Ennivalóra	25,0
Orvosi ellátásra	18,2
Társasággal, családdal való együttlétre, szórakozásra	17,1
Szükséges közlekedésre	15,8
Gyermekek iskolai, óvodai költségeire	13,5

(Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019)

9. táblázat: Előfordult-e az elmúlt egy évben, hogy nem jutott elég pénzük...? (%)

Az előző adatsorokhoz hasonlóan ebben az esetben is jól látható, hogy a telepeken élők esetében elsősorban a lakhatással kapcsolatos költségek okoznak nehézségeket, ideértve bizonyos esetekben a gyógyszerek kiváltását, illetve az orvosi ellátást. A társasággal, barátokkal való együttlét, a szórakozás kevésbé okoz gondot a lakosoknak, a megkérdezettek közel 50 százaléka nyilatkozott úgy, hogy erre egyáltalán nem költenek. Egy másik tétel esetében fontos kiemelni, hogy a gyerekekkel kapcsolatos költségeket szinte mindenki igyekszik kifizetni, a válaszadók 60 százaléka jelezte, hogy ilyen eset nem fordult elő a háztartás életében.

A rezsikiadások esetében nincs szignifikáns eltérés a két telep között, a lakás fűtése esetében már igen, a Keleti lakótelepen élők esetében jóval magasabb azoknak az aránya (47,1 %), akik számára gondot okoz a lakás megfelelő fűtése, mint a Huszártelenen, ahol ez az arány 30,5 %.

A jövedelmi csoportok között ebben az esetben nem találtunk eltéréseket, ez a két tétel általában problémás, bármelyik csoportot is vizsgáljuk.

A fentiek tükrében talán nem meglepő, hogy a megkérdezettek mindössze 8,5 százaléka vélekedett úgy, képesek lennének évente legalább egy hétre elmenni nyaralni. A nyíregyházi lakosok körében ez az arány 2018-ban már meghaladta az ötven százalékot, ami jelentős növekedés a korábbi években mért 20 százalékos arányhoz képest.

Alsó decilishez tartozók	47.620
2.decilishez tartozók	64.365
3.decilishez tartozók	91.455
4.decilishez tartozók	84.500

Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019)

(F= 46,001, P<0,001;

10. táblázat: A megélhetéshez szükséges havi nettó, egy főre jutó jövedelem a telepen élők megítélése szerint (átlagérték, forintban)

Érdekes kérdés, hogy a telepi lakosok véleménye szerint, mekkora havi jövedelem lenne szükséges ahhoz, hogy az adott háztartás problémamentesen meg tudna élni. Átlagosan ez az összeg 66.122 forint, amely jelentősen meghaladja ugyan a telepeken mért átlagjövedelmet, ugyanakkor még mindig jelentősen elmarad a Nyíregyházára

jellemző átlagjövedelemtől. A két telep lakói nagyon egyformán vélekednek, szignifikáns eltérés nincs a megadott összegek tekintetében (a Huszártelepen élők pár száz forinttal magasabb összeget adtak meg). Ezzel szemben az egyes jövedelmi csoportok között már jól mérhető, szignifikáns eltérések jellemzőek. (10. táblázat)

Bár a negyedik decilishez tartozók körében mért érték kissé megtöri a lineárisnak mondható növekedést, az adatokból jól látszik, hogy a telepen élők nagy valószínűséggel a szűkebb környezetükhöz viszonyítva adták meg a kívánt összegeket, mivel egyetlen csoport értéke sem éri el a Nyíregyházán mért, vagy az országra jellemző átlagjövedelmet.

Az alsó decilishez tartozók a rájuk jellemző jövedelmek dupláját tartanák szükségesnek a problémamentes megélhetéshez, a második és a harmadik decilis esetében ez az érték 1.6-szeres, míg a 4. csoport esetében már csak 1.3-szeres. Ez valószínűleg abból adódik, hogy a 4. decilishez tartozók nemcsak magasabb jövedelemmel rendelkeznek, hanem elégedettebbek is a rendelkezésre álló összegekkel, legalábbis a többi csoporthoz képest (erre utalnak a 4. táblázat adatai is).

Bár közvetlenül nem kapcsolódik a jövedelmi helyzethez, ebben a blokkban kérdeztünk rá arra, hogy a telepen, vagy a telep közelében van-e olyan szabad terület, ahol a gyermekek biztonságban játszhatnak. Ez a lehetőség főleg a kisebb gyermekek esetében lehet befolyásoló tényező, hiszen amennyiben nincs elérhető közelségben ilyen terület, a lakóknak a városon belül kell keresniük a gyerekek számára biztonságos játszótérrel, ami értelemszerűen már kiadásokkal járhat. (11. táblázat)

Biztonságos játszótér a közelben	%
Van	26,7
Nincs	53,4
Nem tudja	14,8

(Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019)

11. táblázat: Van-e elérhető közelségben olyan szabad terület, ahol a gyermekek biztonságban játszhatnak? (%)

A válaszadók több mint fele nyilatkozott úgy, hogy nincs ilyen terület elérhető közelségben. A két telep között szignifikáns eltérés mérhető, ami természetszerűleg a telepek különböző területi jellemzőivel magyarázható. A Keleti lakótelepen élők közül többen nyilatkoztak úgy, hogy van a közelben olyan rész, ahol a gyerekek biztonságban játszhatnak. (12. táblázat)

	Huszártelep %	Keleti lakótelep %
Van	22,4	39,1
Nincs	57,9	40,6
Nem tudja	19,7	20,3

(Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019)

(Chi-square=7,589, DF=2, P<0,05.)

12. táblázat: Van-e elérhető közelségben olyan szabad terület, ahol a gyermekek biztonságban játszhatnak? (%)

A biztonságosnak minősített és a gyermekek számára elérhető játszótér elsősorban a Huszártelenen élők számára okozhat gondot.

Összegzés

A két telepen vizsgált háztartások átlagos nagysága jelentősen meghaladja a városi és az országos értékeket, hiszen átlagosan 4,3 fő él egy háztartásban. A két telep között szignifikáns eltérés mérhető, a Huszártelenen átlagosan 3,8 fő él egy háztartásban, míg a Keleti lakótelepen 4,6 fő.

A lakosok havi nettó jövedelme jóval alacsonyabb, mint Nyíregyháza városában, illetve országosan, amelynek hátterében a városhoz, az országoshoz, de még a megyéhez viszonyítva is igen alacsony foglalkoztatottság áll, ami természetesen visszavezethető a telepeken élők iskolázottságára. A két telepen közel nyolcvan százaléka azok aránya, akik 8 általános végzettséggel rendelkeznek, illetve még a 8 osztályt sem végezték el, rendkívül alacsony a szakképzettséggel rendelkezők száma és aránya. Bár erre vonatkozóan nincsenek információink, a kapott iskolázottsági adatok alapján feltételezhető, hogy a telepi lakosok körében jelentős arányban találunk funkcionális analfabétákat is, ami még jobban megnehezíti elhelyezkedésüket, különösen a nyílt munkaerőpiacon.

Amennyiben a Nyíregyházán mérhető jövedelmi különbségeket vizsgáljuk, a telepeken élők döntő többsége, 76,7 százaléka, a két legalsó decilishez tartozik, körükben a jövedelmi szempontból szegénynek minősíthetők aránya is jelentősen meghaladja a városi, illetve az országos értékeket. A mediánjövedelem 60 százalékat figyelembe véve (mint szegénységi küszöböt) a lakók 78 százaléka minősül szegénynek. Ez az objektív helyzet természetesen visszatükröződik a háztartás anyagi helyzetének szubjektív megítélésében is.

A megélhetéssel kapcsolatos kiadások tekintetében a telepi lakosok számára elsődlegesen a lakhatással kapcsolatos kiadások (lakbér, közüzemi díjak, stb.) jelentik a legnagyobb problémákat, sok háztartás rendszeres hátralékkal küzd.

Irodalom

1. Balogh E. (2019): Iskolázottsági helyzetkép – Nyíregyházán telepi körülmények között élők körében. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29: 55-69.
2. KSH (2018): A háztartások életszínvonala. Budapest
3. R. Fedor A., Balla P. (2019): Foglalkoztatási helyzetkép a telepi körülmények között élő nyíregyházi romák körében. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29: 32-44.
4. Takács P., Huszti É. (2019): A nyíregyházi Huszár- és Keleti lakótelepi vizsgálatok – a kutatás módszertana és a minta néhány alapvető jellemzője. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29. 8-18.

Iskolázottsági helyzetkép – Nyíregyházán telepi körülmények között élők körében

Balogh Erzsébet

főiskolai tanársegéd, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, Szociális és Társadalomtudományi Intézet, Szociális Munka Tanszék. Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

INFO

Balogh Erzsébet
balogh.erzsabet@foh.unideb.hu

Keywords

educational attainment,
level of education, set-
tlement conditions

Kulcs szavak

iskolai végzettség, isko-
lázottság, telepi körülmények

ABSTRACT

Abstract. Situational picture of the educational attainment of people living in settlements in Nyíregyháza. In our study we examine the education of people living in two separate settlements in Nyíregyháza focussing on the type and level of completed school(s) and qualification, what they think of their future studies and getting a qualification so that similarities and differences between the two settlements can be compared. In the analysis, we present data gained in the Husar and Eastern settlements and also compare them with data on education from the *Quality of Life Research 2018 in Nyiregyháza* and the 2016 *Micro Census Research* by KSH. One-variable and two-variable methods were used to analyze data. Our results show that in terms of education people living in settlements lag far behind the town, county, regional and national data.

Absztrakt. Tanulmányunkban azt vizsgáljuk, hogy Nyíregyházán a telepi körülmények között élők milyen iskolai végzettséggel, szakképzéssel rendelkeznek, hogyan vélekednek a jövőbeni tanulásról, szakmai képzés megszerzéséről, összehasonlítva a két telep között lévő hasonlóságot, különbséget. Az elemzésénél a nyíregyházi Huszár lakótelepi és Keleti lakótelepi-, a Nyíregyháza Életminősége 2018 adatokat-, és a KSH Mikrocenzus 2016 iskolázottságra vonatkozó adatok kerülnek bemutatásra, összehasonlításra. Az adatok kiértékeléséhez egy- és többváltozós elemzési technikákat alkalmaztunk. Az adatok elemzésével eredményeink azt mutatjuk, hogy a Huszár telepen és a Keleti lakótelepen élők nagymértékű elmaradást mutatnak mind a városi, mind a megyei, mind a régió és mind az országos adatokhoz képest iskolázottság vonatkozásában.

Ez a tanulmány a TOP-6.9.1-16-NY1-2017-00001 azonosító számú
“Közösen a kiútért” című projekt támogatásával készült.

Bevezetés

A cigányság helyzete annyiban javult Magyarországon a rendszerváltozás óta, hogy helyzetüknek számtalan eleme feltárássra került. A hazai oktatás rendszerében többségben sikertelenek a roma tanulók, kevésbé tudják kiaknázni a kötelező, oktatás által kínált lehetőségeket (Polónyi, 2002).

Kemény István és kutatótársai 1971-ben és 1993-ban a roma lakosság két százalékát, 2003-ban egy százalékát vizsgálták kutatásukban. Az első és a második vizsgálat közben eltelt időszakban annyi változás történt, hogy a roma fiatalok többsége (77,7%) elvégezte az általános iskola nyolc osztályát. Az elvégzett nyolc osztály azért nem mindenkinél jelentett igazán elvégzett nyolc osztályt, a roma gyerekek nagy része nem tizenégy, vagy tizenöt éves korában szerezte meg az alapfokú iskolai végzettséget, hanem esetenként jóval későbbi életkorban. Az életkor növekedése nem állt egyenes arányban a tudás megszerzésével, minél idősebben fejezték be általános iskolai tanulmányukat, annál kevésbé jelent meg a tényleges tudás a bizonyítvány mögött. Az ezt követő években növekedett a továbbtanuló roma gyerekek száma (Kemény, 2009). A kilencvenes évek közepétől lassú emelkedés volt megfigyelhető abban, hogy a roma gyerekek az általános iskola befejezését követően középfokú oktatási intézményben kezdték meg tanulmányaikat, de a tanulmányokat megkezdő gyerekek kétharmada már az első évben be is fejezte azt (Liskó, 2002). A roma tanulók lemorzsolódásának csökkentése érdekében már a 2000-es évek elején is fogalmazódtak meg javaslatok (lásd erről Fónai és Filepné, 2001).

Egy teljes középiskolai kohorszt képező, reprezentatív, országos mintán a hazai roma tanulók középfokú iskolai pályájáról, valamint az azt követő felsőfokú tanulmányi esélyeiről Hajdú, Kertesi és Kézdi számolt be 2014-ben. Vizsgálatukban rámutattak, hogy messze elmarad a roma lakosság iskolázottsági szintje a nem roma lakosokétól. Jelentős mértékű felzárkózást mértek az általános iskola sikeres befejezésében és a középfokú továbbtanulásban, de a társadalom átlagához képest tovább növekvő leszakadást tapasztaltak mind az érettségi megszerzésének esélyében, mind a felsőfokú tanulmányokban való részvételben (Hajdu és mtsai, 2014).

Kévszám írás jelent meg mindezidáig, melyek a lakóhelyi hátrányokkal hatásával foglalkoznak. Feltételezhető, hogy a roma tanulók iskolai lemaradásában nagy szerepe van annak a körülménynek, hogy nagy hányaduk az ország válságrégióiban, vagy hátrányos helyzetű településein lakik. Tanulmányunk ebből a szempontból igyekszik ezt pótolni, annak ellenére, hogy maga a település – Nyíregyháza – nem hátrányos helyzetű, ugyanakkor nem mondható ez el a szegregátumaiban lakókról. (A mintavételi alapadatokat lásd (Takács, Huszti, 2019), az itt élők lakáskörülményeiről lásd bővebben ebben a kötetben Szoboszlai (2019) írását.)

Hajdu és szerzőtársai (2014) nem foglalkoztak kutatásukban a lakóhelyi hátrányok hatásával. Úgy vélték, hogy önmagában ez a tényező nem játszik jelentős szerepet a társadalmi hátrányok kialakulásában. Azt találták, hogy az etnikai csoportok összehasonlításában ugyanazon a településen a roma és nem roma fiatalokra korlátozva a vizsgálatot, az eredetileg meglévő különbségek túlnyomó része megmaradt, melynek okát abban látták, hogy hazánkban viszonylag egyenletesen oszlanak meg területileg a középfokú oktatási intézmények.

A foglalkoztatottság és iskolai végzettség közötti szoros összefüggését többek között Fónai és Filepné (2001); Polónyi (2002); Kemény (2009) Hajdu és mtsai (2014) tanulmányai vizsgálják, ebben a kötetben R. Fedor (2019) tárja fel a szegregátumban élők foglalkoztatási helyzetképét.

Az iskolai sikeresség kulcsfontosságú meghatározója a tanulási motiváció (Nagy, 2000). Ahogy arra Fejes (2005) is rámutatott, számos tényező akadályozhatja a roma tanulók tanulási motívumainak kialakulását az iskolán kívüli szociális közegben. Éppen ezért nagyon fontos, hogy a roma tanulók motivációját több irányból, a gyermek valamint a szülők, család és közösség oldaláról kell megközelíteni. A középfokú oktatási intézményekben meglévő nagymértékű különbségek a roma és nem roma tanulók között nagy részben összefüggésben vannak az általános iskolában megszerzendő alapkészségek nagyfokú hiányosságaival, aminek okai egészen a kisgyermekkorig is visszanyúlhatnak. Mivel az iskolai lemorzsolódások okai leginkább kisgyermek- és kisiskolás korban keletkeznek, a leghatékonyabban úgy tudjuk azt megelőzni, hogy ezekben az életkorokban kiemelt figyelmet fordítunk a felhalmozódott lemaradásokra.

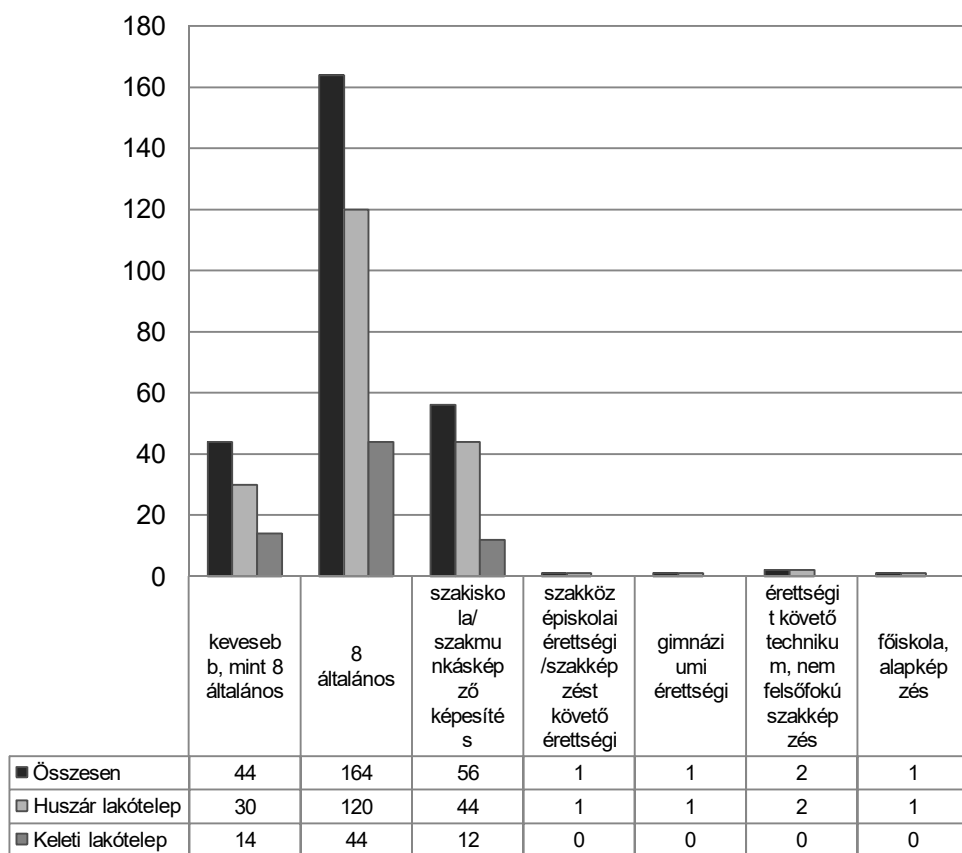
Befejezett tanulmányok, a megszerzett legmagasabb iskolai végzettség

A KSH mikrocenzus időpontjában 2016-ban Magyarországon a megkérdezettek legnagyobb arányban érettségivel rendelkeztek, az arány 28 %-os volt. A befejezett iskolai vonatkozásában egyenlő arány mutatkozott a felsőfokú végzettség és a szakiskolai/szaktanulmányos végzettség között. Mindkét kategóriában 18%-os arány volt kimutatható, azaz a népesség 18%-a rendelkezett a megkérdezés időpontjában felsőfokú végzettséggel, valamilyen diplomával és 18% volt az aránya azoknak is, akik szakiskolai és/vagy szaktanulmányos végzettséggel rendelkeztek. Alapfokú, általános iskolai végzettséggel a mintába kerültek 20%-a rendelkezett. Azoknak az aránya, akiknek nem sikerült megszereznie az alapfokú, általános iskolai végzettséget, a legalacsonyabb 17%, de körükben megtalálhatóak voltak azok is, akik még nem tanköteles korúak, illetve azok is, akik a kérdés időpontjában még általános iskolai tanulmányokat folytattak (KSH, 2016).

Nyíregyházán, a telep körülmények között élők iskolai végzettségre vonatkozó adataiból ettől sokkal kedvezőtlenebb kép rajzolódik ki, mely az 1. ábrán látható.

Ahogy az 1. ábrán jól látható Nyíregyházán a telep körülmények között élők leginkább alapfokú iskolai, 8 általános iskolai végzettséggel rendelkeznek, ebben nincs eltérés a két lakótelep között. Mint ahogy nincs jelentős különbség a többi kategóriában sem. Jelentősebb még azok aránya, akik szakiskolai és/vagy szaktanulmányos képzőben szereztek képesítésüket, és azok aránya is, akik nem szereztek meg az alapfokú iskolai végzettséget sem. Érettségivel is záródó középfokú végzettség és a felsőfokú végzettséget szerzők aránya nagyon alacsony mindkét almintában. Az ábra alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy az amúgy is alacsony iskolai végzettséggel rendelkező, telep körülmények között élők, alacsonyabban iskolázottak a Keleti lakótelepen. A Keleti lakótelepen élők körében kissé nagyobb arányban jelenik meg

mind a 8 általános iskolai végzettség, mind a befejezetlen 8 általános iskolai végzettség, mint a Huszár lakótelepen. Körükben kisebb mértékű azok száma is, akik valamilyen szakiskolai, vagy szakmunkás végzettséget szereztek. Az adatok azt mutatják, hogy a Keleti lakótelepen élők nem is jelennek meg további iskolai végzettség kategóriában, az itt élők a legalsó három (kevesebb, mint 8 általános, 8 általános, szakiskolai/szakmunkás képesítés) iskolai végzettséggel rendelkeznek. Az e feletti iskolai végzettség megjelenése nem számottevő a Huszár lakótelepen sem, az itt élők között is igen alacsony azok aránya, akik érettségivel, vagy attól magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek.

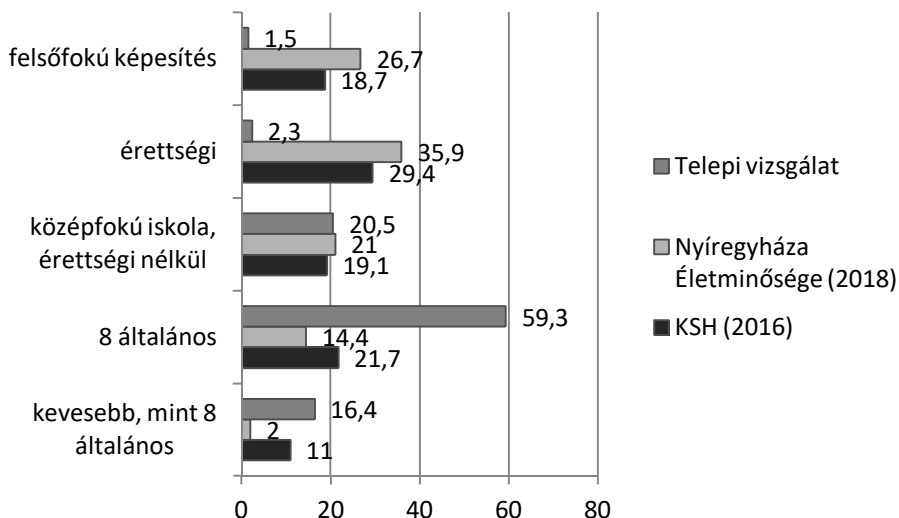

Forrás: Telepi kutatás, 2019

1. ábra Iskolai végzettség telepi körülmények között élők körében, Nyíregyházán N=269 (fő)

Ez valamennyire összhangban áll a Tárki életpálya felmérés adataival, hiszen az általuk vizsgált két évtized alatt a roma fiatalok alapkörű iskoláztatásában jelentős mértékű növekedést mértek, az általános iskolai lemorzsolódásban minimális értéket mutattak ki (Hajdu és mtsai, 2014). A két szegregátumban élők nagyobb része is elvégezte az általános iskolát, igaz ugyan, hogy nem jelentős mértékben, de megjelennek a középfokú végzettséget szerzők is, mindkét lakótelepen.

A következő, 2 ábrán összehasonlítjuk a telepi kutatás adatait a Nyíregyháza Életminősége 2018 és a KSH Mikrocenzus 2016 adataival.

Forrás: Telepi kutatás 2019, Nyíregyháza Életminősége 2018, KSH Mikrocenzus 2016

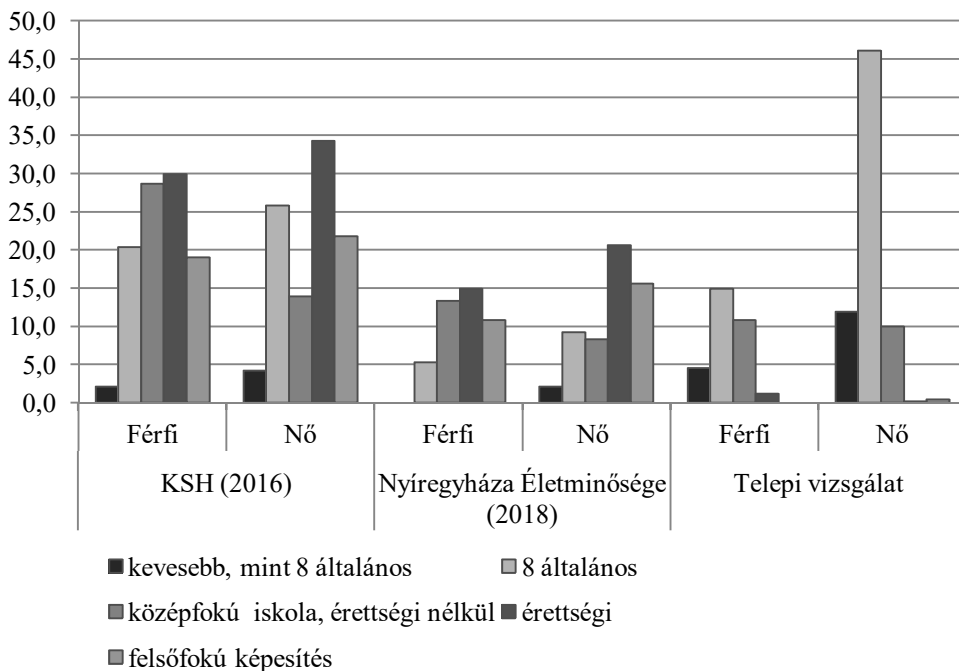
2. ábra Legmagasabb iskolai végzettség (%)

A 2. ábrán az adatokat összehasonlítva látványos a Nyíregyházán telepi körülmények között élők (N=268) iskolai végzettségének nagyfokú lemaradása mind az országos, mind a városi adatokhoz képest. Jól látható, hogy Nyíregyháza város lakossága magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, mint az országos mintába bekerültek. Ennek fényében még inkább erőteljesebben rajzolódik ki a telepen élők igen alacsony fokú iskolai végzettsége. Az adatok összevetéséből kitűnik, hogy a másik két vizsgálat adataihoz képest igen magas a telepen élők között azok aránya, akik megszerezték az általános iskolai végzettséget, vagyis feltételezhetjük, hogy rendelkeznek azokkal az alapvető készségekkel, mint például írás, olvasás, számolás, melyekre ráépíthető a magasabb iskolai végzettség megszerzése, vagy akár egy szakma megszerzése is.

Az elmúlt évtizedekben a nők iskolai végzettségének emelkedése meghaladta a férfiak iskolai végzettségének emelkedését. Mindennek ellenére többen vannak azok a nők, akik alacsonyan iskoláztak, mint a férfiak. Összefügghet ez a korösszetétellel, hiszen a nők kora meghaladja a férfiak korát, és az idősek körében gyakrabban fordul elő az alacsony iskolai végzettség. A férfiak 30%-a, a nők 36%-a rendelkezett legfeljebb alapfokú, 8 általános iskolai végzettséggel 2016-ban. Az érettségi nélküli szakiskolai vagy szakmunkás képzőben szerzett képesítés esetében továbbra is jelentős a férfiak aránya a nőkéhez viszonyítva. A magasabb iskolai végzettség felé haladva a nők és férfiak aránya megfordul. Az érettségizett nők aránya először 1980-ban haladta meg az érettségizett férfiak arányát. 2016-ban a nők 35%-a, a férfiak 31%-a rendelkezett érettségi bizonyítvánnyal. A nők előnye igaz a diplomások körében is. Míg az 1960-as évekig a férfi felsőfokú végzettek aránya 80-90%-os volt,

2016-ra a nők szereztek előnyt ezen a területen. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők több mint fele - 56% - nő volt (KSH, 2016).

A továbbiakban az iskolai végzettség nemek közötti megoszlását vizsgáltuk, melyet a 3. 4. és 5. ábrán mutatunk be.

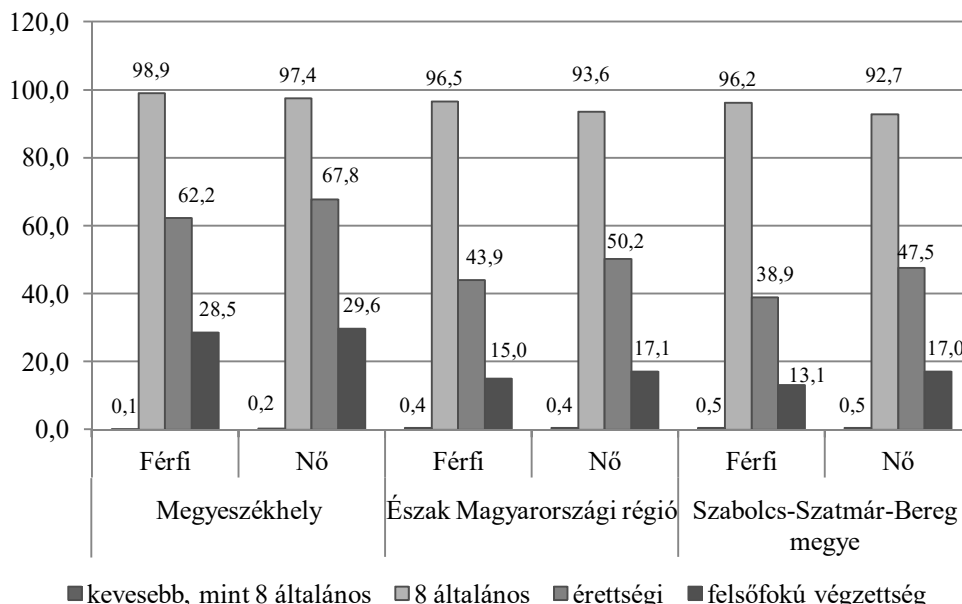

Forrás: Telepi kutatás 2019, Nyíregyháza Életminősége 2018, KSH Mikrocenzus 2016

3. ábra Iskolai végzettség nemek megoszlásában (%)

Az előzőekben leírtakat támasztja alá a 3. ábra. A telepi vizsgálat és a Nyíregyháza Életminősége vizsgálat adatai is azt mutatják, hogy a legalacsonyabban iskolázottak között magasabb a nők aránya a férfiakéhoz képest. Többen vannak azok a nők, akiknek kevesebb, mint 8 általános iskolai végzettsége, vagy legfeljebb 8 általános iskolai végzettsége van, mint a férfiak. Az érettségi nélküli középfokú végzettség körében magasabb a férfiak aránya mindhárom vizsgálat adatai szerint. Az érettségi és az a feletti iskolai végzettség nők előnye a férfiakéhoz képest jól látható mind a KSH által mért, mind a Nyíregyháza Életminősége adatai szerint is. A telepi körülmények között élők körében inkább nem jellemző, hogy érettségivel, vagy felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, de az igaz, hogy a telepi körülmények között élők között csak nők szereztek felsőfokú képesítést.

Minimális eltérést mutatnak az adatok az előbbiekhöz képest, ha megnézzük az iskolai végzettséget a megyeszékhelyek, az Észak Magyarországi Régió és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye vonatkozásában, melyet a 4. ábra mutat.

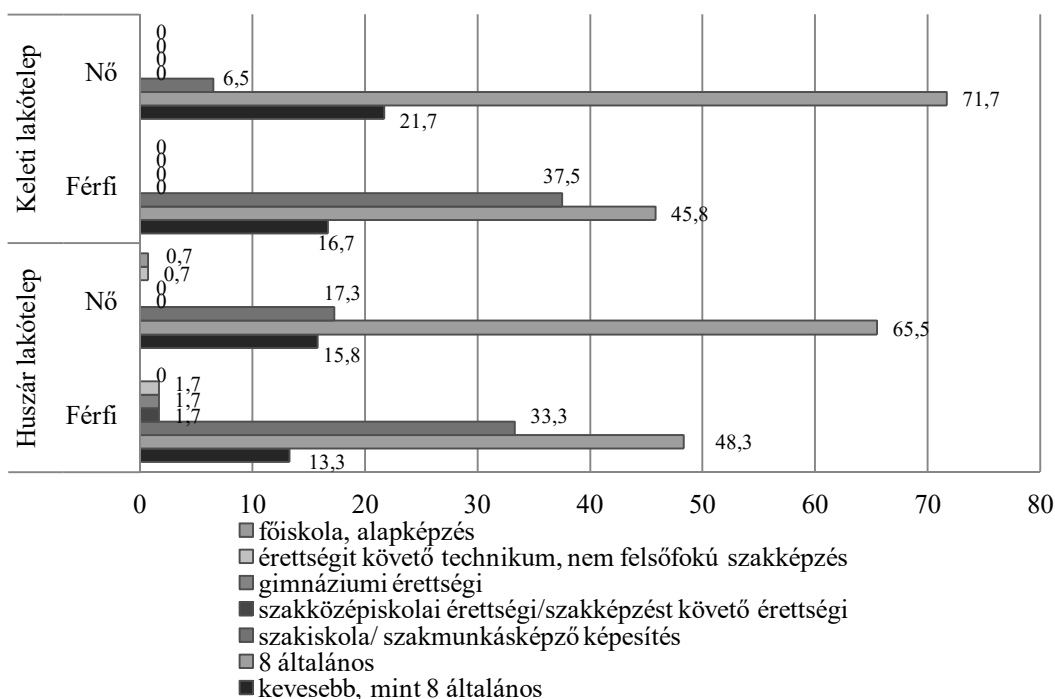

Forrás: KSH Mikrocenzus 2016

4. ábra Iskolai végzettség nemek szerint városi rang, régió, megye szerint (%)

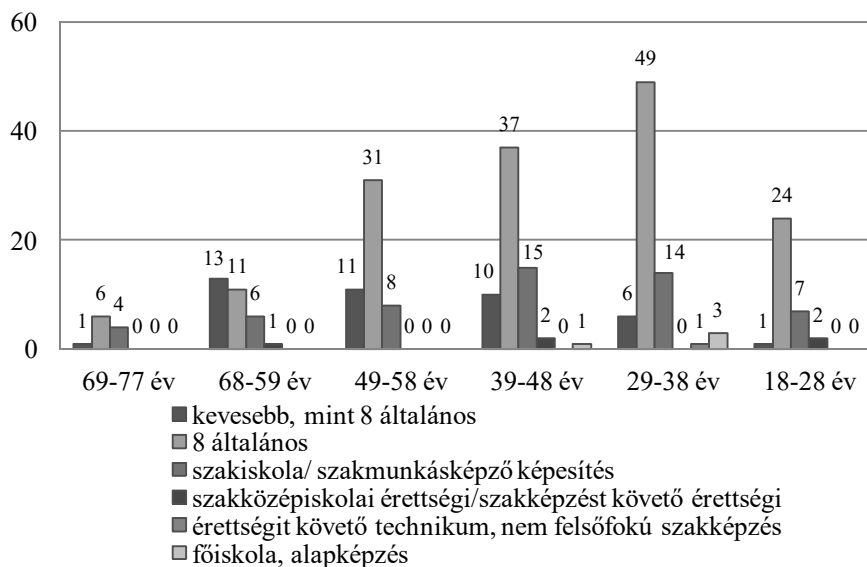
A kevesebb, mint 8 általános iskolai végzettséggel rendelkező nők és férfiak aránya közel megegyezik megyeszékhelyi, régiós és megyei szinten is. Az alapfokú, 8 általános iskolai végzettség körében több a férfi, mint a nő. Az ettől magasabb iskolai végzettségnél viszont magasabb a nők aránya, mint a férfiaké. Az érettségi bizonyítvánnyal és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében magasabb a nők aránya, mint a férfiaké, megyeszékhelyi, régiós és megyei szinten is.

Az 5. ábrán a telepí körülmények között élők iskolai végzettsége látható nemenként bontásban, százalékos megoszlásban. Ami jól látható, hogy a telepí körülmények között élők iskolai végzettsége leginkább a kevesebb, mint 8 általános iskolai osztályra, a 8 általános iskolai osztályra és a szakiskola/szaktanulmányi képzőre korlátozódik. Mindkét lakótelepen magasabb azon nők aránya akik, befejezetlen vagy befejezett 8 általános iskolai végzettséggel rendelkeznek. A szakiskola/szaktanulmányi képző képzéssel rendelkező férfiak mind a Huszár lakótelepen (33,3%), mind a Keleti lakótelepen (37,5%) többen vannak, mint a nők (Huszár 1:17,3%, Keleti 1:6,5%). Ettől magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők csak a Huszár lakótelepen élnek. Ezen a lakótelepen szakközépiskolai érettségi-vel/szaktanulmányi képzést követő érettséggel és gimnáziumi érettséggel csak férfiak (1,7%) rendelkeznek. Minimális előny látszik az érettségit követő technikum, nem felsőfokú képzés területén a férfiak javára, felsőfokú végzettséggel viszont kizárólag nők rendelkeznek a Huszár lakótelepen.

Forrás: Telepi kutatás 2019

5. ábra Iskolai végzettség nemek szerinti megoszlása telepi körülmények között élők körében (Huszár lakótelep N=199; Keleti lakótelep N=70; %)

Forrás: Telepi kutatás 2019

6. ábra Iskolai végzettség telepi körülmények között életkori megoszlásban N=264 (fő)

A 6. ábrán a Nyíregyházán megkérdezett telepszerű körülmények között élők iskolai végzettsége látható korcsoportonkénti bontásban. A kevesebb, mint 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők valamennyi korcsoportban jelen vannak. A 8 általános iskolai osztályt elvégzettek a 68-59 év közöttiek kivételével valamennyi korcsoportban a legtöbben vannak. Szakiskolai/szaktanuló képzéssel leginkább a 38-48 év közötti korosztály rendelkezik, de a többi korcsoportban is jelen vannak. Az életkor előre haladásával az egyre alacsonyabb iskolai végzettség jellemzi a telep körülmények között élőket. Érettségivel és az a feletti végzettséggel a 18-39 korosztály rendelkezik, igen alacsony arányban. Ez az ábra is jól mutatja, hogy valamennyi korosztályban inkább az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek a telepeken élők.

Azok a vizsgálatban résztvevők, akik nem fejezték be a 8 általános iskolai osztályt az okok között családi okokat és anyagi okokat neveztek meg a befejezett tanulás okaként.

Liskó (2002) kutatásában a családi okok között említi, hogy a roma gyerekeket nem eléggé motiválja családjuk a továbbtanulásra, tovább gyengíti további tanulásukat a korai felnőtté válás és a korai szexuális érdeklődés, hiányoznak a pozitív minták a környezetükből, a továbbtanulás jelentős kiadásokat eredményez a családban, amit nem tudnak fedezni. A roma gyerekek szocializációjával bővebben lásd Forray és Hegedűs (1987; 1998), R. Fedor és Balogh (2016) írásait, a lakótelepen élők jövővelmi helyzetével ebben a kötetben Fábíán Takács (2019) foglalkozik.

A megkérdezettek közel 80 %-a 14 és 18 éves korában fejezte be tanulmányait. Azok közül, akik 14 és 18 éves korukban befejezték tanulmányaikat, legtöbben 16 éves korukban, a jelenleg érvényben lévő tankötelezettségi kor után nem folytatták a tanulmányaikat.

A lemorzsolódás egyik igen jelentős összetevője lehet a roma tanulókat sújtó társadalmi elszigeteltség. Kevés az oktatási intézményben jól teljesítő fiatalokhoz köthető szoros kortárs kapcsolatuk (Hajdu és mtsai, 2014). A nyíregyházi szegregátumokban élők kapcsolataival lásd ebben a kötetben Huszti (2019) tanulmányát.

Tanulással kapcsolatos elképzelések, jövőkép

Tanulmányok	%
a tanulmányait sikeresen befejezte, ugyanakkor elképzelhető, hogy a későbbiekben tanulni fog még	61
a tanulmányait véglegesen és sikeresen befejezte	100
a tanulmányait félbehagyta, de elképzelhető, hogy folytatni fogja	39
a tanulmányait félbehagyta de nem fogja/nem kívánja folytatni	48

Forrás: Telepi kutatás 2019

1. sz. táblázat Mi igaz Önre? Az igen válaszok száma N=248

A válaszadók kicsivel több, mint fele gondolta úgy a megkérdezés pillanatában, hogy a tanulmányait véglegesen és sikeresen befejezte, vagy a tanulmányait félbehagyta, de nem fogja/nem kívánja azt folytatni, ahogy látható az az 1 számú táblázatban. A telepí körülmények között élők valamennyivel kevesebb, mint fele gondolja viszont úgy, hogy elképzelhető, hogy a jövőben folytatni fogja a már befejezett, vagy félbehagyott tanulmányait. Legtöbben másik szakmát szeretnének, ha folytatnák tanulmányaikat, de a tanulmányaikat elképzelhetően folytatók nem zárkoznak el az érettségi megszerzésétől sem. Az ettől magasabb iskolai végzettség megszerzése nem szerepel a telepí körülmények között élők tanulási tervei között.

Tanulmányok és jó munkahely	%
egyáltalán nem ért egyet	6,6
nem ért egyet	12,2
részben egyet ért	26,2
egyet ért	32,8
teljes mértékben egyet ért	19,6

Forrás: Telepi kutatás 2019

2. sz. táblázat Minél többet tanulok/minél magasabb az iskolai végzettségem annál nagyobb esélyem van arra, hogy jó munkahelyem legyen N=264 (%)

Az 2. számú táblázat alapján elmondható, hogy az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező válaszadó telepí körülmények között élők nagyobb részben egyetértenek azzal az állítással, hogyha minél többet tanulok/minél magasabb az iskolai végzettségem annál nagyobb esélyem van arra, hogy jó munkahelyem legyen. Ami jó kiindulási alapot képez a munkaerő-piaci elhelyezkedést minél nagyobb mértékben elősegítő képzések szervezésére a Huszár és a Keleti lakótelepen. A megkérdezetteknek csak 19,3 %-a utasítja el teljes mértékben ezt az állítást.

Hasonló helyzetképet mutat a 3. számú táblázat is.

Tanulmányok és siker	%
egyáltalán nem ért egyet	4,1
nem ért egyet	12,5
részben egyet ért	35,4
egyet ért	29,9
teljes mértékben egyet ért	15,9

Forrás: Telepi kutatás 2019

3. sz. táblázat Minden ember, aki sokat tanul, sikeres lehet N=265 (%)

A 3. számú táblázatban jól látható, hogy a telepí körülmények között élő, alacsony iskolai végzettséggel rendelkező válaszadók úgy gondolják, hogy sikeres csak az lehet, aki sokat tanul. Ezt az állítást csupán a válaszadók 16,6 %-a utasítja el teljes mértékben.

Tanulás és pozitív változás	%
egyáltalán nem ért egyet	5,2
nem ért egyet	9,2
részben egyet ért	35,8
egyet ért	32,1
teljes mértékben egyet ért	15,9

Forrás: Telepi kutatás 2019

4. sz. táblázat Tanulással tudok elérni pozitív változást az életemben N=266 (%)

A 4. számú táblázat adatai tovább erősíti azt a képet, hogy az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező telepi körülmények között élők teljesen tisztában vannak az-
zal, hogy ahhoz, hogy erősödjön munkaerő-piaci helyzetük, sikeres legyen életpá-
lyájuk, életkörülményeikben pozitív változás következzen be, megfelelő iskolai
végzettséggel kell rendelkezniük. Azzal az állítással, hogy Tanulással tudok elérni
pozitív változást az életemben a válaszadók 83,8 %-a inkább egyetért. Az állítást
teljes mértékben csak 14,4 %-a utasítja el a válaszadóknak.

Tanulmányok – nem hoz előrelépést	%
egyáltalán nem ért egyet	24,0
nem ért egyet	31,0
részben egyet ért	29,2
egyet ért	8,1
teljes mértékben egyet ért	5,9

Forrás: Telepi kutatás 2019

5. sz. táblázat Tanulni nem érdemes, azzal nem jutok előbbre az életben N=266 (%)

Az 5. számú táblázat adatai tovább erősítik az előzőleg leírt tendenciákat. Az ala-
acsony iskolai végzettséggel rendelkező telepszerű körülmények között élő válasz-
adók nagyobb részben (84,2 %) inkább elutasítják azt az állítást, hogy Tanulni nem
érdemes, azzal nem jutok előbbre az életben. Inkább egyet ért ezzel az állítással a
válaszadók 14 %-a

Tanulmányok és lakóhely	%
egyáltalán nem ért egyet	9,6
nem ért egyet	24,4
részben egyet ért	22,5
egyet ért	14,4
teljes mértékben egyet ért	27,3

Forrás: Telepi kutatás 2019

6. sz. táblázat Minek tanuljak, ha megtudják hol lakom úgysem engem vesznek fel
a munkára N=266 (%)

A tanulmány elején megemlítésre került, hogy az iskolai végzettség nagymértékben
hatással van többek között az életkörülményekre, lakhatási körülményekre is. Az
iskolázottsági fok emelkedésével pozitívan emelkednek azok a hatások, amelyek

befolyásolják az egyén életkörülményeit. A megfelelő iskolai végzettség és a megfelelő lakhatási körülmények pozitív hatással lehetnek az egyén munkaerő-piaci helyzetére is. Így gondolják ezt a Huszár és a Keleti lakótelepen élők is. Azzal az állítással, hogy *Minek tanuljak, ha megtudják hol lakom úgysem engem vesznek fel a munkára inkább egyetértenek* (64,2 %) a két lakótelepen élők. A megkérdezett válaszadók 34 %-a véli úgy a megkérdezés pillanatában, hogy lakhatási körülményeik nincsenek befolyással sem a tanulásukra, sem a munkaerő-piaci helyzetükre. Ezekre a kérdésekre adott válaszok igen polarizáltak, ezért megnéztük, hogy a „*Minek tanuljak, ha megtudják hol lakom úgysem engem vesznek fel a munkára*” kérdés és a 2-5 táblázatban megjelenített kérdésekre/állításokra adott válaszok között találunk-e szignifikáns összefüggéseket. Elemzésünkben vizsgáltuk a korrelációs együtthatót és számoltunk Cramer-féle V mutatót is. Elemzésünk azt mutatta, hogy szignifikáns, de gyenge kapcsolat van valamennyi kérdés/állítás között.

Összefoglalás

Végezetül összegezzük kutatásunk főbb megállapításait. Tanulmányunkban Nyíregyházán a telepi körülmények között élők iskolai végzettségét, szakképzettségét, jövőbeni tanulásról, képzésről, szakmai képesítés megszerzéséről való elképzelésüket tártuk fel, összehasonlítva a két telep között lévő hasonlóságot, különbözőséget.

Elsőként a Huszár lakótelepen és a Keleti lakótelepen élők által megszerzett legmagasabb iskolai végzettséget vizsgáltuk. Az adatok azt mutatják, hogy az amúgy is alacsony iskolai végzettséggel rendelkező, telepi körülmények között élők, alacsonyabban iskoláztak a Keleti lakótelepen. A Keleti lakótelepen többen élnek azok, akik 8 általános iskolai végzettséggel, és befejezetlen 8 általános iskolai végzettséggel rendelkeznek. Körükben kisebb mértékű azok száma is, akik valamilyen szakiskolai, vagy szakmunkás végzettséget szereztek. A Keleti lakótelepen élők nem rendelkeznek kevesebb, mint 8 általános, 8 általános, szakiskolai/szakmunkás képesítés feletti iskolai végzettséggel. Az e feletti iskolai végzettség megjelenése nem számottevő a Huszár lakótelepen sem, az itt élők között is igen alacsony azok aránya, akik érettségivel, vagy attól magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek.

Következő vizsgálódásunk arra irányult, hogy összevetettük a telepi körülmények között élők iskolai végzettségét jellemző adatokat a település adataival. Nyíregyháza Életminősége 2018 adataival összehasonlítva eredményünk azt mutatja, hogy erőteljesen rajzolódik ki a telepen élők igen alacsony fokú iskolai végzettsége, a városi lakossághoz képest. Az azonban elmondható, hogy igen magas a telepen élők között azok aránya, akik megszerezték az általános iskolai végzettséget, vagyis rendelkeznek azokkal az alapvető készségekkel, mint például írás, olvasás, számolás, melyekre ráépíthető a magasabb iskolai végzettség megszerzése, vagy akár egy szakma megszerzése is.

Ezt követően a nemek tekintetében vizsgáltuk meg az iskolai végzettségre vonatkozó adatainkat. A telepi vizsgálat és a Nyíregyháza Életminősége 2018 vizsgálat adatai is azt mutatják, hogy a legalacsonyabban iskoláztak között magasabb a nők aránya a férfiakéhoz képest. Többen vannak azok a nők, akiknek kevesebb, mint 8

általános iskolai végzettsége, vagy legfeljebb 8 általános iskolai végzettsége van, mint a férfiak. Az érettségi nélküli középfokú végzettség körében magasabb a férfiak aránya a vizsgálatok adatai szerint. Az érettségi és az a feletti iskolai végzettségű nők előnye a férfiakéhoz képest jól látható mind a KSH által mért, mind a Nyíregyháza Életminősége adatai szerint is. A telepi körülmények között élők körében inkább nem jellemző, hogy érettségivel, vagy felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, de az igaz, hogy a telepi körülmények között élők között csak nők szereztek felsőfokú képesítést.

A kevesebb, mint 8 általános iskolai végzettséggel rendelkező nők és férfiak aránya közel megegyezik megyeszékhelyi, régiós és megyei szinten is. Az alapfokú, 8 általános iskolai végzettség körében több a férfi, mint a nő. Az ettől magasabb iskolai végzettségnél viszont magasabb a nők aránya, mint a férfiaké. Az érettségi bizonyítvánnyal és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében magasabb a nők aránya, mint a férfiaké, megyeszékhelyi, régiós és megyei szinten is. A telepi körülmények között élők iskolai végzettsége leginkább a kevesebb, mint 8 általános iskolai osztályra, a 8 általános iskolai osztályra és a szakiskola/szaktanulmányok képzőre korlátozódik. Mindkét lakótelepen magasabb azon nők aránya akik, befejezetlen vagy befejezett 8 általános iskolai végzettséggel rendelkeznek. A szakiskola/szaktanulmányok képző képesítéssel rendelkező férfiak mind a Huszár lakótelepen, mind a Keleti lakótelepen többen vannak, mint a nők. Ettől magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők csak a Huszár lakótelepen élnek. A telepi körülmények között élő nők alacsonyabb iskolai végzettségének oka között megjelenhetnek a roma lakosság szokásai, hagyományai, tradíciói, de erre nem tért ki vizsgálatunk, ez további mélyebb kutatást igényel.

A telepi körülmények között élők, valamennyi korcsoportjában jelen vannak azok, akik kevesebb, mint 8 általános iskolai végzettséget szereztek meg. A Huszár lakótelepen és a Keleti lakótelepen élők iskolázottságának korcsoport szerint vizsgálata szerint valamennyi korcsoportban azok vannak a legtöbben, akik elvégezték a 8 általános iskolai osztályt. Szakiskolai/szaktanulmányok képesítéssel leginkább a 38-48 év közötti korosztály rendelkezik.

Azok a válaszadók, akik nem fejezték be a 8 általános iskolai osztályt, a tanulmányaik befejezésének okaként jellemzően családi okokat és anyagi okokat neveztek meg. A megkérdezettek leginkább 14 és 18 éves korukban fejezték be tanulmányaikat. Közülük is legtöbben 16 éves korukban, a jelenleg érvényben lévő tankötelezettségi kor után nem folytatták a tanulmányaikat.

Azok a telepi körülmények között élő válaszadók, akik nem zárkoznak el attól, hogy a jövőben folytassák a már befejezett, vagy félbehagyott tanulmányaikat, legtöbben másik szakmát szereznének, de nem zárkoznak el az érettségi megszerzésétől sem.

Az alacsony iskolai végzettség ellenére a telepi körülmények között élők nem utasítják el teljesen a további tanulás lehetőségét, a jelenlegi helyzetükből való kiemelésre érzékelik, hogy a megfelelő iskolai végzettség megszerzése lehet az egyik út. Nagyobb részben egyetértenek azzal az állítással, hogyha minél többet tanulnak/minél magasabb az iskolai végzettségük annál nagyobb esélyük van arra, hogy jó munkahelyük legyen. Ami jó kiindulási alapot képez a munkaerő-piaci elhelyezkedést minél nagyobb mértékben elősegítő képzések szervezésére a Huszár és a Keleti lakótelepen is. Úgy vélik, hogy sikeres csak az lehet, aki sokat tanul, érzékelik azt, hogy ahhoz, hogy erősödjön munkaerő-piaci helyzetük, sikeres legyen

életpályájuk, életkörülményeikben pozitív változás következzen be, megfelelő iskolai végzettséggel kell rendelkezniük. Érzékelhető továbbá, hogy a Huszár lakótelepen és a Keleti lakótelepen élők is úgy vélik, hogy lakhatási körülményeik kissé hátrányosan befolyásolja tanulásukat, és munkaerő-piaci helyzetüket.

Az eredmények azt mutatják, hogy megfelelő tanulási motiválással/motiváltsággal és a lakhatási körülmények javításával a Huszár lakótelepen és a Keleti lakótelepen élők iskolai végzettsége pozitív irányú elmozdulást hozhat.

Felhasznált irodalom

1. Fábíán G., Takács P. (2019): Jövedelmi viszonyok. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29. 45-54.
2. Fejes J. B. (2005): Roma tanulók motivációját befolyásoló tényezők. *Iskolakultúra* 2005/11.:3-13.
3. Fónai M., Filepné Nagy É. (2001): A roma tanulók helyzete a közoktatásban Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. *Educatio* 1. szám Oktatás – Politika – Kutatás: 169-177.
4. Forray R. K., Hegedűs T. A. (1987): Tanulmányok a cigányság beilleszkedéséről. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest.
5. Forray R. K., Hegedűs T. A. (1998): Cigány gyermekek szocializációja, AULA, Budapest.
6. Hajdu T., Kertesi G., Kézdi G. (2014): Roma fiatalok a középiskolában. Beszámoló a Társi Életpálya-felvételének 2006 és 2012 közötti hullámaiból. *Budapest Munkagazdasági füzetek* BWP 7. pp. 265-302.
7. Huszti É. (2019): Társas kapcsolatok a szegregátumban. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29. 115-130.
8. Kemény I. (2009): A romák/cigányok és az iskola. In.: Kállai E., Kovács L. (szerk): Megismerés és elfogadás. Pedagógiai kihívások és roma közösségek a 21. század iskolájában. Nyitott Könyvműhely, Budapest. 193-215.
9. KSH (2016). Mikrocenzus. 4. Iskolázottsági adatok
http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_4_iskolazottsagi_adatok Látogatva: 2019. április
10. Liskó I. (2002): A cigány tanulók oktatási esélyei. *Educatio* 1. szám Mérlegen 1990-2002.: 49-62.
11. Nagy J. (2000): XXI. század és nevelés. Osiris Kiadó, Budapest.
12. Polónyi I. (2002): A cigány népesség demográfiai, iskolázottsági és foglalkoztatási helyzete – s az abból adódó oktatáspolitikai következtetések. Iskolakultúra könyvek 13. A cigányság társadalomismerete. Pécs pp. 133-151.
13. R. Fedor A., Balogh E. (2016): A cigány gyerekek szocializációja a szakirodalom tükrében. In: Kósa Zs. (szerk.) Helyzetkép a magyarországi romákról. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 28-36.
14. R. Fedor A., Balla P. (2019): Foglalkoztatási helyzetkép a telepi körülmények között élő nyíregyházi romák körében. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29: 32-44.

15. Szoboszlai K. (2019): Lakhatási helyzetkép. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29: 19-31.
16. Takács P., Huszti É. (2019): A nyíregyházi Huszár- és Keleti lakótelepi vizsgálatok – a kutatás módszertana és a minta néhány alapvető jellemzője. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29: 8-18.

A Huszár- és Keleti lakótelepeken élők egészségi állapota Nyíregyházán – életminőségre gyakorolt hatások

Jávorné Erdei Renáta¹, Takács Péter²

¹ főiskolai docens, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

² főiskolai tanár, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

INFO

Jávorné Erdei Renáta
erdei.renata@foh.unideb.hu

Keywords

self related health, health
behavior, Roma people

ABSTRACT

Abstract. The health status of people living in Roma settlements in Nyíregyháza. Some former research have shown that Roma people living in settlements in Hungary generally rate their health status worse than the majority society, and do not really feel they could do anything to improve their health status. Our research, which combines quantitative and qualitative methods, was done in two settlements in Nyíregyháza with the aim to examine the subjective health status and health behaviour of people living there. This study presents the health status of the Husar and Eastern settlements and these data are compared with that of the general population of Nyíregyháza. The health status of persons in the sample was significantly impacted by their disadvantageous social-economic situation which must be tackled. Therefore further targeted and special health promotion programs of high priority are needed.

Kulcs szavak

szubjektív egészségi
állapot, egészségmaga-
tartás, roma

Absztrakt. Korábbi felmérések alapján elmondható, hogy Magyarországon a telepszerű körülmények között élő roma lakosok általában rosszabbnak ítélik meg egészségi állapotukat, mint a többségi társadalom, és kevésbé érzik azt, hogy tehetnek egészségi állapotuk javításáért. A nyíregyházi roma lakótelepeken végzett kvantitatív és kvalitatív módszereket ötvöző kutatás egyik fő célja feltárni az itt élők szubjektív egészségi állapotát, egészségmagatartását. Tanulmányunkban bemutatjuk a keleti és huszár lakótelep lakosságának egészségi állapotát, melyet összevetünk a nyíregyházi általános populáció jellemzőivel. A vizsgált mintába bekerültek egészségi állapotát jelentős mértékben befolyásolja a társadalmi-gazdasági helyzetükből adódó hátrány, melynek kezelése elengedhetetlen,

továbbá kiemelt jelentőségű speciális, célzott egészség-
fejlesztési programok kidolgozása és megvalósítása

Ez a tanulmány a TOP-6.9.1-16-NY1-2017-00001 azonosító számú
"Közösen a kiútért" című projekt támogatásával készült.

Bevezetés

A különböző földrajzi térségekben élők, illetve társadalmi csoportokhoz tartozók egészsége gyakran nagyon eltérő. Az egészség-eltérések egy részét biológiai tényezők, más részét társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek okozzák. A roma lakótelepeken, illetve telepszerű körülmények között élők egészsége vélhetően lényegesen rosszabb, mint az átlagos populációé, ennek ellenére sajnos nincs kellően megalapozott ismeretünk a hátrányos helyzetű lakosság életminőségéről, egészségi állapotáról, egészség-magatartásáról. A romák egészségi állapotával kapcsolatos kutatások egyes jelentős forrásait jelentik többek között Fónai és munkatársai (2004, 2006a, 2006b, 2006c, 2007), valamint Huszti (2006) és Csépe (2010) munkái. Megállapításaik azt támasztják alá, hogy átfogó, módszertanilag is megalapozott kutatásról Magyarországon még nagyon kevés olvasható. A Nyíregyházán 2018-ban megvalósult főleg romák lakta Huszár- és Keleti lakótelepeken élők vonatkozásában végzett, az életminőség többdimenziós megközelítését magában foglaló vizsgálat hiánypótlónak tekinthető.

Egészséggel kapcsolatos életminőség, önminősített egészségi állapot

Az egészséggel kapcsolatos életminőség meghatározására még nem született egységesen elfogadott definíció, jelenleg több megközelítés is használatos. A szakértők azonban egyetértenek abban, hogy az életminőség egy szubjektív kategória, mely mindenképpen többdimenziós megközelítést igényel. Az is közös álláspont a szakemberek, kutatók részéről, hogy a fogalomnak tartalmaznia kell az egyén oldaláról az egyes betegségek hatásait is. Ebben a felfogásban a cél az egyén életminőségének, különösen az egészséggel összefüggő jóllétének helyreállítása, az életminőségben bekövetkezett változások figyelembevételével. (Péntek, 2015). A WHO életminőség-munkacsoportja a következőképpen határozza meg az életminőséget: „Az életminőség az egyén észlelete az életben elfoglalt helyzetéről, ahogyan azt életerének kultúrája, értékrendszere, valamint saját céljai, elvárásai, mintái és kapcsolatai befolyásolják. Szélesen értelmezett fogalom, amely bonyolult módon magában foglalja az egyén fizikai egészségét, pszichés állapotát, függetlenségének fokát, társadalmi kapcsolatait, személyes hitét, valamint a környezet meghatározó tényezőihez fűződő viszonyát (WHO, 1997, ” idézi Kullmann, 2010).

A legtöbb életminőség meghatározás kritikájaként fontos elmondani, hogy egy szempontból, egy dimenzióból közelíti meg a kérdést. A fent bemutatott, Egészség-

ügyi Világszervezet által alkotott fogalom azonban kivétel, hiszen többdimenziós megközelítésre épít, ami lehetővé teszi az életminőség korrekt megítélését és mérését.

A tanulmány az egészségi állapot életminőségre gyakorolt hatásai kerülnek bemutatásra a 2018-as nyíregyházi vizsgálat során mért adatok elemzésére támaszkodva.

Önminősített egészségi állapot

Az egyén egészségi állapotának és az azt befolyásoló tényezőknek a monitorozására tapasztalat szerint eddig a legalkalmasabbnak a lakossági egészségfelmérések bizonyultak, mint az Országos Lakossági Egészségfelmérés (OLEF), valamint az Európai Lakossági Egészségfelmérés (*ELEF*). Ezekben a felmérésekben a megkérdezettek vélt, önminősített egészségi állapotát tárják fel, mely alátámasztottan alkalmazható az egyén egészségi állapotának, akár betegségfolyamatainak a vizsgálatára. Az önminősített egészségi állapot fogalmát az Európai Lakossági Egészségfelmérésben pontosan meghatározták a következőképpen: „A vélt egészség az egyének önértékelésén alapul, vagyis azon, hogy milyen a véleményük a saját egészségi állapotukról. Nem függ össze szorosan a tényleges, orvosilag igazolt diagnózissal, megítélését befolyásolja az egyén társadalmi, gazdasági, kulturális helyzete, mégis a nemzetközi gyakorlatban a kérdés elfogadott és rendszeresen alkalmazott eszköze a lakosság egészségi állapotára vonatkozó vizsgálatoknak.” (*ELEF 2009 kérdőív*). A klasszikus népegészségügyi vizsgálatokban is megjelenik az olyan megközelítésű egészségszemlélet, amely a percepcionális modellt követi; amikor is az egészség meghatározása az egyén saját véleménye alapján történik. Az önminősített egészséget több nemzetközi szervezet is ajánlja egészségindikátorként, mint például a WHO vagy az OECD.

Helyi szinten, Nyíregyházán 2008-tól zajlik a város lakosságának vélt egészségi állapot, egészségmagatartás vizsgálata a Nyíregyháza életminősége – Háztartás-panel kutatás keretében. A város lakosságának életminőségét az egészségi állapot tükrében 2015-ben is felmérésre került és az eredmények abba az irányba mutatnak, hogy a város egyes körzeteit, a lakosság egyes csoportjait szükséges tovább vizsgálni, hogy a beavatkozási javaslatok pontosak, réteg specifikusak és célzottak legyenek (Jávorné, 2016.).

Az egészséget befolyásoló tényezők, egyenlőtlenségek az egészségi állapotban

Az egyén egészségére több tényező van hatással. A WHO 1986-ban, a Lalonde riport széleskörű nyilvánossá tételével, közzétette, hogy legnagyobb arányban, 43%-ban, az életmód, az egészségmagatartás hat az egészségre, melyet az egyén alakít, ugyanakkor rá nagy hatással van az őt körülvevő környezet, a gazdaság, a kulturális tényezők és nem utolsósorban az iskolázottság. A genetikai adottságok 27%-ban, a környezeti tényezők 19%-ban, az egészségügyi ellátás pedig 11%-ban vannak befolyással az egészségi állapotra. McGinnis 2002-ben módosította az egyes tényezők

arányát: életmód 40% (étkezési szokások, fizikai aktivitás, dohányzás, alkoholfogyasztás), genetika, biológiai faktorok 30% (életkor, nem, genetikai adottság, fogékonyság), környezeti tényezők 5% (lakáskörülmények, levegőszennyezettség, foglalkozási ártalmak), társadalmi – gazdasági tényezők 15%, egészségügyi ellátás 10% (McGinnis et al, 2002).

Az életmódot, az egészséget jelentősen befolyásolja a szociális státusz is, amely az anyagi helyzetnek és a társadalmi kapcsolatoknak köszönhetően a társadalmi erőforrásokhoz való hozzáférést határozza meg (Vitrai, Mihalicza, 2006).

Az egészségi állapotbeli egyenlőtlenségek a nyolcvanas évek elejétől kiemelt egészségpolitikai problémává és kutatási témává váltak. Hazánkban tapasztalhatók egyenlőtlenségek népegészségügyi szempontból valamint az egészségügyi ellátórendszer minősége és hozzáférhetősége alapján is. Ezek a földrajzi egyenlőtlenségek, a társadalmi, gazdasági viszonyok által meghatározott, egyéni szinten az egészségi állapotban megjelenő egyenlőtlenségek geopolitikai leképeződései. A különbségek tetten érhetők az iskolázottságban, a foglalkoztatottságban és ez által megmutatkoznak az életmódban, mint az egészséget meghatározó egyik fő tényezőben, továbbá más egészség determinánsokban is. Az egészséggel kapcsolatos egyenlőtlenségek nem adottak, hanem a társadalmi, gazdasági egyenlőtlenségekből eredeztethetőek. Az iskolázottság, a nem, a jövedelem, a foglalkoztatottság, az etnikai hovatartozás, a lakóhely, mint társadalmi pozíció meghatározóak az egészségi állapot szempontjából. Nem minden említett tényezőn alapul azonban egyenlőtlenség (pl. nem, település, foglalkozás), csupán bizonyos társadalmi helyzetek fennállása esetén generálódik belőlük egyenlőtlenség. A jövedelemből, vagyoni helyzetből, iskolázottságból eredő különbségek, továbbá a hatalomhoz való hozzáférhetőség viszont szükségszerűen egyenlőtlenségekhez vezet (Kolosi, 2000). A gazdasági aktivitás jellemzői nagyban alakítják a jövedelmi viszonyokat. Ebből a szempontból a roma lakosság erőteljes hátránya figyelhető meg a nyíregyházi átlagpopuláción belül. (R. Fedor, 2018, R. Fedor és Balla 2019) A Marmot-jelentésből ismert, hogy az egészségi állapotban tapasztalható egyenlőtlenségek csökkentése elsősorban társadalmi igazságosság és méltányosság kérdése. A jelentés rámutat arra, hogy minél alacsonyabb az egyén társadalmi pozíciója, annál rosszabb az egészségi állapota (Marmot és mtsai, 2010).

A szegénység és a rossz egészségi státusz közötti kapcsolatot már hazánkban is számos kutatás bizonyította. A roma populációban a tudományos vizsgálatok, a megalapozott módszertannal kivitelezett epidemiológiai kutatások kivitelezése nehézségekbe ütközik. Nehézséget jelent a roma népesség egészségi állapotát leíró mortalitási és morbiditási adatok gyűjtése is, mivel törvény által szigorúan szabályozott. Mindezek mellett kijelenthető azonban – több kutatás alapján –, hogy a roma lakosság szocioökonómiai státusza, egészségi állapota és egészségmagatartása rosszabb, mint az átlag magyar populációé. 2005-ben az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat kutatói egy széleskörű vizsgálat alapján leírták a roma telepek kedvezőtlen higiénés viszonyait (Ungváry et al., 2005). A debreceni Népegészségügyi Iskola 14 megyében vizsgálta a roma telepeket, melynek eredményeit 2004-ben Kósa Karolina publikálta. E szerint szintén rendkívül kedvezőtlen közegészségügyi jellemzőket tártak fel, melyek elősegítették a fertőző betegségek terjedését és nehezítették a gyógyulást (Kósa K., 2004). Északkelet-Magyarország három megyéjében

a telepszerű körülmények között élők körében 2004-ben Kósa Zsigmond és munkatársai végeztek kutatást, mely eredményeként bebizonyosodott, hogy a szegregálódott lakossági csoport rossz egészségi státusza mögött a kedvezőtlen társadalmi-gazdasági státuszuk és egészségtelen életmódjuk áll (Kósa Zs., 2007). A telepszerű körülmények között élő gyermekek egészségmagatartásáról Magyarországon az első széleskörű felmérést karunk kutatócsoportja az Országos Gyermkegészségügyi Intézettel és a Népegészségügyi Karral közösen a HBSC kutatáshoz csatlakozva 2010-ben bonyolította. A kutatás eredményei rámutattak a telepeken élő gyermekek egészségtelen táplálkozására, kedvezőtlen életmódjukra és arra, hogy szigifikánsan kevesebben érzik jónak, vagy nagyon jónak egészségi állapotukat, mint a hasonló korú átlag gyerekpopuláció (Sárváry és mtsai, 2019).

A feltárt eredmények lehetőséget teremthetnek arra, hogy hatékony beavatkozások szülessenek, melyek eredményeként javulhat a roma lakosság egészségi állapota, egészségmagatartása, ezáltal akár gazdasági aktivitása és társadalmi státusza. Az egyes társadalmi csoportok egészségi állapotában az egyenlőtlenségek kimutathatóak, ugyanakkor megváltoztathatóak (Vitrai, 2010).

A kutatás célja

A város Huszár- és Keleti lakótelepein élők életminőség összetevőinek és az azt alakító tényezők feltárása. Jelen tanulmány célja az egészséget befolyásoló egyes életmódbeli tényezők, az egészségügyi ellátások igénybevétele, valamint a megkerdezettek egészségmagatartásának feltárása.

Az egészségi állapotot feltáró vizsgálat részletes célkitűzései:

1. A Keleti és a Huszár lakótelep lakosságának önminősített egészségi állapotának vizsgálata.
2. A vizsgált lakótelepeken (Keleti és Huszár lakótelep) élők egészségmagatartásának és az azt befolyásoló tényezőknek a vizsgálata
3. Feltárni azon csoportokat, amelyeket egyes betegségek, tünetek veszélyeztetnek.
4. Kvantitatív adatok szolgáltatása a város önkormányzata részére

Anyag és módszer

A Huszár- és Keleti lakótelepen élők életminőségét feltáró kutatás módszertanának és a minta leírása részletesen a Huszti Éva és Takács Péter által jegyzett tanulmányban olvasható (Husztai, Takács, 2019). Ebben a fejezetben egy részről a kérdőív egészségi állapotot feltáró blokkja, valamint a kvantitatív, kérdőíves feltáró módszert kiegészítő kvalitatív, fókuszcsoporthoz módszer kerül röviden bemutatásra.

Az egészségi állapot feltárása az adatgyűjtés során az alábbi témakörökre terjedt ki:

- Szubjektív jóllét: egészség önértékelése, egészségért érzett felelősség, krónikus betegségek, egészségügyi ellátórendszer igénybevétele.

- Táplálkozás, tápláltsági állapot, mozgás
- Érzelmi állapot önértékelése.
- Szűrési hajlandóság

A kvantitatív vizsgálatot kiegészítette egy kvalitatív adatgyűjtés, mely fókuszcsoportos interjú módszerével történt. A célcsoport a 0-6 (7) éves korú gyermeket nevelő szülők voltak. A fókuszcsoport fő témája a szülők gyermekneveléssel kapcsolatos attitűdjének vizsgálata, a gyermekvállalás, a családtervezés, a gyermek alapellátás, a koragyermekkori időszak, szűrések és a védőoltások témakörei voltak. Az interjú 8 fő vett részt.

Statisztikai módszerek, értékelési szempontok:

Az adatok feldolgozása és elemzése a kérdőívek esetében az SPSS for Windows 22.0 statisztikai szoftvercsomag alkalmazásával történt. A statisztikai számítások során 5%-os hibahatár került rögzítésre. Az elemzés során a relevánsnak ítélt változók gyakorisági értékei és megoszlási arányszámok kerültek előtérbe. A fókuszcsoportos interjú feldolgozása tartalomelemzéssel történt.

Eredmények

Családtervezés, gyermekvállalás, gyermekegészségügy a fókuszcsoportok alapján

Az interjú 8 vegyes korösszetételű, 20-40 év közötti anyukák voltak jelen. A fókuszcsoportos interjú teljesen eltérő habitusú személyek vettek részt, akik – bár egyazon lakókörnyezetben élnek, mégis – eltérő szociokulturális háttérrel rendelkeztek. Közös jellemzőjük, hogy mindannyiuknak van kisgyermek, valamint mindannyian fiatalon/viszonylag fiatalon szültek; a legkorábbi szülés 13 évesen történt.

A résztvevők mind egyetértettek abban, hogy számukra alapvető érték a sok gyermek és a nagy család; a gyerekeket Isten ajándékának tekintik és el sem tudnák képzelni nélkülük az életüket. Ugyanakkor, azt gondolják, hogy jobb lett volna tervezetten gyermeket vállalni, ami egy esetben sem volt jellemző; senki nem tervezte gyermekét, nem készült a várandósságra. Kiemelték, hogy jobb sorsot szeretnének gyermeküknek, mint ami nekik jutott. Ebben fontosnak tartják a tanulást és a családi példamutatást. Ez azonban esetükben is hiányzik, életvitelükkel nem tudnak jó példával szolgálni.

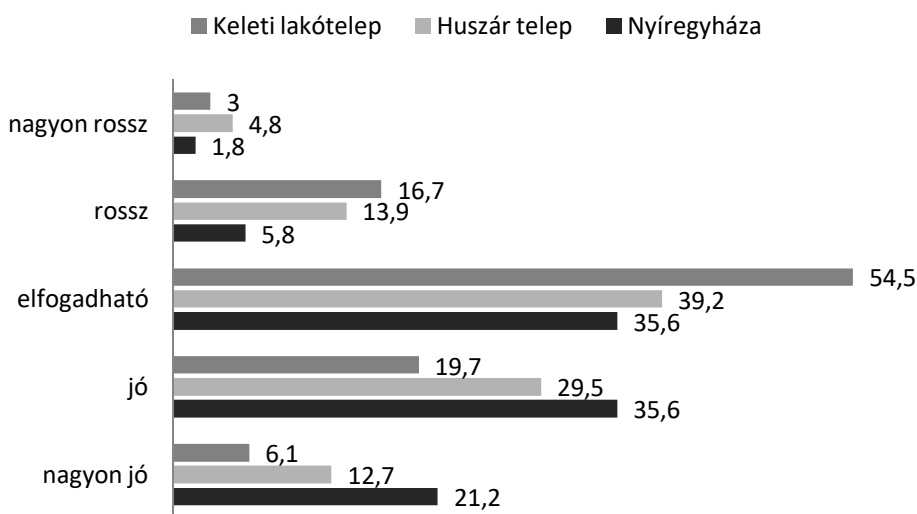
A háziorvosi, védőnői szolgálattal, az egészségügyi ellátórendszerrel az interjú 8 megjelentek elégedettek. A válaszaikból az derül ki, hogy járnak rendszeresen szűrővizsgálatra, védőoltásokat beadják és betartják a háziorvosi, védőnői tanácsokat. Mindenki egészségesnek, problémamentesnek ítéli gyermeke egészségi állapotát. Ugyanakkor a téma körbejárása során kiderül, hogy vannak koraszülöttek a gyermekek között és vannak problémák is több esetben a gyermekek egészségi állapotát illetően. Sokszor nem a területileg illetékes alapellátási, vagy szakellátási szinthez

fordulnak, hanem elviszik más nagyvárosba, klinikai központba (pl. Debrecenbe) a gyermeket vizsgálatra.

A lakótelepeken élők életminőségét feltáró kérdőív egészségi állapotot vizsgáló blokkjának fontosabb eredményei

Az önminősített egészségi állapotot vizsgálva az tapasztalható, hogy a Huszár- és Keleti lakótelepeken élők összességében kevésbé érzik jónak egészségi állapotukat, mint Nyíregyháza város átlag populációja. A nők jobbnak tartják egészségi állapotukat, mint a férfiak, ami épp fordítva jellemző a város átlag populációjában, ahol a nők rosszabbnak ítélik meg egészségi állapotukat férfi társaikhoz képest. A két lakótelep eredményeinek összevetése során azt tapasztaljuk, hogy az egészségi állapotukat jónak, nagyon jónak ítézők aránya jóval magasabb a Huszártelenen (42,2%), mint a Keleti lakótelepen (25,8%). Azonban az eltérések statisztikailag még nem szignifikánsak. (1. ábra)

Önminősített egészségi állapot a lakótelepeken és Nyíregyházán, 2019 (%)

Forrás: Telepi kutatás 2019; Jávorné, 2019., Nyíregyháza Életminősége 2018 kutatás

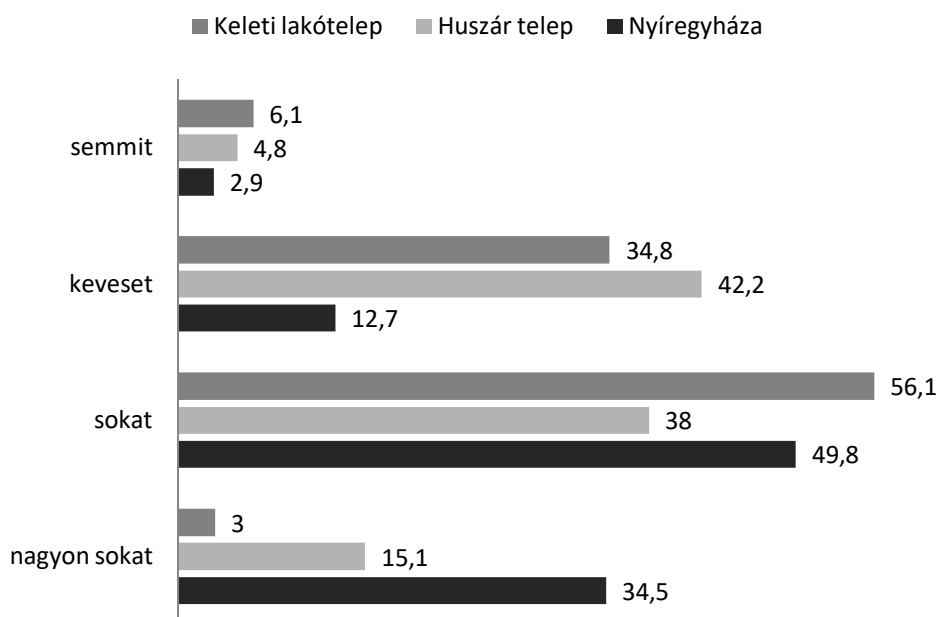
1. ábra Önminősített egészségi állapot a Huszár- és Keleti lakótelepeken és Nyíregyházán

A krónikus betegségek előfordulási gyakorisága a Huszár telepen 31,1%. Ez az arány a Keleti lakótelepen 43,9%. Az eltérés azonban statisztikailag itt sem szignifikáns. A nyíregyházi átlagpopulációban a krónikus betegségek előfordulási gyakorisága nem éri el a 30%-ot. A nemek közötti különbség is számottevő a lakótelepeken; amíg a férfiak 46,6%-a vallotta azt, hogy szenved krónikus betegségben, addig a nőknél ez az arány 29,4%, szemben a nyíregyházi átlagpopulációval, ahol a nőknél

magasabb az előfordulási arány, 39,3%, férfiaknál 17,7%. Ez a különbség azonban már statisztikailag is jelentős ($\chi^2(1, N = 233) = 6,539, p = 0,012$).

Az egészséggel kapcsolatos következő kérdés arról szólt, hogy a megkérdezettek hogyan vélekednek arról, hogy mennyit tehetnek egészségükért? Elmondható, hogy a lakótelepeken élők esetében is megjelenik az egészségért érzett felelősség, de ez alacsonyabb az átlagpopulációhoz képest. Kevesebben vannak azok, akik úgy érzik, hogy nagyon sokat tehetnek és többen azok, akik úgy érzik, semmit nem tehetnek egészségükért. Ebben a vonatkozásban ismét a Huszártelepén élők nyilatkoztak „pozitívabban”, az előbb említett két kategóriában. Nem hagyható figyelmen kívül azonban, hogy a Keleti lakótelepen legtöbben úgy érzik, hogy sokat tehetnek egészségükért (2. ábra). A lakótelepek közötti véleménykülönbség statisztikailag szignifikáns ($\chi^2(3, N = 232) = 10,237, p = 0,016$; Fisher teszt, $p = 0,011$).

Mennyit tehet Ön egészségéért, 2019 (%)

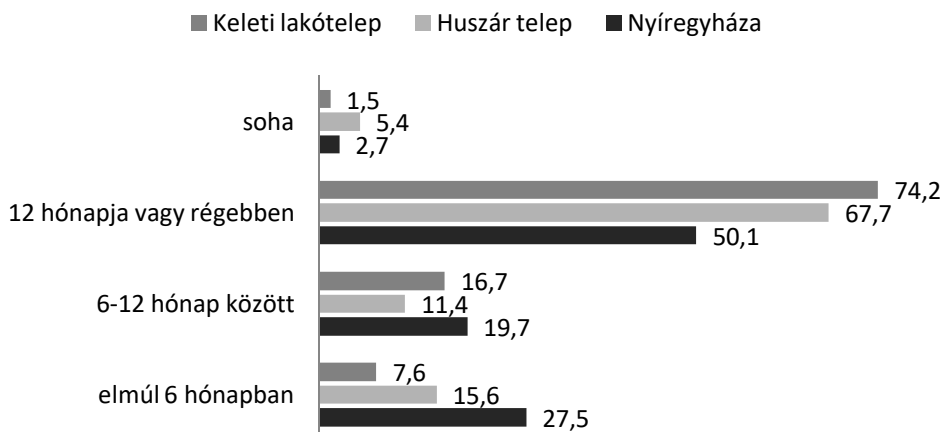
Forrás: Telepi kutatás 2019; Jávorné, 2019., Nyíregyháza Életminősége 2018 kutatás

2. ábra Egészségért érzett felelősség a lakótelepeken és Nyíregyházán

A fogászati megjelenések feltárása esetében az látható, hogy az éves, vagy attól régebbi megjelenés a legjellemzőbb. Az elmúlt 6 hónapban, vagy egy éven belüli megjelenések azonban a lakótelepeken kevésbé jellemzőek, mint a nyíregyházi átlagpopulációban (3. ábra). Az egyes nemek fogászati megjelenésének összevetésekor az tűnik elő, hogy mind a férfiak (11,0%), mind a nők (14,4%) alacsonyabb arányban voltak fél éven belül fogászati vizsgálaton a lakótelepeken élők között, mint a nyíregyházi férfiak (17,3%) és nők (35,7%). Többen vannak mindkét nem esetében azok, akik még soha nem voltak fogászaton. Amíg a nyíregyháziaknál ez a

mutató mindkét nem esetében 4% alatt van, addig a lakótelepeken élőknel 4% fölötti. A két lakótelep között nem mutatkozott ebben a kérdésben statisztikai eltérés.

Fogászati ellátás igénybevételének gyakorisága a lakótelepeken és Nyíregyházán, 2019 (%)

Forrás: Telepi kutatás 2019; Jávorné, 2019., Nyíregyháza Életminősége 2018 kutatás

3.ábra Fogászati ellátás igénybevételének gyakorisága a lakótelepeken és Nyíregyházán

A háziorvosi ellátás igénybevételével kapcsolatban a lakótelepeken élők 72,4%-a úgy nyilatkozott, hogy az elmúlt 12 hónapban találkozott háziorvosával saját egészsége érdekében. Ez az arány a nyíregyházi nők (81,0%) adataihoz képest kicsit rosszabb, viszont jobb, mint a nyíregyházi férfiaknál mutató arány (55,3%). A lakótelepeken élők kevesebb, mint 1%-a nyilatkozta azt, hogy még soha nem járt háziorvosánál. Ez az érték a nyíregyházi férfiaknál 9,9%, nőknél pedig 3,1% volt. A lakótelepek közötti különbségek nem érték el a statisztikailag szignifikáns határt.

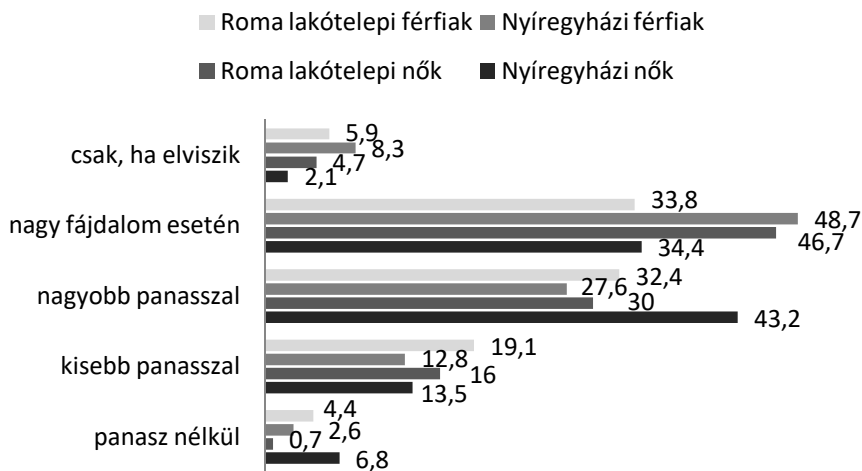
Vizsgálva a férfiak és nők orvoshoz fordulási szokásait a lakótelepeken és Nyíregyházán az tapasztalható, hogy panasz nélkül, szűrési szándékkal leginkább a nyíregyházi nők keresik fel háziorvosukat. 6,8%-ban és legkevésbé jellemző ez a lakótelepeken élő nőkre, akiknek 1%-a sem jár szűrési szándékkal háziorvoshoz (4. ábra). A „legvégsőig” ellenálló csoport, akik csak akkor mennek háziorvoshoz, ha valaki elviszi, önszántából nem megy, a nyíregyházi férfiak csoportja (8,3%). A két lakótelep közötti eltérések nem szignifikánsak. (4. ábra)

Vizsgálatra került a lakótelepeken élők szűrési hajlandósága is, melyek közül az egészségügyi dolgozók által kivitelezett vérnyomásmérésre, a mammográfiára és citológiai kenetvételre vonatkozó eredmények talán a legfontosabbak.

A lakótelepeken élők Nyíregyházán 69,2 %-ban azt nyilatkozták, hogy a megkérdezést megelőző egy éven belül egészségügyi dolgozó mérte vérnyomását. A két lakótelepet összevetve (5.ábra) az látható, hogy az előbb említett arány a Keleti lakótelepen magasabb (77,3%), viszont az itt élők között többen vannak azok a Huszár telephez képest, akiknek még soha nem mérte meg vérnyomását egészségügyi dol-

gozó (4,0%). A két lakótelep között szignifikáns a különbség ($\chi^2(4, N = 234) = 13,532, p = 0,008$; Fisher teszt, $p = 0,005$). Ha a nemek kerülnek összevetésre, akkor ki kell emelni azt, hogy a nők között többen vannak azok, akiknek még soha nem mérte vérnyomását egészségügyi dolgozó, a férfiak ebben a tekintetben 1,8%-os, a nők pedig 4,5%-os arányt képviselnek. A nemek tekintetében a vérnyomás vizsgálatára vonatkozó eredmény nem volt szignifikáns.

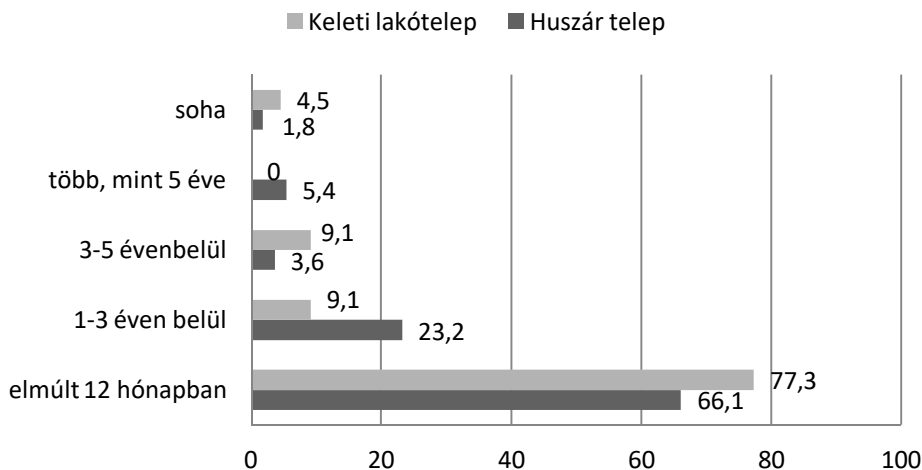
Orvoshoz fordulás háttere, 2019 (%)

Forrás: Telepi kutatás 2019; Jávorné, 2019., Nyíregyháza Életminősége 2018 kutatás

4. ábra Orvoshoz fordulás háttere a lakótelepeken és Nyíregyházán

Vérnyomásmérés gyakorisága a lakótelepeken élők körében, 2019 (%)

Forrás: Telepi kutatás 2019

5. ábra Vérmnyomásmérés gyakorisága a lakótelepeken Nyíregyházán

A lakótelepeken élő nők 37,5%-a nyilatkozta azt, hogy vett már részt mammográfiás vizsgálaton. Ha a 45-65 éves korcsoportot vizsgáljuk, akkor az tapasztalható, hogy a Huszár telepen több mint 27%-ban soha nem vettek még részt mammográfiás vizsgálaton. Több mint 3 éve végeztek ilyen vizsgálatot a Huszár telepi nők 17,2%-ának és a Keleti lakótelepen élők 14,3%-ának. A méhnyakrákszűrésen való részvétel gyakoriságát vizsgálva az mondható el, hogy a 25-65 év közötti nők a vizsgált mintában 32,4 %-ban több mint 3 éve és 12,7%-ban soha nem vettek részt ilyen vizsgálaton. A két lakótelepet összehasonlítva az arányok a Keleti lakótelepen összességében kedvezőtlenebb képet mutatnak, ugyanis itt a nők között többen nyilatkozták azt, hogy soha, vagy több mint három éve vettek részt citológiai vizsgálaton. A lakótelepek között nem mutatkozott szignifikáns eltérés a fenti két kérdés esetében.

Következtetések

A nyíregyházi vizsgált két városrészen élők egészségi státuszát összevetve a hazai és nyíregyházi általános populációt jellemző adatokkal elmondható, hogy összességében kedvezőtlenebb képet mutatnak a lakótelepek. A Huszártelen élők egészségi státusza, egészségmagatartása jobbnak ítéltető a Keleti lakótelepen élőkénél. Ez több esetben statisztikailag is alátámasztható. Feltételezhetően köszönhető ez annak a figyelemnek is, amely a szakemberek részéről, különböző – a szegregátumban élők életmódját fejlesztő, célzott – programok keretében is megvalósult a Huszártelen. A nemeket összevetve az jelenthető ki, hogy a nők egészségmagatartása, preventív szemlélete, szűréseken való részvétele bizonyos esetekben rosszabb, mint a férfi társaiké és rosszabb, mint a nyíregyházi nőké. A nyíregyházi nők rossznak ítélik egészségi állapotukat, de egészségtudatosak, míg a lakótelepeken élők épp fordítva. Az általános populációval összevetve a mammográfiás vizsgálaton való részvételt elmondható, hogy amíg a hazai nők több mint 60%-a vett már részt ilyen vizsgálaton, addig a Nyíregyházán vizsgált lakótelepeken élők csupán 37,5%-a. Citológiai vizsgálaton a 25-65 éves korcsoport – akik esetében egyszeri negatív eredményű szűrést követően 3 évente ajánlott a méhnyakszűrés – közel 32%-a több, mint 3 éve, illetve 15,3%-ban soha nem vett részt ilyen vizsgálaton (!). Mind a fókuszcsoporthoz tartozó vizsgálat, mind a kérdőíves adatgyűjtés azt mutatja, hogy kiemelt figyelemmel kell kezelni a lakótelepi nők csoportját, akiknél elengedhetetlen az egészségmagatartást javító szemlélet kialakítása. Specifikált intézkedések szükségesek, amelyek során eltérő fókuszú programokat kell esetükben kidolgozni, mint a nyíregyházi nők esetében.

Látható és jól érzékelhető, hogy a háziiorvosi és védőnői szolgálat elfogadott a megkérdozettek körében. Ugyanakkor preventív jelleggel nem veszik igénybe az alapellátás meglévő szolgáltatásait, ezért kiemelten kell kezelni azon prevenciós szolgáltatások megismertetését, amelyeket a háziiorvosok és védőnők végeznek. Rajtuk keresztül fokozni lehetne az érintettek szűrési hajlandóságát, javítva ezzel egészségtudatosságukat, egészségkultúrájukat és hosszútávon egészségi státuszukat.

Ebben a folyamatban kizárólag team munkával érhetőek el eredmények, melyben az egészségügyi alapellátás szakemberei mellett a szociális szféra és a különböző szintű oktatási intézmények részvétele nélkülözhetetlen. Fontos és eredményes lehet a szoros együttműködés az Egészségfejlesztési Irodákkal, ahol népegészségügyi szakemberek, védőnők, mentálhigiénés szakemberek és szociális munkások is tevékenykednek a lakosság egészségfejlesztése területén.

Összegzés

Eredményeink összességében azt mutatják, hogy a nyíregyházi vizsgált lakótelepeken élők egészségi státusza elmarad a város átlagpopulációjához képest. A Huszár- és Keleti lakótelepeken élők között további differenciák tapasztalhatók, melyek arra utalnak, hogy a huszártelepi lakosok összességében jobb egészségi állapotot tudhatnak magukénak. A mintában lévő nők önminősített egészségi állapota jobb, de egészségmagatartása rosszabb, mint a férfi társaiké, ami kiemelt figyelmet igényel, hiszen az anyai minta, az anya egészségtudatossága elsődlegesen hat a felnövekvő generáció egészségfelfogására, ezáltal egészségi állapotára is.

Ismert tény, hogy a hátrányok halmozott jelenléte konzerválja a leszakadást és minimalizálja a kilépés esélyét. Azok a gyermekek, akik egy halmozottan hátrányos helyzetű családba érkeznek, hátránnyal kezdik életüket, esetükben nem valósulhat meg az egészséges életkezdés. További problémát jelent, hogy a hátrányok ilyen formán több generáción keresztül fennállhatnak. A fókuszcsoportos interjú során kiderült, hogy a családtervezés területén sem ismereteik, sem pozitív mintáik nem voltak az alanyoknak, és bár céljuk az, hogy gyermekeik ne küzdjenek ugyanezekkel a problémákkal, beavatkozás és segítség nélkül ez nem tud megvalósulni. Szükség van az oktatási és egészségfejlesztési szakemberek szakmai segítségére, célzott programok kidolgozására a családtervezés támogatására és a felelősségteljes párkapcsolat megalapozására. Fontos beavatkozási pontok rajzolódnak ki az okok körül, melyek az iskolázottság és szakképzettség hiánya, a munkanélküliség, a rossz egészségi állapottal fokozva. Fejleszteni kell a lakótelepeken élők egészségtudatosságát, egészségkultúráját. A hátrányos helyzetű csoportok – köztük a romák – egészségi állapotának javítása elsősorban az egészségügyi alapellátáson keresztül valósulhat meg, akikben megvan az érintettek bizalma, hiszen a háziorvosi és védőnői rendszerhez való hozzáférésük saját megítélésük alapján is jónak mondható. Fontos azonban a szolgáltatások bővítése (pl. ifjúsági, családtervezési tanácsadás) és az igénybevétel fokozása (pl. háziorvosi szűrések, fogászati ellátás stb.) a mielőbbi pozitív eredmények eléréséhez.

Irodalom

1. Sárváry, A., Kósa, Zs., Erdei Jávorné, R., Gyulai, A., Takács, P., Sándor, J., Sárváry, A., Németh, Á., Halmai, R., Ádány, R. (2019)., Socioeconomic Status, Health Related Behavior, And Self-Rated Health Of Children Living In Roma

- Settlements In Hungary. *Central European Journal of Public Health*, 27(1): 24-31. doi: 10.21101/cejph.a4726 letölve: file:///C:/Users/user/Downloads/AS7435704703549451554292423506_content_1.pdf
2. Csépe P., (2010): Hátrányos helyzetű csoportok egészségfelmérése és egészségfejlesztése különös tekintettel a roma populációra – Doktori értekezés Semmelweis Egyetem, letölve: <https://docplayer.hu/1639743-Hatranynos-helyzetu-csoportok-egeszsegfelmerese-es-egeszsegfejlesztese-kulonos-tekintettel-a-roma-populaciora.html>
 3. Fónai M., Czibere I., Zolnai E. (2004): Roma, és hátrányos helyzetű nem roma háztartások szociális és egészségi állapot mutatói Hajdúböszörményben. Kézirat.
 4. Fónai M., Péntes M., Vitál A. (2006a) (szerk.): Etnikai szegénység, etnikai egészségi állapot? A cigány népesség élethelyzete és kitörési lehetőségei Északkelet-Magyarországon. Nyíregyháza: Krúdy Könyvkiadó – Szocio East Egyesület, 291 p.
 5. Fónai M., Péntes M. (2006b): A cigány népesség egészségi állapotának összetevői Északkelet-Magyarországon. In: Fónai M., Péntes M., Vitál A. (szerk.): Etnikai szegénység, etnikai egészségi állapot? A cigány népesség élethelyzete és kitörési lehetőségei Északkelet-Magyarországon. Nyíregyháza: Krúdy Könyvkiadó – Szocio East Egyesület. 75-111.
 6. Fónai M., Vitál A. (2006c): Azonosságok és eltérések a tiszavasvári magyarcigány és oláh-cigány lakosság élethelyzetében és egészségi állapotában. In: Fónai M., Péntes M., Vitál A. (szerk.): Etnikai szegénység, etnikai egészségi állapot? A cigány népesség élethelyzete és kitörési lehetőségei Északkelet-Magyarországon. Nyíregyháza: Krúdy Könyvkiadó – Szocio East Egyesület. 111-136.
 7. Fónai M., Fábíán G., Filepné Nagy É., Péntes M. (2007): Szegénység, egészség és etnicitás: északkelet-magyarországi kutatások empirikus tapasztalatai. *Szociológiai Szemle* 17: (3-4) 53-84.
 8. Huszti É. (2006): 12-18 év közötti cigány fiatalok jólléte és életmódja Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. In: Fónai M., Péntes M., Vitál A. (szerk.): Etnikai szegénység, etnikai egészségi állapot? A cigány népesség élethelyzete és kitörési lehetőségei Északkelet-Magyarországon. Nyíregyháza: Krúdy Könyvkiadó – Szocio East Egyesület. 137-154.
 9. Takács P., Huszti É. (2019): A nyíregyházi Huszár- és Keleti lakótelepi vizsgálatok – a kutatás módszertana és a minta néhány alapvető jellemzője. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29. 8-18.
 10. Jávorné Erdei R. (2016): Nyíregyháza város lakosságának életminősége az egészségi állapot tükrében, PhD doktori értekezés, letölve: http://ltsp.etk.pte.hu/portal/wp/File/Doktoriiskola/Tezisfuzetek/Javorne_Erdi_Renata_dissz.pdf
 11. Jávorné Erdei R., Takács P. (2019): Szubjektív egészségi állapot és annak változásai Nyíregyházán, *Acta Medicinae et Sociologica*, megjelenés alatt.
 12. Kolosi T. (2000): A terhes babapiskóta, Osiris Kiadó, Budapest

13. Kósa K. et al (2004): Assessment of settlements in 14 Hungarian counties, Presentation by Debrecen School of Public Health, letöltve: http://www.kvvm.hu/cimg/documents/KVM_sajt_bemutat_2.ppt
14. Kósa, Zs., Széles, G., Kardos, L., Kósa, K., Németh, R., Ország, S., Fésüs, G., McKee M., Ádány, R., Vokó, Z. (2007): A comparative health survey of the inhabitants of Roma settlements in Hungary. *American Journal of Public Health*, 97 (5), 853-859. doi: 10.2105/AJPH.2005.072173
15. Kulmann L. (2010): Az életminőség vizsgálata. In: Vekerdy-Nagy Zs. (szerk.): Rehabilitációs orvoslás. Budapest, Medicina.
16. Marmot M et al (2010): Fair Society, Healthy Lives – The Marmot Review. Strategic review of health inequalities in england post -2010 <http://www.instituteofhealthequity.org/projects/fair-society-healthy-lives-the-marmot-review> letöltve 2015.10.10.
17. McGinnis JM, Williams-Russo P, Knickman JR. (2002): The case for more active policy attention to health promotion. *Health Aff (Millwood)*. Mar-Apr;21(2):78-93.
18. Péntek M. (2015): Életminőség vizsgálatok, In: Boncz I. (szerk.) Kutatásmódszertani alapismeretek, Pécs, 2015, letöltve 2016 május26 http://www.etk.pte.hu/files/tiny-mce/File/oktatas/oktatasiAnyagok/!Palyazati/sport/kutatsmodszertan_e.pdf
1. R. Fedor A. (2018): Foglalkoztatási helyzetkép és a munkával való elégedettség jellemzői. *Acta Medicinae et Sociologica* 9 (27), 33-57. doi: 10.19055/ams.2018.9/27/4
R. Fedor A. Balla P. (2019): Foglalkoztatási helyzetkép a telepí körülmények között élő nyíregyházi romák körében. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29: 32-44.
19. Ungváry Gy., Odor A., Bényi M. és mtsai. (2005): Romatelepek Magyarországon – gyermekek egészségügyi ellátása, higiénés viszonyok. *Orvosi Hetilap* 146. 691-699.
20. Vitrai J., Mihalicza P. (2006): Egészségi állapot. In: Kolosi T., Tóth I. Gy., Vukovich Gy. (szerk.): Társadalmi riport 2006. Budapest: TÁRKI. 138-150.
21. Vitrai J. (2010): Méltányosság, a betegek esélyegyenlősége, egyenlő hozzáférés az egészségügyi szolgáltatásokhoz és terápiákhoz. In: Bodrogi J. (szerk.) A magyar egészségÜGY. Társadalmi-gazdasági megfontolások és ágazati vélemény-térkép, Semmelweis Kiadó, Budapest
22. 51/1997. (XII. 18.) NM rendelet a kötelező egészségbiztosítás keretében igénybe vehető betegségek megelőzését és korai felismerését szolgáló egészségügyi szolgáltatásokról és a szűrővizsgálatok igazolásáról letöltve: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=99700051.NM&targetdate=20171030&printTitle=51/1997.+%28XII.+18.%29+NM+rendelet>

Nyíregyházi, telepi körülmények között élő, 18-29 éves roma fiatalok egészségmagatartása (fókuszcsoportos interjú)

Ember Zsolt

Phd hallgató, Semmelweis Egyetem Mentális Egészségtudományok Doktori Iskola. Budapest, VIII. Balassa u. 6.

INFO

Ember Zsolt
zsolt.ember07@gmail.com

Keywords

health, health behaviour,
Roma people, settlement
surroundings, focus
group interview

ABSTRACT

Health behaviour of 18-29 year-old youngster living in settlement conditions in Nyíregyháza (Focus group interview) Besides being at economic, educational and cultural disadvantage, Roma people prove to be a highly disadvantageous social layer in health care, as well. The most disadvantageous ones reside in settlements. Although health is a basic value and activity potential for everybody, it is unlikely to develop and function well without sufficient knowledge on health and individual responsibility, or when the right to access to health care and the principle of equal treatment are damaged, or when comprehensive social policy development programs are incomplete, but most of all when the majority does not show an inclusive attitude towards Roma people. The present study reveals the health behaviour of young Roma adults of 18-19 years of age through a focus group interview.

Kulcs szavak

egészség, egészségmagatartás, roma, telepi lakókörnyezet, fókuszcsoportos interjú

Absztrakt. A cigányság nem csupán gazdasági, oktatási és kulturális hátrányok elszenvedője, hanem az egészség dimenziójában is egy erősen hátrányos helyzetű réteget képez – a leghátrányosabb helyzetben pedig a telepi lakókörnyezetben élők vannak. Az egészség alapvető értéknek és cselekvési potenciálként jelenik meg minden ember életében, ami azonban nem tud megfelelően funkcionálni, ha hiányoznak a megfelelő szintű egészségismeretek, ha nincs meg az egészségért vállalt egyéni felelősség, ha csorbul az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés joga és sérül az egyenlő bánásmód elve, továbbá, ha hiányosak a komplex társadalompolitikai fejlesztő programok és nem utolsósorban, ha hiányzik a többségi lakosság inklúziós szemléletű attitűdje a cigánysággal szemben. Jelen tanulmány a nyíregyházi, telepi körülmények között élő fiatal felnőtt (18-19

éves) roma lakosok egészségmagatartását mutatja be, fókuszcsoportos interjú keretén belül.

Ez a tanulmány a TOP-6.9.1-16-NY1-2017-00001 azonosító számú

“Közösen a kiútert” című projekt támogatásával készült.

Bevezetés

A cigányság száma Európában 5-7 millió, ami Magyarországon 6-700 ezerre tehető – ez a lakosság 6-7%-a (Kósa 2006:42). Ők képezik Magyarországon a legnagyobb etnikai csoportot, melynek a többségi populációhoz viszonyított egészségi állapota jelentősen kedvezőtlenebb (Forray 2013). Ennek fő okai részben rossz gazdasági-társadalmi helyzetükben és életmódjukban keresendő (Kósa 2006:45). Az egészséget és az életminőséget a környezeti, és a szociális-gazdasági tényezők egyaránt befolyásolják, melyekben halmozott hátrányok mutatkoznak a cigányság esetében, ezek pedig egészség egyenlőtlenségekhez vezetnek körükben (Hüse és Pénzes 2015:9). Wilkinson szerint a növekvő társadalmi távolság, vagyis a társadalmi egyenlőtlenségek okozzák leginkább a kisebbségek rossz megbetegedési és halálozási mutatóit – rossz egészségi állapotuk tehát rossz szociális helyzetük eredménye (Forray 2013). A rosszabb egészségi állapotot meghatározó háttértényezők között a szegénység egy kulcstényező, mert az egészség terén megmutatkozó különbségek a társadalmi rétegződést követik – melynek pedig a forrásokhoz jutás és azok megőrzése, a társadalmi részvétel és a saját élet feletti kontroll, a munkahely, az iskolázottság, a jövedelem és a lakókörnyezet a legfőbb indikátorai (Hüse, Pénzes 2015:18). A romák esetében etnikai egészségi állapotról nem beszélhetünk, de az egészség-hátrányokat a kisebbségi helyzet magában hordja, amit a kirekesztődés, a rossz lakhatási körülmények, a negatív lakókörnyezet, az egészségügyi ellátáshoz való rosszabb hozzáférésük, a rossz mentális állapotuk és az alacsony szintű egészségtudásuk határoz meg és egy, az átlagpopulációhoz képest 10-15 évvel kevesebb várható átlagéletkorral jellemezhető kisebbségi csoportot eredményez (Hüse, Pénzes 2015:22; 78-79).

A cigányság körében végbemenő halálozási okokról számos pontos adat áll rendelkezésre, ám a megbetegedésekkel kapcsolatban nincsenek ilyen adatok (Forray, 2013). Kutatások alapján elmondható, hogy vannak a cigányságot jobban érintő betegségek, melyek a rossz lakásviszonyok, az elégtelen táplálkozás és a lakások túlszűfolttsága miatt alakulnak ki (Forray, 2013). A cigányságot sújtó legfőbb betegségek és egészségkárosodások a *mozgásszervi problémák*, a *pszichés eredetű megbetegedések* (amit a társadalmi elszigeteltség tovább súlyosbít), valamint a *szexualitással összefüggő népegészségügyi- és a fogászati problémák* (Forray, 2013). Az életstílus és az egészség összefüggéseit vizsgálva kutatók azt állapították meg, hogy az *egészségkárosító szokások* gyakoribbak az aluliskolázottak körében, amit az alultápláltság tovább nagyít (Forray, 2013).

A magyarországi romák problémáiról

Magyarországon a romák hátrányos helyzete kettős: egyrészt képzettségük hiánya, a nagycsaládos életforma és a társadalmi előítéletesség miatt nem tudnak bekapcsolódni a társadalmi mobilitásba, másrészt pedig a hátrányos lakókörnyezetből kifolyólag, ami gettósodási folyamathoz vezet, így az elkülönülés mértéke tovább nő (Forray, 2013). Kérdés lehet, hogy vajon a roma kultúra, a roma kisebbségi csoporttagság határozza-e meg az egészségüket, egészségmagatartásukat, vagy inkább több dimenzió együttes kölcsönhatása (munka, jövedelem, iskolázottság, gazdasági helyzet, diszkrimináció, kirekesztettség) (Hüse, Péntes 2015:14). A legújabb Európai Unió programok szerint az egészség egyike a legfontosabb, a romák integrációjához hozzájáruló területeknek; ez az alapja ugyanis a magasabb szintű iskolázottságuknak és foglalkoztatottságuknak, amelyek a szegénységből való kitörés alapfeltételei - hiszen a rossz egészségi állapot generációkon keresztül is átöröklődik (Hüse és Péntes, 2015:15-16).

Az *egészségi egyenlőtlenségben* a romák között – országok közötti és országon belüli – *területi különbségek* is megfigyelhetők (Hüse, Péntes 2015:14,16,17,25). A település típusától is függ, hogy hol milyen arányban élnek telepeken a romák: nagyobb városokban kevésbé jellemző ez a létforma (Solymosy, 2007). A telepeken élők rosszabb egészségi állapotban vannak, amit az elmaradott infrastrukturális szint is magyaráz és főleg a rossz szocioökonómiai státusz miatti alultápláltság, valamint éhezés is megfigyelhető náluk, ami főleg a gyerekek és nők körében vezet túlzott soványsághoz (Solymosy, 2007). Ezt alátámasztandó, a telepszerű körülmények közt élő romák gazdasági helyzetüket 40%-ban nagyon rossznak ítélik meg, szemben az általános populációban mért 20%-os aránnyal (Kósa, 2006:23). Az ő egészségi helyzetükkel csak kevés országos vagy reprezentatív kutatás foglalkozott eddig, pedig járványügyi szempontból leginkább a telepeken élő cigányok veszélyeztetettek (Forray, 2013).

A romáknak az *egészségügygel* – és annak szereplőivel - is általánosan rossz a kapcsolatuk: az egészségügy iránti bizalom hiányzik, ami a kétoldali sztereotípiák, előítéletek miatti elégtelen kommunikáció eredménye (pl. a veszélyeztetett terhesgű kismama nem marad a kórházban orvosi kérésre sem) (Forray, 2013). Ennek részbeni oka a szexualitásban, szülésben, gyermekágyban fellelhető roma szokások, hiedelmek, melyek erős kulturális hatásként érvényesülnek és kerülnek szembe a szakmai ajánlásokkal, továbbá az egészségügyi dolgozók nincsenek felkészítve a szegényebb és iskolázatlanabb, főleg roma lakossággal való hatékony kommunikációra (Forray, 2013). Probléma az is, hogy a szegényebb cigányok csak akkor mennek orvoshoz, ha már nem viselik el a fájdalmakat - bár falun inkább felkeresik a háziorvost (a nők gyakrabban; véleményét tisztelik és elfogadják), ám a kórházi szakdolgozókkal az ottaniaknak is rossz a viszonyuk, ami félelemmel és előítélettel terhelt (Forray, 2013). A diszkrimináció gyakoriságát a kilenc ország részvételével készült *EC Europa Eu jelentés* is kiemeli, ami felnőtt romák egészségi állapotát, egészségmagatartását és az egészségügyi rendszerhez való viszonyukat vizsgálta (Forray, 2013). Kósa (2006) és munkatársai kutatásukban lakókörnyezeti-egészségügyi és demográfiai kutatást végzett három, romák által sűrűn lakott megyében (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú, Borsod-Abaúj-Zemplén), mely

kutatásban nagyobb lakószűrűségű és rosszabb komfortfokozatú településrészeket definiáltak a szegény rétegek körében általánosan – akiknek azonban a többsége roma származású. A *Kurt Levin Alapítvány* vizsgálata az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés egyenlőtlenségét állapítja meg a romák körében, ami főleg vidéki és kistelepülési országrészekben sérül, mely területeken négy-öt falvanként van csak háziorvos, szűrőlehetőségek és szakorvosi elérés pedig még ritkábban (Forray, 2013). Az utazás is drága, sokszor megoldhatatlan a romák számára, a védőnői körzetek pedig többnyire 300 főt is ellátnak, így nem jutnak el mindenkihez. Ez maga után vonja az ellátó rendszer reformjának szükségességét, főképp az *ellátás megszervezésében* (Forray, 2013). A romák alacsony szintű egészségügyi részvételét mutatja, hogy egyedül a nőgyógyászati szűrés tekintetében nem maradnak el a roma nők az átlagpopulációtól ezt illetően, azonban más fontos, alapvető szűrésben, mint pl. az emlőszűrés és a rendszeres vérnyomásmérés, abban igen, amit ők az egészségügyi dolgozók diszkriminációjával magyaráznak (Kósa 2006:33-36). Az is statisztikai tény, hogy a romák szakellátásba való továbbküldése is alacsonyabb szintű az átlagtól (Kósa, 2006:45).

A rossz *mentális egészség* – mely kimondottan nagyarányú a kisebbségek, hazánkban a romák körében - szempontjából a családi jólét, a család gazdasági helyzete, szocioökonómiai státusza (*SES*) fontos prediktorok, melyeket ezért a kisebbségek esetében kiemelt fontosságuként kell kezelni. Ezen tényezők pszichológiai egészségre gyakorolt hatását vizsgálták Taylor és munkatársai (2012) 200, magas szintű pénzügyi nyomást átélő, afroamerikai kisebbségű család körében. A testi-lelki jóllétet befolyásolja a gazdasági nehézség és a szegénység, mely jelenség az USA-ban főleg az afroamerikaiak körében van jelen, a latin-amerikai lakosságtól is nagyobb mértékben, ahol az afroamerikai gyerekek egyharmada szegénységben él (Taylor, Budescu, Gebre 2012). A nők által vezetett háztartások majdnem 40%-a ott leginkább szegény, és a munkanélküliség is a legmagasabb körükben: 12,3%-os szintű. A nehézségek stresszorai - pl. hiányok - váltják ki a distresszt, az érzelmi distressz pedig házastársi- és családi konfliktusokat generál. Ezt tovább nehezíti, hogy az afroamerikaiaknak gyakran fájgyűlölettel és diszkriminációval is szembe kell nézniük. Az eredmények szerint mindez az anyánál depresszív tünetekkel és a jövővel kapcsolatos optimizmus hiányával, valamint inadekvát szülői gyakorlattal, a serdülőknél pedig depresszív tünetekkel és probléma-viselkedéssel (externalizált és internalizált tünetek), valamint alacsonyabb szintű kompetenciákkal és rosszabb (főként pszichológiai) alkalmazkodással társult (Taylor, Budescu, Gebre, 2012).

Anyag és módszer

A 2019 tavaszán a nyíregyházi Huszártelenen zajló, életminőség-kutatással kapcsolatos fókuszcsoporthoz interjúsorozat jelen fejezete a Huszártelenen élő, 18-29 éves fiatalok egészségmagatartását, egészséghez fűződő viszonyát igyekezett megragadni. Ez a romák között kiemelkedően fontos témakör a fókuszcsoporthoz interjú módszerével kitűnően vizsgálható, hiszen a résztvevők kötetlenül és közvetlenül tudják gondolataikat, véleményüket, érzéseiket és tapasztalataikat kifejezni és megosztani,

esetenként pedig megvitatni egymással. A 7 résztvevővel zajlott interjú - 1 férfi kivételével - egy- vagy többgyermekes anyukák jelenlétében zajlott, akik többnyire 10 éven aluli gyermekeket nevelnek. Iskolai végzettségüket tekintve a nyolc általános iskolai végzettség a gyakori közöttük, azonban 1 jelenlévő elvégzett 3 szakközépiskolai évet is, valamint ő és egy másik résztvevő rendelkezik érettségihez nem kötődő szakmával. Családi állapotukat tekintve mindannyian férjezettek, illetve élettársi kapcsolatban élnek. Foglalkozási státuszuk tekintetében főállású anyák, férjeik dolgoznak, akik közül ketten Nyugat-Európában vállaltak munkát.

Az interjú

Fókuszcsoportomban a szinte kizárólagos női jelenlét azért is pozitívum, mert a roma nők egészsége az egész család szempontjából meghatározó, ugyanakkor ők többszörös társadalmi kirekesztettséget élnek meg (Hüse, Péntes 2015:42) – ezért is fontos minél pontosabb képet kapnunk egészségmagatartásukról.

Az általam vezetett interjú oldott, nyílt légkörben folyt, senki sem érezte magát feszélyezettnek; amit el szerettek volna mondani a résztvevők, azt elmondták, ám a témától ezúttal is többször elkanyarodtak az őket foglalkoztató egyéb, aktuális gondjaik felé, melyek azonban valamilyen szinten és formában mégis csak kapcsolódtak az egészségmagatartás témaköréhez (pl. a közbiztonság és a szabadidős tevékenységek témája). Az elhangzottak alapján elmondható, hogy a Huszártelepen az egészségkockázati magatartások egész sora lelhető fel, melyek igen gyakoriak az ott lakók körében. A legnagyobb problémát az interjúalanyok szerint a *kábítószerfogyasztás* okozza, hiszen az erős függőséget okoz és számos „mellékhatással” jár együtt. A telepen számos díler van, akik az első adagokat ingyen adják, így alakítva ki a függőséget a főleg fiatal – és fiatalkorú – felhasználókban. Három fő drogfajtát neveztek meg az alanyok: a „fehéret” – kokaint -, a „füvet” és a „herbált”, aminek nagy része szárított patkányméreg, amit összesodornak és elszívznak (szintetikus kábítószer, melynek számos, szervezetre kiterjedt negatív hatása van). Ez utóbbi a többihez képest olcsóbb, ám rövidebb hatóidejű is: kb. 10-20 perc a hatása, és szó szerint „megbolondítja” az embert. A telepen 500 forintos darabáron árult „anyagból” elmondásuk szerint van, aki napi 10-et is elfogyaszt, és sok árusító a fogyasztók közül kerül ki, akik részesedést kapnak a befolyt összegből – ők csak így tudják fedezni saját fogyasztásukat. A „fehér” és a „fű” fogyasztása ritkább jelenség, mert drágább, ám erre is akad példa. Ezek hatása szerintük merőben más, mint a herbálé: inkább csak „jókedvük” lesz tőle, elég hosszú ideig. Az egyik jelenlévő ezen kábítószeresek rabja volt évekig, majd – saját bevallása szerint - pusztán a negatív hatású társaságból való kikerülésével sikerült leszoknia ezek használatáról. A kábítószer egyébként szerintük inkább a fiatalabb korosztály használja a telepen, de megfigyelhető idősebb, családos emberek körében is. A kábítószeresek a jelenlévőket azért is zavarja, mert az azt fogyasztó emberek a *lakókörnyezeti biztonságot* is fenyegetik: az utcán és az aluljáróban félajultan fekszenek, betörnek udvarokra, házakba, belekötnek a járókelőkbe és elveszik a gyerekek pénzét, esetleg meg is verik őket. Azonban telepen belül is más-más a helyzet, a biztonság eltérő mértékű az utcák között: nem

minden utca egyformán veszélyes. Egy-két jelenlévőnek saját közvetlen tapasztalata is van erről: van, akinek pl. a testvérei, van, akinek a férje volt kábítószerhasználó. Ők függőségük következtében nem dolgoztak és függőségi kiadásait az otthonról lopott tárgyak eladásával biztosították maguk számára. A drogos ember családjának így igen nehéz élnie, hiszen racionális érvekkel nehéz hatni az ilyen, beteg emberre, akik ráadásul folyamatos családi figyelmet, monitorozást, ellenőrzést igényelnek, ami lassanként felőrli a család anyagi és humán erőforrásait egyaránt. A veszekedések, esetleges erőszakos cselekmények is mindennaposak az ilyen családokban, ráadásul vészhelyzet esetén a mentők gyakran csak rendőri kísérettel mernek kiszállni, és a betegek sokszor nem működnek együtt: nem szállnak be a mentőbe és nem hagyják megvizsgálni sem magukat, vagy éppen az egészségügyi személyzet előtt élnek káros szenvedélyükkel. Az alanyok beszámolóí szerint a pszichiátria, a drog- elvonó sem segít, hiszen akár 2-3 hónap múlva is, ha kikerülnek onnan, újrakezdi, ha nincs elég akarata és motivációjuk ahhoz, hogy abbahagyják korábbi tevékenységüket – ez a résztvevők személyes tapasztalata. Az egyik résztvevő esetében, ahol a fiútestvérek drogoztak, ott a családi támogatás megvonása célt ért: a fiúnak el kellett költöznie otthonról és a saját lábán kellett megállnia, ami elég kényszerítő erő volt ahhoz, hogy abbahagyja a drogozást és munkába álljon, hiszen immáron egyedül kellett eltartania magát. Egy másik résztvevő férje, aki egyszer majdnem a karjai közt halt meg túladagolás miatt, a börtönben szokott le a szerről, ahol immáron 1,5 éve tartózkodik. Az elmondottak alapján 7-8 éve van jelen jelentős mértékben a kábítószer a telepen, és ha „le is kapcsolnak” egy-egy dílert, mindig van és lesz is, aki a helyébe lép. Ők maguk is ismerik azokat, akik árusítják a kábítószeret.

Az interjún a résztvevők a második legnagyobb problémaként az *alkoholfogyasztást* jelölték meg: szerintük az inkább az idősebb korosztályt érinti, bár előfordul az alkohol és a gyógyszer *együttes fogyasztása* is: sokszor vesznek be az emberek valamilyen nyugtatószert (Xanax, Frontin) és isznak rá aztán – akinek több pénze van, az whiskey-t, akinek kevesebb, az pedig „tablettás bort”. Sajnos mind a kábítószer-, mind az alkoholfogyasztás már igen fiatalon, akár 10 évesen is megjelenik a telepen, ami főleg a kevés szülői figyelmet kapó, magára hagyott, felügyelet, nevelés és kellő szigor nélkül élő, tengődő-elvesző gyerekek, fiatalok esetében figyelhető meg – hiszen van olyan szülő, aki az iskolába járást sem kötelezi gyermekeinek, akik így, általában csapatokba verődve, éjszakának idején is az utcán vannak és tüzet rakva vészelik át a hideg estéket. Közülük sokan azt sem tudják sokszor, merre járnak a szüleik és gyakran énekelnek öngyilkosságról bánatukban, elkeseredésükben. Ezekkel a szülőkkel szemben az interjún jelen levők egyöntetűen kifejezték ellenérzéseiket, és szerintük a megoldást a Gyámügy beavatkozása jelentené ezekben az esetekben, a gyerekek családból történő kiemelése által.

Dohányzás tekintetében általánosabb képet kaphatunk az interjún résztvevők szerint: szinte mindenki dohányzik a telepen (az interjúalanyok is, egy hölgy kivételével), bár vannak olyanok is, mint – az említett hölgy is ilyen volt – akiknek szülei és családtagjai egyaránt dohányoznak, ő maga azonban nem, és nem is szándékozik a jövőben sem. Sajnos a dohányzással kapcsolatban is megfigyelhető a már egészen kicsi gyerekek bevonódása is: a jelenlévők már 5 éves gyerekek körében is tapasztalták ezt a kockázati magatartást. Ennek legnagyobb prediktorát a családi dohányzásban látják: szerintük a szülők példája a legerősebb, legalábbis ami az első kipró-

bálást érinti, aztán pedig már függők lesznek és így tovább dohányoznak. Ez a tapasztalat a nemzetközi kutatásokkal is egybevág. Tjora és munkatársai (2011) kutatásában családi szinten a *proximális* és a *disztális* hatások a serdülők dohányzásának megkezdése szempontjából egyaránt lényeges prediktorok: 13 és 18 év között a testvérek, szülők és barátok dohányzása szignifikáns mikroszintű prediktoroknak, a családi SES pedig makroszintű prediktornak bizonyult; a szülők és idősebb testvérek dohányzása erősen hatott a dohányzás elkezdésére és gyakoribbá válására egyaránt, a SES pedig direkt módon negatívan társult a megkezdéssel, és pozitívan a gyakoribbá válással. A szülői hatásnál erősebb volt az idősebb testvér hatása az elkezdésben, az alacsony SES pedig nagyobb esélyt jelent a korábbi dohányzás-elkezdésre – bár a nemdohányzó család védőfaktor ebben. A kutatás szerint a két legerősebb prediktor az *idősebb testvér* és a *legjobb barát* dohányzása volt (Tjora, Hetland, mtsai. 2011). Shaefer és munkatársai (2012) vizsgálata szerint idővel hasonlóvá válik a serdülők dohányzása a barátokéhoz, akik a *hasonló szinten* dohányzók közül választják leginkább barátaikat. Megfigyelhető az is, hogy a dohányzáson kívül idővel *egyéb viselkedés is* a barátokéhoz lesz hasonló, amire részben magyarázat, hogy a hasonlóság alapján könnyebb számukra a kapcsolatot fenntartani és fejleszteni, ráadásul támogatják is egymást az ilyen típusú viselkedésben, vagy annak elkezdésében (Shaefer, Haas, Bishop 2012).

Arra a kérdésre, hogy mi lehet az oka a kockázati magatartásformák elkezdésének, az interjún részt vevők azt válaszolták, hogy a legfőbb okokat a *stresszben*, az idegi *feszültségben* és az *anyagi-diszkriminatív nehézségekben* látják. A droghasználatba való bevonódást - az említett személyes példa alapján is - főképp a baráti kör negatív hatásának (kortárshatások) tulajdonítják, ami szintén a kutatások adataival egybevágó tapasztalat, és amit – a többi egészségkockázati magatartással együtt – szintén főleg serdülőkorban kezdenek el a fiatalok. A hétfélig bulik szerintük még nem okoznának rászokást, de a galérik iskola utáni – vagy ahelyetti – mindennapos összejövetelein rendszeresen előkerülő drogok már komoly függőséget okoznak. Itt felmerül a szülői felelősség és monitorozás kérdése is, hiszen, ha ennek mértéke elég nagy volna, akkor szigorúbban vennék, hogy gyermekük hol, kivel és mikor jár. Az interjúalanyok szerint ők, mint anyukák nem engedik meg maguknak azt a fajta laza nevelési stílust, ami általánosnak mondható a telepen – ám lévén kisgyermekes anyukák, az igazi nehézségek majd akkor fognak jelentkezni, ha az ő gyermekeik is serdülőkorúak lesznek.

A szerekről való *leszokással kapcsolatban*, mint támogató hatást elsősorban a társadalmi intézményeket (elvonó, pszichiátria, tanácsadó) jelölték meg a résztvevők, ám csak olyan szempontból, ahová fordulni lehet ilyen típusú problémák esetében – azok hatékonyságában ugyanis egyöntetűen nem hisznek. Szerintük kizárólag emberfüggő, hogy valaki visszaesik-e vagy sem; mint mondták, az egyén megítélésén és döntésén múlik, hogy továbbra is az „álomvilágban” akar-e maradni, vagy „visszatér” a valóságba. A *család támogató szerepét* ők is elismerik, mert jobb, hogyha az ember mellett vannak rokonok, családtagok és nem pedig egyedül van, ám – a fentebb ismertetett nehézségek miatt – nem igazán akarják újra hazavinni őket, és szégyenérzetük is nagy miattuk mások előtt. Az interjúalanyok, elmondásuk szerint mindannyian rendelkeznek jól működő baráti kapcsolatokkal (legalább egy baráttal) és a szomszédokkal is jó a viszonyuk, akikkel szintén meg tudnak beszélni

bizonyos problémákat – a legbizalmasabb dolgaikat azonban inkább házastársukkal és szüleikkel beszélnek meg. Így tehát, bár többnyire nem maradnak egyedül problémáikkal, a családot, rokonságot, szomszédságot és a baráti kapcsolatokat, bármily fontosnak is tartják, nem gondolják – az intézményekkel, drogtanácsadókkal egyetemben –, hogy preventív funkciót is betölthetnek – ami egybevág Gyukits György romák körében végzett interjú-kutatásának eredményével, miszerint jelentős részük-nél megfigyelhető a *prevenció szemlélet hiánya* (Forray, 2013). Ezen kívül nagyon ritka a roma családok körében az egészségtudatos nevelés, a gyerekekkel való beszélgetés, hiszen a szülők - többnyire alacsony iskolázottságuk miatt - maguk sem rendelkeznek megfelelő szintű, átadható egészségtudással és többnyire szintén nem egészségtudatosak.

Az interjún a következőkben felmerült, hogy a jelen lévők szerint a feszültség milyen alternatív levezetési módok (pl. sport) jöhetnének szóba a telepen élők számára. A *sporttal* kapcsolatban egyöntetűen állították, hogy az esetükben nem jöhet szóba, mivel egyrészt általában fáradtak, mint gyakorló anyukák (akiknek saját bevallásuk szerint az egésznapos rohangálás maga is egy sport), az apukák pedig fáradtságos, esetenként külföldi munkával próbálják biztosítani családjuk megélhetését. Arra a kérdésre, hogy lenne-e haszna a telepen *sportlétesítményeknek*, esetleg egy konditeremnek, azt válaszolták, hogy azokat szerintük nem becsülnék meg az ott élők. Erre példaként hozták fel a jelenlévők, hogy a nemrég újonnan körbekerített futballpálya kerítését ellopták és a méhtelepen adták le, az új padokat pedig felszedték és eltűzték. Az elektromos vezetékekből a rezes szintén eladják, a közvilágítást pedig rendszeresen tönkreteszik – csúzlival „kilövellődözik”. Ennek ellenére szerintük *sportrendezvények* szervezése népszerű lenne a telepen a fiatalok körében, akik jelenleg – lehetőségek híján – inkább csak fociznak; az idősebbek számára pedig kézműves foglalkozásokat, gyöngyfüzést, társasjátékokat, ki-mit-tud-ok szervezését gondolják. Szerintük egyébként ezekről az igényekről a fiatalokat kellene megkérdezni – annak ellenére, hogy ők is azok -, mivel ők, családanyakként már nem „olyan” fiatalnak tartják magukat (ennek később némileg ellentmondtak: amikor a szórakozásról volt szó, magukat is „fiatalnak” tekintették). A kicsiknek főleg a tánc-tanítást jelölték meg, a cigány hagyományörzés keretén belül. Elmondásuk szerint, ők, mint másként gondolkodó nők, ha el is járnának a telepen szervezendő szabadidős foglalkozásokra, hagyományosabb szemléletű nőtársaik „hülyének” néznék őket, és „bolondnak”, ha még magukkal is szeretnék őket hívni. Szerintük ugyanis a többi anyukát nem érdekelnék ezek a lehetőségek.

Számítógép- és okostelefonhasználat tekintetében elmondták, hogy szinte mindannyian órákat töltenek „okostelefonozással”, de a számítógép-felhasználás inkább csak gyermekkorú rokonaik körében gyakori – ami főleg a multimédiás játékokra korlátozódik. A játékszoftverek náluk már szinte függőséget okoznak: egyikük rokona például szinte őrjöng és rombol, ha a játékban veszít, egy másik résztvevő rokona pedig még evés és tisztálkodás idejére sem akarja abbahagyni a játékot. Ők azonban figyelnek gyerekeik számítógép-használatára, többségük gyermekei pl. csak az iskolában játszhat. Az interjúalanyok maguk is naponta órákat telefonoznak, facebook-oznak, híreket olvasnak, de csak a gyerek mellett, pihenésképpen, és nem összefüggő időintervallumokban, így ezt az időt, saját bevallásuk szerint – és kérdés-re reagálva - nem is tudnák sportra fordítani, mert ahhoz már eleve fáradtak

lennének. Szerintük nem csak a gyerekeknek, hanem manapság mindenkinek lételeme már az okostelefon, de főleg a fiataloknak az, így körükben sem lenne a sport telefonozást és számítógépezést helyettesítő elfoglaltság.

A saját egészségre vonatkozó *felelősségvállalás* kapcsán elmondták, hogy a telepen élő roma embereket egyáltalán nem érdekli az egészségi állapotuk, általában – a kutatásokkal egybehangzóan – csak akkor fordulnak orvoshoz is, ha már nagy a baj. És bár a jelenlévők számára, elmondásuk szerint, fontos az egészségük, ez értékként jelenik meg számukra, és azt is úgy gondolják, hogy az ember sokat tehet az egészségéért – ezt is „csak akarni kell”, mint minden mást –; mégis úgy vallják, hogy ők is csak akkor hagynának abba egy-egy egészségkockázati magatartást – pl. tennék le a cigit –, ha valamilyen nagyobb bajuk derülne ki ezzel kapcsolatban – az egészségtudatosság tehát inkább elvi kérdés náluk és nem gyakorlati.

Az *egészségtudatos étkezéssel* kapcsolatban az interjú alanyai elmondták, hogy egyrészt idejük sincs tudatosan főzni, másrészt pedig ők „azt eszik, amit megkívánnak, amit szeretnek”. Az interjún részt vevők igyekeznek férjük és gyerekeik kívánsága szerint főzni, de a tápanyag-, vitamin- és zsírtartalomra egyáltalán nem figyelnek oda. A gyerekek mellett egyébként sincs idejük sokat főzni, „esznek, amit tudnak”, ám van, aki figyel a gyümölcsbevitelre is és van, aki vitaminokat is szed.

Azzal kapcsolatban, hogy miben látnák a *megoldást* az interjúalanyok az egészség, a tisztább és biztonságosabb lakókörnyezet megteremtésére, két véleménycsoport alakult ki. Az egyik csoport szerint az *egészségügyi ellátórendszer* és a *rendőri jelenlét* erősítése, fokozása, bővítése lenne a megoldás: közelebbi védőnői és orvosi ügyelet, valamint posta a telepen. A jelenleg járőröző *polgárőrök* munkája szerintük nem ér semmit, mivel általában ők is cigányok és a többiek nem hallgatnak rájuk, valamint ők nem tesznek semmit, csak „végigvonulnak”. „Nem kapnak pénzt, önkéntesek többnyire, de nem is tesznek semmit” – mondják. A rendszeresebb és nagyobb létszámú rendőri jelenlét – valamint a jelenleg üresen álló és szerintük csak mutatóba épült rendőrőrs „beüzemelése” – szerintük sok problémát megoldana: kevesebb drogos, diler és strici lenne a telepen, javulna a közbiztonság és kevesebb lenne a kábítószerfüggő is – máshonnan pedig nem mernének idejönni idegen dilek. Azok, akik velük nem értenek egyet, a másik csoport, ők arra hivatkoznak, hogy ha minden szolgáltatás ténylegesen ennyire helyben lenne, akkor még jobban *elszigetelődnének* a többségi társadalomtól, és még kisebb esélyük lenne az integrációra, mint így, ráadásul a *diszkrimináció* is nagyobb mértékű lenne velük szemben. Szerintük inkább fel kellene számolni a telepet és annak lakosait a többségi lakosok között elvegyíteni, szétszórni őket a városban – így a javuló életfeltételekkel egészségük és egészségmagatartásuk is javulna. Ám erre is akadt ellenkezés, mégpedig egyrészt az, hogy van, aki szerint számos itt élő ember szemetelő életmódját nem tolerálnák a városlakók és ott is sokan csak pusztítanak és eladnának, amit lehet, másrészt pedig sokan, mivel ott születtek (a telepen), nem is kívánnák elhagyni azt a környezetet, ahol jelenleg élnek. Ők inkább abban látnák a megoldást, ha szép szóval, elmagyarázva, példát statuálva mutatnának egy jobb utat az adekvátabb létezésre telepi társaiknak, saját példájuk által szemléltetve, hogy lehet másképpen, lehet jobban is csinálni, „emberikken” is élni. Erre azonban szintén volt, aki azt mondta, hogy ez szinte lehetetlen, mert az ott élő emberek még abban sem hagyják, hogy mások beleszóljanak az életükbe, hogy a zenét mikor és milyen hangerőn hallgatják

– vagyis autonómiájukból nem engednek, és többségük kompromisszumokra is képtelen. Így viszont valóban lehetetlen lenne a városiakkal való közös lét. Élnek azonban a telepen hozzájuk hasonlóan másként, jobban, nyitottabban gondolkodó emberek is szerintük, akikkel azért csak szót lehetne érteni, hiszen, ahogyan a magyaroknál sem, úgy a cigányoknál sem lehet mindenkit egy kalap alá venni, és mivel nem csak a negatív, hanem a pozitív példa is „ragadós”, így van esély a változásra, a változtatásra.

A régi, elavult cigány *hagyományokkal* kapcsolatban az interjún szóba került a túl *fiatalon* való *szülés* is, ami a telepen szintén jelen lévő, részben az egészségmagatartáshoz, részben kulturális hatásokhoz kapcsolható probléma: a telepen is van olyan fiatal lány, inkább gyermek, aki 14 évesen már a második gyermekét várja – az elsőt 12 évesen szülte. Mint mondják, olyan is akad, aki már 10 évesen összeköltözik a „párjával”. Azonban már a telepi körülmények között élők közül is egyre többen ítélik el ezt a dolgot és támogatják a minél későbbi, lehetőleg szakma megszerzése utáni első szülést. Az egyik jelenlévő lány, aki 18 évesen szült, még így is megjegyezte, hogy volt, aki még őt is elítélte a „túl korai” szülés miatt.

Az interjú egyik sarkalatos pontja volt az egyre inkább *lepusztuló* telepi *lakókörnyezet* fizikális állapota is, mint egészségre igen káros külső hatás: legtöbbször emiatt és a zajos szomszédok miatt költöznének el leginkább – nyaranta ugyanis szerintük leginkább egy „non-stop utcabálhoz” hasonlít a telep, szünet nélküli mulatozással és zenehallgatással. A lakások tekintetében elmondták, hogy általánosságban hidegek, nedvesek, a néhol újonnan berakott műanyag nyílászárók ellenére is, hiszen a szigetelés hiánya miatt télen szinte fűthetetlenek a házak, nemegyszer kell napközben nagykabátban mosogatni és aludni esténként. A házak falai omladoznak, a nedvesség miatt rendszeres a penészesedés. A sok, házaknál lévő „szemétdomb” miatt elszaporodtak a patkányok és az egerek, amik az egyébként tisztán tartott lakásokba is bemennek és ott tovább szaporodnak. A hideg házak miatt sokszor a gyerekek is megfáznak, és a hideg, a nyirkosság a telepen egyébként is rossz egészségi állapotban lévő idősök egészségének sem kedvez.

Nem minden, interjún jelenlévőt érdekel azonban a telep sorsa, mint elhangzott, és az sem, hogy mi történik ott: van, aki kézzel-lábbal menekülne, költözne onnan, „5 perc alatt összepakolna és elmenne, ha tudna” – ám abból a pénzből, amiből a telepen megél a családjával, abból a városban még az albérletet sem tudná fizetni. Falura, tanyára azonban egyikük sem költözne, mert egyrészt nem szeretnének állatokkal foglalkozni, másrészt pedig szerintük túl unalmas a falusi létforma – akkor már inkább ott maradnak, ahol vannak, mert ott legalább – kissé ellentmondóan az imént vázolt panaszokkal - „zajlik az élet”. Már azonban a lakhely, a lakcím is előítélet forrása, pl. munkakereséskor: amint meglátják, hogy hol laknak, azonnal elutasítják kérelmüket, még ha másban meg is felelnének a kritériumoknak. Ezért az interjúalanyok többsége egyrészt megérti a megélhetési bűnözést folytatókat, másrészt pedig elítéli őket, hiszen ilyen feltételekkel, aki akar és minden szükséges változtatást meg is tesz – önmagán, környezetén és életmódján -, az sem tud kilépni ebből a megbélyegzésből, szegregációból és a szegénység ördögi köréből. Mindezen nehézségek ellenére saját részről egyikük sem számolt be informális munkavégzésről. Összességében, bár sok minden változott szerintük a telepen az utóbbi időben - pl. új

utak létesültek, javultak a lakhatási feltételek -, még mindig vannak változatlanul elmaradt és igen nagy mértékben lepusztult környékek, utcák.

Az interjú vége felé szóba kerültek a *felvilágosító programok*, ám az interjúalanyok szerint ezek sem érdekelnék az ott élő embereket, hiszen saját egészségük sem érdekli őket; rendezvényekre is csak akkor mennek el legtöbbször, ha valamit, főleg pénzt „osztanak”. Az ott lakók többsége szerintük mindenre képes lenne, hogy pénzhez jusson. Probléma továbbá, hogy a szülők szerint a gyerekeket is sok diszkrimináció éri az iskolában, és maguk is tapasztaltak már ilyen életük során; pl. az egyiküket – jó tanulmányi eredményei ellenére sem – engedték tanárai a helyi egészségügyi szakközépiskolába jelentkezni. Ez a típusú diszkriminatív jelenség elsődlegesen az érintettek mentális egészségére és jóllétére van káros hatással és emellett a társadalmi mobilitást is akadályozza.

Az interjú *összegzéseként* elmondható, hogy kevésbé bizakodók voltak a résztvevők, akik a változást, fejlődést akarók képviselői is egyben, hiszen a többség szerintük nem akar változást és nem akar változni sem - ezen pedig szerintük az intézmények és társadalmi törekvések sem segíthetnek. A többségnek „jó úgy, ahogy van”, ha pénzt kapnak, „elvásárolják, elkártyázzák, elverik, elmulatozzák, aztán meg lesz, ami lesz”. Szerintük a telepetet fel kellene számolni, mert egymás példája viszi őket bele leginkább ebbe a folyamatba és felfogásba: „amíg csak egymást látják” nem fog változni semmi (a telepi romák 76,1 %-a kizárólag cigányokkal él együtt; Solymosy, 2007). Már a fele telepi lakosság viszont szerintük úgy él, „ahogy kell”. Gettónak tartják azonban a telepet, ahonnan elgondolásuk alapján szándékosan „nem akarják kiengedni őket”, amiről azok tehetnek, akik nem akarnak változni. „Muszájságból” vannak tehát ott, ahonnan szerintük nem fognak soha „kijutni”. A városban azonban, úgy vélik, jobb életkörülményeik lennének, így változtatni is jobban tudnának.

A roma és nem roma fiatalok egészségmagatartása a hazai kutatások tükrében

A sikeres prevenciós programok tervezéséhez fontos ismernünk a többségi és a roma fiatalok egészségkockázati magatartásának főbb jellemzőit. A többségi társadalom egészségmagatartásával a *Magyar Ifjúság Kutatás 2016* ad átfogó képet, reprezentatív eredményeket, míg a telepeken élő romák egészségével, egészségkockázati tényezőivel kapcsolatban Kósa Zsigmond 2006-os disszertációja, Hüse Lajos és Pénzes Mariann 2015-ös kutatása, valamint Solymosy József Bonifác 2007-es tanulmánya szolgálhat igen fontos adatokkal.

A fiatalok körében a kábítószerfogyasztással kapcsolatban a *Magyar Ifjúság Kutatás 2016* is elég aggasztó képet mutat: a magyarországi 18-29 évesek 40%-a ismer olyan embert, aki próbált már ki valamilyen kábítószerrel. Ez leginkább a 20-24 éves korosztályra és a megyeszékhelyeken ill. városokban élőkre jellemző, legkevésbé pedig a 15-19 évesekre és budapesti lakosokra. Ezen kívül a fiúk körében ez 10%-kal magasabb arányban jelenik meg, mint a lányok között. A megkérdezettek harmada továbbá könnyen tudna kábítószerhez jutni, ha akarna (Magyar Ifjúság Kutatás, 2016).

Az alkoholfogyasztás a többségi társadalomban is igen magas. Szintén a *Magyar Ifjúság Kutatás 2016* eredményei szerint a 18-29 évesek 27%-a szinte soha, 11%-a heti rendszerességgel, 1%-a pedig naponta fogyaszt alkoholtartalmú italokat. A havonta vagy ritkábban fogyasztók aránya az elmúlt négy év során növekedett. A lányok 60%-a, a fiúk 40%-a ritkán vagy soha nem fogyaszt alkoholt, míg a 15-19 évesek 20%-a, a 20-29 évesek 35%-a havi rendszerességgel fogyaszt (Magyar Ifjúság Kutatás, 2016). Kósa (2006) kutatásában a telepeken élő nők nagyobb mértékben absztinensek (83% szemben az általános populáció 57%-ával), a 18-29 éves férfiak pedig inkább nagyivók (telepeken 16%, általános populációban 12%) (Kósa, 2006:28-29).

Dohányzás tekintetében a *Magyar Ifjúság Kutatás 2016* eredményei szerint a 15-19 éves korosztály 13%-a naponta, 67%-a pedig abszolút nem dohányzik, míg a 20-29 évesek 29%-a napi szinten, 52%-a pedig soha. Nemi bontás alapján a lányok 17%-a naponta, 65%-a soha, míg a fiúk 31%-a naponta, 48%-a soha nem dohányzik. Iskolai végzettség szerint a magas iskolai végzettségűek 17%-a, a középfokú végzettségűek 20%-a, az alacsony iskolai végzettségűek 30%-a dohányzik rendszeresen, míg a felsőfokú végzettségűek 66%-a, az alacsony végzettségűek 53%-a soha (Magyar Ifjúság Kutatás, 2016). Láthatjuk tehát, hogy az alacsony iskolai végzettség rizikófaktor a rendszeres dohányzásban, amit a telepi körülmények tovább rontanak: az általános populációhoz viszonyítva háromszoros az alacsony iskolai végzettségűek aránya a telepszerű körülmények között élők körében (Kósa, 2006:20). Kósa (2006) kutatása szerint Magyarországon ma igen magas a napi rendszerességgel dohányzók aránya (az ifjú korosztályt is beleértve) a teljes populáción belül is és a dohányzással összefüggő halálokok aránya szintén. A többségi populációt a telepeken élőkkel összehasonlítva a rendszeres dohányzás (több, mint napi egy doboz) a 18-29 éves korosztályt vizsgálva a telepeken élő nők körében 25%-os, a férfiaknál 50%-os, míg az általános populációban ugyanez az arány a nőknél 12%, férfiaknál 23%, az érintettséget tekintve. A helyzetet súlyosbítja, hogy a dohányzás kezdete igen fiatal korra tehető a telepeken belül (Kósa, 2006:28), amit az interjúalanyok is alátámasztottak.

A felelősség kérdése Kósa (2006) kutatásában is szerepelt: a „*Mennyit tehet az egészségéért?*” – kérdésre kapott válaszok alapján a 18-29 évesek körében az általános populáció 90%-a szerint az egyén sokat, vagy nagyon sokat tehet, míg a telepszerű körülmények között élőknek ezt csak alig 70%-a vallotta (Kósa, 2006:26). Kutatásában is megjelent, hogy a telepeken élő romák, bár sokszor tudnak is egy-egy egészségkockázati magatartás káros hatásáról – interjúalanyaimhoz hasonlóan -, mégsem mondanak le róla (Kósa, 2006:44). Az egészségi állapot megőrzéséhez azonban nem elég a társadalmi felelősségvállalás és a társadalmi feltételek megteremtése, hanem ugyanolyan fontos az egyéni felelősségvállalás is ebben a folyamatban (Kósa, 2006:44); ez a folyamat ugyanis egyszerre egyéni és társadalmi is, melyben a részfolyamatok kiegészítik egymást és egyúttal egymásra is épülnek.

Kósa (2006) kutatásában az egészséges táplálkozással összefüggésben a növényi olaj használatát és a zöldség-gyümölcs fogyasztásának gyakoriságát mérték. Ennek alapján a növényi olaj használata a telepi körülmények között élők körében $\frac{1}{4}$ részben jelent meg, szemben az általános populáció $\frac{2}{3}$ -os arányával, míg a kérdezést megelőző egy hónapban történt zöldségfogyasztást illetően a telepeken élők 30%-a, az általános populáció 50%-a fogyasztott ilyen típusú ételt. Elmondható az is, hogy a

kor előrehaladtával inkább a telepeken élő nők híznak el, míg fiatal korukban inkább a túlzott soványság jellemző rájuk, a telepi férfiak körében pedig a fiatalkori elhízás a gyakoribb (Kósa, 2006:29). Sokszor fordul elő az is, hogy a romák számára oly fontos húst és édességet nem tudják megvenni a telepeken élők, mert drága (Forray, 2013). A táplálkozás és az egészségkockázati magatartások összefüggésével kapcsolatban elmondható, hogy a szakirodalom szerint az alultápláltság, a vitamin- és tápanyaghiányos étrend erősítő hatással van a rizikómagatartásokra (Forray, 2013).

A lakókönyezettel való elégedettség terén Kósa (2006) kutatása azt mutatja, hogy a telepeken élők rendszerint elégedetlenek azzal a környékkel, ahol élnek, amely jelenség a fiatal nők körében gyakoribb (Kósa, 2006:24) – és ami összhangban van az interjú fiatal női alanyainak véleményével. Solymosy tanulmánya szerint a telepeken élők 76,1%-a Magyarországon saját házában él, 15,5% béreltben, főleg önkormányzatban és elmondható, hogy telepeken főleg saját lakással rendelkeznek a romák (Solymosy, 2007). A telepi lakosok 33,9%-a egyszobás, 33,2%-uk kétszobás lakásban él, 3,5% egyhelyiséges házában, egynegyede háromszobásban – a telepeken továbbá nagyon kevés a fürdőszobával is rendelkező ház (41,4%) (Solymosy, 2007). Az egyszobás lakások elterjedtségét állapította meg Kósa (2006) kutatása is, aki szerint a magas fokú gazdasági inaktivitás miatt is rosszabbak a lakáskörülmények (Kósa, 2006:24).

Iskolai végzettség és foglalkoztatottság a romák körében

Az *iskolai végzettség* emelése a romák körében gazdasági-kulturális kulcskérdés, hiszen az iskolázottsági szint emelkedésével jobb munkaerő-piaci pozícióhoz és ezáltal több jövedelemhez juthatnak (Hüse, Péntes, 2015:80). Kósa (2006) szerint a 18-29 évesek korosztályában a csak alapfokú iskolai végzettséggel a telepen élő romák 73%-a rendelkezik, szemben az általános populáció 16%-ával, ám ezen telepi lakosok közül csak 17% az aktív dolgozó, szemben az általános populáció hasonló korosztályával, melynek 62%-a dolgozik (Kósa, 2006:22). Itt persze számos magyarázó ok lehet, mint pl. a *magas gyermekszám* (ami szinte munkaidős anyaságot kíván), a klasszikus, *cigány női szerepek* (a gyereknevelést és a háztartás vezetését várják el tőlük főleg a cigány férfiak), valamint a *stigmatizált diszkrimináció* és a lakóhely szerinti negatív megítélés és *elutasítás* – melynek példája az interjúban is megjelent. Itt meg kell említenünk, hogy a *diszfunkciós otthoni és oktatási környezet*, a családi értékrend és a szegénység a fő, tanulást hátráltató okok – a cigány gyerekek iskolai lemaradása tehát nem etnikai sajátosság (Hüse, Péntes, 2015:20,21). A *tanári sztereotípia*, a nemre, etnikumra irányuló diszkrimináció egyaránt káros hatású mind az egyénre, mind az osztálytermi közösségre nézve, hiszen az osztály hangulata egységes szokott lenni (Eccles, Roeser, 2011). Ha tanári diszkriminációt élnek át a diákok, az pszichés distresszhez vezethet náluk. Így hát az *osztályterem érzelmi klímája* is fontos és a *tanár-diák kapcsolat* is, melyek a tanulási motivációra és a serdülők szociális-emocionális jóllétére szintén hatással vannak (Eccles, Roeser 2011).

A hátrányos helyzetű tanulók szegregációja felgyorsult az elmúlt években, ami érinti az oktatási rendszert is, annak ellenére, hogy számos, ez ellen irányuló intézkedéseket hoztak az utóbbi időben (2019. évi országjelentés - Magyarország). Ez maga után vonja a romák – a megfelelő alapkészségek elsajátításának hiánya miatti - magasabb szintű képzések felé való elmozdulásának, s ezáltal a társadalmi mobilitási esélyének nagymértékű csökkenését - ráadásul a korai iskolaelhagyók is a cigány etnikumból kerülnek ki túlnyomórészt (65,3%) (2019. évi országjelentés - Magyarország). Ennek is következménye, hogy a munkaerőpiacon jelen lévő, alacsony iskolai végzettségű munkavállalók esetében a romák négyötöde legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezik, míg ez az arány a nem romáknál csupán egyötöd (Munkaerőpiaci helyzetkép, 2014-2018, KSH). Pozitívum, hogy a roma nők közül is egyre többen végzik el az általános iskolát, ám tovább nőtt a többségi társadalom iskolai végzettségi szintje is és így a szakadék szintén, köztük és a romák között e téren – azonban az iskolázottságnak nem csak a foglalkoztatásban, és így az életfeltételek javulásában van nagy szerepe, hanem a gyermeklétszámban, valamint a kulturális- és egészségmagatartásban is (Forray, 2013).

A romák, mint kiszolgáltatott társadalmi csoport munkaerőpiaci eredményei a mai napig gyengék: többnyire alacsony foglalkoztatási ráta és az általános populációhoz képest alacsonyabb bérezés jellemző körükben (2019. évi országjelentés - Magyarország). Bár a romák foglalkoztatottsága 2014 és 2017 között 33%-ról 45%-ra növekedett, ám közülük 36,6% közmunkaprogramban vesz részt (2019. évi országjelentés - Magyarország). Ez főleg az utóbbi időben megnövekedett munkaerő-keresletnek köszönhető és nagyban segítette a romák munkaerőpiaci beilleszkedését, valamint elmondható, hogy körükben 2016-tól nőtt az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedni tudók aránya is (Munkaerőpiaci helyzetkép, 2014-2018, KSH). Általános jelenség továbbá, hogy a kis- és sokgyermekes anyákat alacsony szintű gazdasági aktivitás jellemzi (Hüse, Péntes 2015:43), amit a roma tradíciók csak tovább erősítenek (Munkaerőpiaci helyzetkép, 2014-2018, KSH). Bár a roma nők már kevesebb gyermeket hoznak világra, mint néhány évtizeddel ezelőtt (Forray, 2013), a roma nőknek még mindig csak 36%-a dolgozik fizetett munkahelyen (2019. évi országjelentés – Magyarország). A romákkal kapcsolatos munkaerőpiaci intézkedések – hasonlóan más hátrányos helyzetű csoportokhoz – még mindig nem elég támogatók, a szociális és egészségügyi szegmensekkel való koordinációjuk mértéke nem kielégítő, ugyanakkor ezen tényezők a lemaradó rétegek sikeres integrációjának fontos részét képeznék (2019. évi országjelentés – Magyarország).

Társas támogatás és egészségmagatartás

A *társas támogatás* jelentőségét a szakirodalom az interjúalanyoknál sokkal fontosabbnak tartja, hiszen az alapvetően nem más, mint azon *emberek elérhetősége*, akikre az emberek számítani tudnak (Sivandani, Koohbanani, Vahidi, 2013). A társas támogatás alacsony szintje fizikális és mentális szinten egyaránt *szegényes egészségkövetkezményekkel* jár együtt (Sivanandi, Koohbanani, Vahidi, 2013), a túl sok és túl kevés támogatás továbbá egyaránt káros lehet és externalizált tüneteket

okozhat, ami rizikófaktor a fiatalkori bűnözéshez és az erőszakos viselkedéshez szintén (White, Renk, 2012). Ezen tényezők ugyancsak kiemelt jelentőségűek a telep környezetben élő fiatalok körében. A szociális támogatás alapvetően megakadályozhat rendellenes-, és elősegíthet pozitív fejlődést (Bockhorst, Sumter, Westenberg, 2010). Ez különösen fontos az etnikai kisebbségek számára, amit nemzetközi kutatások is igazolnak. Taylor és munkatársai (2012) már említett kvalitatív kutatásában az afroamerikai családok körében a rokon támogatás pozitív hatásának bizonyult, társult viszonyban volt a családok nehéz anyagi helyzetével és pénzügyi nyomásával. A kutatásban a rokon támogatás az anyák depresszív tüneteire nem volt hatással, de a jövőre vonatkozó optimizmusukra pozitívan hatott, míg a támogatás szegényes formája nem javított az anya pszichés jóllétén. Mind a serdülőknél, mind az anyáknál kimutatható volt ugyanakkor az alacsonyabb distressz, ha érzelmi- és szociálisan is számíthattak a rokonok támogatására. A rokon támogatás tehát egy védőfaktor, ami a *családi funkcionálitást* összességében segíti, valamint hozzájárul a jobb kulturális és szociális adaptációhoz is (Taylor, Budescu, Gebre, 2012).

Az utóbbi időben a kutatások fókuszát illetően a *társadalmi rizikók* előtérbe kerültek az egyénivel szemben: az egyéni védőfaktorok mellett megjelentek a *társadalmi mintázatok*, struktúrák, és a *kultúra* egészség-formáló hatásainak vizsgálatai is, amiben a családi tényezők közül a *struktúra*, a *jövedelem* és az *etnicitás* számítanak a leginkább (Viner, és mtsai, 2012). Az interjún részt vevők elítélik a nevelés hiányát, elmondásuk alapján ők ebben már tudatosabbak, mint a telepen élő többség. Ez azért is fontos, mert a jó családi kapcsolódás késlelteti a szexuális élet elkezdését, a szerhasználat alacsonyabb szintjét eredményezi, és általa kevésbé valószínű, hogy erőszakos viselkedésbe keverednek a serdülők (Viner, és mtsai, 2012). Azok a szülők, akik tudnak gyerekeik tevékenységeiről, általánosságban mérséklő hatással vannak azok probléma-viselkedésére, amit a családi normák szintén befolyásolnak. A szülők viselkedése közvetlenül hat a serdülők egészségére és viselkedésére, a kulturális és etnikai különbségek pedig negatívan hatnak az iskolai eredményességre (Viner, mtsai, 2012).

Zárszó

A romák kirekesztettsége és egészségi állapotának, egészségmagatartásának fejlesztése csak minél több *roma értelmiség* képzésével lenne megoldható. A 2011-ben alakult KRSZH (Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat) pont ezt a célt szolgálja, melynek egyik végcélja, hogy a végzett hallgatók cigány identitásuk vállalása mellett, keresztény értékek mentén, egyfajta *hid szerepet töltsenek be* a többségi populáció és a roma társadalom között - közelethi, közösségfejlesztő feladatok vállalásával és felelős, aktív társadalmi párbeszéd kialakításával (Dávid, Szabó, Lukács 2017). Kérdés azonban, hogy van-e visszatérés számukra a kibocsátó cigány közösségekbe, várja-e, visszafogadja-e őket egykori lakóhelyük (Dávid, Szabó, Lukács 2017). Ezen kívül szinte szó szerint „két tűz közé” kerül ez a réteg a kibocsátó közeg és az új társadalmi közeg között: a többségi réteg a *diszkrimináció* és a *kulturális eltérések* miatt fogadja be nehezen őket, a másik oldal számára pedig a visszafoga-

dás megy nehezen. Az egyetemen a roma tanulók egyszerre élnek meg *kultúraütközést és identitásválságot*, asszimilációs törekvéseiket pedig a diszkriminációs hatások zavarják - továbbra is fontosak maradnak azonban számukra a családi és rokoni kötődések, mint melegséget adó, támogató szociális kapcsolatok (Forray 2013). Dávid és munkatársai (2017) KRSZH-s tanulmányának életinterjúiból is kiderül, hogy a felvételt nyert hallgatók családjai – bár szüleik többnyire alacsony szintű iskolai végzettséggel rendelkeznek – mindig is *támogatták, bátorították* gyermeküket tanulmányaik folytatásában (sokkal inkább mentálisan és érzelmileg, mint anyagiilag és szellemileg) és a *tanulást értékként értelmezték*. A tanárok, oktatók, mentorok részéről a tanulmányi előmenetelük folyamatában általánosságban szintén sok segítséget kaptak az iskolákban, ám akadt példa tanári és osztálytársi diszkriminációra is (Dávid, Szabó, Lukács 2017). A cigány értelmiségi rétegnek mindenestre nagyon nehéz *megőriznie* belső *egyensúlyát*, ehhez az egyéneknek *énhatékonyságukat és rezilienciájukat* egyaránt erősíteniük kell (Dávid, Szabó, Lukács 2017). Ez azért is fontos, mert a cigány értelmiségi réteg mentális állapotára vonatkozó kutatások szerint *mentális státuszuk nem jó*, mentális problémáik a többségi értelmiségi réteghez képest súlyosabbak és gyakran fedezhető fel náluk megfelelő léni kényszer, düh, túlkompenzálási törekvés és csalódottság (Forray, 2013).

A *jövőre* vonatkozó legfontosabb *intézkedéseknek* a romák egészségi állapotának és egészségmagatartásának javítására kell irányulnia a következők megvalósítása révén: közös, nem elkülönülő programok keretén belül az *alapellátást* elérhetővé kell tenni az egész lakosság, a romák számára is; az egészségügyi dolgozók romákkal való *kommunikációját* fejleszteni kell; a cigányságról szóló *ismereteket* be kell vezetni az egészségügyi képzésbe; a roma egészségügyi dolgozók számát növelni kell, valamint a durva egészségügyi *bánásmódokat* vissza kell szorítani (Forray, 2013). Ezen kívül egyéb területeken is emelni kell a romák *foglalkoztatottságát*, erősíteni társadalmi részvételüket, a *szűrő-gondozó* szolgáltatásokat ki kell bővíteni és meg kell kezdeni a *telepek rehabilitációját* vagy *felszámolását* (Kósa, 2006:42). Ezen célok elérése érdekében a *rendszeres egészségfelmérések* a továbbiakban is kiemelten fontosak a komplex, interszektoriális programok tervezéséhez (Kósa, 2006:45).

Felhasznált irodalom

1. Bokhorst, C. L., Sumter, S. R., Westenberg, P. M. (2010): Social support from parents, friends, classmates, and teachers in children and adolescents aged 9 to 18 years: Who is perceived as most supportive? *Social Development* 19(2): 417–426. DOI: 10.1111/j.1467-9507.2009.00540.x
2. Dávid B., Szabó T., Lukács Á. (2017): A Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat (KRSZH) hallgatóinak utánkövetéses vizsgálata 2011-2016. Zárótanulmány. Budapest
3. Eccles, J. S., Roesner, R. W. (2011): Schools as developmental contexts during adolescence. *Journal of Research on Adolescence* 21(1): 225–241. DOI: 10.1111/j.1532-7795.2010.00725.x

4. Forray R. K. (2013): Cigány egészség, cigány betegség. Mitől betegebbek? *Educatio* (22) 2: 177-186.
5. Hüse L., Péntes M. (2015): Egészség, telepi körülmények között – kutatási összefoglaló. Evangélikus Roma Szakkollégium, Nyíregyháza.
6. Kósa Zs. (2006): Telepszerű körülmények között élők egészségfelmérése. Egyetemi doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum Népegészségügyi Iskola
7. Schaefer, D. R., Haas, S. A., Bishop, N. J. (2012): A dynamic model of US adolescents' smoking and friendship networks. *American Journal of Public Health* 102(6): 12–18. DOI: 10.2105/AJPH.2012.300705
8. Sivandani, A., Koohbanani, S. E., Vahidi, T. (2013): The Relation Between Social Support and Self-efficacy with Academic Achievement and School Satisfaction among Female Junior High School Students in Birjand. *Procedia* 84: 668-673. DOI: 10.1016/j.sbspro.2013.06.623
9. Solymosy J. B. (2007): A romák egészségi állapota Magyarországon. In: Egyenlőség, egészség és a roma/cigány közösség. Madrid, Fundación Secretariado Gitano. 28-55.
10. Székely L, Szabó A (szerk.) (2017): Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Új Nemzedék Központ Nonprofit Kft.
11. Taylor, R. D., Budescu, M., Gebre, A. (2014): Family financial pressure and maternal and adolescent socioemotional adjustment: Moderating effects of kin social support in low income African American families. *Journal of Child and Family Studies* 23(2): 242–254. DOI 10.1007/s10826-012-9688-8
12. Tjora, T., Hetland, J., Aarø, L. E., Øverland, S. (2011): Distal and proximal family predictors of adolescents' smoking initiation and development: A longitudinal latent curve model analysis. *BMC Public Health* 11 (1):911. DOI: 10.1186/1471-2458-11-911
13. Viner, R. M., Ozer, E. M., Denny, S., Marmot, M., Resnick, M., Fatusi, A. - Currie, C. (2012): Adolescence and the social determinants of health. *The Lancet* 379(9826): 1641–1652. DOI: 10.1016/S0140-6736(12)60149-4.
14. White, R., Renk, K. (2012): Externalizing behaviour problems during adolescence: An ecological perspective. *Journal of Child and Family Studies* 21: 158–171. DOI 10.1007/s10826-011-9459-y

Internetes hivatkozások

1. 2019. évi országjelentés – Magyarország. A Bizottság közleménye az európai parlamentnek, az európai tanácsnak, a tanácsnak, az európai központi banknak és az eurósoportnak. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-hungary_hu.pdf (Utoljára látogatva: 2019.05.19)
2. Munkaerőpiaci helyzetkép, 2014-2018. KSH. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/munkerohelyz/munkerohelyz17.pdf> (Utoljára látogatva: 2019.05.19)

A rizikómagatartás egyes jellemzői Nyíregyháza szegregátumaiban

Hüse Lajos

főiskolai docens, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar. 4400 Nyíregyháza, Sóstói u. 2-4.

INFO

Hüse Lajos
huse.lajos@foh.unideb.hu

Keywords:
risk behaviour, Roma
population, stress scale

ABSTRACT

Abstract. Characteristics of risk behaviour in segregated areas of Nyíregyháza. This study examines some risk behaviour characteristics in the segregated areas of Nyíregyháza. Up to 271 respondents filled in the questionnaires of the research which also involved a focus group examination on public security. Our results have shown that in these areas, where most of poorest households are cramped, health impairing behaviours aggravate health status influenced by other factors. The rate of three times as many daily smokers has negative impact not only on adult population but due to expectant mothers' smoking habits it is likely to cause health impairment in children and fetuses alike. Although alcohol and drug consumption issues are a taboo in the examined community, these health impairing habits and subsequent addiction are obviously present. The examined risk behaviours show correlation with straining life events in childhood and, in a sense, they are related to health quality.

Kulcsszavak:
rizikómagatartás, roma
lakosság, stressz-skála

Absztrakt: A tanulmány a kockázati magatartás egyes jellemzőit vizsgálja Nyíregyháza szegregátumaiban. A 271 fő részvételével megvalósuló kérdőíves vizsgálatot a közbiztonság témája köré felépített fókuszcsoporthoz is kapcsolódó vizsgálat egészítette ki. Az eredmények rámutatnak, hogy a város legszegényebb háztartásainak jelentős részét tömörítő területi egységeken az egészséget károsító magatartásformák súlyosbítják az egyéb tényezők által befolyásolt egészségi állapotot. A naponta dohányzók háromszoros arányából nem csupán a felnőtt lakosságra vonatkozó negatív hatások következnek, de a gyermekek, sőt a várandósok dohányzása révén a méhmagzat károsodása is valószínűsíthető. Az alkohol és drogfogyasztás témája ugyan tabusított a felkeresett közösségekben, de azért az így is világosan látszik, hogy mindkét egészségkárosító fogyasztási szokás – és későbbi addikció – jelen van. A vizsgált rizikómagatartások egyértelmű összefüggést mutattak a gyermekkorban

átélt megterhelő életeseményekkel, és bizonyos módon az életminőség kérdéséhez is kapcsolódtak.

Ez a tanulmány a TOP-6.9.1-16-NY1-2017-00001 azonosító számú

“Közösen a kiútert” című projekt támogatásával készült.

A rizikómagatartás vizsgálatának jelentősége

Az egészségmagatartás, illetve ezen belül a kockázati magatartás vizsgálatát az egyes helyi mintákon az igazolja, hogy napjainkban a krónikus, nem fertőző betegségek okozta halálozás 80 százalékáért felelős nagyobb betegségcsoportok erőteljesen összefüggenek viselkedéssel kapcsolatos kockázati tényezőkkel (WHO, 2005). Ez nem kis részben összefüggést mutat az un. epidemiológiai átmenettel, amely nem más, mint a halálokok átstrukturálódása a modernizálódási folyamatok függvényében, melynek során a halandóság főbb okai egyre inkább elmozdulnak a járványok, háborúk, éhínségek és a rossz életkörülmények felől a degeneratív és ember által okozott betegségek dominanciája irányában (Bálint, 2016). Az egészséget befolyásoló tényezőkkel foglalkozó, sokat idézett vizsgálata a kanadai Lalonde-jelentés (1974), mely szerint, az életmód 43 százalékban határozza meg az egyén egészségi állapotát, amely ugyan nem tekinthető „túlnyomó többségnek”, de figyelembe kell venni azt is, hogy a fennmaradó, valamivel több, mint 50 százalékon további három faktor osztozik; az öröklődés, a környezet és az egészségügyi ellátó rendszer fejlettsége (valamint annak elérhetősége). Mindezt figyelembe véve a legnagyobb hatást az egészségmagatartást magába foglaló életmód gyakorolja az egyén egészségére, amely ezáltal az társadalmak betegséggel kapcsolatos költségeire is jelentős hatást gyakorol.

Az életmódban megnyilvánuló egészségmagatartás lényegében azon mindennapos tevékenységek összessége, amelyek egészségmegőrzőnek vagy kockázatosnak bizonyulnak az egészségi állapot szempontjából (Matarazzo, 1984). Ezen magatartásformák jelentőségét jól szemlélteti, hogy az életév-veszteség és az életminőségromlás tekintetében a legfontosabb rizikófaktorok az egészségtelen táplálkozás és az inaktív életmód, az aktív és passzív dohányzás, valamint az alkoholfogyasztás (Lim és munkatársai, 2012). E tekintetben rendkívül figyelemreméltó Hjemsæter és munkatársai (2019) azon megállapítása, miszerint az alkoholbetegek (patients with alcohol use disorder alone) esélye arra, hogy szomatikus betegségekben haljanak meg, majdnem kétszeres a politoxikomán betegekhez képest (58% versus 28%, $p=0,004$).

Ennek megfelelően a helyi nagymintás kutatásokban rendszeresen teret kap a lakosság rizikómagatartásának feltárása Nyíregyházán (Jóna és Jávorné Erdei, 2012; Jávorné Erdei, R. Fedor és Berencsiné Madácsi, 2014; Hüse, 2015).

Anyag és módszer

A Nyíregyháza szegregátumában élők kockázatos egészségmagatartásának feltárásához a „ROMA LAKÓTELEPEN ÉLŐK ÉLETMINŐSÉGE 2019” kutatás¹ kérdőíves adatbázisának (N=271) rizikómagatartásra vonatkozó adatait elemeztük. Ennek során 201 fő a Huszár-telepről, 70 fő a Keleti lakótelepről került be a mintába. A kvantitatív elemzést kiegészítettük az említett kutatás keretében megszervezett, közbiztonságra irányuló fókuszcsoporthoz tartozó interjú tapasztalataival (N=7), amennyiben azok az egészséget károsító rizikómagatartás kérdéséhez kapcsolódtak (alkohol és drogfogyasztás).

Az elsősorban a büntetésre alapozó hazai restriktív drogpolitika, valamint a szegregátumokban élő közösségek zárkózottsága miatt a rizikómagatartásra vonatkozó közvetlen kérdések esetében számítani lehet a magas válaszmegtagadásra, illetve az érintettség elkendőzésére. Ezért a kérdőíves vizsgálatában a különböző szerekek használatára vonatkozó kérdések mellett rákérdeztünk a baráti társaság szerhasználati szokásaira is, amely bizonyítottan alkalmas arra, hogy a kockázatos élet helyzetben lévő egyéneket beazonosítsuk akkor is, ha a saját személyére vonatkozóan nem vállalja pl. a drogfogyasztás, alkoholfogyasztás tényét. Elekes (2005) szerint az adatok gyakran jobban jelzik a problémára irányuló figyelem növekedését, az intézményhálózat alakulását, a drogpolitikában és a statisztikai adatszolgáltatásban bekövetkezett változásokat, mint a tényleges droghelyzet alakulását. A valóságot szépítő válaszokra a tapasztalatok szerint kifejezetten nagy az esély a szegregátumok lakossága esetében, sőt, ezen belül a nyíregyházi szegregátumok lakói a szokottnál is nagyobb mértékben torzítják el a szerhasználatra vonatkozó adatokat (Fábián, Szoboszlai és Hüse, 2017).

A szerhasználat tényét és gyakoriságát rögzítő kérdéseken túl a rizikómagatartás kérdőíves blokkja két autonóm skálát tartalmazott. Az első a RÉS (Redukált Életesemény Skála; Hüse, Huszti és Takács, 2016), amely azokat az eredendően Holmes és Rahe (1967) által 14 éves koráig összegyűjtött, terhelő életeseményeket veszi számításba, amelyek egyfelől növelik a rizikómagatartás esélyét (Székely, Susánszky és Ádám, 2013; Takács, Huszti és Hüse, 2017), de a támogató környezet megléte esetén akár a reziliencia, azaz az ellenállóképesség kialakulásában is közrejátszhat (Hüse és Ceglédi, 2018). A másik autonóm skála a nemzetközi szakirodalomban több verzióban is ismert CASP (Control, Autonomy, Self-realisation and Pleasure; Higgs et al., 2003) eredeti, 19 ítemes verziójának magyar változata. Az alapvetően a szubjektív életminőség vizsgálatára alkalmazott autonóm skála a jelen kutatásba kísérleti jelleggel kerül, az életminőség észlelése és a rizikómagatartás valószínűsége közötti összefüggések feltárása céljából. Mind a RÉS, mind a CASP-19 tehát háttérváltozóként, az okok és összefüggések feltárása érdekében került bevonásra.

A „ROMA LAKÓTELEPEN ÉLŐK ÉLETMINŐSÉGE 2019” („RÉ 2019”) kutatás eredményeit az elemzés során – ahol lehet – összevetjük a peremhelyzetben élők droghasználatára irányuló kutatás eredményeivel („KAB 2017”; Fábián, Szoboszlai és Hüse, 2017), amely ugyan megyei szintű adatgyűjtés, de nagyobb arány-

¹ A táblázatokban ez a kutatás a „RÉ 2019” rövidítéssel szerepel.

ban tartalmaz adatokat Nyíregyháza mindkét szegregátumából. Ezen kívül, bár a kutatás másképpen vizsgálta, de a dohányzási gyakoriság tekintetében bevontuk a vizsgálatba a „NYÍREGYHÁZA VÁROS ÉLETMINŐSÉGE (HÁZTARTÁSPANEL) 2018” kutatás egészségügyi mintájának adatát is („NYÉ 2018 - EÜ”).

Eredmények

A korai megterhelő életesemények szempontjából enyhe, nem szignifikáns különbség tárult fel a két telep között ($p=0,062$). Alacsony életterhekről a Huszár telepiek 55,1 százaléka, a Keleti telepiek 68,6 százaléka számolt be. Közepesen terhelő életeseményeket a Huszár telepiek 23,0, míg a Keleti telepen élők 21,4 százaléka kellett elviseljen gyermekkorában, azaz 14 éves koráig. Igazán jellemző különbség alakult ki viszont a magas életterheket elviselők körében, ahol a Huszár telepiek aránya kétszeres a másik telephez képest (21,9% és 10,0%). Ez az eredmény különösen érdekes, ha az összehasonlításba bevonjuk a 2017-es kábítószerhasználati kutatás, valamint a „Magyar Ifjúság 2012” reprezentatív hazai kutatás eredményeit is. Az országos reprezentatív kutatás egyfajta „alapvonalat” képez, hiszen a reprezentatív adatfelvételbe mindenféle helyzetű hazai fiatal bekerült – ehhez képest látható, hogy a szegregátumokban élők között a legsúlyosabb terheket cipelők aránya több, mint kétszeres, sőt, a Huszár telep lakosságában ez az arány ötszörös (1. táblázat). Az eredmények értékeléséhez meg kell jegyezni, hogy a viszonyításképpen beemelt két kutatás ifjúságkutatás, tehát nem teljesen ekvivalens a mostani vizsgálattal még akkor sem, ha egyébként a 14 éves kor előtt megélt eseményekre kérdeztünk rá minden esetben.

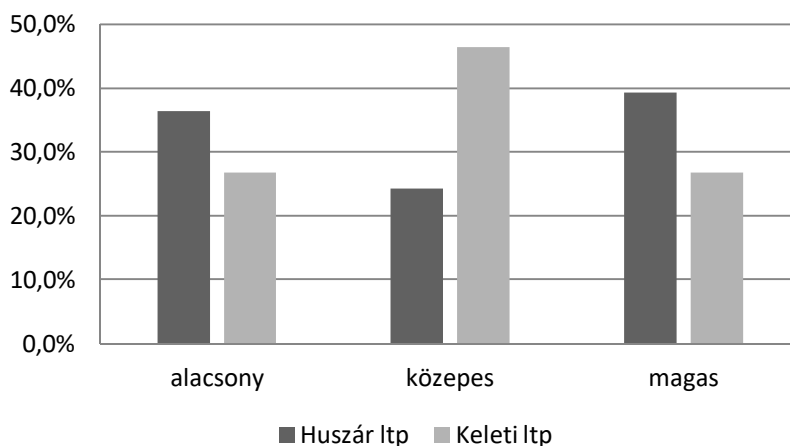
csoport	RÉ 2019 - Huszár	RÉ 2019 - Keleti	KAB 2017	IFI 2012
0-149*	55,1%	68,6%	63,3 %	86,5 %
150-299	23,0%	21,4%	27,6 %	9,3 %
300+	21,9%	10,0%	9,1 %	4,2 %

* A legalacsonyabb pontszámú csoport tartalmazza azokat is, akik 0 pontot „értek el”.

1. táblázat. A korai megterhelő életeseményeket átélők aránya

A szubjektív életminőség bemutatására a CASP-19 skála eredményeit összevontan kezeltük. Az elméletben legalacsonyabb életminőséget jelölő 19 pont és a legmagasabb életminőséget jelölő 76 ponthoz képest a mérésünk szélső értékei a 28 és 75 pont voltak. Az összesített pontszám alapján három, nagyjából azonos méretű csoportot képeztünk (tercilis), ahol a legalacsonyabb szubjektív életminőségről beszámolóknak létszáma 78 fő, a közepes életminőség csoportjába 68 fő tartozik, míg a legmagasabb pontszámúak 83-an voltak (42 főt a töredékes válaszok, illetve válaszmegtagadás miatt kizártunk ebből az elemzésből). A két lakótelep összevetéséből kiderül, hogy a Keleti lakótelep eredményei jobban közelítenek valamiféle ideáltipikus helyzethez, melyben a válaszadók közel fele közepes életminőségről számolt be, míg a két szélső csoportba nagyjából azonos arányban került a többi vá-

laszadó. Ezzel szemben a Huszár lakótelepen élők körében a két szélső életminőségi kategóriába kerültek többen, azaz itt egyszerre és jelentős mértékben van jelen a kifejezetten alacsony és a magas szubjektív életminőség. Másképpen fogalmazva a Huszár telepen valamiféle törés, szakadék érzékelhető ebben a dimenzióban az itt élők között, míg a Keleti telep egyneműbb (1. ábra).

N=229, p=0,007

1. ábra. A szubjektív életminőség alakulása a CASP-19 alapján

A rizikómagatartásra vonatkozó közvetlen kérdések közül a magasabb válaszadási hajlandóság okán kiemelhető, a dohányzással és az alkoholfogyasztással kapcsolatos kérdések. E tekintetben a vizsgálatunkat az első rágyújtástól indíthatjuk. A válaszok alapján az elsőként választott dohánytermék mindkét alminta esetében a cigaretta volt. Ezt az összes válaszadó 74,6 százalékában (Huszár), illetve 73,8 százalékában (Keleti) említették, de ha csak a valaha dohányzókat vizsgáljuk, akkor mindkét telepen 90 százalék feletti ennek a terméknek a részesedése az első rágyújtásban. A kutatás nem tért ki arra, hogy ez előre, gyárilag töltött szálakat, vagy kézzel sodort dohányterméket jelent-e.

RÉ 2019			KAB 2017		NYÉ 2018 – EÜ	
	Huszár	Keleti				
naponta	60,5	62,9	naponta	42,6	naponta	26,6
hetente né- hányszor	4,5	2,9	hetente	5,8	alkalmanként	7,5
heti egyszer	1,5	1,4	ritkábban	6,7		
ritkábban	2,0	0,0	soha	33,6	nem	65,9
soha	26,0	25,7	már leszokott	11,4		
már leszokott	5,5	7,1	összesen	100		100
összesen	100	100				

2. táblázat. A dohányzás gyakorisága (%)

A dohányzási intenzitást tekintve igen informatív a 2. táblázat, amelyben összevetettük a jelen kutatás, és két fentebb is említett referenciakutatás eredményeit. Az eltérő válaszkategóriák ellenére világosan látszik, hogy a naponta dohányzók aránya milyen kiugró értéket mutat a felnőttekre is kiterjedő mostani vizsgálat az ifjúságkutatások adataihoz képest.

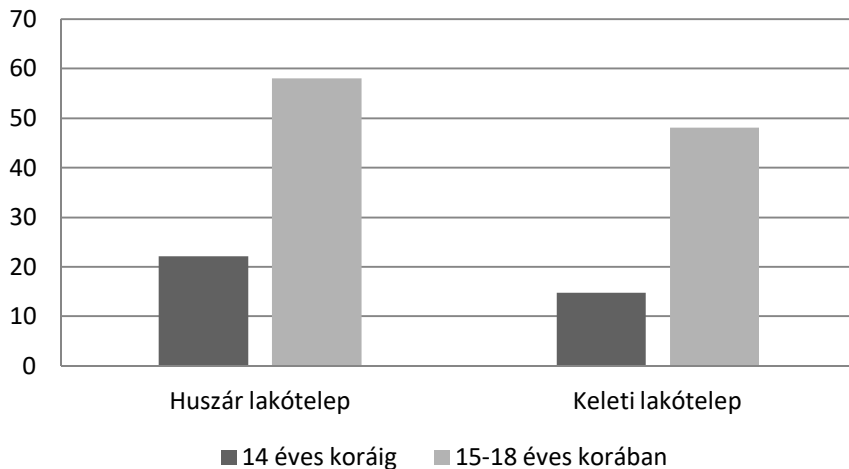
Bár az alkoholfogyasztás nem büntetendő cselekedet, sőt, több kultúrában erénynek, a férfiaság vagy a „lazaság” jelképének számít inni, sokat inni, „jól bírni” (Ambrus, 1985; Nagy, é.n.), a hazai cigányság körében mégis inkább tabutémának számít az alkoholról, ivásatról beszélni. Solt Ágnes (2009) kvalitatív kutatásában úgy találta, hogy a telepi emberek, különösképpen a férfiak szégyellik, hogy az italozás költségei miatt a gyerekeik nem kapják meg a szükségleteik szerint járó dolgokat, vagy akár éheznek is, ezért tabusítják a kérdést. Hasonló jelenséget tártak fel egy észak-kelet magyarországi roma egészségi állapot vizsgálata során, ahol a szerzők megállapítják, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megye halálozási statisztikái alapján az idő előtti halálozás 2/3-ában a dohányzással és az alkoholfogyasztással összefüggő betegségek szerepelnek, illetve az OLEF 2003 adatai szerint a férfiak 18, a nők 3 százaléka tartotta magát nagyivónak, ezzel szemben a megye roma háztartásait reprezentáló adatfelvételükben a megkérdezetteknek csak 3,4 százaléka vallotta magát rendszeres alkoholfogyasztónak, 75,2 százalékuk pedig arról számolt be, hogy semmilyen alkoholféleséget nem fogyaszt (Fónai és Pénzes, 2006). Ezen tapasztalatoknak megfelelően úgy véljük, hogy a jelen kutatás alkoholfogyasztási gyakoriságra vonatkozó adatai is alulreprezentálják a valóságot. Eszerint a napi-heti rendszerességgel alkoholfogyasztók aránya mindkét telepen alatta marad az 5 százaléknak, és az alkalmankénti, következményekkel járó italozás (binge drinking, berúgás) is inkább csak a Keleti lakótelepre jellemző (3. táblázat). Ide kapcsolhatjuk a közbiztonsággal kapcsolatos fókuszcsoporthoz feltárás eredményét, miszerint, ha nem is részletezték, de a túlzott alkoholfogyasztást, mint közbiztonsági problémát említették a résztvevők.

	alkoholt fogyasztott		egy alkalommal megivott 5 vagy több italt		berúgott	
	Huszár	Keleti	Huszár	Keleti	Huszár	Keleti
szinte minden nap	1,7	1,4	0,6	0,0	0,6	0,0
heti 1-2 nap	2,8	2,9	1,7	0,0	1,1	1,4
havonta néhányszor	2,2	5,7	1,7	0,0	0,6	1,4
1-2 havonta	10,1	8,6	1,7	4,3	2,3	5,8
ritkábban	29,8	42,9	13,8	23,2	17,2	24,6
egyszer sem	53,4	38,6	80,5	72,5	78,2	66,7
Összesen	100	100	100	100	100	100

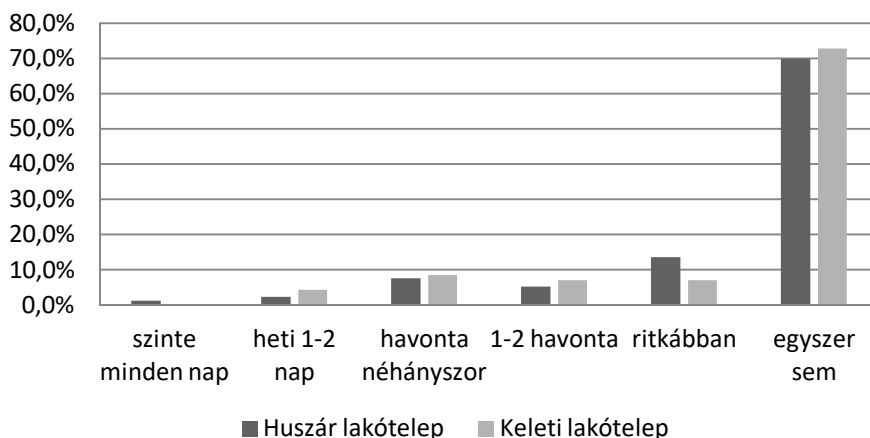
3. táblázat. Az alkoholfogyasztás intenzitása (%)

Az alkoholfogyasztási intenzitás alulreprezentáltsága már csak azért is valószínűsíthető, mert a kérdőívben később feltett kérdésre, miszerint hány éves volt a megkérdezett akkor, amikor először ittas állapotba került, a Huszár-telepen élők közül 81 fő

(40,3%), a Keleti-telepen élők közül pedig 27 fő (38,6%) nevezett meg valamilyen életkort – ehhez képest az alkoholfogyasztás gyakoriságát felmérő táblázat azon sorában, ahol az ittasság-berúgás előfordulásáról esik szó, a Huszár-telep válaszadóinak közel 80 százaléka vallotta, hogy erre egyszer sem került sor (amely jelentős eltérés a „másképpen kérdezett” adathoz képest), a másik telepen élőknek pedig a kétharmada (itt az eltérés kicsi). Azok között, akik erre a kérdésre választ adva arról számoltak be, hogy valaha berúgtak nagyobb arányban tették ezt 14 éves korukig, illetve 18 éves korukig a Huszár-telepen, mint a másik közösségben. (2. ábra)

2. ábra. Hány évesen rúgott be először? (%)

3. ábra. Pénznyereményért valamilyen szerencsejátékot játszott (%)

A szerencsejátékokra vonatkozó kérdés sajnos nem tartalmazott olyan kitétel, mely alapján be lehetne azonosítani, hogy mely szinttől számíthatunk egy válaszadót játéktüggőnek, ahogy arra sem, hogy az ugyancsak erős marketinggel és széles körű

elfogadottsággal, támogatottsággal bíró állami szerencsejáték-ipar egyes termékeinek vásárlása (totó, lottó stb.) a teljes szerencsejáték-érintettség mekkora részét teszi ki – de becsülhetően ez a típus lehet a meghatározó a 3. ábra eredményeiben.

Ahogy a módszertani fejezetben is jeleztük, a droghasználatra vonatkozó személyes kérdések helyett arra irányult a felmérésünk, hogy a megkérdezett barátai, ismerősei között van-e olyan, aki használt már valamilyen kábítószer, illetve az ismerősi kör milyen hányadát képezik az érintettek. Ez a módszer több korábbi kutatásban is eredményesnek bizonyult, sőt, a drogfogyasztást valószínűsítő implicit attitűdök vizsgálatba vonásával igazolást nyert, miszerint a megkérdezett drogozást elfogadó attitűdje szorosan együtt jár a megkérdezett baráti körének teljes érintettségével, azaz azzal, hogy minden barát drogozik (Hüse és Horváth, 2018).

Jelen kutatás alapján az látszik, hogy ebből a szempontból a Huszár-telep lényegesen fertőzöttebb területnek mutatkozik, mint a Keleti lakótelep, amelyben éppen feleannyi megkérdezett vallotta, hogy (egynél) több barátja is fogyaszt kábítószer, mint a másik szegregátumban (4. táblázat). A huszár-telepi adat egyébként nagyjából megfelel a KAB 2017 kutatás eredményének, amennyiben az egynél több ismerős kategóriáit itt összevontan kezeljük. Továbbá figyelemreméltó a Huszár-telepen megvalósított fókuszcsoporthoz tartozó kutatás azon eredménye, miszerint a résztvevők elsők között említették a drogfogyasztással, sőt, terjesztéssel összefüggésben a közveszélyes gépjárművezetést, az aluljáró és az utcák éjszakai biztonságának hiányát, valamint azt, hogy a városi roma lakosságot – azaz a Keleti-telepen élőket is – alapvetően a Huszár-telepi terjesztők látják el „pakettel”, ahogy a helyiek a legszegényebbek körében terjedő, részben szintetikus herbált nevezik.

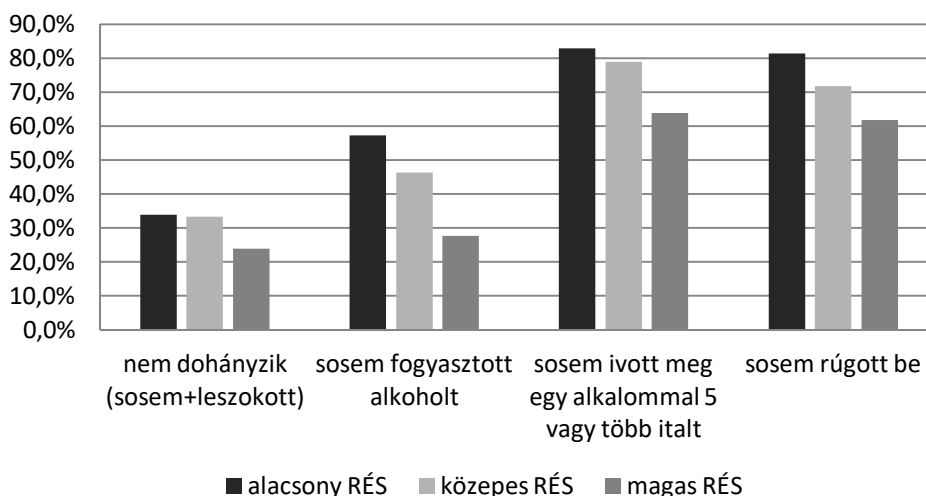
Becsült kábítószerhasználat	Huszár lakótelep	Keleti lakótelep
több	20,0	9,8
egy	11,1	13,1
egy sem	68,9	77,0
KAB 2017		
mindegyik	6,4	
többség	4,4	
néhányan	7,8	
kevesen	13,9	
egy sem	67,5	

4. táblázat. A barátok, ismerősök becsült kábítószerhasználat (%)

Elszakadva a két telep összehasonlító vizsgálatától, a további elemzés során a két fentebb ismertetett háttérváltozó (RÉS, CASP-19) és az egyes vizsgált kockázati magatartás prevalenciája közötti összefüggésekre támaszkodunk. Ezt a kockázati magatartás két végletével – az elkerült kockázatokkal, valamint drogfogyasztó barátok meglétével – vizsgáljuk.

Elkerült kockázat alatt az elemzésben azt az esetet értjük, amikor a válaszadó arról számol be, hogy nem jellemző rá az adott kockázattal növelő szer használata. Ez esetben természetesen számolnunk kell azzal, hogy az elkerülő magatartásról beszámoló esetek egy része a tabusítás, vagy az elvárásoknak való megfelelés vágyától

hajtva nem a valóságot írja le, azaz mégis fogyaszt, fogyasztott valamit, azonban ezzel együtt is igaz, hogy az „elkerülő” csoportban természetesen helyet foglaló „valódi elkerülők” válaszai annyira sajátos mintázatot alkotnak, amely a „rejtőzködő fogyasztók” ismeretlen arányú jelenléte ellenére is megkülönbözteti ezt a csoportot a „nyílt fogyasztóktól”. E sajátos mintázat mutatkozik meg abban, hogy a 14 éves korig megélt megterhelő életesemények mind magasabb mértéke egyre csökkenő arányú elkerülő magatartással kapcsolódik össze minden vizsgált anyag tekintetében (4. ábra). Megfogalmazhatjuk tehát, hogy minél több stresszel teli életesemény terhelte a megkérdezettek gyerekkorát, annál valószínűbb, hogy cigarettához vagy alkoholhoz nyúlt, illetve sokat ivott, lerészegedett.

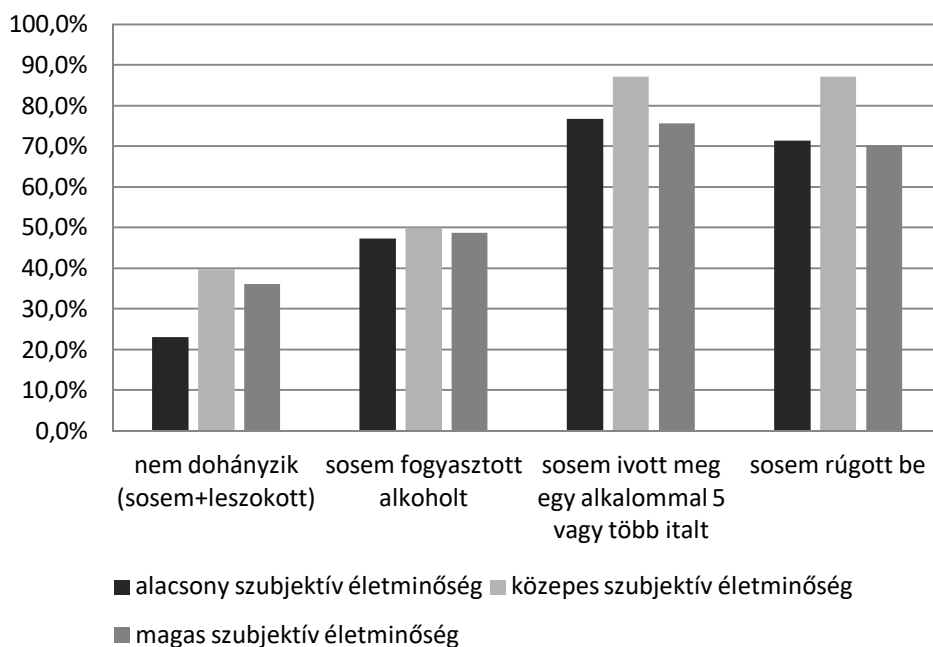
4. ábra. A megterhelő életesemények (RÉS) szintje és az elkerült kockázati magatartások (%)

Hasonló logikájú – de az elvártan megfelelően ellenkező irányú – összefüggés mutatkozik meg a RÉS szintek és a drogfogyasztó barátokról való beszámolók között. Már a közepes RÉS esetén is több, mint háromszor nagyobb arányban számoltak be több drogfogyasztó barátról, mint az alacsony RÉS esetén, de a különbség a alacsony és a magas RÉS között ezen a téren közel hétszeresére ugrott (5. táblázat). Azok aránya, akik egyetlen drogfogyasztó barátról, ismerősről sem számoltak be, az életterhek növekedésével dinamikusan nő.

	alacsony RÉS	közepes RÉS	magas RÉS
több	6,8	20,9	47,1
egy	12,0	11,6	11,8
egy sem	81,2	67,4	41,2

5. táblázat. A drogfogyasztó barátok, ismerősök aránya és a megterhelő életesemények (RÉS) szintje (%)

A szubjektív életminőség mérésére alkalmazott CASP-19 pontszámaiból képzett csoportok esetén az összefüggés nem ilyen nyilvánvaló, mivel ez esetben a közepes szubjektív életminőségbe soroltak tűnnek a leginkább mentesnek a rizikós fogyasztási szokásoktól. Az ő esetükben beszélhetünk kiugróbb elkerülő magatartásról a dohányzás és alkoholfogyasztás terén (5. ábra), és ugyancsak a közepes CASP-19 csoport az, amelyikre arányában a legkisebb mértékben jellemző az egynél több drogfogyasztóra kiterjedő baráti kapcsolat (6. táblázat). Ezen túlmenően megállapítható, hogy az erre alkalmazott skálával mért alacsony életminőségű csoportra kevésbé jellemző a dohányzás elkerülése, mint a magas életminőségűekre, de az alkoholfogyasztás tekintetében nem mutatható ki jellemző különbség. Az alacsony életminőség együtt jár továbbá, hogy közel kétszeres azok aránya a csoportban, akiknek egynél több droghasználó barátja van, mint ahogy azt a magas életminőségű csoport esetén leírhattuk.

5. ábra. A szubjektív életminőség (CASP-19) szintje és az elkerült kockázati magatartások (%)

	alacsony szubjektív életminőség	közepes szubjektív életminőség	magas szubjektív életminőség
több	29,6%	8,5%	17,2%
egy	9,3%	12,8%	10,9%
egy sem	61,1%	78,7%	71,9%

6. táblázat. A drogfogyasztó barátok, ismerősök aránya és a szubjektív életminőség (CASP-19) szintje (%)

Összefoglalás

A „ROMA LAKÓTELEPEN ÉLŐK ÉLETMINŐSÉGE 2019” kutatás eredményei rámutatnak arra, hogy jelentős kockázati magatartással kell számolnunk. A roma lakosság által leginkább nyíltan vállalt dohányzás esetében a város teljes lakosságára jellemzően mért adat háromszorosát tártuk fel mindkét telepen. Az alkoholfogyasztás tekintetében egy nagyon moderált kép alakult ki, amely azonban részben vélhetően a téma tabusításának következménye. A Keleti lakótelepen az alkoholfogyasztás és annak túlzásba vitele jellemzőbb. A vizsgálati minta negyede (Keleti), harmada (Huszár) számolt be legalább egy drogfogyasztó barátról, illetve a fókuszcsoport is mint legjellemzőbb közbiztonsági problémát nevesítette a droghasználatot, és az ahhoz társuló viselkedéseket (veszélyes vezetés, lopás, rablás).

A kockázati magatartás erős összefüggést mutatott a gyermekkorban elszenvedett megterhelő életeseményekről (melyet a RÉS skálával mértünk), illetve bizonyos, nem annyira egyértelmű összefüggésem megmutatkoztak a CASP-19 skálával mért szubjektív életminőség terén is. Ez utóbbi esetén mind az alacsony, mind a magasabb életminőségről számot adók kockázatosabb egészségmagatartásról számoltak be, mint a közepes életminőségűek. Az alacsony életminőség talán az eszközpiamus, a nyomor megélése elő való elmenekülés útján viszi közelebb a rizikós fogyasztáshoz a válaszadókat, míg a magasabb életminőség a rekreáció és a viszonylagosan jobb helyzet által elérhetővé tett kvázi luxus kihasználása révén játszhat közre a viselkedéses egészségkockázatok kialakulásában.

Miután a kockázati magatartás erős összefüggést mutat a megbetegedések és a korai halálozás jelentős részével, a szegregátumokban élők életminőségének javítását célzó programokban mindenképpen teret kell adni az olyan projektelemeknek, amelyek hatékonyan befolyásolják a célcsoport egészségmagatartását. Ugyanakkor nem szabad arról sem elfeledkezni, hogy egy adott társadalomban a szegénység szélsőséges formáiban élők – mint amilyenek hazánk etnikailag is szegregált terepülésrészein az alacsony komfortfokozatú háztartások lakói – egészségmagatartása csak részben az egyéni szokások (azaz döntések) következményeképp jönnek létre, részben viszont a társadalmi különbségek, a szegregáció, a jövőnélküliség és a negatív jövőkép következményei, mely folyamatban közrejátszik a homogén szociális környezet is, amely nem csupán mintát ad, de csoportnyomást is helyez a kiemelkedni vágyókra, másképp viselkedőkre. Azaz a kíváncsi, hatékony beavatkozási stratégia minimálisan három szintű legyen; egyéni, közösségi és társadalmi elemeket egyaránt tartalmazzon.

Irodalomjegyzék

1. Ambrus P. (1985): Alkohol az életmódban - Egy szegénytelep élete. Művelődéskutató Intézet, Budapest.
2. Bálint L. (2016): Mennyire illeszkedik a magyar halandóság alakulása az epidemiológiai átmenet elméleteihez? *Demográfia* 59/1: 5–57. DOI: 10.21543/Dem.59.1.1

3. Elekes Zs. (2005): A drogfogyasztás nemek közötti különbségei és hasonlóságai. In: Nagy I., Pongrácz T.-né, Tóth I. Gy. [szerk.]: Szerepváltozások. Jelenítés a nők és férfiak helyzetéről. Budapest: TÁRKI, Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium. 177-193.
4. Fábíán G., Szoboszlai K., Hüse L. [szerk.] (2017): A társadalmi periférián élő gyermekek és fiatalok rizikómagatartásának háttere. Periféria Egyesület, Nyíregyháza. ISBN 978-963-12-9150-6
5. Fónai M., Péntes M. (2006): A cigány népesség egészségi állapotának összetevői Északkelet Magyarországon. In: Fónai M., Péntes M., Vitál A. [szerk.]: Etnikai szegénység, etnikai egészségi állapot? A cigány népesség élethelyzete és kitörési lehetőségei Északkelet-Magyarországon. Krúdy Könyvkiadó – Szocio East Egyesület, Nyíregyháza. 75-109.
6. Higgs, P., Hyde, M., Wiggins, R., Blane, D. (2003): Researching Quality of Life in Early Old Age: The Importance of the Sociological Dimension. *Social Policy & Administration*, 37(3), 239-252. doi: 10.1111/1467-9515.00336
7. Hjemsæter, A. J., Bramness, J. G., Drake, R., Skeie, I., Monsbakken, B., Benth, J. Š., Landheim, A. S. (2019): Mortality, cause of death and risk factors in patients with alcohol use disorder alone or poly-substance use disorders: a 19-year prospective cohort study. *BMC Psychiatry* 19/101. doi.org/10.1186/s12888-019-2077-8
8. Hüse L. (2015): A szubjektív egészségi állapot tényezői és azok változása Nyíregyházán és vonzáskörzetében. *Acta Medicinae et Sociologica* 6 (18-19): 96-120. doi: 10.19055/ams.2015.6/18-19/7
9. Hüse L., Ceglédi T. (2018): "Érett dió is lehetek" – A megterhelő életesemények és a reziliencia hatása az iskolai pályafutásra. Szakkollégiumi Tudástár 5. ERSZK, Nyíregyháza. ISBN 978-615-00-1878-2
10. Hüse L., Horváth C. (2018): A rizikómagatartás implicit attitűdjeit befolyásoló egyes szocializációs tényezők vizsgálata mélyszegénységben és szakellátásban élő fiatalok körében. *Esély* 2018/6: 107-132.
11. Hüse L., Huszti É., Takács P. (2016): A gyermekvédelem peremén – Negatív életesemények hatása a kamaszok és fiatalok egészségkárosító magatartására. *Metszetek* Vol. 5. No. 4: 80-108. DOI 10.18392/METSZ/2016/4/5
12. Holmes, T. H., Rahe, R. H. (1967): The Social Readjustment Rating Scale. *Journal of Psychosomatic Research*, 11(2): 2013-221.
13. Jávorné Erdei R., Fedor R. A., Berencsiné Madácsi E. (2014): A nyíregyházi lakosok szubjektív egészségi állapota és annak változásai. *Acta Medicinae et Sociologica* 5. (12-13): 189-206. doi: 10.19055/ams.2014.5/12-13/11
14. Jóna Gy., Jávorné Erdei R. (2012): A szubjektív egészségi állapot meghatározó tényezői Nyíregyházán. *Acta Medicinae et Sociologica* 3 (3): 99-115. doi: 10.19055/ams.2012.3/3/7
15. Lalonde, M. (1974): A new perspective on the health of Canadians: a working document. Government of Canada, Ottawa.
16. Lim, S. S., Vos, T., Flaxman, A. D., Danaei, G., Shibuya, K., Adair, Rohani, H., Amann, M., Anderson, H. R., Andrews, K. G., Aryee, M., Atkinson, C., Bachus, L. J., Bahalim, A. N., Balakrishnan, K., Balmes, J., Barker, Collo, S., Baxter, A., Bell, M. L., Blore, J. D., Blyth, F., Bonner, C., Borges, G., Bourne,

- R., Boussinesq, M., Brauer, M., Brooks, P., Bruce, N. G., Brunekreef, B., Bryan, Hancock, C., Bucello, C., Buchbinder, R., Bull, F., Burnett, R. T., Byers, T. E., Calabria, B., Carapetis, J., Carnahan, E., Chafe, Z., Charlson, F., , Chen, H., Chen, J. S., Cheng, A. T., Child, J. C., Cohen, A., Colson, K. E., Cowie, B. C., Darby, S., Darling, S., Davis, A. , Degenhardt, L., Dentener, F., Des Jarlais, D. C., Devries, K., Dherani, M., Ding, E. L., Dorsey, E. R. , Driscoll, T., Edmond, K., Ali, S. E., Engell, R. E., Erwin, P. J., Fahimi, S., Falder, G., Farzadfar, F., Ferrari, A., Finucane, M. M., Flaxman, S., Fowkes, F. G., Freedman, G., Freeman, M. K., Gakidou, E., Ghosh, S., Giovannucci, E., Gmel, G., Graham, K., Grainger, R., Grant, B., Gunnell, D., Gutierrez, H. R., Hall, W., Hoek, H. W., Hogan, A., Hosgood, H. D. 3rd , Hoy, D., Hu, H., Hubbell, B. J., Hutchings, S. J., Ibeanusi, S. E., Jacklyn, G. L., Jasrasaria, R., Jonas, J. B., Kan, H., Kanis, J. A., Kassebaum, N., Kawakami, N., Khang, Y. H., Khatibzadeh, S., Khoo, J. P., Kok, C., Laden, F., Lalloo, R., Lan, Q., Lathlean, T., Leasher, J. L., Leigh, J., Li, Y., Lin, J. K., Lipshultz, S. E., London, S., Lozano, R., Lu, Y., Mak, J., Malekzadeh, R., Mallinger, L., Marcenes, W., March, L., Marks, R., Martin, R., McGale, P., McGrath, J., Mehta, S., Mensah, G. A., Merriman, T. R., Micha, R., Michaud, C., Mishra, V., MohdHanafiah, K., Mokdad, A. A., Morawska, L., Mozaffarian, D., Murphy, T., Naghavi, M., Neal, B., Nelson, P. K., Nolla, J. M., Norman, R., Olives, C., Omer, S. B., Orchard, J., Osborne, R., Ostro, B., Page, A., Pandey, K. D., Parry, C. D., Passmore, E., Patra, J., Pearce, N., Pelizzari, P. M., Petzold, M., Phillips, M. R., Pope, D., Pope, C. A. 3rd, Powles, J., Rao, M., Razavi, H., Rehfuess, E. A., Rehm, J. T., Ritz, B., Rivara, F. P., Roberts, T., Robinson, C., RodríguezPortales, J. A., Romieu, I., Room, R., Rosenfeld, L. C., Roy, A., Rushton, L., Salomon, J. A., Sampson, U., SanchezRiera, L., Sanman, E., Sapkota, A., Seedat, S., Shi, P., Shield, K., Shivakoti, R., Singh, G. M., Sleet, D. A., Smith, E., Smith, K. R., Stapelberg, N. J., Steenland, K., Stöckl, H., Stovner, L. J., Straif, K., Straney, L., Thurston, G. D., Tran, J. H., Van Dingenen, R., van Donkelaar, A., Veerman, J. L., Vijayakumar, L., Weintraub, R., Weissman, M. M., White, R. A., Whiteford, H., Wiersma, S. T., Wilkinson, J. D., Williams, H. C., Williams, W., Wilson, N., Woolf, A. D., Yip, P., Zielinski, J. M., Lopez, A. D., Murray, C. J., Ezzati, M., AlMazroa, M. A. és Memish, Z. A. (2012): A comparative risk assessment of burden of disease and injury attributable to 67 risk factors and risk factor clusters in 21 regions, 1990-2010: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2010. *Lancet*, 380. 9859. 2224-60. doi: 10.1016/S0140-6736(12)61766-8
17. Matarazzo, J. D. (1984): Behavioral health: A 1990 challenge for the healthsciences professions. In: Matarazzo, J. D., Millner, N. E., Weis, S. M. és Herd, J. A. :Behavioral Health: A Handbook of Health Enhancement and Disease Prevention. John Wiley, New York. 3-40.
 18. Nagy Z. (é.n): Az alkoholfogyasztás kultúratudományi megközelítése nyomán. <http://www.szocialismunka.hu/script/media.php?id=1>
 19. Solt Á. (2009): Élet a reményen túl. Szegregált telepen élők mentalitásvizsgálata. Kutatási jelentés. http://www.okri.hu/images/stories/kutatok/soltagnes/sa_szegreg_sec_2009.pdf

20. Székely A., Susánszky É., Ádám Sz. (2013): Fiatalok kockázati magatartása. In: Székely L. [szerk.]: Magyar ifjúság 2012. Kutatópont, Budapest. 179-210.
21. Takács P., Huszti É., Hüse L. (2017): Stressz, anómia és a rizikómagatartás. In: Fábián G., Szoboszlai K., Hüse L. [szerk.]: A társadalmi periférián élő gyermekek és fiatalok rizikómaga-tartásának háttere. Periféria Egyesület, Nyíregyháza. 161-185.
22. WHO – World Health Organization (2005): Preventing chronic diseases – a vital investment. WHO global report. ISBN 92 4 156300 1

Telepi kapcsolatok

Husztai Éva

főiskolai docens. Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 4400 Nyíregyháza, Sóstói u. 2-4.

INFO	ABSTRACT
Husztai Éva husztai.eva@foh.unideb.hu	Abstract. Relationships in settlements. This study describes some features of the ego-centric contact network of people living in settlements based on the research from early 2019 done in two settlements in Nyíregyháza. Regarding strong ties, we examine confidential network, changes in the number of friends then we examine weak ties, too. This is a descriptive writing that presents the examined dimensions through socio-demographic variables like gender, age and education.
Keywords contact network, confidential relationship, friendship, weak tie	
Kulcsszavak kapcsolathálózat, bizalmas kapcsolatok, barátság, gyenge kötések	Absztrakt. A tanulmányban a 2019 elején, Nyíregyháza két lakótelepén végzett kutatás eredményei alapján részletezzük a telepeken élők egocentrikus kapcsolathálózatának néhány jellemzőjét. Az erős kötések közül vizsgáljuk a bizalmas kapcsolathálózatot, illetve a barátok számának alakulását, majd áttekintjük a gyenge kötések is. A tanulmány alapvetően leíró, a vizsgált dimenziókat olyan szocio-demográfiai változók mentén mutatjuk be, mint a megkérdezett neme, kora és iskolai végzettsége.
Ez a tanulmány a TOP-6.9.1-16-NY1-2017-00001 azonosító számú "Közösen a kiútért" című projekt támogatásával készült.	

Bevezetés

A Nyíregyháza életminőségét vizsgáló, 2008-ban kezdődött háztartás panel kutatásba már a kezdektől bekerült a társas kapcsolatok, mint az életminőséget meghatározó dimenzió részletes vizsgálata. Ennek alapját a Rahman modell (Rahman et al. 2005) adta, mely a következő 8 vizsgálati területet tartalmazza: 1. Családi, baráti viszonyok, 2. Érzelmi jólét, 3. Egészség, 4. Anyagi jólét, 5. A lokális közösséghez tartozás érzése, 6. Munka és aktivitás, 7. Személyes biztonság, 8. A környezet minősége. Ebben az első és az ötödik témakör is a társas kapcsolatoknak az életminőségben betöltött szerepét mutatja (Nyíregyháza Életminősége 2008, 2010, 2012, 2015; Fábíán és mtsai, 2018)

Jelen kutatás a város két olyan lakótelepén élő felnőtt népesség életminőségét vizsgálja, mely sok szempontból eltér az átlagtól. Városi szinten ezen a két telepen a legrosszabbak a különböző szociális mutatók, amely jellemzően az alacsony iskolázottság, gazdasági aktivitás és jövedelmi helyzet vonatkozásában érhető tetten.

Ahhoz, hogy az elemzett minta helyzetét, társas kapcsolatrendszerét jobban érzékeljük, röviden bemutatjuk a két lakótelepet. A Huszár lakótelep, mely a nagyobbik telep a kettő közül, az 1850-es éveket követően illeszkedett be Nyíregyháza város-szerkezetébe, elsősorban lovassági – honvédségi laktanyaként funkcionált. A lakótelep egészen 1957-ig a honvédség tulajdonát képezte. Az 1960-as évek városrendezési, lakótelep-építési hulláma következtében kicserélődött a telep lakossága. A tehető katonai és hivatali elit helyére jellemzően a városba költöző romák telepedtek be, amely folyamat tartósnak bizonyult. Jelenleg a lakóépületek többsége olcsó bérleti díjú, komfortnélküli, félkomfortos és komfortos önkormányzati tulajdonú szociális bérlakás. A telep szegregált helyzetét területi sajátosságai is érzékeltetik. A vasút leválasztja a lakótelepet a város főbb részeiről, a legrövidebb úton gyalog lehet csak megközelíteni a szomszédos, modernebb városrészt. Iskolázottság tekintetében a lakosság csaknem kétharmadának legfeljebb általános iskolai végzettsége van, amely jellemzően korlátozza a foglalkoztatási lehetőségeiket, amely negatív hatással van az életminőségük alakulására. A lakótelepen a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés jónak mondható, hiszen a gyermekek számára bölcsőde, óvoda és felmenő rendszerben bővülő általános iskola áll rendelkezésre. Emellett lehetőség van a városban működő, körzetes oktatási, nevelési intézményekbe is járni. Helyben elérhető család- és gyermekjóléti szolgáltatás, idősek nappali ellátása és alternatív napközbeni ellátás. A városrészben élők számára folyamatos természetbeni támogatásokat nyújtanak a különböző szociális, egészségügyi, egyházi és civil szervezetek.

A Keleti lakótelep elhelyezkedése szerencsésebb, kevésbé izolált a Huszártelphöz képest. A terület a belvárostól mintegy 1,5 km-re, az Orosi út és a Kállói út között található, amely korábban a város határa volt. Idővel, a város terjeszkedését követően, a körülötte történt fejlesztések ellenére, megmaradt a szegregált jellege. A telep főutak melletti elhelyezkedésének köszönhetően a lakosok közszolgáltatásokhoz való hozzáférése kedvezőbb, a buszközlékedés rendszeres és gyakori, a belváros kerékpárúton is megközelíthető. A Keleti lakótelepen a lakóingatlanok komfortnélküliek, csak elektromos közműcsatlakozással rendelkeznek, műszaki állapotuk rendkívül elavult, felújításuk gazdaságtalan lehet. A telepet körülvevő utak állapota jó, a házsorok között vi-

szont problémás a közlekedés, komoly gondot jelent a csapadékvíz elvezetése. Iskolázottság tekintetében szintén jelentős hasonlóság mutatkozik a nagyobb teleppel, hiszen itt is a lakosság csaknem kétharmadának legfeljebb általános iskolai végzettsége van, amely ugyancsak korlátozza a foglalkoztatási lehetőségeiket és életminőségük alakulását. (Balogh, 2019) Ezt bizonyítja az is, hogy bár sok vállalkozás található a környéken, mégis a „szomszédban” működő NYÍRVV Nonprofit Kft. a legjelentősebb foglalkoztató a közfoglalkoztatáson keresztül. A közszolgáltatásokhoz való hozzáférés szintén jónak mondható, a belváros és az Örökösöld közelsége miatt több nevelési, oktatási intézmény elérhető. Helyben elérhető család- és gyermekjóléti szolgáltatás, idősök nappali ellátása és alternatív napközbeni ellátás. Háziorvosi ellátás elérése a belvárosban lehetséges, viszont a szakrendelők és a sürgősségi betegellátás néhány percre található. A védőnők jelenléte ugyancsak aktív a telepen.

Anyag és módszer

A kutatás során 271 fő válaszolt a kérdezőbiztosok által feltett kérdésekre a két telepen: Huszár lakótelep (74%), Keleti lakótelep (26%) (Bővebben lásd: Takács, Huszti, 2019). A válaszadók 69%-a nő, átlagéletkoruk 43,6 év (Huszár lakótelep: 43,6 év, Keleti lakótelep 43,1 év). A válaszadók jellemzően alacsony iskolai végzettségűek. 59%-uk magyarnak, 41%-uk pedig romának/cigánynak vallja magát. A Huszár lakótelepen élő megkérdezettek 35%-a, míg a Keleti lakótelepen élő megkérdezettek 57%-a vallja magát romának/cigánynak. A kapcsolatban élők aránya átlagosan 60%, a Huszár lakótelepen 57%, a Keletin pedig 63%. A háztartásokban élők létszáma a két telepen együtt 4,3 fő, de ebben jelentős eltérés van telepenként: a Huszár lakótelepen 3,8 fő/háztartás, míg a Keleti lakótelepen 4,6 fő/háztartás (Fábián, Takács, 2019). (1. táblázat)

		Huszár lakótelep (%)	Keleti lakótelep (%)	Teljes telep mintája (%)
Nem	Férfi	30	34	31
	Nő	70	66	69
Korcsoportok	18-39 évesek	45	38	43
	40-59 évesek	40	47	42
	60+	15	15	15
Iskolai végzettség	Max.8 általános	73	83	76
	Szaktanulmány	22	16	20
	Érettségi +	5	0	4
Kapcsolatban élők aránya (házastárs/élettárs)		57	63	60
Háztartás átlagos létszáma		3,8 fő	4,6 fő	4,3 fő

Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019

1. táblázat A két vizsgált telep szocio-demográfiai jellemzői (N=271)

Módszer

A vizsgált minta kapcsolathálózatát három fő dimenzió mentén vizsgáltuk:

1. Az erős kötések (Granovetter, 1982) közül a bizalmas kapcsolatokat mértük az országos mérésekhez hasonlóan a következő névgenerátor (Fischer-McCallister, 1978) típusú kérdéssel: „*A legtöbb ember egy-egy fontos dolgot időnként megbeszél másokkal. Ha mondjuk az elmúlt egy évre gondol: kik azok az emberek, akikkel Ön a fontosabb dolgait, problémáit megbeszélte (pl. személyes problémák, családi ügyek, munkával kapcsolatos dolgok, stb.)*”. A megnevezett személyekről, illetve a válaszadó és a megnevezett közti kapcsolat néhány jellemzőjéről úgynevezett névinterpretáló kérdésekkel tájékozódunk: a megnevezett személy neve, kora, iskolai végzettsége, a kapcsolat típusa, az ismerettség időtartama, milyen messze lakik, milyen támogatást nyújt a megkérdezettnek, tartozik-e kisebbséghez.
2. A barátok számát ugyancsak az országos és a nyíregyházi kutatásban is használt kérdéssel mértük: „*Hány barátja van Önnek?*”
3. A gyenge kötések (Granovetter, 1982) a legelterjedtebb módszer, a különféle foglalkozásokat tartalmazó ún. pozíció generátor (Lin-Dumin, 1986) technikával mértük: „*A következőkben felolvasok néhány foglalkozást. Kérem, mondja meg mindegyikről, hogy személyesen ismer-e ilyen foglalkozású embereket. Ezek az emberek lehetnek az Ön rokonai, barátai, ismerősei. Ha több ugyanolyan foglalkozású embert is ismer, most gondoljon arra, aki leghamarabb eszébe jut közülük!*” Az általában használatos kérdések mellett a kutatásban használt kérdőív tartalmazott névinterpretáló kérdéseket a foglalkozások kapcsán felidézett személyekre vonatkozóan, így vizsgálható a gyenge kötések néhány olyan paramétere is, melyek hasznosak lehetnek a társadalmi integráció szempontjából.

Eredmények

Bizalmasok a kapcsolathálózatban

A bizalmas kapcsolatok átlagos száma a megkérdezettek körében 1,48 volt. A Huszár lakótelepieknek átlagosan 1,27, míg a Keleti lakótelepen élőknek 2,1 bizalmasa volt. A bizalmasok átlagos száma között tehát szignifikáns különbség van attól függően, hogy melyik telepen él a megkérdezett ($p=0,000$). Az országos kutatás eredményei szerint, ahol egyébként maximum öt személyt jelölhettek, az átlag 2,19 volt (Albert, Dávid, 2016). Az általunk vizsgált telepeken, főleg a Huszár lakótelepen alacsonyabb a bizalmas kapcsolatok átlagos száma. A válaszadók 14%-a nem tudott egyetlen bizalmas kapcsolatot sem megnevezni a kérdés kapcsán. A Huszár lakótelepi válaszadók 13%-ának, míg a Keleti lakótelepi válaszadók 17%-ának nincs bizalmasa, ami magas aránynak tekinthető, mivel az országos adatfelvételben a megkérdezettek 6,5%-a nem tudott megnevezni egyetlen bizalmast sem.

Az adatok alapján tehát úgy tűnik, hogy a Huszár lakótelepen van néhány „bizalmas-gazdag”, akinek akár tíz bizalmasa is van, de a válaszadók átlagosan keve-

sebb bizalmast tudtak megnevezni, mint a Keleti lakótelepi válaszadók, ahol a bizalmasok átlagos száma magasabb. (2. táblázat)

		Huszár lakótelep	Keleti lakótelep	Teljes telepi minta	Országos minta* (2015)
Bizalmasok száma	Átlag	1,27	2,1	1,48	2,19
	Min	0	0	0	0
	Max	10	6	10	5
	Szórás	1,06	1,54	1,25	1,31
Férfi		1,1	1,9	1,3	2,15
Nő		1,3	2,2	1,5	2,22
18-39 évesek		1,3	2,4	1,6	2,4
40-59 évesek		1,1	2	1,4	2,1
60+		1,4	2,1	1,6	1,9
Max. 8 osztály		1,3	2,1	1,5	1,9
Szakmunkás		1	2,1	1,3	2
Érettségi +		1,2	-	1,2	2,3

Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019

*Integrációs és dezintegrációs folyamatok a magyar társadalomban című OTKA kutatás adatfelvétele

2. táblázat A bizalmasok száma a vizsgált telepeken és országosan, szocio-demográfiai jellemzők szerinti bontásban (átlag)

A bizalmasok száma és a megkérdezettek neme, kora és iskolai végzettsége között kis eltéréseket láthatunk, ezek nem szignifikánsak. Ha a telepeket külön vizsgáljuk, akkor a különbségek jobban érzékelhetők: a vizsgált szociodemográfiai változók mentén rendre magasabb a Keleti lakótelepen élők bizalmas kapcsolatainak a száma. A telepek közötti eltérés szignifikáns ($p=0,000$). Az országos adatokhoz hasonlítva megállapítható, hogy minden vizsgált korcsoportban, illetve az iskolai végzettségek esetén is alacsonyabb a Huszár lakótelepen élők bizalmas kapcsolatainak a száma.

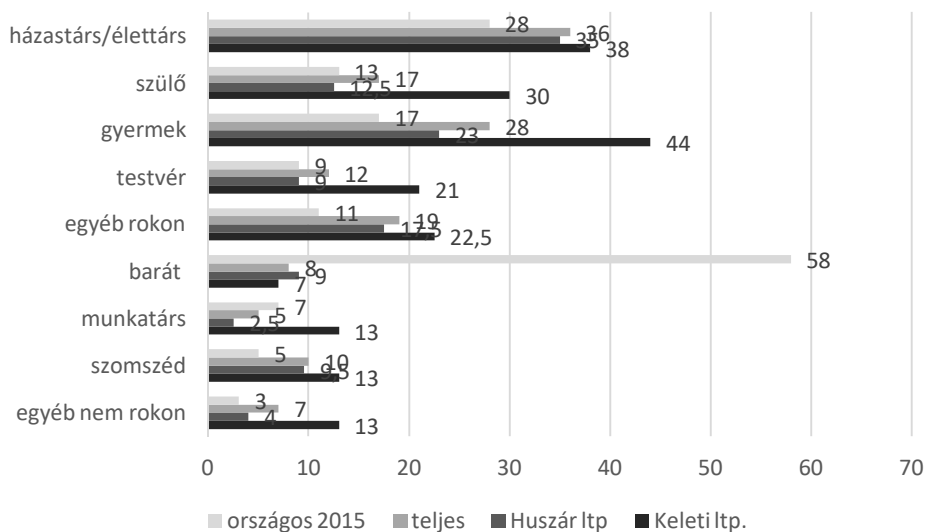
A bizalmasokra vonatkozó kérdés során említett kapcsolatok 57%-a nő, az említett személyek átlagéletkora 39,8 (Min.2 Max.94 Std.dev.13,508). A megnevezett személyek iskolai végzettsége, hasonlóan a megkérdezettekhez, leginkább maximum nyolc általános (67%). 24% a szakmunkás végzettségű alterek és 9% az ettől magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők aránya. Ezek alapján elmondható, hogy a bizalmas kapcsolatokat tekintve a megkérdezettek kapcsolatrendszere homofil, azaz a saját magukhoz hasonló szociodemográfiai ismérvekkel jellemezhető mások találhatók meg benne.

A bizalmas kapcsolatokat vizsgáló kérdés során a kutatásban a következő típusokat soroluk fel: 1=házastárs/élettárs 2=szülő, 3=gyermek, 4=testvér, 5=egyéb rokon, 6=régebbi szomszéd, 7=jelenlegi szomszéd, 8=régebbi osztálytárs, 9=jelenlegi osztálytárs, 10=régebbi tanár, 11=jelenlegi tanár, 12=korábbi munkatárs, 13=jelenlegi munkatárs, 14=közele barát, 15=családsegítő 16=védőnő 17=orvos 18=egyéb. A kapcsolatok típusait tekintve alapvetően két csoportba sorolhatók: 1) családi, rokoni kapcsolatok (1-5 kód) illetve 2) nem rokoni kapcsolatok (6-18 kód). A bizalmasként említett kapcsolatok jelentős része a családi, rokoni kapcsolatokat jelenti, hiszen a

felsorolt személyek több mint háromnegyede (78,5%) közeli vagy távolabbi családtag és alacsony (21,5%) az úgynevezett gyenge kötések aránya. A makrotársadalmi integrációhoz szükséges gyenge típusú kapcsolatok közül leggyakrabban a közeli barátot, és a szomszédokat (jelenlegi vagy régebbi) említették a megkérdezettek a bizalmasaik között. Fontos megjegyezni, hogy a megkérdezettek egyike sem jelölt meg olyan bizalmast, aki az oktatáshoz kapcsolható (jelenlegi osztálytárs, régebbi vagy jelenlegi tanár), illetve az egészségügyhöz sorolható személyek (orvos, védőnő) sem kerültek említésre a bizalmasok között.

Az 1. ábrán láthatjuk, hogy a bizalmasként említett kapcsolatok típusa hogyan alakul egyrészt az országos adatokhoz viszonyítva, másrészt pedig a két telep között. Míg közeli családi kapcsolatokat lényegesen nagyobb arányban említettek a telepí választadók, mint országosan, addig a barátok említése a bizalmasok között jelentősen elmarad az országos arányoktól (8% vs. 58%). A munkatársak, mint bizalmas kapcsolatok említése is ritkább a telepiek körében. A szomszédok gyakrabban szerepelnek a telepíek bizalmas kapcsolathálózatában, mint az országos mérésnél (10% vs. 5%).

A Keleti lakótelepi választadók nagyobb arányban említik házastársukat / élettársukat bizalmasként, valamint szüleiket, gyermekeiket és testvéreiket is. A gyermekek bizalmasként való említése a Keleti lakótelepiek körében kiemelkedik (44%-uk említett gyermeket bizalmasként). Az egyéb rokonok említése is a Keleti lakótelepiek körében volt gyakoribb. A közeli barát említése mindkét lakótelepen jelentősen elmarad az országostól. A munkatársak (korábbi, jelenlegi), szomszédok, és egyéb nem rokonok aránya is magasabb volt a Keleti lakótelepen élők körében.

Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019, és Integrációs és dezintegrációs folyamatok a magyar társadalomban című OTKA kutatás adatfelvétele

1. ábra Az egyes kapcsolattípusok említési aránya a bizalmasok között

A bizalmasok között felsorolt személyek jelentős részét (92%) a megkérdezettek több mint egy éve ismerik. A megnevezett személyek 73%-a az adott telepen él, ahol a megkérdezett. 38,5%-uk ugyanabban a háztartásban, 15,5%-uk ugyanabban az utcában, 19%-uk pedig ugyanazon a telepen, de egy másik utcában. A megnevezett személyek 7%-a él a telephez közel, 13%-a a város távolabbi részén, 7% pedig más városban. A kutatás során megkérdezettek tehát térben nagyon közeli, időben pedig meglehetősen távoli, régi kapcsolatokkal rendelkeznek, ami a bizalmas kapcsolatokat illeti.

Ha a két telepet külön-külön vizsgáljuk, fontos különbségek válnak jól láthatóvá. Míg abban nincs jelentős eltérés a két telepen élők között, hogy bizalmasaik régi, több éve tartó ismeretségek, a bizalmasként megjelölt személyek lakóhelye és etnikai hovatartozása jelentős eltéréseket mutat. A Huszár lakótelepek által említett bizalmas kapcsolatok sokkal inkább a telepről, ugyanabból a háztartásból, egy másik telepi utcáról, kerülnek ki, míg a Keleti lakótelepen élők által említett bizalmas kapcsolatok ötöde (21%) a város távolabbi részén él. A más városban élő bizalmasok gyakoribbak a Huszár lakótelepi kérdezettek körében (7,5% vs. 3%). Fontos kiemelni a bizalmasként megjelölt személyek etnikai hovatartozását (amelyet a kérdezettek általi besorolás alapján veszünk figyelembe). A Keleti lakótelepen élők által említett bizalmasok lényegesen nagyobb arányban lettek romaként említve, mint a Huszár lakótelepek körében. (3. táblázat)

A bizalmasként említett személyek etnikai hovatartozása és a lakóhely távolságának besorolása (a város távolabbi részén) következtethetünk arra, hogy a Keleti lakótelepen élőknek a városban élő más roma családokkal van jó, bizalmas kapcsolata. (3. táblázat)

	Teljes telepi minta (%)	Huszár lakótelep (%)	Keleti lakótelep (%)
Mióta ismeri a megnevezett személyt?			
néhány hete	0,5	1	-
néhány hónapja	1	1	1
néhány éve	7	7	7
régebben	91,5	91	92
Milyen messze lakik a megnevezett személy?			
ugyanabban a háztartásban	39	40	36
ugyanabban az utcában	15	14,5	17
másik utcában a telepen	19	20	18
a telephez közel	7	8	6
a város távolabbi részén	13	9	21
más városban	6	7,5	3
egyéb	1	1	-
A megnevezett személy			
roma	67	57	83
nem roma	33	43	17

Forrás: Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019

3. táblázat A bizalmasként megnevezett személyek jellemzői (%)

A támogatásokat tekintve megkérdeztük, hogy a bizalmasként megnevezett személy nyújt-e a megkérdezettnek bizonyos típusú segítséget. Az öt kategória a következő volt: érzelmi, anyagi, szabadidő eltöltés, információ, tanács-útmutatás. (4. táblázat)

A bizalmasként megnevezett személyek 85%-a nyújt a kérdezettnek érzelmi támogatást, 58%-uk anyagi támogatást, 50%-ukra lehet számítani szabadidő eltöltésénél, 64%-uk nyújt információt, 70%-uk pedig tanácsot és útmutatást. A rangsor tehát a következőképpen alakul: leggyakrabban érzelmi támogatást kapnak a bizalmas kapcsolatoktól a válaszadók, majd tanácsot, útmutatást várhatnak leggyakrabban. Ezt az információnyújtás követi, majd az anyagi támogatás. A bizalmasként megnevezettek fele jelent szabadidős társaságot a megkérdezettek számára.

A bizalmas kapcsolatok által biztosított támogatásokat megvizsgáltuk a két telep külön-külön. A Huszár lakótelepen élő válaszadók az átlagnál gyakrabban kapnak bizalmas kapcsolataiktól érzelmi és anyagi támogatást, illetve a szabadidős együttlétek is gyakrabban jelennek meg. A Keleti lakótelepen élők számára a bizalmas kapcsolatok leginkább az érzelmi támogatást, tanácsadást, útmutatást, információforrást jelentik, kevésbé az anyagi támogatást és szabadidős tevékenységet.

	Huszár lakótelep (%)	Keleti lakótelep (%)	Teljes telep mintája (%)
Érzelmi támogatás	89	79	85
Tanács, útmutatás	71	69	70
Információ nyújtás	62,5	65,5	64
Anyagi támogatás	67,5	43	58
Szabadidő, szórakozás	55	42,5	50

Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019

4. táblázat A bizalmasok által nyújtott támogatásfajták

Barátságok

A megkérdezettek átlagosan 4,84 baráttal rendelkeznek (Std.dev. 15,354 Min.0 Max.98). Ez jóval magasabb szám, mint a legutóbb (2017-ben) országosan mért, átlag 2,1 barát, viszont kicsivel alacsonyabb a Nyíregyházán 2018-ban mért 5,1-nél (Huszt, 2018). A válaszadók 48%-a mondta azt, hogy neki nincs egyetlen barátja sem. Ez az arány azonban jóval magasabb, mint az országos (24%) illetve nyíregyházi (11%) arány. 1-4 barátja a megkérdezettek 38%-ának, 5-9 barátja 4%-nak, tíz vagy attól több barátja minden tizedik válaszadónak van.

Az átlagos barátszámmal leginkább az befolyásolja, hogy melyik telepen él a megkérdezett: míg a Keleti lakótelepen élők esetén az átlagos barátszám 9,4 (Std.dev. 20,394) volt, a Huszár lakótelepiek átlagosan 3,4 (Std.dev. 13,106) barátot tudnak maguk körül ($p=0,008$). A barátok száma jelentős eltérést mutat a két telep viszonylatában. A Keleti lakótelepen élő megkérdezettek között kevesebben vannak azok, akiknek egyetlen barátja sincs, illetve akik 1-4 baráttal rendelkeznek. A baráthalmozók aránya azonban a Keleti lakótelepen négyszerese a Huszár lakótelepi válaszadókénál és magasabb mind az országos, mind a nyíregyházi adatoknál. (5. táblázat)

	Országos 2017* (%)	NYHP 2018 (%)	Teljes telepi minta (%)	Huszár lakótelep (%)	Keleti lakótelep (%)
Barátok száma					
0 barát	24	11	48	49	44
1-4 barát	65	54	38	42	24
5-9 barát	7	25	4	3	8
10 vagy több barát	4	10	10	6	24

Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019, Nyíregyháza életminőség 2018

**Psyma Hungary Kft. 2017. októberi lakossági omnibusz kutatása*

5. táblázat A barátok számának megoszlásai a vizsgált mintákon (%)

Nemek között látunk eltérést a barátok számát tekintve: a férfiak átlagosan 8,4 (Std.dev.23,202) barátot, a nők 3,3-t (Std.dev. 9,963) neveztek meg ($p=0,016$). Ha telepenként vizsgáljuk, elmondható, hogy a Huszár lakótelepi férfiaknak átlagosan kevesebb, a Keleti lakótelepieknek viszont jóval magasabb a barátaik száma. Ez a különbség a nők esetében is megfigyelhető: a Huszár lakótelepen élő nők átlagosan 2,4 baráttal, a Keleti lakótelepi nők pedig 6 baráttal rendelkeztek. (6. táblázat)

A megkérdezettek kora is fontos a barátok számát tekintve: a 18-39 éveseknek van a legtöbb barátjuk átlagosan (6,2) és a legidősebb, 60 éves és idősebb válaszadóknak a legkevesebb (2,3). Ha telepenként nézzük, a Huszár lakótelepen élők esetében minden korcsoportban jelentősen kevesebb az átlagos barátszám, míg a Keleti lakótelepen élők esetében lényegesen magasabb, különösen a fiatalok körében. (6. táblázat)

		Huszár lakótelep	Keleti lakótelep	Teljes telepi minta
Barátok száma	Átlag	3,4	9,4	4,84
	Min	0,0	0,0	0,0
	Max	98,0	98	98,0
	Szórás	13,106	20,394	15,354
A válaszadó neme:	Férfi	5,9	15,0	8,4
	Nő	2,4	6,0	3,3
A válaszadó kora:				
	18-39 évesek	3,9	14,2	6,2
	40-59 évesek	2,5	6,5	3,5
	60+	1,0	6,4	2,3
A válaszadó iskolai végzettsége				
	Max. 8 osztály	3,3	8,0	4,5
	Szaktanulmány	3,5	17,3	6,3
	Érettségi +	4,1	-	4,1
A válaszadó származása:				
	Roma	2,2	11,0	5,1
	Nem roma	4,0	7,6	4,7

Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019

6. táblázat A barátok száma és más szociodemográfiai jellemzők

Jellemző tehát mindkét telepen, hogy a férfiak átlagosan több baráttal rendelkeznek, illetve a 18-39 évesek azok, akik a telepre jellemző átlagtól több baráti kapcsolatról számoltak be a kérdezés során. A szakmunkás végzettséggel rendelkező válaszadók átlagosan közel két baráttal rendelkeznek többel, mint azok, akiknek maximum nyolc általánosuk van. A szakmunkás végzettség a Keleti lakótelepen párosul kiugróan magas barátszámmal. (6. táblázat)

A megkérdezett etnikai identitását és a barátok átlagos számát vizsgálva elmondható, hogy nincs lényeges különbség a magukat romáknak valló megkérdezettek és a magukat magyarnak vallók között (5,1 vs. 4,7). A telepek között azonban itt is különbség van: a Huszár telepen kétszer annyi barátja van azoknak, akik nem romának vallják magukat, a Keleti lakótelepen viszont azoknak van több barátjuk, akik romának vallották magukat. (6. táblázat)

Közel azonos (63 ill. 61%) a két telepen azok aránya, akiknek nincs barátjuk és magukat magyarnak vallják. A baráthalmazók (10 vagy annál több barátjuk van) a Huszár lakótelepen magukat magyarnak valló válaszadókból kerültek ki (64%), míg a Keleti lakótelepen inkább a magukat romákként definiálók közül (71%).

Gyenge kötések

A gyenge kötések léte vagy nem léte az egyén kapcsolathálózatában a társadalmi beágyazódottságra utal. Jelen kutatásban 30 különböző foglalkozást soroltunk fel, amely kapcsán a kérdezettnek jeleznie kellett, hogy ismer-e olyat, aki az adott foglalkozást képviseli. Minél több foglalkozáshoz tartozót ismer az egyén, annál több társadalmi tőkét tud elérni, mozgósítani adott esetben.

A 7. táblázatban azt foglaltuk össze, hogy a megkérdezettek mennyire ismernek különböző foglalkozású embereket. A táblázat a legismertebb foglalkozás felől halad a kevésbé ismertek felé. Feltüntettük a táblázatban azt is, hogy az adott foglalkozást űző személy, akire a megkérdezett elsősorban gondolt, milyen nemű, hol lakik, illetve, hogy a megkérdezett szerint roma vagy nem roma származású. A kérdés kapcsán felidézett személyek általában férfiak azon foglalkozások esetében, amelyeket inkább a férfi válaszadók említettek, mint például: segédmunkás, szakmunkás, biztonsági őr, sofőr, vállalkozó, parasztgazda, ügyvéd, politikus, mérnök.

Foglalkozás	Ismer (%)	Ha ismer illet, akkor az adott személy:		
		Neme férfi (%)	Hol lakik? nem a telepen (%)	Roma származású? nem (%)
Segédmunkás	66	94	17	27
Gyermekorvos	62	12,5	96	100
Szakmunkás	61	87	38	39
Szociális munkás (családsegítő)	60,5	22	97	93
Lakáskezelőnél (NYÍRVV) ügyintéző	60	32	84	83
Bolti eladó	56	9	89	87

Foglalkozás	Ismer (%)	Ha ismer illet, akkor az adott személy:		
		Neme férfi (%)	Hol lakik? nem a telepen (%)	Roma származású? nem (%)
Védőnő	53	4	98	99
Fodrász	46	16	71	67
Őrző-védő biztonsági őr	36,5	95	76	77
Sofőr	36	85	65	54
Asszisztens, kórházi ápoló	32,5	9	95,5	93
Szociális irodán ügyintéző	31	14	99	100
Vállalkozó	30	94	80	58
Civil szervezet munkatársa	27	22,5	91	74
Középiskolai tanár	25,5	52	97	92,5
Igazgató	25	73,5	97	98,5
Önkormányzati képviselő	24	43	81,5	44
Pincér	21	59	71	70
Ügyvéd	15	90	100	95
Adminisztrátor	13	6	94	89
Parasztgazda	11	97	97	79
Butikos	11	10	87	87
Sebész	7	89,5	100	95
Politikus	7	100	95	75
Mérnök	5	93	93	93
Újságíró	5	50	100	100
Belsőépítész	4	67	83	73
Bankár	4	70	100	100
Színész	4	60	90	89
Tudós	2	100	60	60

Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019

7. táblázat A foglalkozási pozíciógenerátor egyes tételeinek említési gyakorisága, az adott foglalkozású ismerősök néhány jellemzője (%)

A foglalkozások mentén megjelölt ismerősök (vélt) lakóhelye illetve származása fontos mutatója lehet a makrotársadalmi integrációnak. A nem telepen élő és nem kisebbséghez tartozó ismerősök jelenthetik az úgynevezett bridging (Lin, 2008), hídszerű kötések, melyek a telepen élőket kötik össze a nem telepiekkel. A felsorolt foglalkozások közül a következőket betöltő személyek lehetnek fontosak a telepen élők makrotársadalmi integrációja szempontjából (alacsony (10% alatti) közöttük a telepen élők aránya és magas (90% feletti) a nem romák aránya): gyermekorvos, szociális munkás (családsegítő), védőnő, asszisztens/kórházi ápoló, szociális irodai ügyintéző, középiskola tanár, igazgató, ügyvéd, sebész, mérnök, újságíró, bankár.

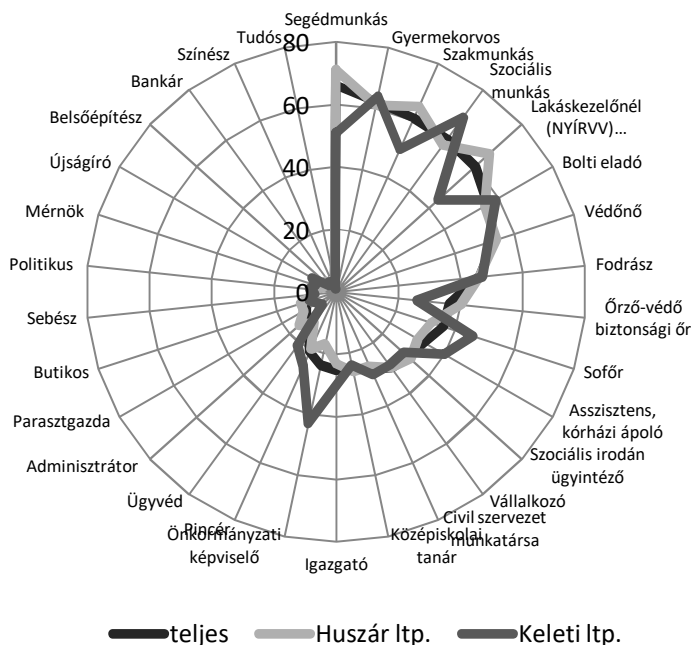
A válaszadók leggyakrabban segédmunkást (1.), gyermekorvost (2.), szakmunkást (3.), szociális munkást (4.) és a lakáskezelőnél (NYÍRVV) ügyintézőt (5.) ismernek. Legritkábban belsőépítész, bankárt, színészt illetve tudóst említettek az ismert foglalkozások között. A 2015-ös országos adatok szerint az emberek legin-

kább bolti eladót, segéd munkást és sofőrt ismernek, legkevésbé pedig újságíró, színészt, sebészt, egyetemi oktatót, kutatót (Albert-Dávid, 2016).

Az ismert foglalkozások sorrendjét nézve megállapíthatjuk, hogy a két telepen eltérő gyakorisággal ismernek a különböző foglalkozásokat képviselő személyeket. A Huszár lakótelepi válaszadók leggyakrabban segéd munkást (1.), majd a lakáskezelőnél (NYÍRVV) ügyintézőt (2.), szakmunkást (3.), gyermekorvost (4.) illetve szociális munkást (5.) ismernek. Ezek alapvetően alacsony presztízsű foglalkozások (segéd munkás, szakmunkás), illetve olyan foglalkozások, melyekre a gyermekgondozás illetve a mindennapos ügyek intézése (gyermeknevelés, családdal kapcsolatos támogatások, lakással kapcsolatos ügyintézés) során lehet szükség.

A Keleti lakótelepen élő válaszadók által említett gyakoriság ettől némiképp eltér: leggyakrabban a szociális munkást említik (1.), majd a gyermekorvost (2.), akit a bolti eladó (3.), majd a segéd munkás (4.) és szakmunkás (5.) követ a gyakorisági sorrendben. A lakáskezelő vállalat a Keleti lakótelep szélén van, az ügyintéző említése azonban kevésbé gyakori a Keleti lakótelepiek, mint a Huszár telepiek között.

Pókháló diagramon ábrázolva (2. ábra) jól látható, hogy a felsorolt foglalkozások képviselőjének ismertsége két részre osztható: a diagram jobb oldalán láthatók azok a foglalkozások, melyek képviselői közül leggyakrabban említettek a válaszadók, a bal oldalon pedig azok, ahol elenyésző volt az említett ismerősök aránya. Ez utóbbiak jellemzően a magasabb presztízzsel bíró foglalkozások, mint a tudós, bankár, mérnök, sebész, ügyvéd, újságíró, színész.

Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019

2. ábra A foglalkozási pozíciógenerátor egyes tételeinek említési gyakorisága (%)

A felsorolt 30 foglalkozás közül egyikből sem rendelkezik ismerőssel a válaszadók 7%-a. Ez magasabb, mint az országosan mért 2%.

1-5 vizsgált foglalkozással rendelkező ismerőst a válaszadók 31% jelölt, 6-9 vizsgált foglalkozással rendelkező ismerőst 23%-uk, 10-19 vizsgált foglalkozással rendelkező ismerőst 34%-uk, 20 vagy annál többet a megkérdezettek 5%-a ismert. A Huszár lakótelepi válaszadók 6,5%-ának nem volt ismerőse a megadott foglalkozások közül, a Keleti lakótelepek 7%-a tartozott ide, azaz nincs jelentős különbség a két telep között. A két telepen élő megkérdezettek közel ugyanolyan arányban említettek a különböző foglalkozások közül 1-5 illetve 6-9 ismerőst. A 10 vagy annál több foglalkozás esetén ismerőst jelölők a Keleti lakótelepen voltak valamivel nagyobb arányban (40 vs. 37%). (8. táblázat)

	0 foglalkozás (%)	1-5 foglalkozás (%)	6-9 foglalkozás (%)	10-19 foglalkozás (%)	20+ foglalkozás (%)
Huszár lakótelep	6,5	31	22	35	5
Keleti lakótelep	7	31	24	30	7
Megkérdezett neme					
Férfi	13	29	18	32	8
Nő	4	32	25	35	4
Megkérdezett kora					
18-39	3,5	26	23	42	6
40-59	7	31,5	26	29	6
60+	13	46	15	23	3

Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019

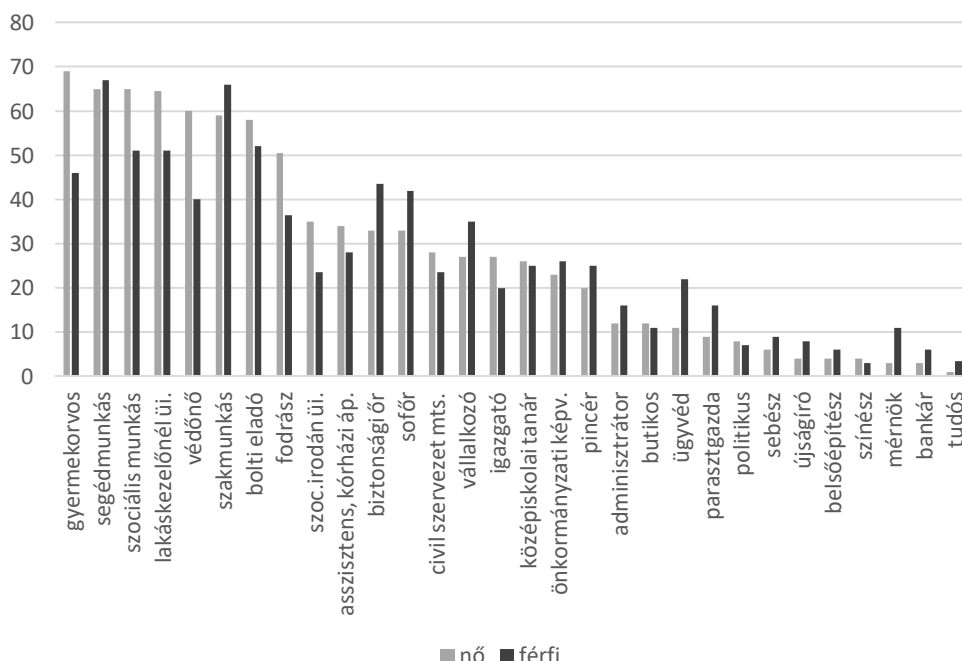
8. táblázat A foglalkozási pozíciógenerátorok említéseinek megoszlása az almintákon illetve a megkérdezettek nemi és életkori megoszlása az adott számú foglalkozást említők csoportjai szerint, %

A megkérdezettek neme meghatározó: a férfiak közül lényegesen többen vannak azok, akik nem tudtak felsorolni senkit a megadott 30 foglalkozás közül. A nők aránya magasabb az 1-5, a 6-9 illetve a 10-19 vizsgált foglalkozású ismerőst megnevezők között. A férfiak aránya azonban magasabb azok között, akik legalább 20 foglalkozáshoz is tudtak ismerőst megjelölni.

A felsorolt foglalkozások közül a 60 éves és idősebb válaszadóknak volt legkevésbé ismerősük (13%), ez a korcsoport leginkább 1-5 vizsgált foglalkozású ismerőssel rendelkezett maximum. A legtöbb foglalkozású ismerőst (10 vagy annál több) a 18-39 évesek nevezték meg.

A megkérdezettek nemét vizsgálva láthatjuk, hogy a nők jellemzően olyan foglalkozású embereket ismernek gyakrabban, mint a gyermekorvos, szociális munkás, lakáskezelő ügyintézője, bolti eladó, védőnő, fodrász, ápoló, szociális irodán ügyintéző, civil szervezet munkatársa, tanár, igazgató, butikos. Ezek a foglalkozások elsősorban a gyermekekhez, a családhoz, a lakáshoz, a mindennapos étkezésekhez, meg-

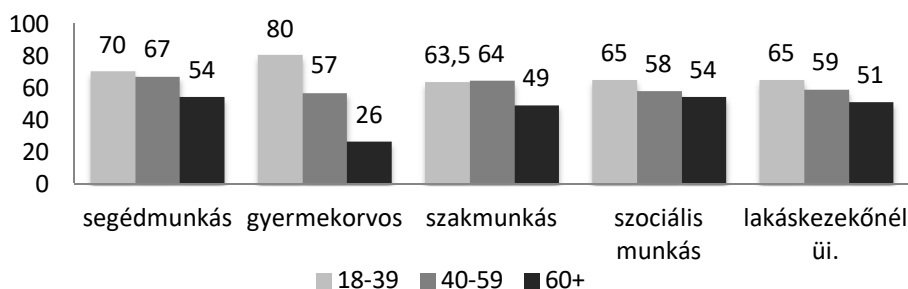
jelenéshez köthetők. A férfiaknak inkább szakmunkásból, segédmunkásból, vállalkozóból, biztonsági őrből, sofőrből, pincérből van több ismerőse. (3. ábra)

Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019

3. ábra A foglalkozási pozíciógenerátor egyes tételeinek említési gyakorisága nemi bontásban (%)

A korcsoportokat vizsgálva is különbségek tárhatók fel. A 4. ábra a leggyakrabban említett foglalkozásokat mutatja be három korcsoport szerint. A szakmunkások kivételével minden gyakran említett foglalkozás esetén a legfiatalabb korosztály tűnik ki, nekik van a leginkább kapcsolatuk az adott foglalkozás képviselőivel.

Forrás: Roma lakótelepen élők életminősége, 2019

4. ábra A foglalkozási pozíciógenerátor egyes tételeinek említési gyakorisága életkor szerinti bontásban (%)

Összefoglalás

Az általunk vizsgált telepeken, főleg a Huszár lakótelepen alacsonyabb a bizalmas kapcsolatok átlagos száma, mint az országos átlag (1,48 vs. 2,19) és magasabb azok aránya, akiknek egyáltalán nincsenek bizalmas kapcsolataik (14% vs. 6,5%). Jellemző, hogy a megkérdezettek térben nagyon közeli, időben pedig meglehetősen távoli, régi kapcsolatokkal rendelkeznek. A válaszadók bizalmas kapcsolathálózatában leginkább rokon kapcsolatokkal találkozunk. A kapcsolathálózat összetétele szempontjából a két telep között lényeges eltérés van. A bizalmas kapcsolatokat tekintve a megkérdezettek kapcsolatrendszere homofil, azaz a saját magukhoz hasonló szociodemográfiai ismérvekkel jellemezhető mások találhatók meg benne. A Huszár lakótelepen élő válaszadók az átlagnál gyakrabban kapnak bizalmas kapcsolataiktól érzelmi és anyagi támogatást, illetve a szabadidős együttlétek is gyakrabban jelennek meg. A Keleti lakótelepen élők számára a bizalmas kapcsolatok leginkább az érzelmi támogatást, tanácsadást, útmutatást, információforrást jelentik, kevésbé az anyagi támogatást és szabadidős tevékenységet.

A Keleti lakótelepen élőknek átlagosan több a bizalmas kapcsolata, magasabb közöttük a sok barátal rendelkezők aránya. Az átlagos barátszám a Keleti lakótelepen háromszorosa a Huszár lakótelepi válaszadókénak.

A bizalmasként említett személyek etnikai hovatartozása és a lakóhely távolságának besorolása alapján arra következtethetünk, hogy a Keleti lakótelepen élőknek a városban élő más roma családokkal van jó, bizalmas kapcsolata.

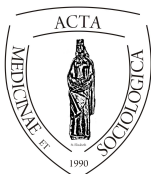
A barátok száma és a bizalmasok száma között pozitív összefüggés van: minél több barátal rendelkezik a megkérdezett, annál több bizalmast tudott megnevezni.

A felsorolt 30 foglalkozás közül egyiktől sem rendelkezik ismerőssel a válaszadók 7%-a. Ez magasabb, mint az országosan mért 2%. A férfiak közül lényegesen többen vannak azok, akik nem tudtak felsorolni senkit a megadott 30 foglalkozás közül. Az ismert foglalkozások sorrendjét nézve megállapítható, hogy a két telepen eltérő gyakorisággal ismernek a különböző foglalkozásokat képviselő személyeket.

Felhasznált irodalmak jegyzéke

1. Albert, F. – Dávid, B. (2016): A magyarországi kapcsolathálózati struktúrák jellemzői 2015-ben. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle*, 3:22–47. doi: 10.18030/socio.hu.2016.3.22
2. Hüse L., Takács P., Huszti É. (szerk.) (2015): A Nyíregyházi járás életminősége 2015. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19.
3. Balogh E. (2019): Iskolázottsági helyzetkép – Nyíregyházán telepi körülmények között élők körében. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29. 55-69.
4. Fábíán G., Patyán L., Huszti É. (szerk.) (2012): Életminőség Nyíregyházán 2008-2010. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol. 3. No. 3.
5. Huszti É., Patyán L., Fábíán G. (szerk.) (2014): Életminőség Nyíregyházán 2012. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol. 5. No. 12-13.

6. Fábíán G., Huszti É., Hüse L., Takács P. (2018): Az életminőség Nyíregyházán – A nagymintás társadalomkutatás első négy hulláma a megyeszékhelyen. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle*, 2018/3 p. 83-102.
7. Fábíán G., Takács P. (2019): Jövedelmi helyzet, jövedelmi viszonyok a telepí lakosok körében. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29. 45-54.
8. Granovetter, M. (1973) The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78:1360–1380.
9. Huszti, É. (2018): Társas kapcsolatok Nyíregyházán 2008-2018. *Acta Medicane et Sociologica* Vol.9. No. 27: 110-124. DOI: 10.19055/ams.2018.9/27/8
10. Lin, N. – Dumin, M. (1986) Access to Occupations through Social Ties. *Social Networks*, 8(4), 365–85.
11. McCallister, L., Fischer, C.S. (1978). A procedure for surveying personal networks. *Sociological Methods and Research*, 7:131-148
12. Rahman T. – Mittelhammer R.C. – Wandschneider P. 2005: Measuring the Quality of Life across Countries. *Research Paper* No. 06.
13. Takács P., Huszti É. (2019): A nyíregyházi Huszár- és Keleti lakótelepi vizsgálatok – a kutatás módszertana és a minta néhány alapvető jellemzője. *Acta Medicina et Sociologica* Vol 10. No.29. 8-18.

A támogató rendszerek szegregátumokban élő lakosságra gyakorolt hatása

Krizsai Anita

irodavezető, jogtanácsos, Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal, Szociális és Köznevelési Osztály.
4401 Nyíregyháza, Kossuth tér 1.

INFO

Krizsai Anita
krizsai.anita@nyiregyhaza.hu

Keywords

social support system,
apply and access in seg-
regated areas

ABSTRACT

Abstract. The impact of the support system on people living in segregated areas. The *Quality of Life Panel Research in Nyíregyháza (2008-2018)* has been examining the changes in allowances. Similarly to the national data, there is a decrease in household allowance, the allowance for economically active people, and the number of people getting allowances. This study examines whether these tendencies are the same in two segregated areas, the Husar and Eastern settlements in Nyíregyháza, since here the residents are in a more disadvantageous position which stems from their education attainment, housing conditions, employment and related financial situation. Although the rate of those who live and get allowance is higher than that of the city dwellers, despite being entitled to allowances fewer people have applied for them. In this study we examine the underlying reasons by analysing our sample through social and economic characteristics, and along their changing attitude towards allowances.

Kulcsszavak

helyi szociális ellátó-
rendszer, hozzáférés,
céltottság, a szociális
ellátórendszer változásai

Absztrakt. A Nyíregyháza Megyei Jogú Város és a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kara együttműködésében megvalósuló "Nyíregyháza Város Életminősége" kutatássorozat lehetőséget nyújt a lakosság életminőségének vizsgálatára. A kutatás során az életminőség egyes elemeinek vizsgálatán túl elemezni tudtuk a szociális ellátások igénybevételének gyakorlatát, célzottágát, hatásosságát. Annak ellenére, hogy a helyi szociális ellátások és támogatások rendszere megőrizte stabilitását, a legújabb eredmények csökkenő igénybevételi rátákat mutattak. Ebben a tanulmányban megvizsgáljuk a fenti folyamatok főbb okait a mintába került lakosság szociális, gazdasági jellemzőinek elemzésével, valamint a segélyezéssel kapcsolatos attitűdök változása tükrében.

Ez a tanulmány a TOP-6.9.1-16-NY1-2017-00001 azonosító számú
"Közösen a kiútért" című projekt támogatásával készült.

Bevezetés

A Debreceni Egyetemnek az ország összes településére kiterjedő 2010 és 2013 között lezajlott adatgyűjtése szerint a teljes népességen belül 3,7 százalékról 8,8 százalékra nőtt a cigány népesség aránya az elmúlt 30 év alatt, ám a falvakban ennél magasabb, 11,5 százalék. A cigány népesség ma is kisebb településeken koncentrálódik: 37,8 százaléka falvakban, 32,8 százaléka városokban, 15,1 százaléka megyeszékhelyen vagy megyei jogú városban, és 14,3 százaléka Budapesten lakik. Ennek megfelelően a falvakban élő teljesen népességen belül a legmagasabb az arányuk, 11,5 százalék, a legkisebb pedig a megyeszékhelyeken, ahol a teljes népesség 6,65 százalékát adják ők, de Budapesten is hasonló mértékű, kis híján 7 százalék az arányuk. Az adatok alapján megfigyelhető a cigányság növekvő urbanizáltsága, vagyis hogy egyre nagyobb részüket él Budapesten és az 50 ezer főt meghaladó városokban, ahol számuk abszolút értékben is legalább kétszeresére gyarapodott.¹ A Nyíregyházán élő romák arányát 8-10 %-ra becsülik, így számuk kb. 9-12000 főre tehető. A rendelkezésre álló adataink alapján kb. 15 %-uk él szegregált körülmények között. A 2019-ben a Huszártelepén és a Keleti lakótelepen élők 40,2 %-a vallotta magát cigánynak.

Nyíregyháza Integrált Városfejlesztési Stratégiája szerint Nyíregyháza területén három, rossz szociális és lakhatási körülményeket biztosító, hátrányos helyzetű családok által lakott szegregátum azonosítható: a Huszár lakótelep, a Keleti lakótelep és Polyákbokor.² Ezen részek területi nagysága, lakosságszáma eltérő, a lakosság demográfiai jellemzői, szociális mutatói azonban hasonlóak. Általánosságban a gyermek és fiatalkorúak magasabb aránya, iskolázatlanság, munkanélküliség, a rendszeres jövedelem hiánya, a nem megfelelő lakáskörülmények komplex problémahalmazként vannak jelen a telepeken.

A Huszártelep lakosainak száma 1679 fő (803 férfi és 876 nő), a 19-65 év közöttiek száma 1023 fő, a 0-18 év közöttiek száma 500 fő, a 65 felettiak száma mindösszesen 156 fő. A Keleti lakótelepen élők száma 526 fő, a 19-65 év közöttiek száma 260 fő, a 0-18 év alattiak száma 207 fő, a 65 év felettiak aránya 19 fő. A KSH 2015 évi adatai alapján a roma lakosság 20 %-a 20 év alatti, így a következő két évtizedben emelkedik a szülőképes korú nők létszáma, de kérdéses az újszülött nemzedékek számának alakulása, ugyanis a korfa alja nem szélesedik tovább, a 0-9 évesek száma kevesebb a tizenévesektől.³ Ez mindkét nyíregyházi telepre szintén igaz. A 18 év alattiak aránya a Keleti lakótelepen 40 %, a Huszártelepén 30 %. A városi lakosság 32,6 %-a gyermek vagy fiatalkorú. A városi adatokhoz képest eltérés az időskorú lakosság számában van, a városi idősek aránya 24,2 %, a két telep esetén ez 3% (Keleti lakótelep) és 9 % (Huszártelep).

¹ Péntes János–Tátrai Patrik–Pásztor István Zoltán: A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben Területi Statisztika 2018.

² Az Anti-szegregációs tervben azon területeket/szegregátumokat kell feltüntetni, ahol az alacsony státuszú lakosok (aktív korú, 8 általános iskolai osztállynál nem magasabb iskolai végzettségű és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkező lakos) aránya minimum 50%.

³ KSH Statisztikai Tükör 2015.

1990-ben a Huszártelepén élők közel egyharmada aktív kereső volt, 1993-ra gyakorlatilag mindenki munkanélkülivé vált. 2006-ban az itt élők közel 90 százaléka volt munkanélküli, ami továbbra is az alacsony iskolai végzettségükkel és a piacképes szakmák hiányával volt indokolható. Az 1990-es vizsgálat azt mutatta, hogy a háztartások egy főre jutó havi nettó jövedelme alapján a guszevi családok 89 százaléka abszolút és relatív értelemben is szegény volt. A város szociális irodájának adatai szerint 2005-re alig változott a helyzet, az itt élők megközelítőleg 90 százalékanak jövedelme a medián jövedelem felét sem érte le. Ott, ahol az aktív korú családtagok munkanélküliek és jogosulatlanok a munkanélküli-ellátásra, a háztartás által megszerezhető jövedelem egyetlen biztos pontját a szociális juttatások, ezen belül főként a gyermekek után járó ellátások alkotják.⁴

Tanulmányunkban azt vizsgáljuk, hogy az elmúlt időszakban hogyan alakult a telepeken város lakosságához viszonyítva a segélyezettek köre, hogyan alakult helyzetük 2005-höz képest, a változásokhoz milyen okok vezettek.

A telepen élők segélyezésében bekövetkezett változások

A Nyíregyháza életminősége panelkutatás (2008-2018) során vizsgáltuk, hogy az elmúlt tíz évben milyen változások történtek a segélyezés terén. Az országos adatokhoz hasonlóan csökkent a lakásfenntartási támogatás és aktív korúak ellátásában részesülők száma 2012-hez képest, de jelentős volt a csökkenés a támogatottak számában 2017-ről 2018-as évre is. Megvizsgáltuk, hogy ez a tendencia figyelhető-e meg a Huszár-és Keleti lakótelepen élők esetében is. A telepeken élők döntő többsége jövedelmi viszonyokat tekintve a két alsó decilisbe tartozik, az átlagjövedelem rendkívül alacsony, így azt várnánk, hogy jelentős számban vesznek igénybe a járási hivatal és az önkormányzat által nyújtott támogatásokat. Az 1. táblázat a legnagyobb számban folyósított támogatásokat tartalmazza.

	Huszártelep 2013	Huszártelep 2017	Huszártelep 2018	Keleti lakótelep 2013	Keleti lakótelep 2017	Keleti lakótelep 2018
aktív korúak ellátása	219	176	128	92	70	66
lakásfenntartási támogatás	131	133	103	44	39	31
rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény	336	414	343	132	105	103

Forrás: Járási Hivatal, Polgármesteri Hivatal adatai 2013, 2017, 2018

1. táblázat A Járási Hivatal és a Polgármesteri Hivatal által folyósított támogatások száma (fő)

⁴ Kerülő Judit: Az integráció és a szegregáció kérdése egy iskolabezárás kapcsán. <http://ofi.hu/tudastar/kerulo-judit-integracio> (2019.10.19.)

A táblázatból látható, hogy a segélyezettek számában 2013-hoz képest itt is változás tapasztalható. Ha a lakásfenntartási támogatásban részesültek számát összevetjük a lakott lakások számával (Huszártelepen 244, Keleti lakótelepen 112), akkor a két telep között van egy kisebb különbség. 2018-ban a Huszártelep esetében a háztartások 42 %-a kapott támogatást, mely a Keleti lakótelep esetén 27 %. Viszont mindkét telep igaz, hogy 2018-ra egy év alatt 20 %-kal csökkent a támogatásban részesítettek száma. Ha összevetjük azokkal az adatokkal, hogy jövedelmük hány %-át költik lakbérre, illetve rezsire (legalább jövedelmük 20-30 %-át erre fordítják), akkor alacsonynak tekinthető a lakásfenntartási támogatásban részesítettek száma. Annak ellenére sem kér a háztartások egy jelentős része segítséget, hogy válaszaik szerint 37,6 %-uk már legalább kétszer elmaradt a lakbér fizetésével, illetve 32,5 %-uk a közüzemi díj fizetésével. Figyelembe véve, hogy a telepeken lévő bérlakások bérleti díja rendkívül alacsony (komfortos és félkomfortos szerint 136 és 130 Ft/m²/hó, további kedvezményként ennek 50 %-át fizetik) nemcsak a bérleti díj, de a rezsiköltség egy jelentős részét is fedezné a lakásfenntartási támogatás összege (2500-7200 Ft).

A rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény ma már nagyobb arányban természeti juttatásként segíti a családokat. A kedvezmények (ingyenes étkezés, ingyen tankönyv) inkább az óvodás és iskolás korban nyújtanak nagyobb segítséget. A telepen élő 3-18 év közötti gyermekek 68%-a részesül támogatásban, ezzel szemben a városi gyermekek mindössze 12 %-a. A városi tendenciákkal összehasonlítva, ahol felére csökkent a jogosultak száma az elmúlt tíz évben, ez a telep nem jellemző. Korábban feltételeztük, hogy a változások egyik oka, hogy a családok jövedelmi helyzetében bekövetkezett pozitív változás és a kedvezménynél rendkívül alacsony (az elmúlt tíz évben csak minimálisan emelt) jövedelemhatár miatt a családok elesnek a támogatástól. Ezt alátámasztják a telepi adatok, a telepeken az átlagjövedelem nagysága lehetővé teszi továbbra is a támogatásra jogosultságot (jövedelemhatár 38.475 Ft és 41.325 Ft).

Megvizsgáltuk a rendkívüli települési támogatásban⁵ részesülők számát. 2018-ban a Huszártelepen élők 59,4 %-a, a Keleti lakótelepen élők 31 %-a kapott támogatást, ők azonban évente 3-4 alkalommal.

A városi kutatás és a statisztikai adatok alapján is Nyíregyházán kedvezően alakult a foglalkoztatás, mely részben a közfoglalkoztatás rendszerének is köszönhető. A közfoglalkoztatottak száma 2017-ben 3335 fő, felülreprezentáltak a nők (58,8 %) és a legfeljebb 8 általános vagy az alatti iskolai végzettséggel rendelkezők (61 %).

⁵ A szociális rászorultságtól függő egyes pénzbeli és természetben nyújtott szociális ellátásokról szóló 3/2015 (II. 20.) önkormányzati rendelet 14. § (1) bekezdése szerint az önkormányzat pénzbeli vagy természetbeni rendkívüli települési támogatást állapíthat meg, egy naptári éven belül ugyanazon háztartás valamely nagykorú tagja részére havonta egy alkalommal – a létfenntartást veszélyeztető rendkívüli élethelyzetbe került, valamint az időszakosan vagy tartósan létfenntartási gondokkal küzdő azon személyek részére.

Mindkét csoportra jellemző, hogy nehezebben találnak munkalehetőséget a nyílt munkaerőpiacon.

Megnevezés	Férfi	Nő	Összesen (fő)
8 általános alatt	161	268	429
8 általános	634	968	1602
szakmunkás	290	279	569
középfokú	127	527	654
felsőfokú	35	86	121
Összesen:	1247	2128	3375

Forrás: NYÍRVV Kft. Közfoglalkoztatási Csoport, 2018

2. táblázat A foglalkoztatásban résztvevők iskolai végzettség szerinti megoszlása

2018-ban a Huszártelenen élők közül a közfoglalkoztatásba bevontak száma 210 fő (131 nő), a Keleti lakótelep esetén 156 (103 nő) fő volt. A telepen élők esetében is igaz, hogy felülreprezentáltak a nők. A huszárteleni aktív korú lakosok 20 %-a közfoglalkoztatott, 12 %-a aktív korúak ellátásában részesül. Ez a Keleti lakótelep esetén 60 %, és 25 %. A két telepen élő felnőtt lakosok 75,6 %-a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik, a közfoglalkoztatottak 61 %-a szintén ebbe a kategóriába tartozik. A két telepről bevontak esetén a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 89 és 97%, vagyis a közfoglalkoztatásban való részvétel a telepeken élők számára szinte az egyetlen lehetőség, mégis a válaszadók egynegyede (24,4 %) nyilatkozott úgy, hogy munkát keres. (2. táblázat)

Egy 2018-ban végzett kutatás eredményei alapján, melyet 15 településen végeztek, a szakemberek véleménye szerint a közfoglalkoztatásból kimaradók sem alkotnak homogén csoportot. Vannak, akik legális jövedelemmel nem rendelkeznek, de az informális gazdaság keretein belül dolgoznak, ezért nem kívánnak részt venni a közfoglalkoztatásban. Viszont vannak olyanok is, akik annyira eltávolodtak a munkaerőpiactól, hogy még közfoglalkoztatásba sem vonhatók be. Ők azok, akik, az együttműködésre és a munkavégzésre már nem képesek, általában nagyon komplex problémákkal küzdenek, aminek része a mélyszegénység, a tanult tehetetlenség, különböző mentális zavarok és függőségek, alacsony motiváció és együttműködési képesség.⁶

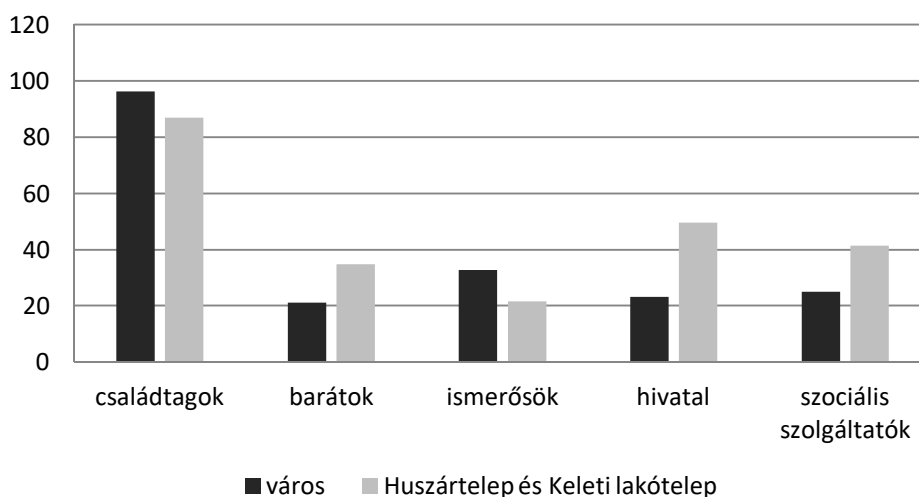
Előnyként értékeli a közfoglalkoztatásban résztvevők, hogy a közfoglalkoztatási bér magasabb, mint az aktív korúak ellátása foglalkoztatást helyettesítő támogatásának havi 22.800-Ft összege, amelyre egy családon belül, jogszabályban meghatározottak szerint, egy személy jogosult, így életkörülményeik javításához, a család

⁶ Belügyminisztérium megbízásából a Hétfa Kutatóintézet Kft. és alvállalkozó partnerei (Agrárgazdasági Kutató Intézet, MTA Közgazdaság-és Regionális Tudományi Kutatóközpont) által készített Tanulmány. Szerződés száma: BM/12095-64/2017. A közfoglalkoztatás hatása a helyi gazdaságra, helyi társadalomra A tanulmány szerkesztője, kutatásvezető: Koltai Luca A tanulmány szerzői: Koltai Luca, Bördös Katalin, Csoba Judit, Herczeg Bálint, Hamza Eszter, Megyesi Boldizsár, Németh Nándor, Rácz Katalin, Szabó Dorottya, Váradi Mónika, Varga Eszter, Virág Tünde

megélhetéséhez átmeneti jelleggel, de biztos havi jövedelmet érhetnek el. Ugyanakkor a telepí vizsgálatban résztvevők több mint fele *„elégedetlen”* illetve *„egyáltalán nem elégedett”* a fizetésével (kétszer annyian, mint a nyíregyházi lakosok). Szintén a közfoglalkoztatással állhat összefüggésben, hogy arra kérdésre, hogy ha összehasonlíttja háztartásának jövedelmét az elmúlt három évvel, a válaszadók 42,9 %-a szerint jövedelmi helyzetük nem változott, 30,8 %-uk szerint rosszabb lett. Ha megnézzük a közfoglalkoztatási bér alakulását 2016-ról (79.155 Ft) 2017-re 2375 Ft-tal emelkedett, 2018-ra nem változott, és továbbra sem éri el a városra jellemző átlagjövedelmet (96.000 Ft).⁷

Támogató rendszerek

A Nyíregyházi életminősége panelkutatás 2008-2018 (Nyíregyháza életminősége, 2008, 2010, 2012, 201; Fábián és mtsai, 2018) adatai szerint a nyíregyházi lakosok bizalma nem változott jelentősen az elmúlt tíz évben. A szegregátumokban élők lényegesen nagyobb arányban jelölték meg a városlakókhöz képest, hogy számíthatnak a mesterséges támogató rendszerek segítségére is problémáik megoldásában.

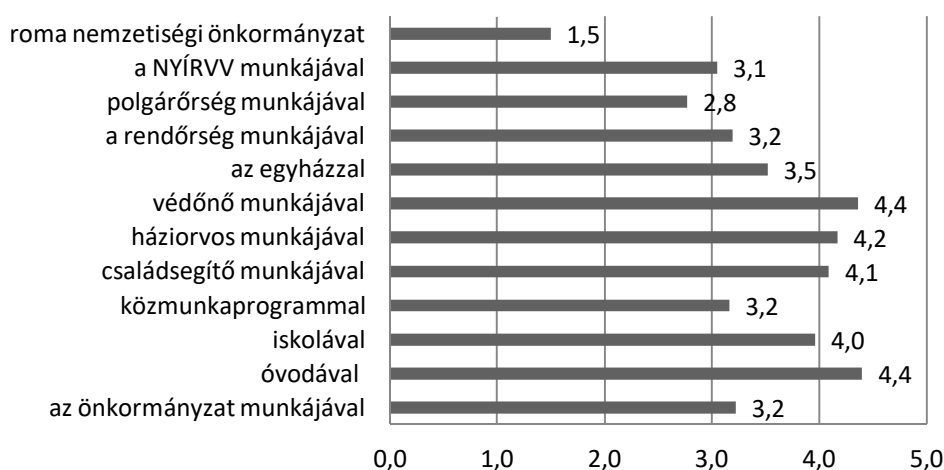

Forrás: Nyíregyháza életminősége panelkutatás 2018, Telepi kutatás 2019

1. ábra Szociálisproblémájának megoldásában kinek a segítségére számíthat? (%)

Ha a kérdésre adott választ összevetjük azzal, hogy mennyire elégedettek az önkormányzattal, illetve a telepen lévő intézményekkel, akkor hasonló eredményeket kapunk. (1. ábra)

⁷ Különbség van a közfoglalkoztatási bér és a garantált közfoglalkoztatási bér között, mely utóbbi a szakképzetteket illeti meg (összege 2016-ban bruttó 101.480 Ft, 2017 és 2018-ban 106.555 Ft).

Forrás: Telepi kutatás 2019

2. ábra Mennyire elégedett a következő intézményekkel, szolgáltatásokkal?
(1-5-ig, 1 nagyon elégedetlen, 5 maximálisan elégedett)

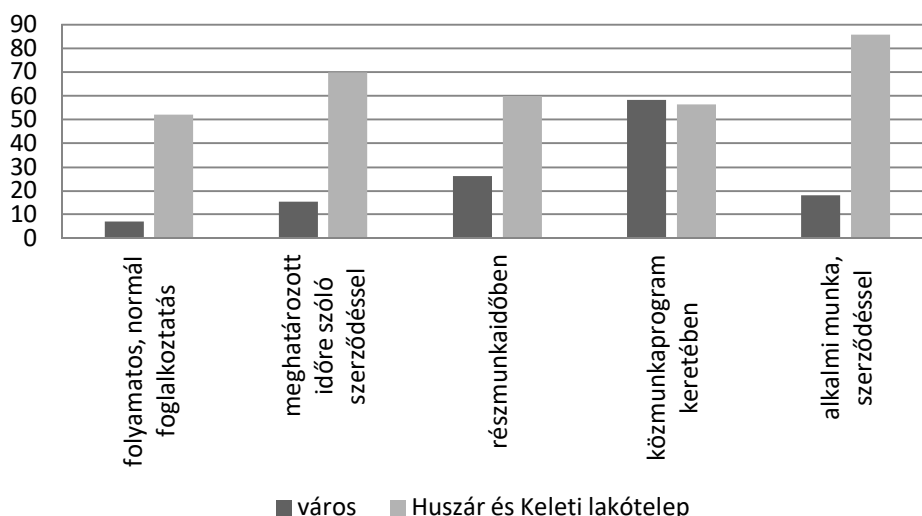
A legkedvezőbben a háziorvosok, illetve a védőnők munkáját ítélték meg, de általában véve elégedettek a többi intézménnyel is. Azonban kevésbé elégedettek a polgárőrség munkájával, valamint a megkérdezettek 86,5 %-a szerint a roma kisebbségi önkormányzat nem vagy egyáltalán nem segíti őket problémáik megoldásában annak ellenére, hogy mindkét szervezet mindkét telepen irodával rendelkezik, ami folyamatos jelenlétet tesz lehetővé. (2. ábra)

Ha azt vizsgáljuk meg, hogy a válaszadók szerint háztartásukban valaki jogosult lenne támogatásra a városi adatokhoz (20,3 %) képest háromszor annyian válaszoltak a telepeken élők igennel (61,3 %). Míg a városban élőknek csak 36 %-a, addig a telepeken élők 59,4 %-a kért segítséget és 56,7 %-uk kapott is támogatást. A TÁRKI adatai szerint „a teljes magyar népességen belül tízből hárman éltek szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben 2009-ben (29,6 százalék), ami a következő években eleinte emelkedett, a 2013-as csúcson már 34,8 százalék volt, majd folyamatosan csökkent, és 2017-ben 25,6 százalékon állt. A szegénység azonban háromszoros arányban érte el a romákat a nem romákhoz képest: a romák háromnegyedével (75,6 százalék) szemben a nem romák negyede (24,7 százalék) élt szegénységben vagy kirekesztettségben, ami mindkét csoportban –hasonló ütemű csökkenés után –2014 óta 2017-ben a legalacsonyabb értéket jelenti.”⁸

A panel kutatás eredményei alapján azt feltételeztük, hogy azok nem kérnek támogatást, akiknek gyengébb az érdekérvényesítő képessége, az eljárás lefolytatásához szükséges képessége, nincs információja. A telepi kutatás fenti adatai alapján a tele-

⁸ Bernát Anikó: A magyarországi romák társadalmi integrációja a 2010-es években
In:Társadalmi Riport 2018, 146. oldal

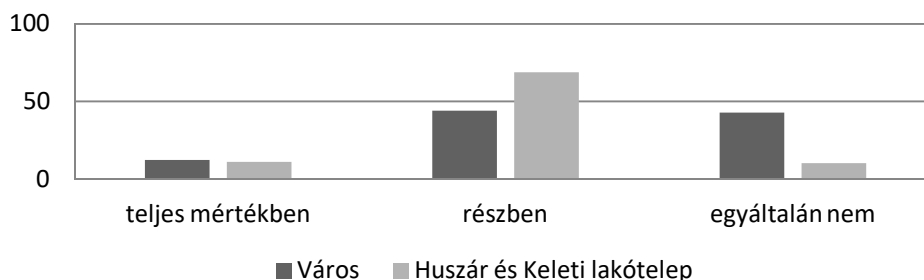
pekre is igaz, hogy kevesebben veszik igénybe, mint amennyien jogosultak lennének, de többen is kérik a támogatást a város lakosságához képest.

3. ábra A támogatást igénylők foglalkoztatási módja (%)

A 3. ábrából jól látható, hogy a közmunkából származó jövedelem nem elégséges a megélhetéshez (lásd...oldal), de az is látható a folyamatos foglalkoztatás és alkalmi munka esetén is a telepeken nagyobb számban kérnek támogatást a városlakókhoz képest. Ha ezeket az adatokat összevetjük iskolai végzettségükkel, a telepi átlagjövedelemmel, vélhetően teljes foglalkoztatásban is alacsony bért kapnak.

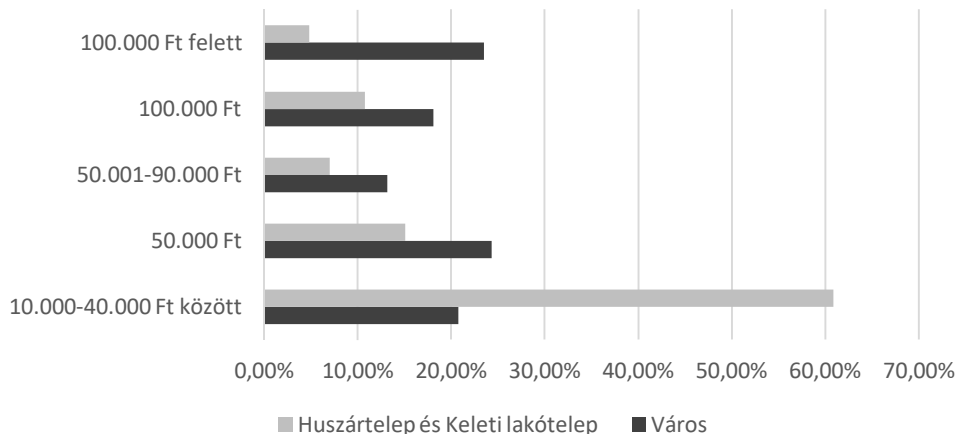
Ha a két telep segélyezési adatait hasonlítjuk össze, akkor látható, hogy a Huszártelen élők nagyobb arányban részesülnek a különböző támogatási formákban. Vélhetően e mögött az állhat, hogy a Huszártelenen jóval több intézmény és szolgáltató van jelen, így vélhetően több információhoz és segítséghez jutnak az itt élők az elérhető támogatásokról, szolgáltatásokról. (4. ábra)

Forrás: Nyíregyháza életminősége panelkutatás 2018. Telepi kutatás 2019

4. ábra A megállapított segély megoldotta-e a problémáját? (%)

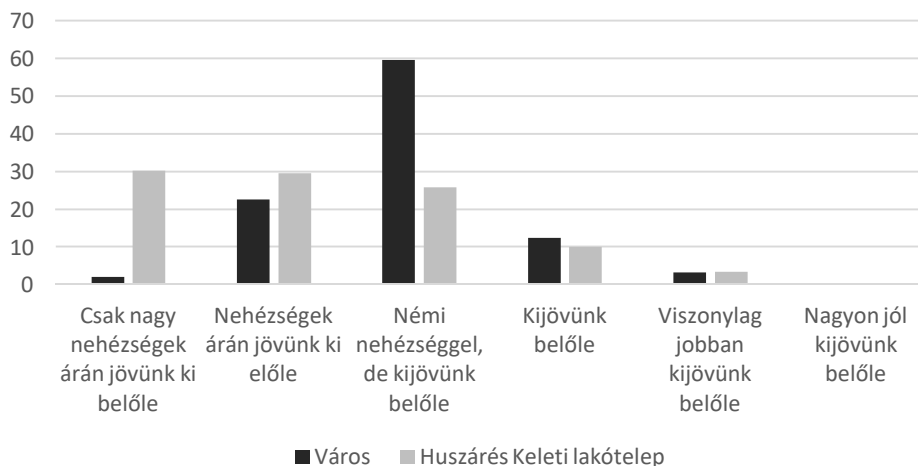
A kérdésre adott válaszok alapján a telepen élők számára nagyobb segítséget jelent a kapott segély. Ezzel áll összefüggésben az arra a kérdésre adott válasz, hogy milyen összegű segély, támogatás javítana a szociális helyzetén.

Forrás: Nyíregyháza életminősége panelkutatás 2018, Telepi kutatás 2019

5. ábra Megítélése szerint mekkora összegű segélyre, támogatásra lenne ahhoz szüksége, hogy szociális helyzetében pozitív változás következzen be %

Az adatok alapján a telepen élő válaszadók 60 %-a már 40.000 Ft és az alatti összeget is elégségesnek tart helyzete javulásához, míg a városban élők többsége nagyobb összeget jelölt meg. Ha ezt összevetjük azzal, hogy a telepen élők nettó átlagjövedelme 39.568 Ft, akkor elmondható, hogy elégedettek lennének, ha háztartásuk legalább a nyíregyházi átlagjövedelemmel rendelkezne. (5. ábra)

Forrás: Nyíregyháza életminősége panelkutatás 2018, Telepi kutatás 2019

6. ábra A válaszadók véleménye a háztartás havi jövedelme alapján megélhetésükről (%)

Ezzel összefüggésben azt is megvizsgáltuk, hogy jövedelmük mennyire elégséges megélhetésükhöz. A telepi lakosok közel 60 %-a nagy nehézségek árán, illetve nehézségek árán jön ki fizetéséből. (6. ábra)

A telepi kutatás során a fent elemzetteken túl számos egyéb kérdést is feltettünk a segélyezésre vonatkozóan, azonban ezekre értékelhető választ nem kaptunk.

Összegzés

Tanulmányunkban igyekeztünk bemutatni, hogyan alakul a két telepeken élők segélyezése, ebben milyen különbségek találhatók a két telepet egymáshoz és a városhoz viszonyítva. A városlakókhöz képest lényegesen magasabb a támogatásban részesülők száma, amely összefüggésbe hozható alacsony iskolai végzettségükkel, lakáskörülményeikkel, foglalkoztatottságukkal és ezekből adódó jövedelmi helyzetükkel. Azonban a telepek esetében is megfigyelhető, hogy kevesebben veszik igénybe a támogatásokat, mint amennyien jogosultak lennének. Ez a városlakókkal szemben nem vezethető vissza a jövedelmi helyzet kedvező változására, vagy arra, hogy kiadásaihoz képest alacsony a támogatások összege. Esetükben inkább feltételezhető, az eljárási képesség, stb hiánya (pl.: számos kérdésünkre nem válaszoltak, nem tudták megmondani milyen segítségért fordultak a hivatalokhoz). Az ő esetükben még nagyobb probléma lehet, hogy a támogatásokat nem egy hivattaltól kell már igényelni. A fentieket támasztja alá az is, hogy a két telep közül a Huszártelepen magasabb a segélyezetttek száma, az itt lévő intézmények segítik, támogatják őket, így hozzájutnak a szükséges információkhoz is. A szolgáltatók jelenléte egyenlőre a Keleti lakótelep esetén kevésbé mondható el. A közfoglalkoztatás tekintetében szembeűnő, hogy jóval nagyobb arányban vesznek részt a Keleti lakótelepről, amely nem indokolható képzettségbeli, illetve egyéb különbségekkel. A közfoglalkoztatást a Keleti lakótelep szomszédságában lévő NYÍRVV Nonprofit Kft. szervezi, így az itt élők számára könnyebben elérhető. Valóban jogos kutatótársam felvetése, vajon mennyire helyes, hogy a szolgáltatásokat a telepre visszük? Álláspontom szerint igen. Látható, hogy akkor jutnak közfoglalkoztatásba, akkor kapnak támogatásokat, szolgáltatásokat, ha azok könnyen elérhetők számukra. Azt gondolom, hogy a célcsoport felzárkóztatásához egyenlőre erre a közvetlen segítségre továbbra is szükség van.

Az önkormányzat arra törekszik, hogy a támogatások az arra rászorultakhoz jussanak el, jól célzottak legyenek. Mind a városi mind a telepi kutatás azt mutatja, hogy továbbra is szükséges a segélyezési rendszer fenntartása, hiszen a városban végbenő kedvező folyamatok ellenére van egy olyan réteg, akiknek továbbra is hathatós segítséget jelentenek a különböző támogatások. A rászorultak egy része a két szegregátumban lakik, helyzetük bár 2005-höz képest valamelyest javult, azonban a városlakókhöz képest lemaradásuk továbbra is jelentős, az önkormányzatnak felelőssége, hogy felzárkóztatásukat segítse.

Irodalomjegyzék

1. Hüse L., Takács P., Huszti É (szerk.) (2015): A Nyíregyházi járás életminősége 2015. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19. 2015.
2. Belügyminisztérium megbízásából a Hétfő Kutatóintézet Kft. és alvállalkozó partnerei (Agrárgazdasági Kutató Intézet, MTA Közgazdaság-és Regionális Tudományi Kutatóközpont) által készített Tanulmány. Szerződés száma: BM/12095-64/2017. A közfoglalkoztatás hatása a helyi gazdaságra, helyi társadalomra A tanulmány szerkesztője, kutatásvezető:Koltai Luca A tanulmány szerzői: Koltai Luca, Bördös Katalin, Csoba Judit, Herczeg Bálint, Hamza Eszter, Megyesi Boldizsár, Németh Nándor, Rácz Katalin, Szabó Dorottya, Váradi Mónika, Varga Eszter, Virág Tünde
3. Bernát A. (2018): A magyarországi romák társadalmi integrációja a 2010-es években In: Kolosi T., Tóth I. Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 2018. 144-165.
4. Fábián G., Patyán L., Huszti É. (szerk.) (2012): Életminőség Nyíregyházán 2008-2010. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol. 3. No. 3.
5. Huszti É., Patyán L., Fábián G. (szerk.) (2014): Életminőség Nyíregyházán 2012. *Acta Medicinae et Sociologica* Vol. 5. No. 12-13.
6. Fábián G., Huszti É., Hüse L., Takács P. (2018): Az életminőség Nyíregyházán – A nagymintás társadalomkutatás első négy hulláma a megyeszékhelyen. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle*, 2018/3: 83-102.
7. Kerülő J. (2008): Az integráció és a szegregáció kérdése egy iskolabezárás kapcsán. *Új Pedagógiai Szemle*. <http://ofi.hu/tudastar/kerulo-judit-integracio>
8. KSH Statisztikai Tükör 2015
9. Péntes J., Tátrai P., Pásztor I. Z. (2018): A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben *Területi Statisztika* 2018/1: 144-165. doi: 10.15196/TS580101